Grey Scale #13

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

Kpt. dypl. Grzegorz SOBOLEWSKI

OBRONA ZWIĄZKU TAKTYCZNEGO WOJSK OPERACYJNYCH WZMOCNIONEGO SIŁAMI OBRONY TERYTORIALNEJ

Rozprawa doktorska

60960
1-3

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/4319
05-004319-001-0

WARSZAWA 2000

Colour Chart #13
Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black
Inches Centimetres

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 60960
II
Akademii Obrony Narodowej

kpt. dypl. Grzegorz SOBOLEWSKI

OBRONA ZWIĄZKU TAKTYCZNEGO WOJSK OPERACYJNYCH WZMOCNIONEGO SIŁAMI OBRONY TERYTORIALNEJ

Rozprawa doktorska

Kierownik naukowy
płk dr hab. Michał HUZARSKI

Warszawa **2000**

S/4318

SPIS TREŚCI

WSTĘP ---- **4**

1. PROBLEMATYKA I PROCEDURA BADAWCZA ROZPRAWY ---- **7**

1.1. Przedmiot badań ---- **7**

1.2. Problemy i hipotezy ---- **9**

1.3. Przebieg badań ---- **13**

1.4. Metody, techniki i narzędzia badawcze ---- **18**

1.5. Przekrój badanych respondentów ---- **25**

2. CHARAKTERYSTYKA OBRONY ZWIĄZKU TAKTYCZNEGO WOJSK OPERACYJNYCH W ASPEKCIE BOJOWEGO WYKORZYSTANIA JEDNOSTEK SIŁ OBRONY TERYTORIALNEJ ---- **29**

2.1. Związek taktyczny w działaniach obronnych ---- **29**
2.1.1. Przeznaczenie i struktury organizacyjne związku taktycznego ---- 31
2.1.2. Miejsce, rola i zadania związku taktycznego ---- 34
2.1.3. Właściwości obrony związku taktycznego ---- 41

2.2. Siły obrony terytorialnej w działaniach obronnych ---- **49**
2.2.1. Przeznaczenie i struktury organizacyjne wojsk obrony terytorialnej ---- 50
1.2.2. Charakterystyka działań bojowych wojsk obrony terytorialnej ---- 54

2.3. Wnioski ---- **63**

3. UWARUNKOWANIA I MOŻLIWOŚCI WZMOCNIENIA OBRONY ZWIĄZKU TAKTYCZNEGO WOJSK OPERACYJNYCH PRZEZ SIŁY OBRONY TERYTORIALNEJ ---- **66**

3.1. Właściwości i zasady działania wojsk obrony terytorialnej w aspekcie wzmocnienia obrony związku taktycznego wojsk operacyjnych ---- **67**

3.2. Obszary wspólnych działań związku taktycznego wojsk operacyjnych i jednostek sił obrony terytorialnej w obronie ---- **73**

3.3. Wpływ wzmocnienia związku taktycznego siłami obrony terytorialnej na skuteczność i trwałość obrony ---- **82**
3.3.1. Możliwości bojowe związku taktycznego wzmocnionego siłami obrony terytorialnej ---- 83
3.3.2. Udział wojsk obrony terytorialnej w umocnianiu trwałości obrony związku taktycznego ---- 98

3.4. Wnioski ---- **108**

4. WŁAŚCIWOŚCI PRZYGOTOWANIA I SPECYFIKA PROWADZENIA OBRONY ZWIĄZKU TAKTYCZNEGO WOJSK OPERACYJNYCH WZMOCNIONEGO SIŁAMI OBRONY TERYTORIALNEJ ---------- 110

4.1. Przygotowanie obrony związku taktycznego wojsk operacyjnych wzmocnionego siłami obrony terytorialnej w aspekcie synchronizacji działań - 110
4.1.1. Cel i zasady synchronizacji działań ---------- 112
4.1.2. Treść synchronizacji działań w obronie ---------- 115

4.2. Specyfika prowadzenia obrony związku taktycznego wojsk operacyjnych wzmocnionego siłami obrony terytorialnej ---------- 122
4.2.1. Walka przed przednią linią obrony ---------- 126
4.2.2. Walka o utrzymanie przedniej linii obrony ---------- 133
4.2 3. Walka w głębi pasa obrony ---------- 137

4. 3. Wnioski ---------- 142

5. PERSPEKTYWY TAKTYCZNYCH DZIAŁAŃ OBRONNYCH WOJSK OPERACYJNYCH I OBRONY TERYTORIALNEJ ---------- 145

5.1. Determinanty rozwoju działań obronnych wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej ---------- 146

5.2. Czynniki operacyjne jako główne uwarunkowania działań obronnych wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej ---------- 152

5.3. Wnioski ---------- 162

ZAKOŃCZENIE ---------- 165

BIBLIOGRAFIA ---------- 167

WYKAZ RYSUNKÓW, TABEL I WYKRESÓW ---------- 172

ZAŁĄCZNIKI ---------- 178

WSTĘP

W przyjmowanych obecnie koncepcjach obrony kraju, uwzględniających bogate doświadczenia historyczne, postrzegana jest potrzeba łączenia wysiłków wojsk operacyjnych, obrony terytorialnej, ogniw niemilitarnych i przygotowania obronnego społeczeństwa. Przeciwstawienie się ewentualnej agresji przeciwnika wymaga posiadania zarówno dobrze wyposażonych i wyszkolonych wojsk operacyjnych, jak też sił obrony terytorialnej.

Lądowy komponent sił zbrojnych składający się z wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej występuje w wielu krajach europejskich, w tym także wśród członków NATO. Ich rola i znaczenie w systemach obronnych państw są zróżnicowane. Wynika to z przyjętych strategii obronnych, położenia geopolitycznego, tradycji itp. Wszędzie jednak spełniają one istotną rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa państwa w okresie zagrożenia, kryzysu i wojny.

Prognozy dotyczące zagrożenia naszego kraju i adekwatne do nich założenia doktrynalne sprawiają, iż rodzi się potrzeba stałego dokonywania analiz możliwości i sposobów działań obronnych, w tym użycia i działania wojsk. Stosownie do wypracowanej koncepcji operacji obronnej stawiane są odpowiednie zadania tak dla wojsk operacyjnych, jak i wojsk obrony terytorialnej.

Związek taktyczny wojsk operacyjnych jako główne ogniwo operacji obronnych powinien być zdolny do skutecznego przeciwstawienia się agresji przeciwnika. Powodzenie wykonywania przez niego zadań może być uzależnione od wszechstronnego i solidnego wsparcia nie tylko logistycznego, lecz również bojowego, które wojska operacyjne mogą uzyskać przez umiejętne wykorzystanie atutów (walorów), jakie posiadają wojska obrony terytorialnej. One to mogą bowiem odciążyć broniący się związek taktyczny wojsk operacyjnych poprzez wykonywanie zadań drugoplanowych, zapewnienie im swobody działania, wsparcie ich walką oraz zabezpieczenie wykonania różnorodnych zadań. Szeroka gama zadań, obejmująca zarówno okres pokoju, zagrożenia, jak i wojny, jest ściśle związana z przewidywanym użyciem wojsk operacyjnych. Ma to w istocie przyczynić się do tego, aby stosunkowo nieliczne, manewrowe i silne wojska operacyjne mogły wykorzystać owe walory do działań rozstrzygających

o operacji. Stąd określenie ogólnego celu działania każdego z komponentów wojsk lądowych może okazać się dalece niewystarczające, gdyż działania w jednym obszarze sił o różnym przeznaczeniu, specyfice i możliwościach bojowych, muszą być ściśle koordynowane i synchronizowane.

Pojawiające się obecnie koncepcje wykorzystania wojsk obrony terytorialnej w działaniach obronnych wojsk operacyjnych spowodowały potrzebę poszukiwania odpowiedzi na rodzące się następujące pytania: Jakie powinny być relacje między manewrowymi, prezentującymi znaczną siłę rażenia, wojskami związku taktycznego wojsk operacyjnych a „przywiązanymi" do wyznaczonych obszarów obrony wojskami obrony terytorialnej? Jak zespolić wysiłki obydwu komponentów wojsk lądowych, aby osiągnąć najwyższą skuteczność i trwałość obrony związku taktycznego wojsk operacyjnych w warunkach wzmocnienia go siłami obrony terytorialnej?

Uzasadniona potrzeba rozwiązania dostrzeżonych problemów stała się inspiracją do podjęcia prac badawczych, które w swym finalnym rezultacie powinny stworzyć teoretyczne podstawy obrony związku taktycznego wojsk operacyjnych wzmocnionego siłami obrony terytorialnej.

Układ pracy koresponduje z zaprojektowanym przebiegiem procedury badawczej. Jej treści zawierają sprawozdania z przeprowadzonych badań, z zachowaniem spójności i logicznej wynikowości. Przedstawione zostały również propozycje koncepcyjnych rozwiązań, dotyczących obrony związku taktycznego wzmocnionego przez siły obrony terytorialnej. Intencją autora było także przedstawienie treści merytorycznych w ten sposób, aby zapewnić Czytelnikowi możliwość uczestnictwa w procesie myślowym dochodzenia do końcowych rozwiązań.

Rezultatem wieloletnich badań nad powyższą problematyką jest niniejsza dysertacja, w której autor dążył do przedstawienia ich w sposób całościowy i logicznie uporządkowany. Rozprawa składa się z wstępu, pięciu rozdziałów i zakończenia oraz załączników.

W pierwszym rozdziale zawarto metodologiczne aspekty prowadzonych badań. Przedstawiono w nim problemy naukowe, przyjętą hipotezę roboczą oraz cel badań. Zaprezentowano także procedurę zastosowaną z zamiarem weryfikacji przypuszczeń hipotetycznych oraz przyjęte założenia i ograniczenia.

W rozdziale drugim dokonana została charakterystyka obrony związku taktycznego wojsk operacyjnych w kontekście możliwego wykorzystania wojsk obrony terytorialnej we wspólnych działaniach. Rozdział ten poświęcony jest wykazaniu cech szczególnych wynikających z różnego przeznaczenia komponentów wojsk lądowych mających prowadzić działania we wspólnych obszarach odpowiedzialności.

Treścią rozdziału trzeciego są uwarunkowania i możliwości wzmocnienia obrony związku taktycznego wojsk operacyjnych przez siły obrony terytorialnej. Wykazano tu związki i zależności zachodzące między nimi, określono ich miejsce i znaczenie oraz zasady, jakimi należy się kierować w trakcie wspólnych działań.

W rozdziale czwartym przedstawiono właściwości przygotowania (głównie w aspekcie synchronizacji) i specyfikę prowadzenia obrony przez związek taktyczny w warunkach wzmocnienia go siłami obrony terytorialnej.

Ostatni rozdział określa perspektywiczne kierunki rozwoju obu komponentów wojsk lądowych w działaniach obronnych.

Rozprawę kończą konstatacje uogólniające, odniesienia oceniające stopień osiągnięcia celów i realizacji zamiarów badawczych.

ROZDZIAŁ I

PROBLEMATYKA I PROCEDURA BADAWCZA ROZPRAWY

1.1. Przedmiot badań

Pełnoprawna obecność Polski w Sojuszu Północnoatlantyckim wymaga dostosowania Sił Zbrojnych RP do jego standardów. Jednocześnie powstają nowe uwarunkowania wpływające na poziom naszego bezpieczeństwa. Ta niewątpliwie nowa sytuacja polityczno-militarna kraju skłoniła autora do podjęcia trudu dokonania weryfikacji dotychczasowej teorii obrony związku taktycznego. Ponadto, oprócz kwestii związanych bezpośrednio z przynależnością do sojuszu, należy również brać pod uwagę konieczność **zespolenia wysiłku wojsk operacyjnych, obrony terytorialnej, ogniw niemilitarnych i przygotowania obronnego społeczeństwa**[1].

Będąca w obszarze naszego zainteresowania obrona związku taktycznego wzmocnionego siłami obrony terytorialnej[2] jest przedmiotem badań w niniejszej pracy. Obrona ta powinna spełniać wymagania założeń operacyjno-taktycznych wynikających z koncepcji obronnej naszego kraju w wymiarze narodowym i sojuszniczym.

Na współczesnym polu walki pojawiają się nowoczesne, wysoko mobilne i efektywne środki charakteryzujące się precyzją i skutecznością rażenia powodujące, iż wymagania stawiane działaniom obronnym związku taktycznego stale rosną. Efektywne użycie dyspozycyjnych sił i środków w określonym miejscu i czasie staje się trudnym i złożonym problemem. Czas reakcji na zaistniałą sytuację może mieć często decydujący wpływ na jej końcowy rezultat. Trwa nieustanny wyścig w udoskonalaniu sił i środków walki, systemów pozyskiwania i przetwarzania informacji jako podstawowego czynnika warunkującego funkcjonowanie pozostałych czynników walki zbrojnej. To właśnie siły, jakimi dysponuje dowódca, pas w jakim prowadzić ma obronę i czas jej przygotowania oraz trwania, decydują o powodzeniu prowadzonej walki. Wymienione czynniki postrzegane są jako zmienne, które wzajemnie na siebie oddziaływają. Zadaniem dowódcy operacyjnego jest zharmonizowanie tych czynni-

---

[1] Por. R. Szeremietiew, Wiarygodność Polski w NATO, Myśl Wojskowa, nr 4/1999, s. 35-43.

[2] Wzmocnienie: pododdziały, oddziały i związki taktyczne wydzielone zwykle ze składu innych jednostek organizacyjnych i przydzielone (podporządkowane) na okres wykonania określonego zadania innemu dowódcy, który wykorzystuje je zgodnie z własną decyzją, stawiając im konkretne zadania (...), W. Kaczmarek, Brygada zmechanizowana (pancerna) w obronie i natarciu, Warszawa 1995, s. 14.

ków z własnymi celami. Natomiast kunszt taktyczny dowódcy powinien wyrażać się w tym, aby zapewnić obecność sił we właściwym miejscu i czasie.

Wymaganiom stawianym obronie związku taktycznego wychodzą naprzeciw wojska obrony terytorialnej, które rozmieszczone są na obszarze kraju – stosownie do potrzeb operacyjnych. Wykonują zadania samodzielnie lub w czasowym podporządkowaniu i we wzajemnym wspieraniu się z wojskami operacyjnymi. Z dokonanej analizy zadań jakie wykonują wojska obrony terytorialnej wynika, iż skuteczność ich wykonywania przez związek taktyczny wojsk operacyjnych w obronie może wzrosnąć przez umiejętne wykorzystanie walorów bojowych i właściwej koordynacji i synchronizacji działań z wojskami obrony terytorialnej.

Związek taktyczny wojsk operacyjnych, któremu wyznaczono pas obrony czy to w ramach operacji obronnej, czy też na samodzielnym kierunku, może oczekiwać, iż w jego pasie będą się znajdowały jednostki obrony terytorialnej rozmieszczane w swoich rejonach odpowiedzialności. Odpowiedzialność za wykonanie zadania ponosi wówczas dowódca związku taktycznego wojsk operacyjnych, który powinien racjonalnie wykorzystać potencjał bojowy będący w jego dyspozycji, w tym także siły i środki obrony terytorialnej. Znajomość stanu i możliwości sił obrony terytorialnej oraz sposobu wykorzystania ich walorów bojowych w działaniach obronnych będą decydowały o rezultatach prowadzenia walki przez związek taktyczny.

W wyniku przestudiowania literatury przedmiotu[3] możemy wnioskować, iż na szczeblu strategicznym i operacyjnym wojska obrony terytorialnej postrzegane są w koncepcji obrony Rzeczypospolitej, brana pod uwagę jest ich rola i doceniane niezaprzeczalne walory obronne. Natomiast na szczeblu taktycznym działania wojsk obrony terytorialnej nie znajdują jeszcze określonego miejsca w koncepcji przygotowania i prowadzenia walki. Do takiego stwierdzenia upoważniają mnie także zebrane do-

---

[3]A. Chocha, Rozważania o taktyce, Warszawa 1982; C. Clausevitz, O wojnie, Warszawa 58; Działania taktyczne wojsk operacyjnych w warunkach współdziałania z obroną terytorialną – materiały z konferencji, Warszawa AON, 1997; M. Huzarski, Działania taktyczne dywizji drugiego rzutu operacyjnego, Warszawa 1996; M. Huzarski, W. Kaczmarek, Obrona i natarcie dywizji, Warszawa 1997; R. Jakubczak, Organizacja i wykorzystanie wojsk obrony terytorialnej, Warszawa 1996; R. Jakubczak, Przygotowanie i prowadzenie działań wojsk obrony terytorialnej w rejonie odpowiedzialności, Warszawa 1996; J. Marczak, J. Pawłowski, O obronie militarnej Polski przełomu XX - XXI wieku, Warszawa 1995; Regulamin działań wojsk lądowych, Warszawa 1999; Regulamin walki wojsk lądowych Bundeswehry HDv 100/100, Bonn 1986; P. Sienkiewicz, Wystarczalność obronna, Warszawa 1996; F. Skibiński, Rozważania o sztuce wojennej, Warszawa 1990; System obrony terytorialnej III Rzeczypospolitej Polskiej, Zeszyty Naukowe (dodatek), Warszawa 1998; Z. Ścibiorek, Rozważania o obronie, Warszawa 1993.

świadczenia z ćwiczeń dowódczo-sztabowych i szkieletowych prowadzonych ze studentami Akademii Obrony Narodowej, ćwiczeń prowadzonych w ramach szkolenia dowództw i sztabów i analizy dokumentów normatywnych oraz spostrzeżeń nauczycieli akademickich – specjalistów z Katedry Taktyki Ogólnej.

Przedstawiona wyżej argumentacja uzasadnia potrzebę wypełnienia zaistniałej luki i opracowania spójnej koncepcji taktycznego użycia tych dwóch komponentów wojsk lądowych oraz przewartościowania sposobu przygotowania i prowadzenia obronnych działań taktycznych przez wojska operacyjne w kontekście wspólnego wykonywania zadań z siłami obrony terytorialnej. Wiele przesłanek sygnalizuje o znacznym zapotrzebowaniu na całościowe opracowanie problematyki tematu.

1.2. Problemy i hipotezy

Podstawą do rozpoczęcia procesu badań naukowych jest wysunięcie (postawienie) problemu naukowego występującego wówczas, gdy *„...mamy do pokonania jakąś powstającą z uświadomienia sobie luki w stanie bieżącej wiedzy naukowej, a luka ta występuje rzeczywiście, a nie tylko w stanie naszej świadomości..."*[4].

Problem naukowy można ujmować jako:

- subiektywne odzwierciedlenie obiektywnie istniejącej niewiedzy;
- uzmysłowiony przez badacza fragment niewiedzy istniejącej obiektywnie;
- pytanie o jakość niewiedzy;
- zadanie naukowe, które jest rozwiązywane za pomocą badawczych metod.

Problemem badawczym przyjętym w rozprawie jest obiektywny i uświadomiony stan niewiedzy dotyczący interesującego nas faktu, zjawiska czy procesu, wymagający rozwiązania metodami naukowymi. Jeżeli w tych warunkach wyrażamy chęć i podejmujemy próbę naukowego rozwiązania problemu, to wówczas kształtuje się sytuacja problemowa, która stanowi punkt wyjścia logicznie uporządkowanego procesu badawczego. Należy w tym miejscu podkreślić, iż *„...istotą każdej sytuacji problemowej w nauce jest sprzeczność występująca między dotychczas nagromadzoną wiedzą, a określonymi faktami, zjawiskami..."*[5].

---

[4] J. Zakrzewski, Wybrane zagadnienia dydaktyki wojskowej, Warszawa 1974, s. 133.
[5] E. Wiśniewski i in., Metodyka wojskowych badań naukowych, Warszawa 1983, s. 169.

Dokonanie analizy dotychczasowego stanu wiedzy traktującej o wspólnych działaniach związku taktycznego wojsk operacyjnych i sił obrony terytorialnej w walce obronnej pozwala sądzić, iż na szczeblu taktycznym działania obu tych komponentów nie mają swojej wspólnej teorii przygotowania i prowadzenia obrony. O ile na szczeblu strategicznym i operacyjnym wojska obrony terytorialnej postrzegane są w koncepcji obrony RP, dostrzegana jest ich rola i doceniane niezaprzeczalne walory obronne, to na szczeblu taktycznym widoczny jest brak takiego spojrzenia, co pozwoliło na wygenerowanie swoistego pytania, określającego jakość i rozmiar niewiedzy (pewnego braku w dotychczasowej wiedzy), wymagające rozstrzygnięcia metodami naukowymi.

Powyższe uwarunkowania i stan wiedzy o przedmiocie badań pozwoliły określić **główny problem badawczy** w postaci następującego pytania:

Jak podwyższyć skuteczność i trwałość obrony związku taktycznego wojsk operacyjnych w warunkach wzmocnienia siłami obrony terytorialnej?

Precyzując nakreśloną problematykę badań, postawiono kilka rodzajów pytań pomocniczych:

- *faktograficznych*, typu: **jak jest?**
- *eksploracyjnych*, typu: **dlaczego tak jest?**
- *prognostycznych*, typu: **jak będzie? jakie są możliwości?**
- *praktycznych*, typu: **jak postępować, aby osiągnąć zamierzone cele?**[6]

Rozwiązanie głównego problemu badawczego wymaga stosownych rozstrzygnięć szczegółowych i uzyskania odpowiedzi na następujące pytania:

1. Jakie są ogólne zasady działań obronnych związku taktycznego wojsk operacyjnych w aspekcie wykorzystania bojowego jednostek obrony terytorialnej?
2. Jakie są uwarunkowania i możliwości wzmocnienia obrony związku taktycznego wojsk operacyjnych siłami obrony terytorialnej?

---

[6] C. Jankowiak, Możliwości wykorzystania metod aktywizujących w nauczaniu taktyki w WOSR, rozprawa doktorska, cz. I, Warszawa 1990, s. 16.

3. Jakie są właściwości przygotowania obrony związku taktycznego wojsk operacyjnych wzmocnionego siłami obrony terytorialnej w aspekcie synchronizacji działań obronnych?
4. Jaka jest specyfika prowadzenia działań obronnych związku taktycznego wojsk operacyjnych wzmocnionego siłami obrony terytorialnej?
5. Jakie są perspektywiczne kierunki wspólnych taktycznych działań obronnych wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej?

Biorąc pod uwagę przedmiot badań i wykazaną potrzebę uzupełnienia wiedzy taktycznej oraz główny problem badawczy, jak też problemy szczegółowe, zostały sprecyzowane **cele rozprawy.**

Celem poznawczym jest wzbogacenie naukowo uzasadnionej teorii obrony związku taktycznego wojsk operacyjnych o elementy wspólnych działań z siłami obrony terytorialnej.

Celem praktycznym jest wykorzystanie rezultatów badań określających koncepcję wspólnych działań obronnych związku taktycznego z siłami obrony terytorialnej w szkoleniu dowództw, sztabów i wojsk oraz w procesie dydaktycznym uczelni wojskowych.

Po sformułowaniu problemów i określeniu celów rozprawy zgodnie z przyjętą procedurą badawczą, przejdźmy do nakreślenia przewidywań hipotetycznych wyprowadzonych z obecnego stanu wiedzy taktycznej mieszczącej się w zakresie objętym tematem rozprawy.

W ramach narodowych zadań obronnych, a także w strukturach sojuszniczych wojska operacyjne muszą być przygotowane do działania na różnych kierunkach zagrożenia. Niezależnie od skali konfliktu ogólnowojskowe związki taktyczne muszą się liczyć z ewentualnością i być przygotowane do działania w różnych obszarach Rzeczypospolitej. Stanowią one mobilną część sił zbrojnych i przeznaczone są do wykonywania najważniejszych zadań bojowych mających na celu odparcie uderzeń agresora w dowolnym rejonie i na każdym kierunku zagrożenia.

Biorąc pod uwagę dotychczasową wiedzę o obronie związku taktycznego wojsk operacyjnych wzmocnionego siłami obrony terytorialnej oraz uwzględniając wyniki wstępnych czynności procedury badawczej, przyjęto następującą **hipotezę roboczą:**

Wojska operacyjne, w obecnym kształcie, mają ograniczone możliwości samodzielnego wykonywania zadań obronnych w przypadku agresji potencjalnego przeciwnika. Prowadzona restrukturyzacja naszych sił zbrojnych oraz pojawienie się w strukturze wojsk lądowych nowego komponentu – jednostek obrony terytorialnej, wymusza potrzebę wypracowania założeń wspólnych działań. Istnieje zatem konieczność uzupełnienia wysiłku związku taktycznego wojsk operacyjnych, działaniami masowej terytorialnej formacji zbrojnej. Użycie tych wojsk pozwoli związkom taktycznym wojsk operacyjnych skupić wysiłek na rozstrzygających kierunkach do osiągnięcia celu walki obronnej.

Z zamiarem przeciwstawienia się ewentualnej agresji przeciwnika związki taktyczne wojsk operacyjnych przewidywane są do obrony wyznaczonych pasów w ramach operacji obronnych związków operacyjnych w pierwszym rzucie lub odwodzie. W zależności od obszaru działań i dyslokacji wojsk, pasy obrony związków taktycznych wojsk operacyjnych znajdują się w rejonach odpowiedzialności wojsk obrony terytorialnej. Wojska te zostaną podporządkowane dowódcy wojsk operacyjnych lub będą działały na korzyść walczących związków taktycznych w ramach wsparcia działań.

W wyniku wstępnych ocen potrzeb wzmocnienia obrony związku taktycznego wojsk operacyjnych oraz możliwości i uwarunkowań jej wsparcia przez siły obrony terytorialnej można przypuszczać, iż obszarem wspólnych działań obu komponentów w obronie może być:

- zabezpieczenie przegrupowania wojsk operacyjnych w rejony i pasy obrony;
- osłona luk i skrzydeł oraz obrona na kierunkach drugorzędnych;
- zwiększenie rozmachu przestrzennego;
- wykorzystanie działań wojsk będących w ugrupowaniu przeciwnika;
- dostarczanie informacji o przeciwniku;

- możliwość wcześniejszego przygotowania rejonów i rubieży obronnych pod względem fortyfikacyjnym, co zwiększa ich skuteczność;
- stwarzanie dogodnych warunków do przyjmowania ugrupowania bojowego;
- osłona wojsk operacyjnych przed działaniami dywersyjnymi i desantami przeciwnika;
- udział zarówno w zabezpieczeniu logistycznym, jak też przedsięwzięciach zabezpieczenia bojowego.

Istnieją podstawy do prognoz, iż osiągnięcie celu obrony związku taktycznego znacznie wzrośnie poprzez umiejętne wykorzystanie walorów bojowych wojsk obrony terytorialnej oraz właściwą koordynację i synchronizację wspólnie wykonywanych zadań. Połączenie wysiłku wojsk operacyjnych i wojsk obrony terytorialnej oraz racjonalne i zgodne z ich przeznaczeniem wykorzystanie podporządkowanych (współdziałających) sił obrony terytorialnej w obronie związku taktycznego znacząco podwyższą skuteczność działania i możliwość wykonania zadania.

Wyniki analiz pozwalają sądzić, iż w prognozowanym rozwoju działań taktycznych wzrośnie zakres i potrzeba efektywnej koordynacji wysiłków obronnych wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej. Szeroki zakres zadań, które mogą być wykonywane przez siły obrony terytorialnej na korzyść broniących się wojsk operacyjnych powoduje, iż organizacja obrony w warunkach współdziałania z wojskami obrony terytorialnej stanie się koniecznością na przyszłym polu walki.

Wykonywanie zadań w tym samym obszarze przez tak odmienne rodzaje wojsk lądowych, rodzi jednak potrzebę precyzyjnego podziału ich zakresu zadań, określenia zasad synchronizowania wysiłku oraz sposobów wspólnego prowadzenia obrony.

1.3. Przebieg badań

Przyjmowane modele postępowania badawczego uzależnione są przede wszystkim od dziedziny naukowej. W naukach ścisłych takich, jak: matematyka i logika uznany powszechnie model postępowania badawczego wiąże się z przyjęciem metody dedukcyjnej. Zastosowanie jej sprowadza się do logicznego wyprowadzania twierdzeń na podstawie wcześniej przyjętych pojęć pierwotnych i aksjomatów (pewników)[7].

---

[7] M. Pelc, Wybrane problemy metodologiczne wojskowych badań naukowych, Warszawa 1998, s. 11.

W grupie nauk empirycznych, do których zaliczamy też nauki wojskowe twierdzenia, bazowe opierają się na doświadczeniu, tj. opisują wyniki obserwacji i eksperymentów przeprowadzonych w procesie badań. Badania naukowe nauk empirycznych rozumiane jako wieloetapowy proces zróżnicowanych wewnętrznie działań mających zapewnić obiektywne, dokładne i wyczerpujące poznanie wybranego wycinka rzeczywistości przyrodniczej, technicznej, społecznej lub kulturowej[8].

Postępowanie badawcze w naukach wojskowych w generalnym kształcie jest takie jak w naukach empirycznych (przyrodniczych, technicznych, społecznych). Największe problemy stwarza wymóg konfrontacji przewidywań z faktami oraz określenia na podstawie jej wyników, większego lub mniejszego prawdopodobieństwa postawionej hipotezy. Wynika to z faktu, że ostatecznym weryfikatorem naszych koncepcji będzie odwoływanie się do realnej walki zbrojnej. Mając jednak na uwadze, iż *„... przeznaczeniem nauk wojskowych i ostatecznym celem niejako praktycznym jest opracowanie skutecznych zasad przygotowania i prowadzenia walki zbrojnej oraz kierowania tymi procesami”*[9], czyli budowy teorii, która by wyjaśniała i kształtowała realne procesy walki zbrojnej do osiągnięcia postawionego w niniejszej rozprawie celu oraz w myśl określonego problemu głównego i problemów cząstkowych procedurę badawczą rozprawy realizowano w trzech zasadniczych etapach (rys. 1-3):

- etap wstępny – polegający na przeprowadzeniu wstępnych badań pozwalających na sformułowanie problemu badawczego i postawienie wstępnej hipotezy roboczej;
- etap zasadniczy – teoretyczno-praktyczny, w którym dokonano za pomocą wcześniej dobranych metod badawczych weryfikacji hipotezy roboczej i sformułowania wniosków;
- etap końcowy, w którym dokonano syntezy wyników badań i opracowania ich w formie rozprawy doktorskiej.

W etapie wstępnym badań, które obejmowały analizę dokumentów dydaktycznych, literatury przedmiotu, informacji uzyskanych w czasie rozmów z kadrą dydaktyczną oraz autorefleksje z pracy dydaktycznej. Na podstawie wstępnych badań sformułowano problem naukowy dokonano weryfikacji założeń wstępnej hipotezy robo-

---

[8] W. Zaczyński, Praca badawcza nauczyciela, Warszawa 1995, s. 9.
[9] E. Wiśniewski i in., Metodyka ..., s. 27.

czej i ustalenia koncepcji rozprawy – włącznie z konstatacją metodologiczną. Istotną częścią prac badawczych o charakterze wstępnym było badanie rozwoju teorii i praktyki działań obronnych związku taktycznego wzmocnionego siłami obrony terytorialnej.[10]

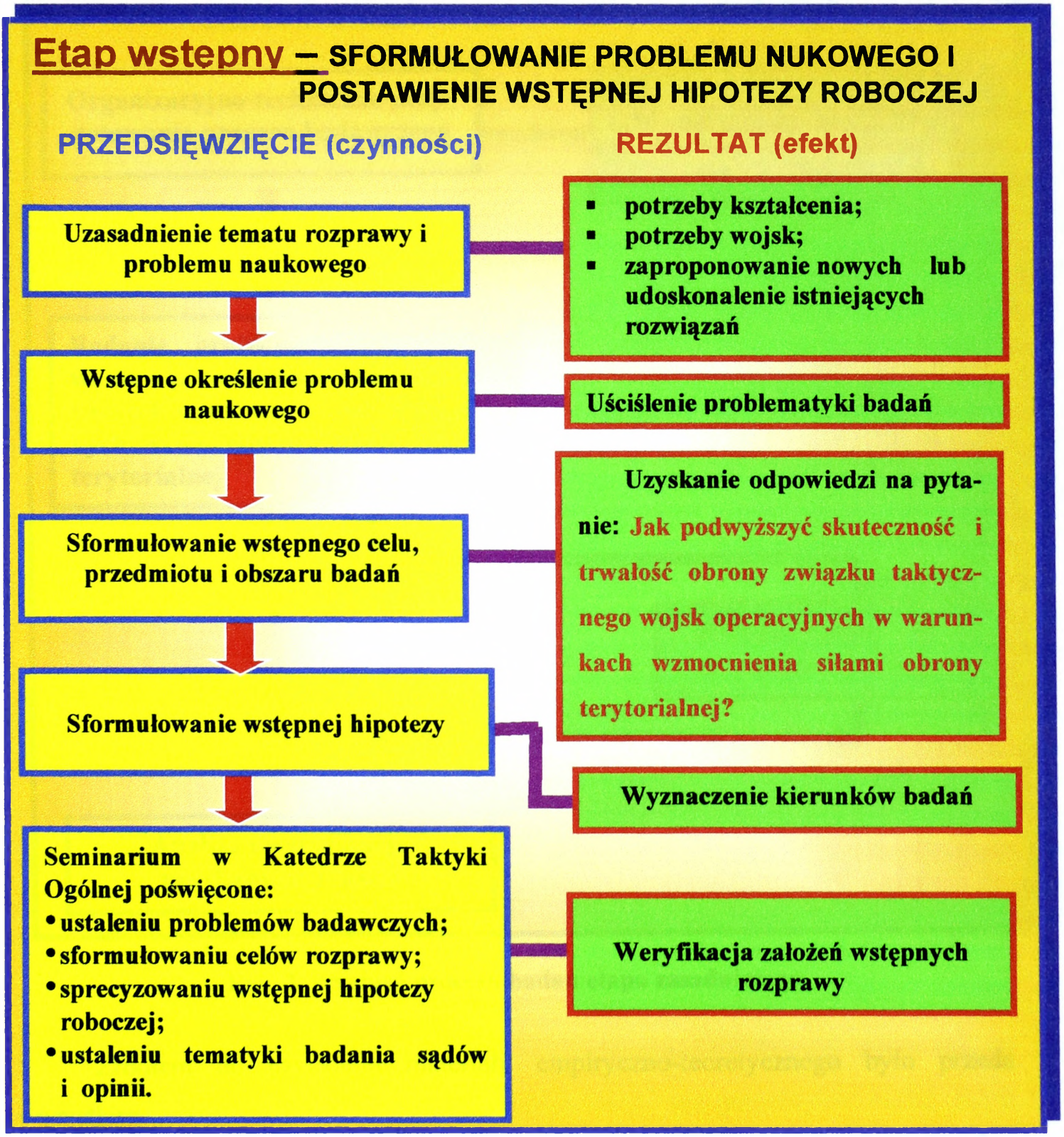

Rys. 1. Przebieg procesu badań etapu wstępnego

[10] Badaniami objęto literaturę historyczną i współczesną, opracowane ćwiczenia prowadzone w IC MON, w których eksponowano tematykę wspólnych działań wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej.

W drugim zasadniczym etapie – poprzez badania właściwe (zasadnicze), które składały się z etapu empirycznego i teoretycznego, przystąpiono do potwierdzania bądź odrzucania poszczególnych elementów hipotezy roboczej.

Rys. 2. Przebieg procesu badań etapu zasadniczego

Źródłem do uzyskania materiału empiryczno-teoretycznego było przede wszystkim:

- uczestnictwo i badanie ćwiczeń prowadzonych w Akademii Obrony Narodowej w ramach programu kształcenia studiów dyplomowych i podyplomowych oraz w Akademii Dowodzenia w Hamburgu;

- analiza ćwiczeń prowadzonych w ramach szkolenia dowództw i sztabów tj.: „Czerwiec-94", „Grab-97", „Tatry-96", „Opal-97", „Orion-98", „Opal-2000". W ćwiczeniach tych eksponowano problematykę użycia sił obrony terytorialnej w działaniach obronnych.
- uczestnictwo i analiza treści kształcenia w ramach podyplomowego kursu oficerów obrony terytorialnej i obrony cywilnej;
- uczestnictwo w konferencji naukowej nt. „Działania taktyczne wojsk operacyjnych w warunkach współdziałania z obroną terytorialną", AON 13.11.1997 r.
- badanie i analiza literatury przedmiotu oraz dokumentów normatywno-szkoleniowych;
- opinie oficerów dowództwa związku taktycznego 1 DZ, dowództwa jednostki wojsk obrony terytorialnej w Mińsku Mazowieckim, kadry dydaktycznej i słuchaczy AON, oficerów uczestniczących w Kursach Przeszkolenia Oficerów Wojsk Lądowych i Obrony Terytorialnej prowadzonych w AON, oficerów DWLąd;
- systematyczne ocenianie informacji na temat zmian strukturalnych jednostek wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej w ramach dokonywanej modernizacji sił zbrojnych.

W przyjętej procedurze badawczej założono, że podstawowym wymogiem w stosunku do przyjętych rozwiązań taktycznych dotyczących działań związku taktycznego wzmocnionego siłami wojsk obrony terytorialnej w obronie jest ich spójność w osiąganiu celu walki. Wskazanie i opisanie uwarunkowań i czynników określających istotę działań związku taktycznego wojsk operacyjnych w warunkach współdziałania z siłami obrony terytorialnej w ramach operacji obronnej prowadzone było w kontekście ich wpływu na przebieg walki.

W etapie trzecim – końcowym – po zebraniu wszystkich wyników w całość dokonano ponownie szczegółowej ich oceny i logicznego uogólnienia, a tym samym systematyzacji. Towarzyszyła temu działaniu refleksja nad przebiegiem badań, która pozwoliła w sposób rozważny i odpowiedzialny przystąpić do opracowywania syntezy wyników badań.

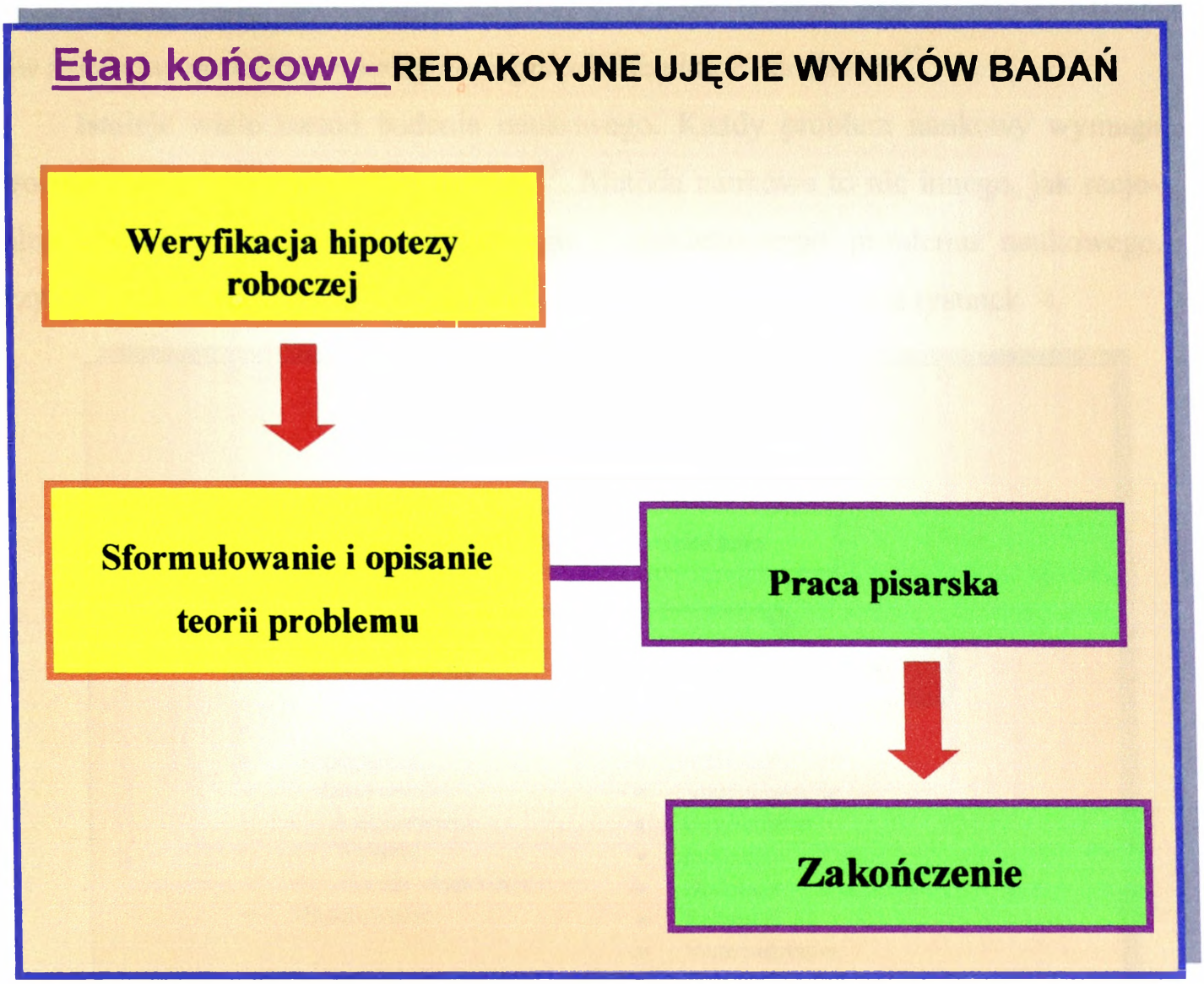

Rys. 3. Przebieg procesu badań etapu końcowego

W każdym z rozdziałów rozprawy przedstawiono uogólnienia teoretyczne problemu oraz wnioski praktyczne dotyczące wspólnych działań związku taktycznego wojsk operacyjnych i sił obrony terytorialnej w obronie.

1. 4. Metody, techniki i narzędzia badawcze

Metodę naukową należy rozumieć jako *„pewne typowe i powtarzalne sposoby zbierania, analizy i interpretacji danych empirycznych, służące do uzyskania maksymalnie zasadnych odpowiedzi na pytania problematyki badawczej"*[11]. Metodą naukową można również nazywać *„...sam tok operacji przy stawianiu zagadnień, ich rozwiązywaniu oraz uzasadnianiu i systematyzowaniu odpowiedzi, bądź także zespół*

[11] S. Nowak, Metodologia badań społecznych, Warszawa 1985, s. 46.

przyjętych jako ramy lub wytyczne badania (...), bądź wreszcie ogół czynności i środków zastosowanych do sprawnego osiągnięcia rezultatów badania"[12].

Istnieje wiele metod badania naukowego. Każdy problem naukowy wymaga swoistej i sobie tylko właściwej metody[13]. Metoda naukowa to nic innego, jak racjonalny sposób rozwiązania specyficznego i uzasadnionego problemu naukowego. Przyjęty jeden z wariantów podziału metod naukowych przedstawia rysunek 4.

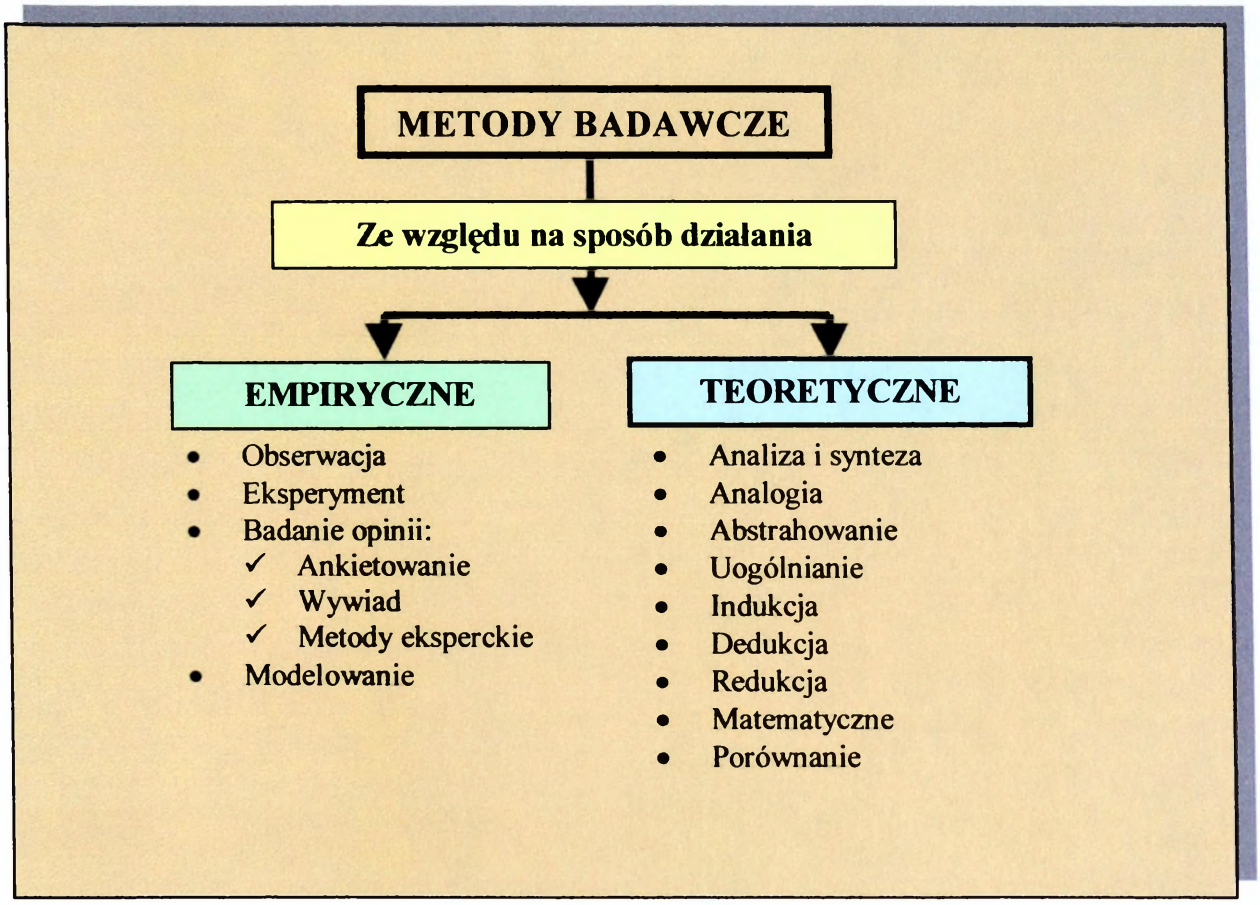

Rys. 4. Podział metod naukowych

Dobierając metody badawcze, w niniejszej dysertacji uwzględniono dwie generalne zasady metodologiczne:

- dokonano analizy czy wybór i zastosowanie określonych metod zapewnią rzeczywiście w stopniu maksymalnym udzielenie odpowiedzi na pytania ustalonej problematyki;
- wybór metod podporządkowano przede wszystkim problematyce badań[14].

---

[12] S. Kamiński, Nauka i metoda. Lublin 1992, s. 202.
[13] Por. E. Wiśniewski. Metodyka wojskowych badań naukowych. Cz. 1, Zeszyt nr 3, Warszawa 1990.
[14] S. Nowak, Metodologia..., s. 46-47.

Niżej, w tabeli 1, przedstawiono wykaz niektórych metod stosowanych podczas poszukiwania odpowiedzi na pytania badawcze.

Tabela 1

Metody badawcze zastosowane podczas rozwiązania problemów szczegółowych

PYTANIA PROBLEMOWE	METODY BADAWCZE				
	analiza literatury i dokumentacji	synteza literatury i dokumentacji	porównanie literatury i dokumentacji	zbierania sądów	obserwacja
1. *Jakie są ogólne zasady taktycznych działań obronnych w aspekcie wykorzystania bojowego jednostek sił obrony terytorialnej?*	●	●	●	●	●
2. *Jakie są uwarunkowania i możliwości wzmocnienia obrony związku taktycznego przez siły obrony terytorialnej?*	●	●		●	●
3. *Jakie są właściwości przygotowania obrony związku taktycznego wzmocnionego siłami obrony terytorialnej w aspekcie synchronizacji działań?*	●	●	●	●	●
4. *Jaka jest specyfika prowadzenia działań obronnych związku taktycznego wojsk operacyjnych wzmocnionego siłami obrony terytorialnej?*	●	●		●	
5. *Jakie są perspektywiczne kierunki wspólnych taktycznych działań obronnych wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej?*	●	●		●	

A. **Metody empiryczne**

1. *Obserwacja naukowa* – metoda ta miała formę indywidualną, uczestniczącą i bezpośrednią. Stosowana była w ramach praktyki dydaktycznej autora, umożliwiając dostrzeganie wiele faktów, zdarzeń i zjawisk z pozycji wykładowcy. Przedmiotem obserwacji były ćwiczenia operacyjno-taktyczne, w których przedstawiano problem prowadzenia obrony przez związek taktyczny wzmocniony siłami wojsk obrony terytorialnej. Zaobserwowane, istotne dla problematyki badawczej fakty (wyniki obserwacji), zarejestrowano w postaci notatek.

2. Metoda badania opinii – za szczególnie cenne uznano wyniki pozyskane w efekcie przeprowadzenia wywiadu eksperckiego oraz ankietowania (załącznik 1-2). Badania tą metodą prowadzono wśród doświadczonych oficerów, przedstawicieli różnych szczebli dowodzenia oraz instytucji zajmujących się problematyką wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej, ich miejscem i zadaniami w systemie obronnym RP. Pozyskane w ten sposób materiały pozwoliły na określenie kierunków doskonalenia form współzależności między wojskami operacyjnymi i obrony terytorialnej z punktu widzenia specyfiki każdego z nich i potrzeb wynikających z przyjętej koncepcji walki obronnej. Celem metod było uzyskanie empirycznego materiału faktograficznego dotyczącego następujących danych:

- charakterystyki badanej zbiorowości;
- poglądów, postaw, motywacji i oczekiwań respondentów;
- oceny skuteczności prowadzenia obrony przez związek taktyczny wzmocniony siłami wojsk obrony terytorialnej;
- wniosków i postulatów badanych dotyczących sposobów użycia wojsk obrony terytorialnej w obronie związku taktycznego.

B. **Metody teoretyczne**

1. Analiza literatury przedmiotu oraz dokumentów normatywno-szkoleniowych umożliwiła pogłębienie wiedzy autora w obszarze założonej problematyki obrony związku taktycznego wojsk operacyjnych wzmocnionego siłami obrony terytorialnej, pozwoliła przedstawić i uzasadnić ważność i aktualność sprecyzowanych problemów naukowych. Uzyskany tą metodą materiał wykorzystano w opracowaniu rezultatów badań empirycznych.

2. Porównanie – jest logiczną metodą badawczą polegającą na ustaleniu podobieństw i różnic między badanymi przedmiotami (zjawiskami). W trakcie badań stosowanie tej metody pozwoliło na wykrywanie cech podobieństwa i odmienności w badanym przedmiocie przez odniesienie go do innych przedmiotów. Innymi słowy dokonywano porównań między treściami zagadnień związanych z przygotowywaniem i prowadzeniem obrony przez związek taktyczny wojsk operacyjnych, a między jego właściwościami i specyfiką w przypadku wzmocnienia siłami obrony terytorialnej.

Przydatna była też do badania wzajemnych zależności między składowymi wojsk lądowych w działaniach obronnych. Metodę tę wykorzystano również w interpretacji teoretycznej nowych faktów przez odwołanie się do wiedzy o faktach znanych w zakresie teorii obrony związku taktycznego, czyli przez konfrontację wiedzy nowej (powstałej z empirii) z wiedzą istniejącą.

3. Uogólnienie – ta metoda posłużyła do dokonania uogólnień zależności występujących między elementami badanej całości. Z twierdzeń cząstkowych uzyskanych w wyniku analizy zależności występujących między siłami tworzącymi wojska lądowe, umożliwiła wyprowadzenie twierdzeń ogólnych stanowiących podstawę do uzupełnienia teorii wspólnych działań obronnych związku taktycznego wojsk operacyjnych i sił obrony terytorialnej o nowe elementy wynikające ze specyfiki każdego z badanych komponentów.

4. Indukcja i redukcja. Są to metody właściwe naukom empirycznym. Metoda indukcyjna pozwoliła na wyprowadzenie uogólnień z faktów jednostkowych (od szczegółu do ogółu). Stanowiła podstawę przy formułowaniu i weryfikacji hipotez roboczych, a w konsekwencji umożliwiła tworzenie nowych koncepcji naukowych (twierdzeń, wniosków). W badaniach zastosowano indukcję enumeryczną niezupełną, gdzie wnioskowanie przebiega w relacji przesłanka-wniosek. Metoda redukcji polega na tym, że znamy wniosek, a zastanawiamy się co było przyczyną danego zjawiska. Wnioskowanie w tej metodzie przebiega w relacji wniosek-przesłanka.
Metody indukcji i redukcji nie zapewniają 100% pewności wnioskowania, dają natomiast wystarczająco wysokie prawdopodobieństwo.

5. Metody matematyczno-statystyczne – zastosowanie metod matematyczno-statystycznych do rozwiązania założonych problemów badawczych napotyka na znaczne trudności. Wynika to z dominacji cech (właściwości) jakościowych badanych zjawisk, zdarzeń i faktów. Stąd też (w granicach rozsądnej i ograniczonej matematyzacji) niektóre cechy jakościowe poddano kwantyfikacji to znaczy sprowadzono je pośrednio do wyrazu liczbowego, przypisując każdej z nich właściwe gradacje ilościowe.

Przy doborze metod statystycznych zaczerpnięto wzorce z cytowanych prac S. Nowaka, W. Okonia, E Wiśniewskiego. W celu uporządkowania zebranych infor-

macji, wykonania niezbędnych obliczeń i przeprowadzenia na ich podstawie wnioskowania statystycznego zastosowano szeregi rozdzielcze (sumowanie, grupowanie), obliczanie proporcji (odsetek), średniej arytmetycznej, odchylenia standardowego i błędu standardowego. Uzyskane wyniki przedstawiono graficznie w postaci tabel i wykresów.

C. **Techniki i narzędzia badawcze**

Przez techniki badań należy rozumieć zespół sposobów zbierania materiału naukowego opartych na wytycznych prakseologicznych. Są to konkretne środki działania lub konkretne wskazówki posługiwania się tymi środkami – wiele z nich może znaleźć zastosowanie w różnych metodach. Techniki badań to swoisty rodzaj instrukcji, która określa np. jak prowadzić ankietowanie, wywiad, testowanie itp.[15]

Procedury badawcze to sposoby posługiwania się technikami badawczymi oraz sposoby organizowania badań (przygotowanie badań, zbieranie, porządkowanie i opracowanie zgromadzonego materiału)[16].

Narzędzia badawcze to różnorodne środki techniczne i dokumenty stosowane w badaniach np. magnetofon, kamera video, aparat fotograficzny, kwestionariusz ankiety, arkusz obserwacji itp.

Podczas prowadzenia badań korzystano z następujących technik badań:

1. Technika analizy dokumentów[17] – każdy dokument, rozpatrywany za pomocą tego rodzaju technik, posiada dla badacza wartość niemal niepowtarzalną. Stara się on znaleźć w nim zwłaszcza odzwierciedlenie indywidualnych właściwości charakterystycznych dla analizowanego wytworu i jego twórcy. Czyniono tak, polegając przeważnie na własnej intuicji i wyczuciu. Stąd też techniki te mają wyraźnie subiektywny charakter. Polegają głównie na dowolnej interpretacji danego dokumentu przez poszczególnego badacza. Fakt ten znacznie utrudnia, a niekiedy wręcz uniemożliwia, wszelkie intersubiektywne sprawdzanie końcowego wyniku przeprowadzonej interpretacji (analizy).

Analiza wewnętrzna polega na dokładnym poznaniu treści dokumentu, właściwym rozumieniu i wyjaśnieniu, w tym także *„na wyodrębnieniu z kontekstu składni-*

---

[15] S. Nowak, Metodologia..., s. 139.
[16] Tamże, s. 140.
[17] M. Łobocki, Metody badań pedagogicznych, Warszawa, 1978, s. 237-240.

BIBLIOTEKA

ków pierwszoplanowych, myśli przewodnich i istniejących między nimi wzajemnych więzi"[18]. Analiza zewnętrzna dokumentu jest uzupełnieniem analizy wewnętrznej. Polega na ustaleniu czasu, warunków i okoliczności, w jakich powstał dany dokument, a także jego identyfikacji z autorem i adresatem, dla którego został sporządzony, czy też ewentualnego jego wpływu, jaki wywarł na bieg określonych wydarzeń.

2. Techniki obserwacyjne[19] – z tego typu technik skorzystano z racji zajmowanego stanowiska dydaktycznego autora badań, który stosował zarówno obserwację kontrolowaną, jak i niekontrolowaną. Ich cechą specyficzną jest to, że badani są jedynie przedmiotem obserwacji. Badacz sam czyni spostrzeżenia o badanych. Sprawą kluczową w posługiwaniu się tą techniką obserwacyjną jest umiejętność rozumienia tego, co jawi się uszom i oczom badacza.

3. Techniki oparte na wzajemnym komunikowaniu się badacza z respondentami – do tego typu technik zaliczamy wszystkie formy wywiadu, ankiety oraz sposoby zdobywania pisemnych niestandardowych wypowiedzi. Ze względu na rodzaj pośrednictwa między badaczem a respondentem wyróżnia się następujące techniki, które zastosowano w pracy:

- pośrednie – zalicza się do nich różne formy ankiet i sposoby zdobywania niestandardowych wypowiedzi. Zaletą tych technik jest to, że zachowania respondenta nie są modyfikowane obecnością osoby drugiej. Wadą zaś, że badacz nie ma możliwości ustalenia, w jakich warunkach odbywało się dostarczanie informacji (np. czy nie pod wpływem osób trzecich).
- bezpośrednie – w ich zakres wchodzą wszelkie odmiany wywiadu (prowadzenie ankiet). Pozwalają one uniknąć wad technik opartych na pośrednim komunikowaniu się, ale sprzyjają pojawianiu się mankamentu, jakim jest wpływ ankietera na rodzaj uzyskiwanych informacji.

---

[18] Z. Zaczyński, Praca badawcza nauczyciela, Warszawa, 1968, s. 176.
[19] L. Sołoma, Metody i techniki badań socjologicznych, Olsztyn 1995, s. 45-46.

1. 5. Przekrój badanych respondentów

Badaniami, które przeprowadzono w okresie od sierpnia 1997 roku do lutego 2000 roku, objęto ogółem 138 oficerów. Badania przeprowadzono w trakcie realizacji ćwiczeń w ramach studiów dyplomowych i podyplomowych w Akademii Obrony Narodowej. Objęto też badaniami kadrę uczestniczącą w ćwiczeniach dowódczo-sztabowych w ramach szkolenia dowództw i sztabów wojsk lądowych, gdzie eksponowano tematykę, która była przedmiotem prowadzonych rozstrzygnięć.

Ankietę prowadzono wśród kadry dydaktycznej i studentów Wydziału Wojsk Lądowych, uczestników Kursu Przeszkolenia Oficerów Wojsk Lądowych oraz Obrony Terytorialnej prowadzonych w Akademii Obrony Narodowej, oficerów sztabu i dowództwa 1DZ, oficerów DWLąd, Sztabu Generalnego oraz wśród oficerów sztabu i dowództwa 2 Brygady Obrony Terytorialnej w Mińsku Mazowieckim (graficzne ujęcie charakterystyki badanych respondentów przedstawiają wykresy 1–5).

Wykres 1.

Przekrój respondentów według stopnia wojskowego

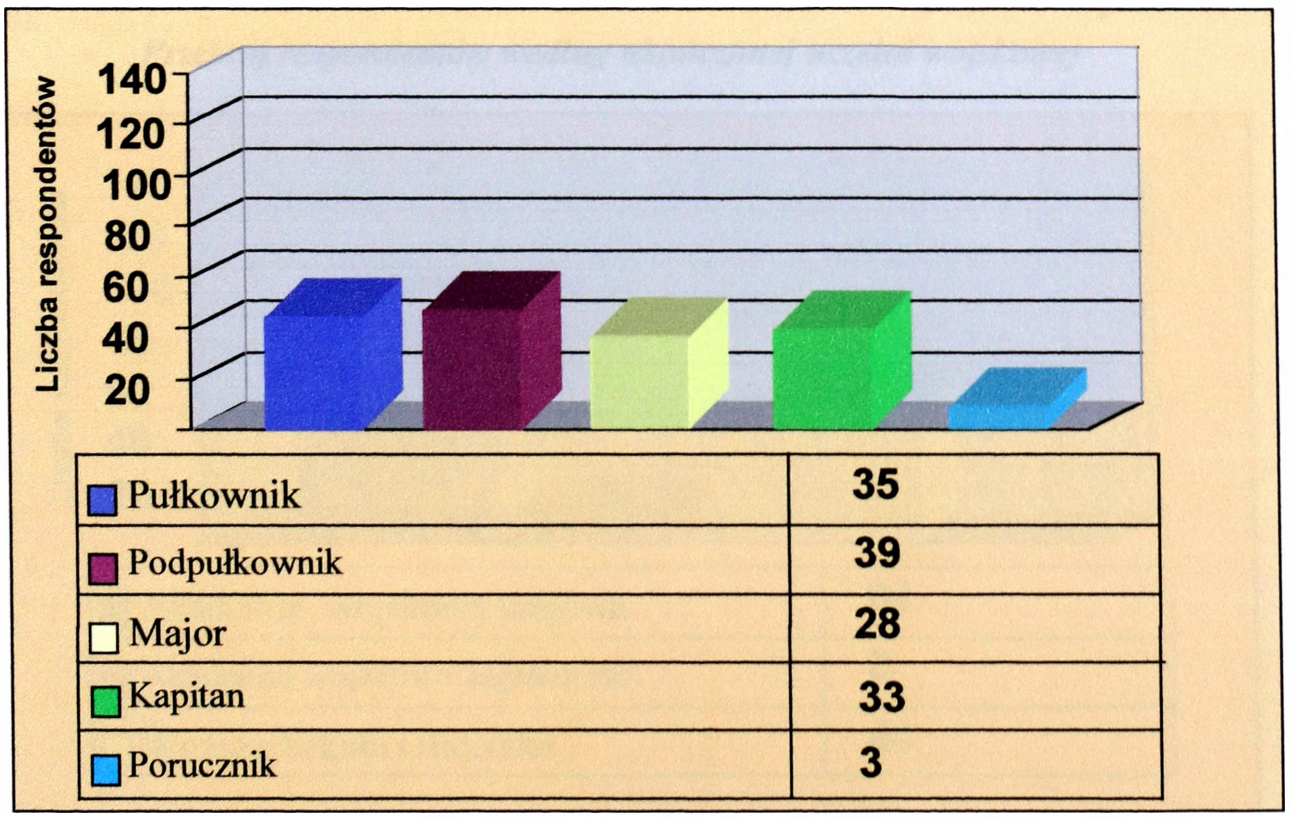

Wykres 2.

Przekrój respondentów według stażu służby wojskowej

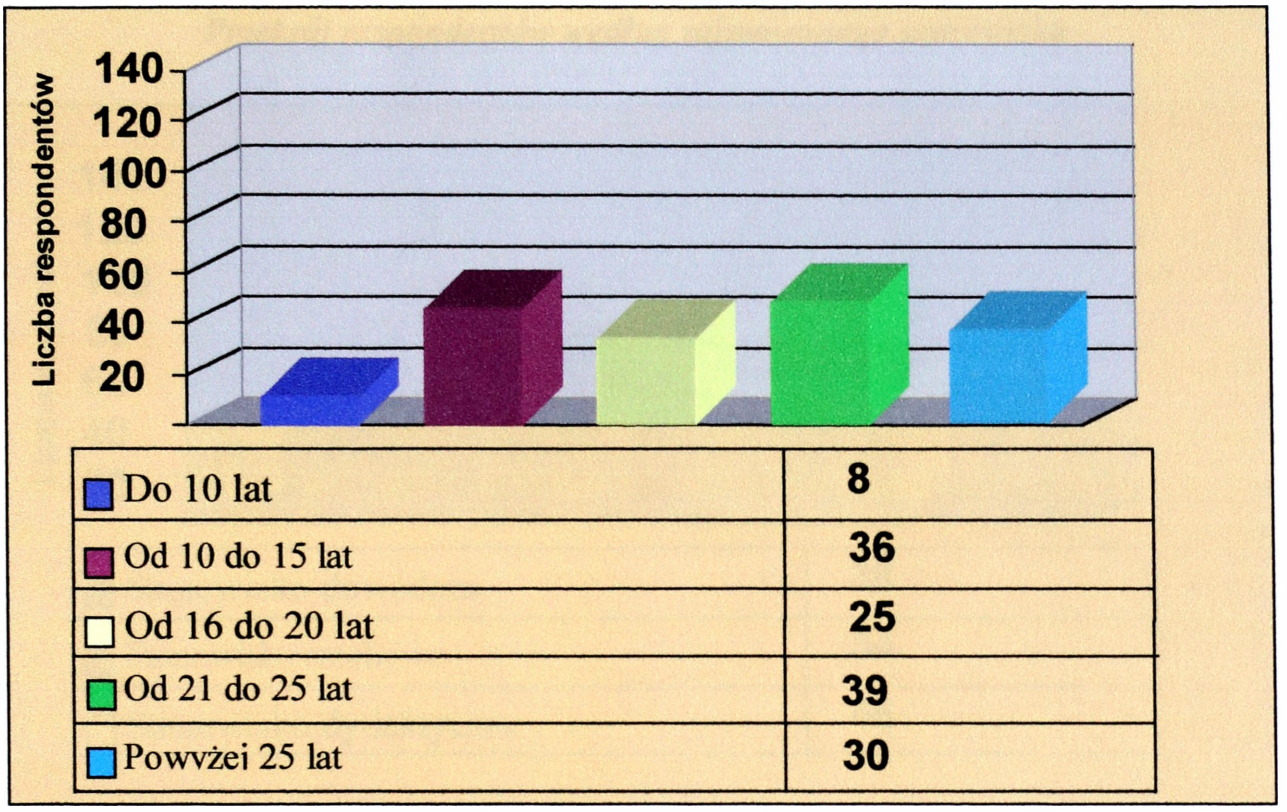

Wykres 3.

Przekrój respondentów według ukończonej uczelni wojskowej

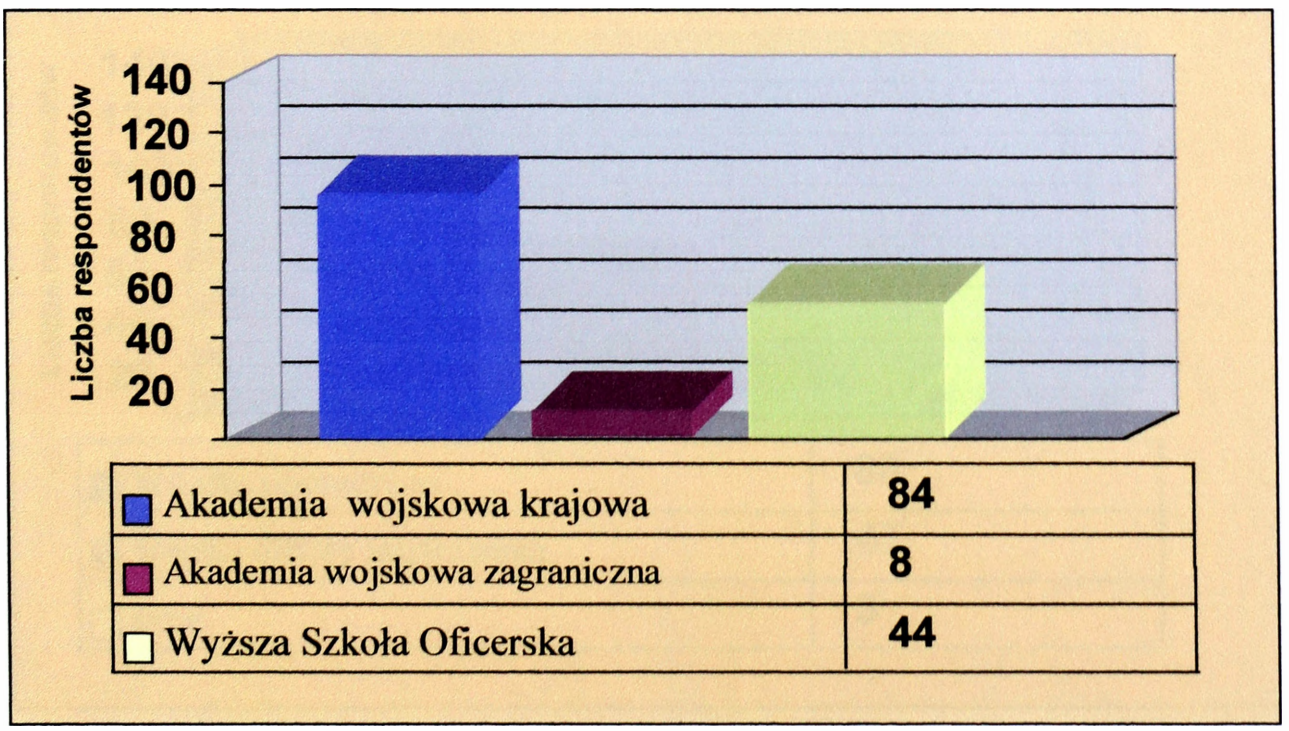

Wykres 4.

Przekrój respondentów według zajmowanego stanowiska

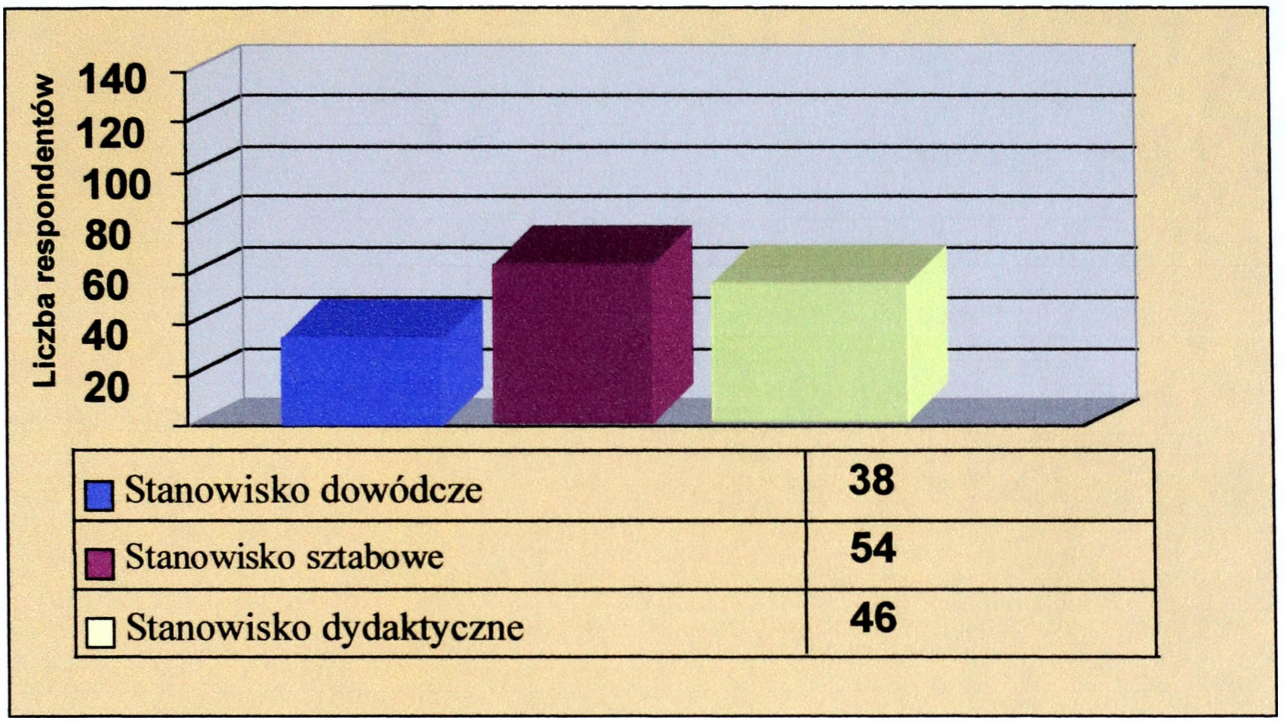

Wykres 5

Przekrój respondentów według miejsca pełnienia służby

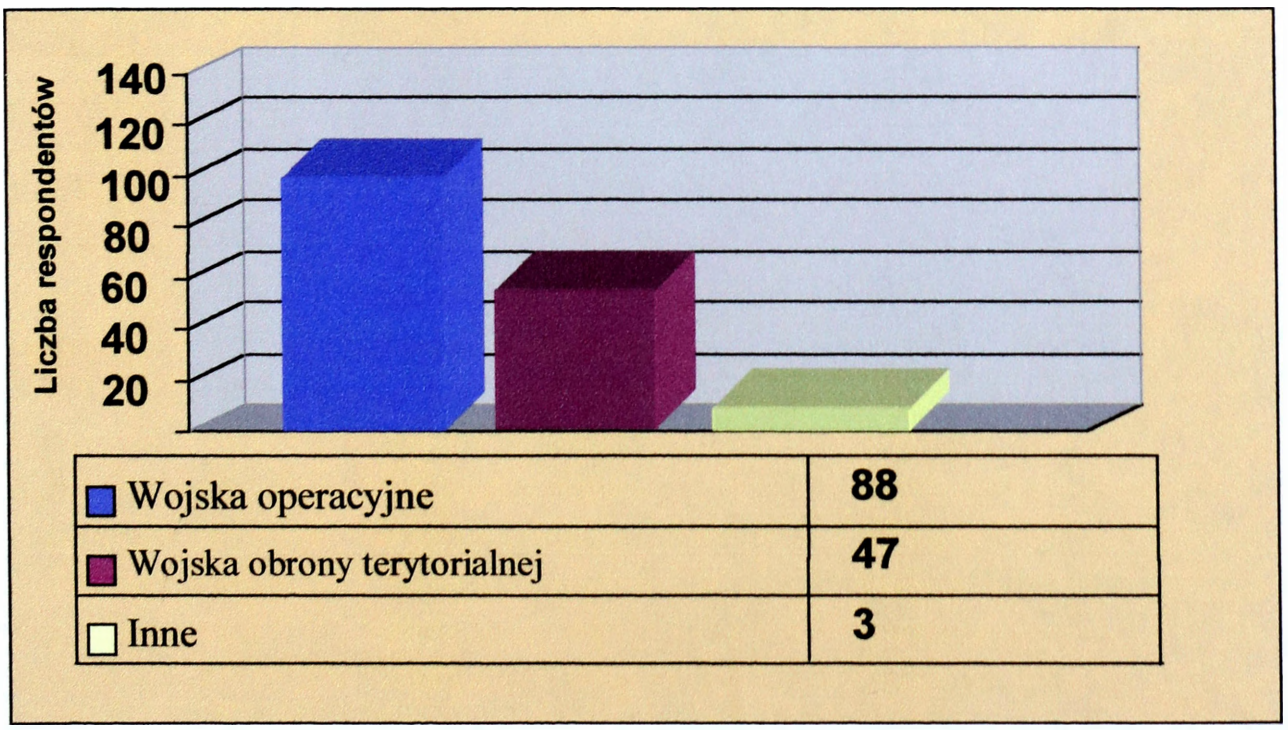

Z przedstawionych tabel i wykresów wynika, że wśród badanej kadry przeważali oficerowie w stopniu podpułkownika i pułkownika, którzy stanowili ponad połowę badanej populacji. Znalazło to odbicie w posiadanym stażu pracy, gdzie większość ankietowanych zamykała się w przedziale od 21 lat do ponad 25 lat służby wojskowej. Powyższa charakterystyka wskazuje, iż starano się zebrać informacje wśród oficerów z długoletnim doświadczeniem i głęboką wiedzą. Nie pozbawiono jednak „młodego pokolenia" możliwości zaprezentowania swoich poglądów, gdyż oni 1/3 wszystkich badanych. Ze względu na zajmowane stanowisko najliczniejszą grupę stanowili oficerowie sztabu i na stanowiskach dydaktycznych, głownie posiadający wykształcenie na poziomie ukończenia Akademii Obrony Narodowej, a często studiów podyplomowych. Badania prowadzono zarówno w ramach przedstawicieli wojsk operacyjnych, którzy stanowili 2/3 ankietowanych jak też wojsk terytorialnych, którzy tworzyli pozostałą część ogółu ankietowanych.

Reasumując, typowy respondent ankiety jest to najczęściej oficer starszy o ponad 20 letnim stażu służby wojskowej, który ukończył Akademię Obrony Narodowej stykający się w ramach swojego stanowiska służbowego (sztabowe, dydaktyczne, czy dowódcze) z problematyką wspólnych działań wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej.

ROZDZIAŁ II

CHARAKTERYSTYKA OBRONY ZWIĄZKU TAKTYCZNEGO WOJSK OPERACYJNYCH W ASPEKCIE BOJOWEGO WYKORZYSTANIA JEDNOSTEK SIŁ OBRONY TERYTORIALNEJ

Nowa sytuacja geopolityczna Europy sprawiła, między innymi, że przez wiele lat opracowywane koncepcje i zasady prowadzenia ewentualnych działań wojennych i operacji uległy radykalnym zmianom. Wkomponowanie sił obrony terytorialnej w system obrony państwa poprzez powierzenie im wielu znaczących zadań dla obronności powoduje potrzebę pewnych przeobrażeń w zakresie prowadzenia operacji obronnych. Zmieniają się także poglądy na rolę i znaczenie różnych rodzajów działań bojowych w ramach prowadzonych operacji. Całkiem nowego wymiaru nabrały również kwestie związane z planowaniem, organizowaniem i prowadzeniem walki obronnej. Dokonywane zmiany nie ominęły też przeobrażeń struktur naszych sił zbrojnych, ich wyposażenia i możliwości bojowych, które w głównym stopniu będą decydowały o realności wykonywanych zadań.

Mnogość dokonujących się przemian sprawia, iż zaistniała potrzeba przeprowadzenia analizy aktualnych poglądów traktujących o roli i znaczeniu związku taktycznego wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej, ich możliwościach oraz taktyce działania, aby jej rezultaty stanowiły kanwę do twórczego rozwiązania interesujących nas problemów badawczych.

2.1. Związek taktyczny w działaniach obronnych

Zasadnicze zmiany w poglądach na działania bojowe, w tym również obronę, nastąpiły po 1989 roku. Nadano wówczas wyraźny priorytet działaniom obronnym, a sama obrona zyskała miano zasadniczego lub podstawowego rodzaju walki. Był to okres sprzyjający podejmowaniu różnych inicjatyw teoretycznych i praktycznych, zmierzających do wypracowania skutecznych koncepcji obrony kraju.

Ukazało się wówczas wiele ciekawych opracowań, głównie o tematyce strategicznej i operacyjnej, ale również traktujących o obronie szczebla taktycznego[20].

W wyniku przeprowadzenia konfrontacji teorii z praktyką w postaci ćwiczeń o różnym zasięgu i wymiarze, wykrystalizowały się w miarę jednolite poglądy w odniesieniu do obrony taktycznej. Jednak lata 1997 - 1999 to kolejny okres, gdzie w wyniku dążeń naszego państwa do Sojuszu Północnoatlantyckiego wypracowana teoria działań obronnych podlega dalszej weryfikacji i zmianom. Akademia Obrony Narodowej zapoczątkowuje ten proces przeobrażeń poprzez badanie teorii prowadzenia działań stosowanych w armiach państw należących do NATO, następnie powstają pierwsze opracowania teoretyczne, które mają odzwierciedlenie w realizowanych ćwiczeniach. Efektem pracy zespołu oficerów jest wydanie na przełomie 1998/1999 roku regulaminu działań wojsk lądowych, który w swojej treści jest zgodny z doktryną wojsk lądowych ATP-35(B) oraz koresponduje z wymaganiami sojuszniczymi, jednocześnie zachowuje swój narodowy charakter i dorobek polskiej sztuki wojennej.

W obszarze naukowych zainteresowań znalazła się obrona związku taktycznego rozważana w uwarunkowaniach naszego kraju z wykorzystaniem wojsk obrony terytorialnej.

Z powyższych treści wynikają następujące pytania:

- jakie jest przeznaczenie i jakie są struktury organizacyjne związku taktycznego, które zapewniają mu wymaganą siłę i funkcjonalność?
- jakie może być jego miejsce i rola w operacyjnej koncepcji obronnej?
- jakie właściwości powinny charakteryzować współczesną obronę?

Odpowiedzi na powyższe pytania przedstawione zostaną w niniejszym rozdziale i stanowić będą uogólnioną płaszczyznę operacyjno-takyczną do prezentacji kolejnych rezultatów badań.

---

[20] Działania taktyczne wojsk lądowych, Warszawa, AON 1995; M. Huzarski, Działania taktyczne dywizji drugiego rzutu operacyjnego, Warszawa 1996; M. Huzarski, W. Kaczmarek, Obrona i natarcie dywizji, Warszawa 1997; S. Koziej, Teoria sztuki wojennej Warszawa 1993; S. Kołcz, Charakterystyka działań bojowych wojsk lądowych, Myśl Wojskowa, Warszawa 1994; Regulamin działań taktycznych wojsk lądowych - część I (związek taktyczny, oddział), Warszawa 1994; Z. Ściborek, Rozważania o obronie. Warszawa 1993.

2.1.1. Przeznaczenie i struktury organizacyjne związku taktycznego

Zgodnie z obecnymi wymaganiami zapewnienia bezpieczeństwa państwa oraz uwzględniając aktualne uwarunkowania geopolityczne operację obronną należy traktować proritetowo[21]. Analizując literaturę przedmiotu możemy wnioskować, iż przeznaczeniem związku taktycznego w ramach operacji obronnej jest przeciwstawienie się uderzeniom powietrzno-lądowym potencjalnego agresora. W zależności od miejsca i koncepcji prowadzenia operacji związek taktyczny przeznaczony może być do obrony manewrowej lub pozycyjnej w zależności od koncepcji prowadzenia operacji obronnej. Odwodowy związek taktyczny może być przewidziany do pogłębienia obrony lub wykonania przeciwuderzenia.

Wszelkie rozważania i kalkulacje prowadzone w ramach użycia związku taktycznego w działaniach obronnych rozpoczyna się z zasady od oceny wartości posiadanego potencjału bojowego i możliwości jego wykorzystania. Siła określonej formacji wojskowej zależy również od funkcjonalności jej struktur organizacyjnych, budowanych pod kątem optymalizacji wykorzystywania dyspozycyjnych sił i środków walki. Nie bez przyczyny więc przywiązuje się dużo uwagi do budowy struktur organizacyjnych wojsk. Rozwinięte związki taktyczne, oddziały i pododdziały są podstawowymi jednostkami kalkulacyjnymi operacyjno-taktycznego procesu decyzyjnego.

Obecnie wojska lądowe są w trakcie reorganizacji, polegającej na utworzeniu dwóch okręgów[22] (pomorski i śląski), gdzie głównym potencjałem wojsk operacyjnych będzie sześć związków taktycznych i pięć samodzielnych oddziałów (rys. 5). Wykorzystywane są tu wieloletnie doświadczenia zdobyte podczas badań funkcjonalności związków taktycznych począwszy od "DZ-89" oraz oddziałów o jednolitej strukturze organizacyjnej. Należy ponadto przestrzegać przyjętych limitów środków walki zaliczanych do grupy ofensywnych (czołgi, bojowe wozy piechoty, śmigłowce uzbrojone, działa artyleryjskie o kalibrze powyżej 100 mm).

---

[21] M. Huzarski, Działania taktyczne dywizji drugiego rzutu operacyjnego, Warszawa 1996, s. 10.
[22] Z. Zalewski, Nowy wymiar wojsk lądowych, Myśl Wojskowa nr 4/1999, s. 121.

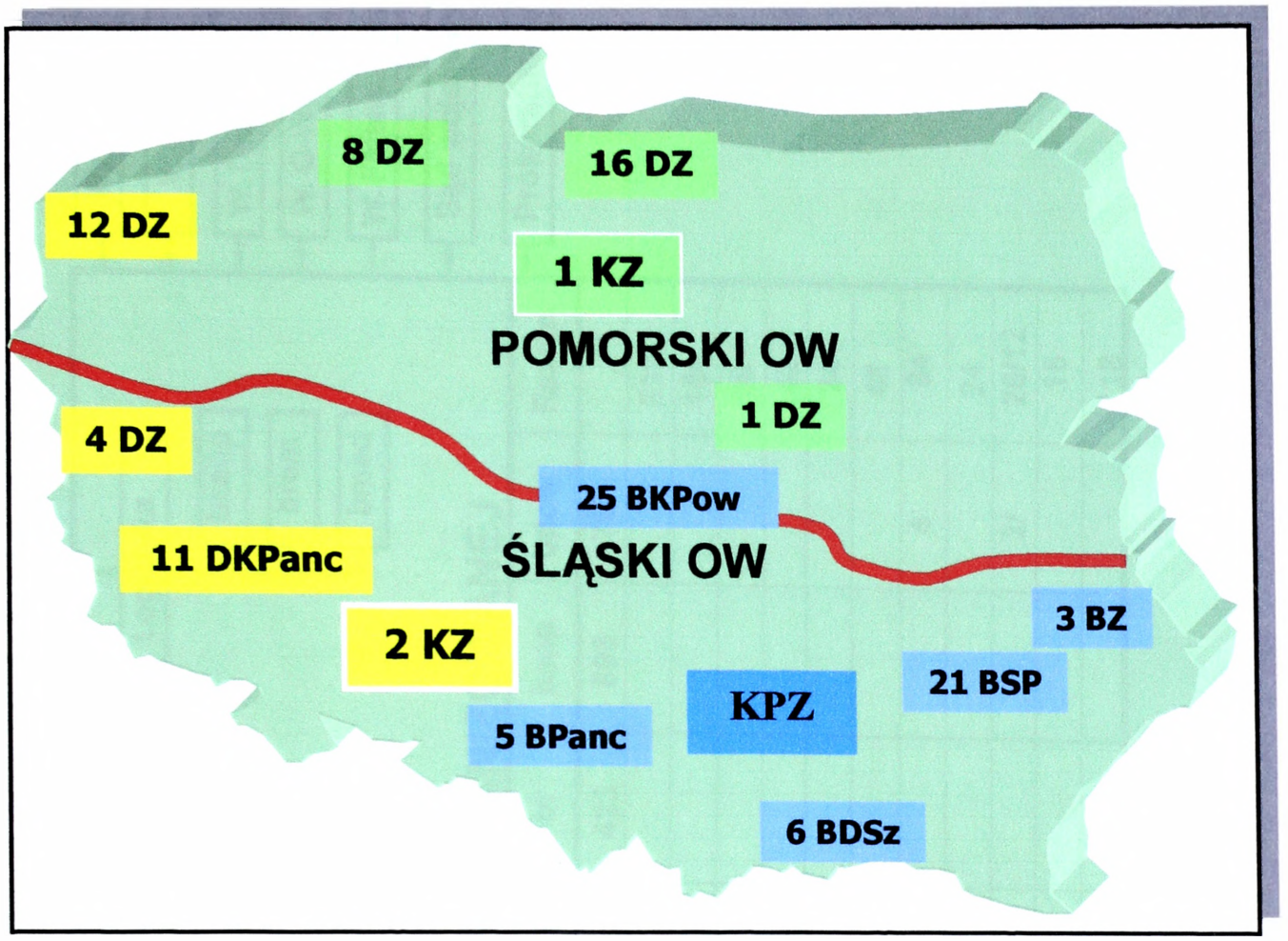

Rys. 5. Przewidywany potencjał wojsk operacyjnych

Zasadniczym trzonem bojowym każdej dywizji zmechanizowanej są trzy brygady – dwie zmechanizowane i jedna pancerna (rys. 6)[23]. Nie jest to rozwiązanie dobre, gdyż nie sprzyja swobodzie taktycznego ich wykorzystania, a wręcz narzuca pewne ograniczenia w wykorzystaniu posiadanego potencjału bojowego.[24] Nie pozwala też w pełni wykorzystywać możliwości intelektualnych oficerów sztabu związku taktycznego. Problem ten może być częściowo rozwiązany po uzupełnieniu składu etatowego związku taktycznego samodzielnymi batalionami zmechanizowanymi. Wymagania obecnego i perspektywicznego pola walki narzucają potrzebę włączenia do struktur dywizji oddziału śmigłowców bojowych.

---

[23] Przedstawiona organizacja i wyposażenie dywizji zmechanizowanej opracowano na podstawie konsultacji oficerami z DWLąd, jako głównymi realizatorami programu modernizacji armii do 2012 roku.
[24] Por. M. Huzarski, Zagadnienia taktyki wojsk lądowych, Warszawa 1999.

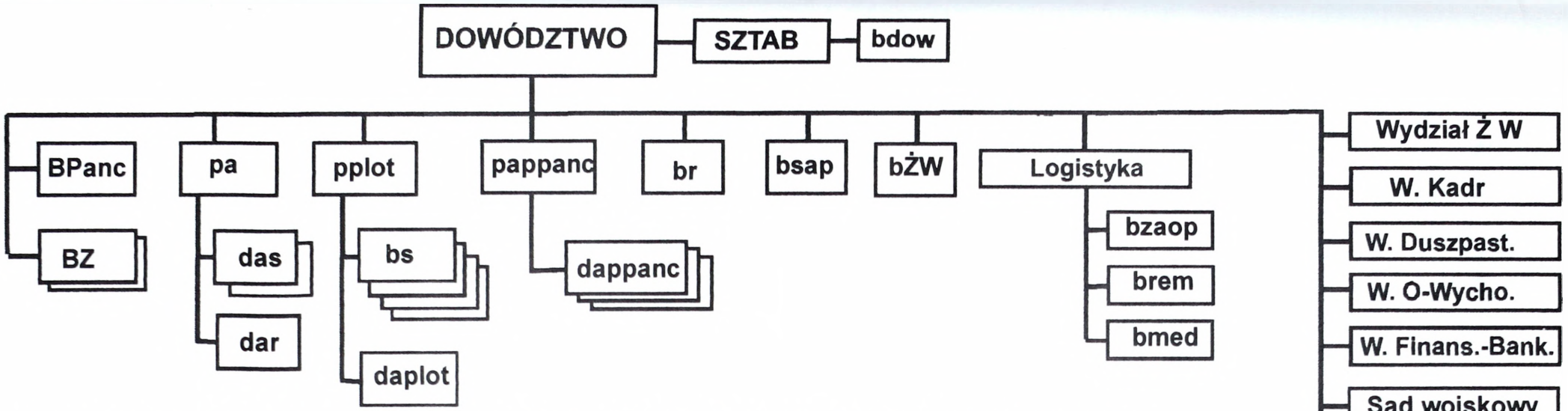

STRUKTURA ORGANIZACYJNA DYWIZJI ZMECHANIZOWANEJ

WYSZCZEGÓLNIENIE	BZ	BPanc	pa	pplot	pappanc	br	bsap	bdow	Razem
STAN OSOBOWY	3968	3437	1193	884	798	423	693	757	
BWP (BWO)	90	30							210
CZOŁGI	30	90							150
HS GOŻDZIK	18	18	36						90
M - 120	18	6							42
PPK MALUTKA / KONKURS	12	-			18				24
AD 85 D - 44	6	-			36				48
S - 2	24	24		8				4	84
S - 60	4	4		12					24
ZUR 23 - 2 /ZSU 23 - 4	8/4	8/4						2/	26/12
"KUB" lub "OSA"				16					16
BM - 21			18						18

Rys. 6. Struktura organizacyjna dywizji zmechanizowanej

Skład bojowy dywizji pancernych (dwie BPanc, jedna BZ) jest wyraźnie silniejszy od dywizji zmechanizowanych. Dlatego też dywizje pancerne predysponowane są do zwrotów zaczepnych w operacji obronnej i potęgowania uderzenia w natarciu. Wnioski te pozwalają przyjąć, iż większe prawdopodobieństwo w operacji obronnej organizowania obrony jest przez dywizję zmechanizowaną. Dlatego przyjęto ją jako przedmiot badań w interesujący nas obszarze. Wszelkie kalkulacje i obliczenia wykonano w odniesieniu do dywizji zmechanizowanej, której organizację i podstawowe wyposażenie przedstawiono powyżej.

W przyszłości można przewidywać stopniowe przechodzenie na zunifikowane struktury brygad. Istotną przesłanką do zastosowania takich rozwiązań jest tendencja do połączenia możliwości bojowych czołgów i bojowych wozów piechoty. Uniwersalny wóz bojowy nowej generacji może być podstawowym środkiem transportu i walki w jednolitych kompaniach i batalionach, wchodzących w skład brygad o wszechstronnych możliwościach.

2.1.2. Miejsce, rola i zadania związku taktycznego

Dobrze przygotowane i prowadzone operacje obronne powinny umożliwiać przetrwanie sytuacji kryzysowej początkowego okresu wojny, powstrzymanie uderzeń wojsk przeciwnika, rozbicie głównego zgrupowania uderzeniowego oraz w określonym miejscu i czasie uzyskanie nad nim przewagi (przejęcie inicjatywy) celem odtworzenia położenia pierwotnego lub tylko utrzymania stanu posiadania [25].

Związek taktyczny może przechodzić do obrony w ramach operacji obronnej (czasami samodzielnie) w różnorodnych warunkach i sytuacjach. Obronę może organizować przed rozpoczęciem wojny (zawczasu) lub w toku jej trwania (doraźnie). W obecnych uwarunkowaniach, pierwsza z wymienionych sytuacji organizowania obrony powinna być traktowana jako zasadnicza. Może ona mieć miejsce przede wszystkim w okresie narastania zagrożenia i bezpośrednio przed wybuchem konfliktu zbrojnego. Istnieją wówczas możliwości wykonania szeregu przedsięwzięć przygotowawczych jeszcze w okresie pokoju. Duże znaczenie ma możliwość wykorzystywania ist-

---

[25] Por. R. Bojarski, Operacja obronna korpusu, Warszawa 1998, s. 7.

niejących urządzeń i obiektów infrastruktury taktycznej. Natomiast w obronie doraźnie przygotowanej nie można osiągnąć wymaganej trwałości, ale za to występuje znaczna swoboda w dokonywanych manewrach mających na celu przyjęcie korzystnego ugrupowania bojowego.

Zgodnie z obecnym stanem wiedzy teoretycznej i rezultatami doświadczeń uzyskanymi podczas ćwiczeń oraz prowadzonymi badaniami związek taktyczny może przechodzić do obrony w sytuacjach: osłony mobilizacyjnego (operacyjnego) rozwinięcia sił zbrojnych i zapewnienia czasu na przygotowanie kolejnych działań obronnych w skali operacyjnej; likwidacji lokalnego konfliktu zbrojnego własnymi siłami i środkami; zabezpieczenia wejścia do działań zgrupowań z głębi; wykonania zadań ponadnarodowych w integracji z siłami zbrojnymi NATO; zabezpieczenie wejścia do działań wojsk koalicyjnych; jako odwód – w gotowości do przejęcia ciężaru prowadzenia obrony w skali operacyjnej. Rolą tych sił jest wykonanie uderzenia przed przednią linię obrony w ramach przejętej inicjatywy; pogłębienie obrony prowadzonej w skali operacyjnej (koalicyjnej) - z reguły pod osłoną pierwszego rzutu lub zgrupowań prowadzących operację opóźniającą; wzmocnienia sił pierwszego rzutu; odparcia skrzydłowego uderzenia zgrupowań przeciwnika w trakcie wykonywania przeciwuderzenia; po niepowodzeniu przeciwuderzenia lub utracie zdolności kontynuowania natarcia.

Bez względu na warunki i sytuacje przechodzenia do obrony, jej rodzaj, należy traktować jako zorganizowane działanie, w którym, aby osiągnąć zakładane cele, należy użyć odpowiednio dobrane metody i środki. Do wykonania zadań w ramach działań operacyjnych przeznaczone są związki operacyjne, którym podporządkowane są dywizje będące zasadniczymi związkami taktycznymi wojsk lądowych.

Tym samym odgórnie zostanie określona ich rola i miejsce[26] jako wykonawców, a przez to staną się jasne zadania, które mają wykonać. Podobnie jest w działaniach taktycznych, prowadzonych przez dywizje, brygady i pododdziały. Uogólniając można stwierdzić, że naczelny organizator działań precyzuje rolę i miejsce podległych mu,

---

[26]*Rola* – udział i znaczenie kogoś, czegoś w jakichś okolicznościach, w jakimś przedsięwzięciu; zadanie do spełnienia; pozycja zajmowana w czymś, występowanie w jakimś charakterze. Słownik języka polskiego, Warszawa 1995, t. 3, s. 67.
Miejsce – część określonej przestrzeni, z którą coś się dzieje, na której coś się odbywa, odbywało; pozycja kogoś lub czegoś w zespole podobnych osób, rzeczy, zjawisk; rola, funkcja, stanowisko. Tamże, t. 2, s. 147.

bezpośrednich wykonawców. Z roli i miejsca związku taktycznego w określonych działaniach bojowych wynikają zadania, które dany związek taktyczny ma wykonać.

Wyjaśnienie, jaką rolę ma spełnić określony związek taktyczny, następuje w czasie analizy zadania, otrzymanego od związku operacyjnego, z tego zadania wynika rola podwładnego w całym przedsięwzięciu. Może to być między innymi rola głównego wykonawcy w mobilizacyjnym rozwinięciu, czy też współuczestnika w rozwinięciu operacyjnym.

Na podstawie przeprowadzonych analiz, ocen i uogólnień zaistniały podstawy do stwierdzenia iż, w operacji obronnej związek taktyczny może spełniać *rolę głównego wykonawcy, współwykonawcy, specjalną, dyspozycyjną oraz epizodyczną.*

- *Rola głównego wykonawcy* – to wykonanie zasadniczej części zadania.
- *Rola współwykonawcy* – to współwykonywanie zasadniczej części zadania, ale od współwykonawcy jest uzależniony główny wykonawca.
- *Rola specjalna* – to wykonanie zadań, które głównemu wykonawcy i współwykonawcy gwarantują swobodę działania i osiągnięcie zakładanego celu.
- *Rola dyspozycyjna* – to ciągłe utrzymywanie gotowości do wykonania zadań w rejonie wymagającym ingerencji przełożonego.
- *Rola epizodyczna* – to wykonanie planowych lub doraźnych przedsięwzięć zapewniających korzystną zmianę sytuacji w toku realizacji głównego zadania na rzecz głównego wykonawcy lub współwykonawcy.

Aby dany związek taktyczny mógł się wywiązać z powierzonej roli w wykonywaniu zadania, należy mu określić miejsce w ugrupowaniu operacyjnym. Trzeba przy tym uwzględnić wiele czynników, które mają na to wpływ. Jednym z takich determinantów jest aktualna sytuacja polityczno-militarna, w tym głównie położenie związku taktycznego, jego skład i możliwości. Kolejnym czynnikiem jest charakter konfliktu zbrojnego i sposób działania przeciwnika i stosownie do tego przyjęcie koncepcji walki operacyjnej oraz charakteru, treści i zadań. Przeprowadzona analiza tych czynników pozwoli dowódcy związku taktycznego zrozumieć i zdefiniować zadanie własne, określić zamiar walki i przyjąć stosowne ugrupowanie. Znaczący wpływ na określenie miejsca i roli związku taktycznego w operacji obronnej mają także uwarunkowania czasowo-przestrzenne.

Ugrupowanie operacyjne i miejsce w nim związku taktycznego wskazuje na jego przeznaczenie. Związek taktyczny może się bronić w pierwszym rzucie lub jako odwód operacyjny, na głównym lub pomocniczym kierunku obrony (rys. 7).[27] Niekiedy może on bronić się na samodzielnym kierunku lub działać jako oddział wydzielony w obszarze sił przesłania. W zależności od miejsca i roli, jaką związek taktyczny spełnia w działaniach szczebla nadrzędnego, przydziela mu się odpowiednie wzmocnienie i wspiera innymi rodzajami wojsk.

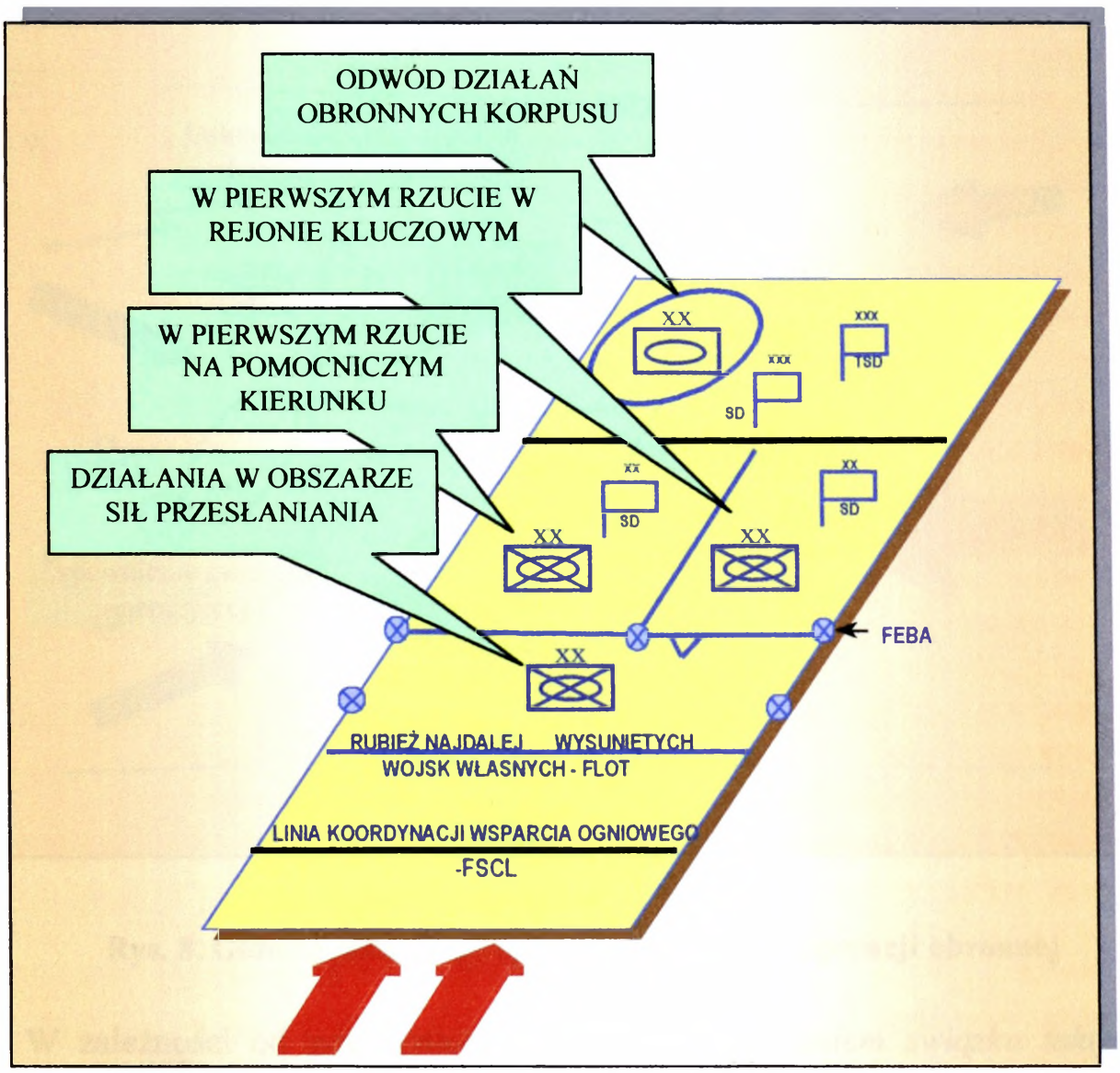

Rys. 7. Miejsce i rola związku taktycznego w operacji obronnej

W zależności od dyslokacji, wyszkolenia, struktury organizacyjnej i przewidywanych obszarów odpowiedzialności w operacji obronnej związek taktyczny jest przeznaczony do zatrzymania natarcia przeciwnika, uniemożliwienia mu wtargnięcia w głąb kraju lub wykonania zwrotu zaczepnego w celu odzyskania utraconego terenu.

---

[27] Opracowano na podstawie R. Bojarski, Operacja ...., s. 17.

Związek taktyczny powinien być zdolny do prowadzenia różnorodnych działań obronnych, wśród których należy wyszczególnić obronę pozycyjną, obronę manewrową, działania opóźniające, osłonowe i wspierające oraz działania o charakterze zaczepnym (przeciwuderzenia, kontrataki).

Tylko wszechstronnie przygotowany związek taktyczny będzie mógł skutecznie prowadzić działania obronne i wykonywać zadania bojowe na polu walki (rys. 8).

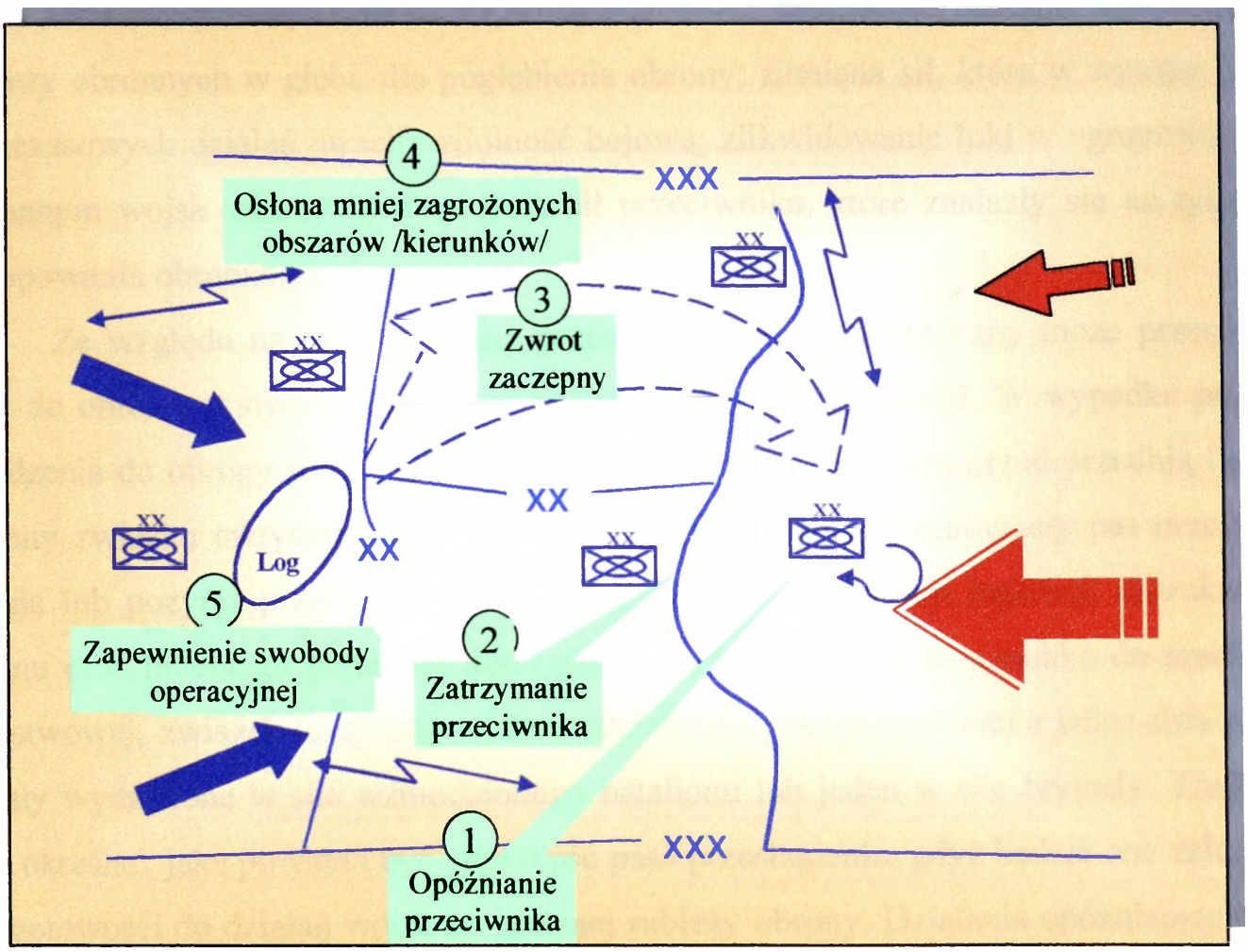

Rys. 8. Główne zadania związku taktycznego w operacji obronnej

W zależności od powierzonej roli i miejsca *zadaniem związku taktycznego pierwszego rzutu* może być:

- zatrzymanie natarcia przeciwnika i utrzymanie zajmowanego pasa obrony;
- opóźnianie natarcia przeciwnika w celu umożliwienia odtworzenia zdolności bojowej lub przegrupowania innym związkom taktycznym;
- opóźnianie podejścia przeciwnika do głównego pasa obrony korpusu;
- stworzenie warunków do wykonania zwrotu zaczepnego i osłona wprowadzenia do walki odwodów operacyjnych.

Najtrudniejszą rolę mają *pierwszorzutowe związki taktyczne*, ponieważ ich zadaniem jest odparcie pierwszego uderzenia przeciwnika, które jest wykonywane z największym impetem, z wszechstronnym zabezpieczeniem i wsparciem. W wypadku włamania się przeciwnika, pierwszorzutowy związek ma za zadanie zatrzymać jego natarcie i siłami własnego odwodu rozbić siły w rejonie włamania, i odzyskać utracony teren lub stworzyć warunki do wykonania zwrotu zaczepnego siłami przełożonego.

Odwodowy związek taktyczny może realizować następujące zadania: utrzymanie rubieży obronnych w głębi, dla pogłębienia obrony; zamiana sił, które w wyniku dotychczasowych działań utraciły zdolność bojową; zlikwidowanie luki w ugrupowaniu obronnym wojsk własnych; likwidacja sił przeciwnika, które znalazły się na tyłach ugrupowania obronnego.

Ze względu na oddziaływanie przeciwnika związek taktyczny może przechodzić do obrony w styczności lub też bez styczności z jego siłami. W wypadku przechodzenia do obrony pozycyjnej bez styczności z przeciwnikiem przed przednią linią obrony związku taktycznego pierwszego rzutu może być przygotowany pas przesłaniania lub pozycja przednia. W zależności od zadania, sytuacji bojowej, charakteru terenu oraz przebiegu przedniej linii głównego pasa obrony w stosunku do granicy państwowej, związek taktyczny może wydzielić do pasa przesłaniania jeden-dwa oddziały wydzielone w sile wzmocnionego batalionu lub jeden w sile brygady. Trudno jest określać, jaka powinna być głębokość pasa przesłaniania, gdyż będzie ona zależeć od gotowości do działań wojsk na głównej rubieży obrony. Działania opóźniające powinny bowiem zagwarantować osiągnięcie pełnej gotowości wojskom broniącym głównego pasa obrony. Oprócz oczywistych plusów pasa przesłaniania (m. in. wcześniejsze wykrycie zamiaru, ugrupowania i kierunku głównego uderzenia przeciwnika; zyskanie czasu na przygotowanie obrony przez siły główne i na mobilizacyjne rozwinięcie wojsk w głębi; zmuszenie przeciwnika do wcześniejszego wprowadzania nowych sił; osiągnięcie skrytości podczas zajmowania głównego pasa obrony) można też wskazać kilka minusów. Utworzenie pasa przesłaniania przed przednią linią spowoduje zmniejszenie nasycenia własnych sił i środków w głębi, osłabienie odwodów, konieczność manewru środkami ogniowymi z wysuniętych stanowisk ogniowych na

stanowiska główne, zmniejszenie liczby sił przeznaczonych do likwidacji ognisk walki w głębi oraz utrudnienie zaopatrzenia wojsk znajdujących się w pasie przesłaniania.

Z przeprowadzonych analiz wynika, że w przypadku osiągnięcia gotowości bojowej przez wojska w głównym pasie obrony, można zmniejszyć siły wydzielone do pasa przesłaniania. Potwierdzają to wnioski z konfliktów lokalnych ostatnich lat, z których wynika, że w początkowej ich fazie nie należy spodziewać się wtargnięcia sił głównych agresora, a więc część związków taktycznych zdąży zorganizować skuteczną obronę, by w późniejszym okresie wywiązać się z postawionych przed nimi zadań i z powodzeniem odegrać rolę przewidzianą przez przełożonego dla danego związku taktycznego.

Badając problem roli, miejsca i zadań związku taktycznego w obronie trzeba też postawić pytanie: czy obecnie związki taktyczne są w stanie wykonać zadania wynikające z ich miejsca w ugrupowaniu operacyjnym? Takie pytanie nasuwa się w wyniku obserwacji i wniosków z konfliktów lokalnych oraz oceny potencjałów bojowych innych państw, w których stawia się na jakość i precyzję. Optymistycznie brzmią zadania, jakie ma wykonać związek taktyczny, czy to pierwszorzutowy – czy też odwodowy, w przyszłych działaniach obronnych, działaniach wysoce manewrowych, powietrzno-lądowych. Mimo jednak nastawienia obronnego, nie dąży się w sposób wymierny do zwiększenia siły ognia przeciwpancernego w postaci nowszych generacji PPK, granatników i armat przeciwpancernych. Niewystarczające są też możliwości prowadzenia rozpoznania, precyzyjnego rażenia i sprawnego dowodzenia. Oddzielnym problemem jest możliwość natychmiastowego podjęcia walki z przeciwnikiem przez związki taktyczne w obecnym stanie ukompletowania i gotowości bojowej.

Dlatego też powinno się dążyć do tego, aby początkowo wydzielane siły związków taktycznych były w stanie podjąć skuteczną walkę z przeciwnikiem. Powinny to być siły mobilne, wyposażone w nowoczesny sprzęt bojowy, wspierane odpowiednią ilością śmigłowców i zdolne do osłony przed środkami napadu powietrznego przeciwnika. Tylko wtedy będzie możliwe połączenie teoretycznych zasad co do roli, miejsca i zadań związku taktycznego z jego praktycznym oraz skutecznym użyciem w działaniach obronnych.

2.1.3. Właściwości obrony związku taktycznego

Dzisiejsze pole walki charakteryzuje się mobilnymi i efektywnymi środkami walki zbrojnej, szeroko stosowaną elektroniką integralnie związaną z systemem informacyjnym, dużą precyzją i skutecznością środków rażenia, co stawia wysokie wymagania walce obronnej. Działania obronne postrzega się jako rodzaj działań, w których broniące się siły zdolne są zadać straty przeciwnikowi już na dalekich podejściach, odeprzeć uderzenie, utrzymać określony obszar terenu i zachować zdolność do realizacji kolejnych zadań.

Obrona będzie musiała przeciwstawić się powietrzno-lądowemu natarciu. Trzeba przewidywać, że przeciwnik zaatakuje w możliwych wymiarach. Stosując różne formy i metody oddziaływania, zmierzać będzie do rozbicia lub rozsadzenia od wewnątrz ugrupowania obronnego. Po naruszeniu struktury obrony i uzyskaniu przewagi w określonym miejscu i czasie nacierający może dążyć do szybkiego opanowania obiektów decydujących o dalszym powodzeniu natarcia i wychodzenia na tyły broniących się zgrupowań. Współczesne działania zaczepne różnią się zasadniczo od stosowanych w przeszłości. Model „walca" broni pancernej, piechoty i ognia niszczącego wszystko na swej drodze, obowiązujący podczas drugiej wojny światowej zdezaktualizował się. Nieustanny rozwój techniki bojowej powoduje, iż rodzą się nowe możliwości osiągnięcia założonego celu natarcia. Wobec dokonujących się przeobrażeń pola walki zmienia się też cel działań obronnych, którym jest uniemożliwienie przeciwnikowi opanowania terenu, rozbicie zgrupowań uderzeniowych i załamanie jego natarcia oraz przejęcie inicjatywy[28].

Z tak sformułowanego celu obrony wynika, że główny akcent położono na obronę własnego terytorium w obrębie granic państwa. Jednocześnie podkreślona jest determinacja w walce z agresorem, mająca na celu zastosowanie wszelkich możliwych środków i posiadanego potencjału do obrony powierzonych rejonów i pasów, zwłaszcza w strefie przygranicznej.

Z uwagi na uwarunkowania i możliwe zagrożenia militarne siły zbrojne, nawet w początkowym okresie konfliktu, nie będą w stanie zorganizować ciągłej obrony na

---

[28] Regulamin działań wojsk lądowych (tymczasowy), Warszawa 1999, s. 80.

ocenianych kierunkach uderzeń przeciwnika. Nie zawsze też będzie można wcześniej określić obszary obrony związków taktycznych. W takiej sytuacji związki taktyczne przechodzić mogą do obrony tylko określonych kierunków operacyjnych. Obronę taką związek taktyczny prowadzić może w ramach operacji obronnej z wykorzystaniem przygotowanej wcześniej infrastruktury operacyjnej lub samodzielnie.

O wykonaniu zadań i osiągnięciu celu obrony prowadzonej przez związek taktyczny decyduje zorganizowanie we właściwym czasie skutecznego rażenia ogniowego i przygotowanie systemu zapór inżynieryjnych, racjonalne wykorzystanie obronnych właściwości terenu i rozbudowa inżynieryjna obrony, odpowiednie ugrupowanie wojsk i ich ruchliwość oraz racjonalne połączenie działań wszystkich sił, w tym lotnictwa wojsk lądowych.

Prowadzenie działań obronnych na własnym terytorium wymaga wcześniejszego obronnego przygotowania kraju. Do ważniejszych przedsięwzięć w tym zakresie należy zaliczyć określenie rubieży dogodnych do obrony, wykonanie ukryć dla stanowisk dowodzenia oraz dla środków walki w rejonach ześrodkowania i na planowanych rubieżach obronnych, przygotowanie systemu zapór inżynieryjnych w obszarach przygranicznych oraz obrony miast na zagrożonych kierunkach[29]. Przedsięwzięcia te służyć będą zapewnieniu trwałości obrony podwyższającej jej skuteczność i siłę. Trwałość obrony to także zdolność do skutecznego przeciwstawiania się przeciwnikowi w nakazanym miejscu i czasie. Warunkami jej osiągnięcia jest odporność na oddziaływanie przeciwnika, żywotność broniących się wojsk, ich uporczywość i utrzymywanie się na zajmowanych pozycjach. Ta właściwość obrony, oparta na sile ognia broniących się wojsk, ich manewrowości i wykorzystaniu dogodnych właściwości terenu, prowadzi do rozbicia bądź osłabienia przeciwnika i utrzymania zajmowanego pasa obrony, a tym samym do wykonania otrzymanego zadania. Trwałość obrony jest nierozerwalnie związana z jej drugą cechą, jaką jest aktywność. Obrona jest tym bardziej trwała, im aktywniejsze będą działania obrońcy. Im mniejsze są siły przeznaczone do obrony danego obszaru, tym bardziej muszą być one ruchliwe i aktywne, tak aby obrońca mógł uprzedzić nacierającego w decydujących momentach i miejscach walki obronnej.

---

[29] Por. J. Zieliński, Przygotowanie i prowadzenie operacji obronnej, Warszawa 1995, s. 11-12.

Jedną z podstawowych cech walki obronnej jest wysoka jej manewrowość. Wyrażać się ona powinna w umiejętności dokonywania szybkich manewrów wojsk i środków walki z kierunków nieatakowanych i obsadzania nimi rubieży obronnych lub wykonywania zwrotów zaczepnych. Istotą manewrowości nie jest wyłącznie szybkość fizycznego przemieszczania się wojsk, lecz zdolność do szybkiego zbierania, przetwarzania i przekazywania informacji, wypracowania decyzji, przetwarzania wytycznych i rozkazów na różnych szczeblach dowodzenia oraz reagowania na rozwój sytuacji. Przewaga sztuki wojennej obrońcy powinna wyrażać się tutaj w zapewnieniu korzystnego stosunku sił we właściwym miejscu i we właściwym czasie. Służyć temu ma zapewnienie swobody ruchu (swobody operacyjnej) własnym wojskom z jednoczesnym ograniczeniem ruchliwości przeciwnika. Takie działanie stworzy możliwość przejęcia inicjatywy, umożliwi zachowanie woli walki i utrzymanie ważnych obszarów, a ponadto zapewni przenoszenie punktu ciężkości na zagrożone kierunki.

Na podstawie analizy literatury polskiej i zagranicznej, a także w wyniku obserwacji ćwiczeń m. in. w Bundeswehrze można skonstatować, że obecnie obrona związku taktycznego powinna się charakteryzować następującymi właściwościami:

- rozpoznaniem przygotowań przeciwnika do natarcia;
- niszczeniem wykrytych środków rażenia i obezwładniania elektronicznego, stanowisk dowodzenia i środków łączności;
- prowadzeniem skutecznej walki ze środkami napadu powietrznego, zwalczanie desantów powietrznych, pododdziałów i grup powietrzno-szturmowych (desantowoszturmowych), a na kierunkach nadmorskich – desantów morskich;
- wykorzystaniem właściwości taktycznych terenu do prowadzenia ognia, organizowania zapór i przeszkód, które ograniczą nacierającemu prowadzenie obserwacji i manewru;
- rozśrodkowaniem oraz maskowaniem wojsk i obiektów;
- sprawnym odtwarzaniem naruszonego rejonu obrony i nieprzerwanym oddziaływaniem ogniem na elementy ugrupowania przeciwnika;
- prowadzeniem działań na całą głębokość ugrupowania w celu zakłócenia zorganizowanego rozwinięcia zgrupowania uderzeniowego oraz wprowadzania odwodów;

- wykonywaniem kontrataków i manewrów połączonych z utrzymywaniem najważniejszych rejonów i obiektów;
- skuteczną ochroną wojsk i obiektów logistycznych;
- prowadzeniem działań w wymiarze powietrzno-lądowym;
- synchronizowaniem efektów użycia wszystkich sił i środków biorących w niej udział;
- ruchliwością wojsk i manewrowością środków ogniowych zapewniających stałe dezorganizowanie i opóźnianie natarcia przeciwnika.

Kolejną właściwością charakteryzującą obronę związku taktycznego jest jej rodzaj i w zależności od zamiaru prowadzenia działań i sposobu osiągnięcia celu walki można wyróżnić obronę *pozycyjną* (stałą) i *manewrową* (ruchową).

Na szczeblach taktycznych dominującą z zasady będzie obrona pozycyjna, oparta na systemie ognia i zapór inżynieryjnych oraz naturalnych przeszkodach terenowych. Można więc dostrzec, że obrona pozycyjna w swej istocie priorytetowo traktuje opór. Nie jest to jednak opór polegający tylko na działaniach stabilnych, gdyż zawiera wiele elementów elastycznych i dynamicznych (rys. 9).

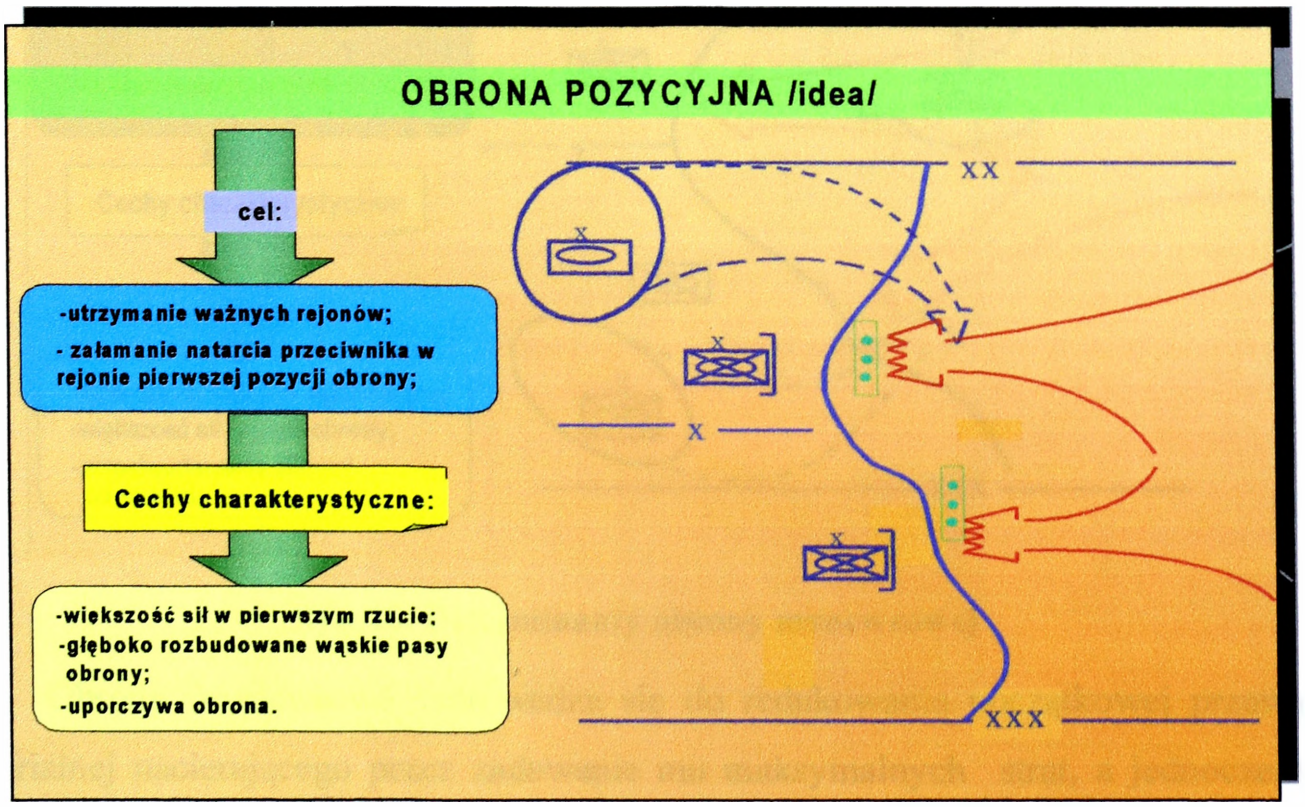

Rys. 9. Determinanty obrony pozycyjnej

W obronie pozycyjnej dąży się do zatrzymania natarcia przeciwnika najdalej w obrębie pierwszej pozycji. Aby to osiągnąć, musi być ona odpowiednio silna, dobrze rozbudowana pod względem inżynieryjnym, wsparta ogniowo, ubezpieczona i osłonięta przed uderzeniami z powietrza.

Obrona manewrowa, w której związek taktyczny bierze udział, to głównie manewr sił i środków, duża aktywność oraz uporczywa obrona ważnych rejonów (obiektów) połączona z ofensywnością działań. Dąży się przy tym do zniwelowania przewagi przeciwnika, kanalizowania ruchu i osłabiania tempa natarcia jego wojsk przez stopniowe zmniejszanie ich potencjału bojowego. Istotą obrony manewrowej jest dążenie do zmiany stosunku sił i środków za pomocą manewru, skupienia wysiłku w określonym rejonie kluczowym i rozśrodkowanie w celu uchylenia się od starcia w niekorzystnych warunkach (rys. 10).

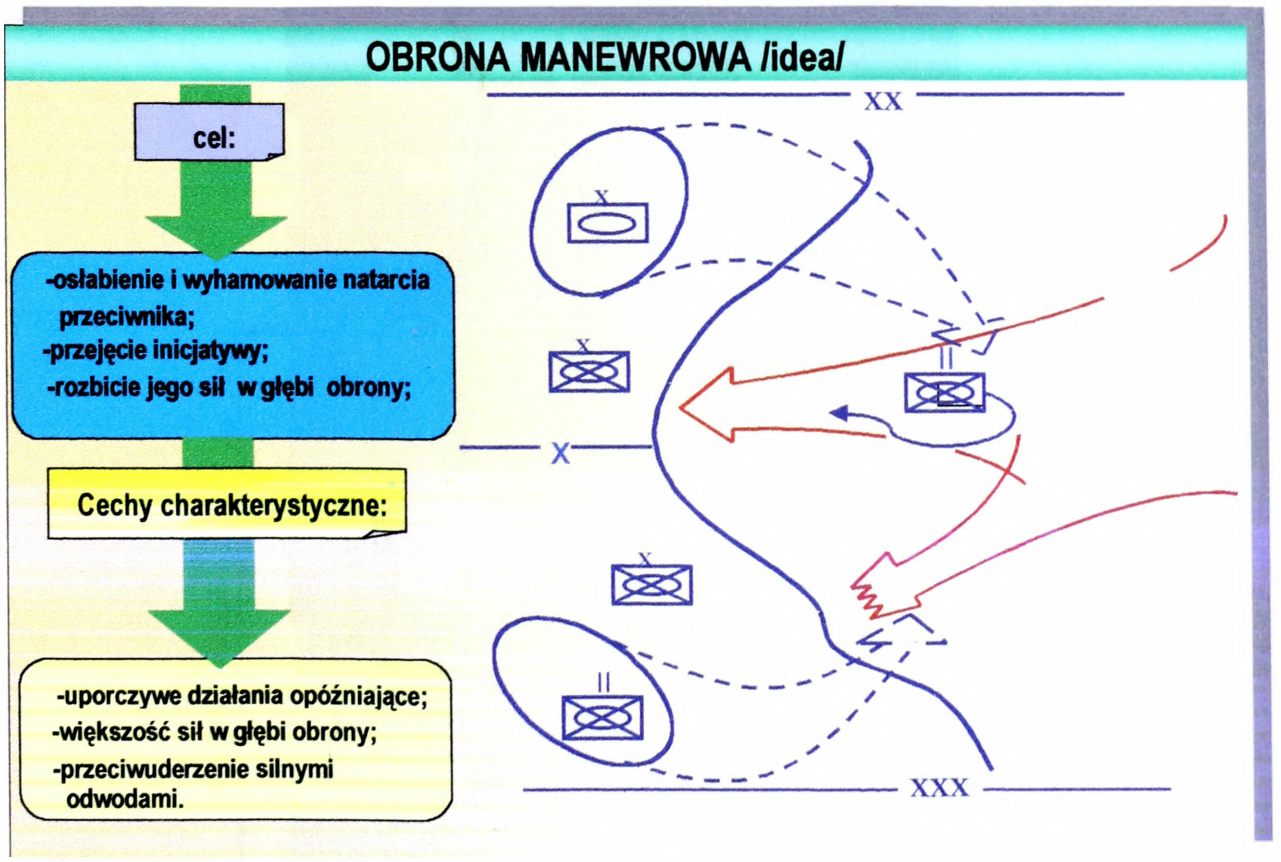

Rys. 10. Determinanty obrony manewrowej

Obrona manewrowa sprowadza się do redukowania początkowej przewagi materialnej nacierającego przez zadawanie mu maksymalnych strat, a jednocześnie kosztem utraty terenu w sposób zamierzony i zorganizowany powstrzymanie dalszego ruchu przeciwnika w głębi obrony i rozbicia go w wyniku kontrataku.

Nowe uwarunkowania geopolityczne Polski doprowadziły też do przewartościowania stosunku między klasycznymi czynnikami określającymi działania taktyczne, a więc między siłami, czasem i obszarem. Innego znaczenia nabiera obszar, zwłaszcza że siły przeznaczone do jego obrony stają się coraz mniejsze.

Obszar, rozumiany jako pas obrony związku taktycznego powinien być wykorzystany jako środek do osiągnięcia celu walki, a więc uniemożliwienia przeciwnikowi opanowania terenu i załamanie jego natarcia. W koncepcji prowadzenia obrony należy określić, gdzie teren może być oddany przeciwnikowi, gdzie musi być utrzymany i gdzie należy dążyć do osiągnięcia rozstrzygnięcia. Takie ujęcie pasa obrony doprowadziło do podziału obszaru odpowiedzialności[30] (rys. 11).

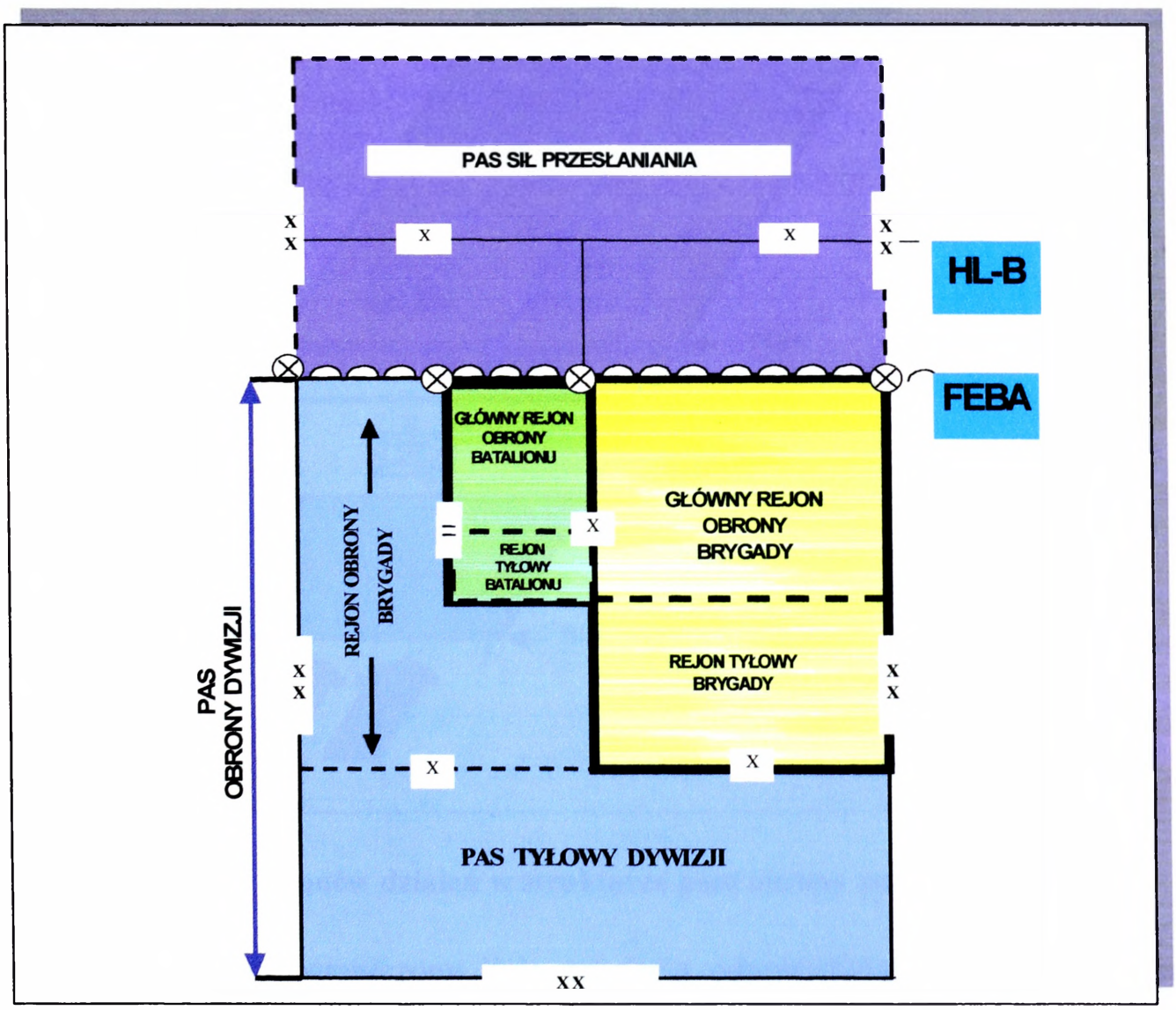

Rys. 11. Podział pasa odpowiedzialności związku taktycznego

[30] Por. Regulamin działań wojsk lądowych, Warszawa 1999, s. 84.

Broniący się związek taktyczny otrzymuje pas, w którym ma podjąć walkę z nacierającym przeciwnikiem. Pas ten ograniczony jest z przodu linią przejęcia odpowiedzialności za prowadzenie działań (HL) z pozostałych stron liniami rozgraniczenia. Działania obronne związku taktycznego powinny być ściśle zintegrowane (rys. 12). W tym celu można je podzielić na:[31]

- działania w głębi;
- działania w styczności;
- działania w pasie tyłowym.

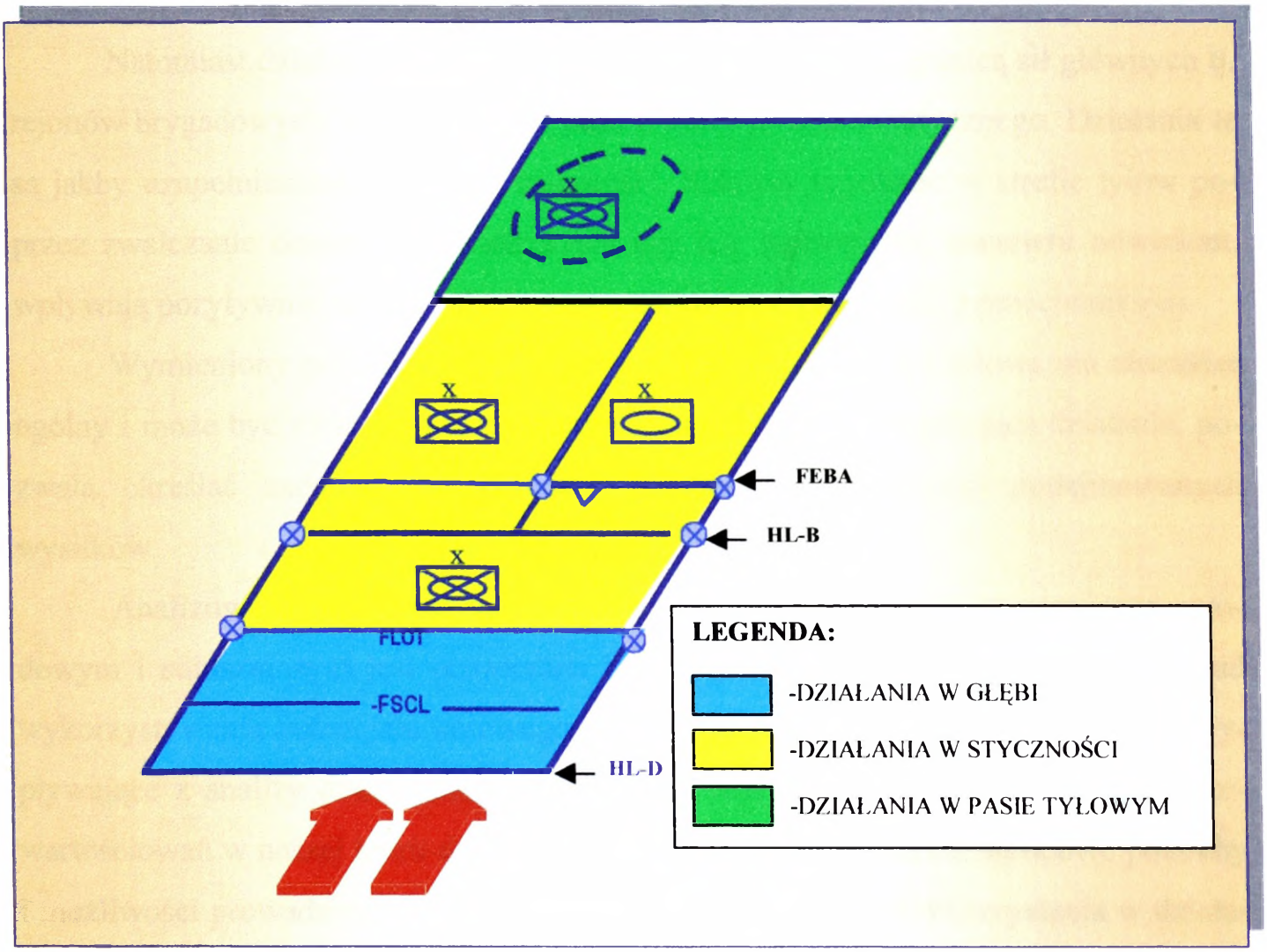

Rys. 12. Miejsce rejonów działań w strukturze pasa obrony związku taktycznego

Rejon działań ograniczony linią przejęcia odpowiedzialności przez związek taktyczny (HL-D), a linią najdalej wysuniętych wojsk (FLOT) nosi nazwę działań w głębi. Istotą tych działań jest dezorganizacja natarcia przeciwnika i obniżanie jego potencjału, z którym broniący się dowódca związku taktycznego będzie prowadził walkę.

---

[31] Regulamin działań wojsk lądowych, Warszawa, DWLąd 1999, s. 16.

Działania w styczności (często nazywane jako bezpośrednie) zawierają działania w pasie sił przesłaniania, gdzie głównym ich organizatorem jest związek taktyczny oraz działania sił głównych, tj. brygad, które posiadają obszar odpowiedzialności od linii przejęcia odpowiedzialności (HL-B), w przypadku braku organizacji działań OW lub pozycji przedniej w pasie sił przesłaniania przez związek taktyczny linia przejęcia odpowiedzialności będzie się pokrywała z linią najdalej wysuniętych wojsk (FLOT), ponieważ każdorazowo przed przednią linię obrony wysyła się ubezpieczenie bezpośrednie. Działania w styczności traktuje się jako zasadnicze, które mają rozstrzygać o osiągnięciu zakładanych celów przez broniący się związek taktyczny.

Natomiast działania w pasie tyłowym ograniczone tylną granicą sił głównych tj. rejonów brygadowych, a tylną granicą pasa obrony związku taktycznego. Działania te są jakby uzupełnieniem działań w styczności. Sukcesy uzyskane w strefie tyłów poprzez zwalczanie desantów powietrznych, czy też zapewnienie manewru odwodom, wpływają pozytywnie na oddziały ponoszące główny ciężar walki z przeciwnikiem.

Wymieniony podział na działania w głębi, w styczności i tyłowe ma charakter ogólny i może być różnie interpretowany. Spełnia on rolę porządkującą działania, pozwala określać zadania, jest pomocny podczas synchronizacji podejmowanych wysiłków.

Analizowana problematyka działań obronnych postrzegana w wymiarze narodowym i sojuszniczym jest poszerzana i wzbogacana. Dotyczy to zwłaszcza zasad wykorzystywania potencjału bojowego i interpretacji nowych terminów. Wnioski wypływające z analizy dokumentów sugerują, że powinno się dokonać pewnych przewartościowań w naszej teorii działań obronnych, mając na uwadze narodowe potrzeby i możliwości prowadzenia walki obronnej, a w szczególności wykorzystania w działaniach obronnych potencjału sił obrony terytorialnej.

2.2. Siły obrony terytorialnej w działaniach obronnych

Polska jako państwo posiadające obronną doktrynę militarną ma możliwość przygotowania zawczasu oraz wykorzystania sił, środków i sposobów walki zbrojnej zapewniających skuteczne przeciwstawienie się agresji przeważających sił przeciwnika. Wynika to *z atutów jakie stwarza obrona własnego terytorium oraz z naturalnej przewagi obrony przed natarciem*[32].

Do sił, które mogą być skutecznie wykorzystane w obronie państwa można zaliczyć: wojska operacyjne, siły obrony terytorialnej, siły wsparcia Sojuszu Północnoatlantyckiego, niemilitarne ogniwa obronne oraz przygotowane do wsparcia sił zbrojnych, a także stawianie czynnego i biernego oporu przez społeczeństwo (rys. 13).

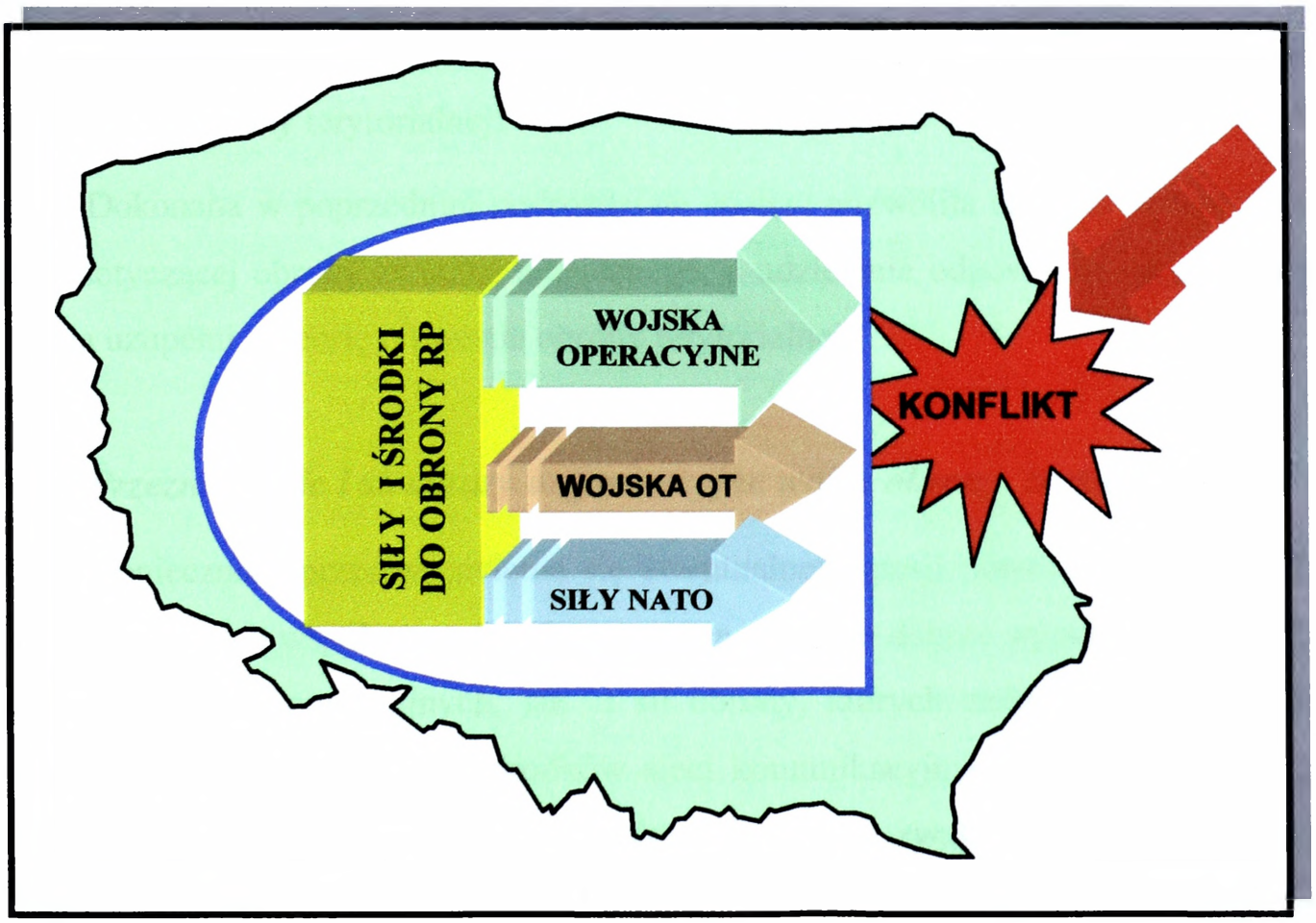

Rys. 13. Siły i środki wojsk lądowych do obrony RP w przypadku konfliktu

Broniące się państwo ma także możliwość wykorzystania naturalnych walorów obronnych swojego terytorium oraz odpowiedniego przygotowania go do obrony. Jest

[32]Por.: C. v. Clausewitz: Przewaga obrony (dobrze pojętej) jest bardzo duża, o wiele większa niż się sądzi. W: "O wojnie", t. 1, s. 28.

to niedostępny dla agresora środek umożliwiający zwielokrotnienie zdolności obronnych własnych wojsk oraz ograniczenie, a nawet sparaliżowanie zdolności uderzeniowych przeciwnika.

Przedmiotem badań niniejszej pracy jest obrona związku taktycznego wojsk operacyjnych wzmocnionego siłami obrony terytorialnej w uwarunkowaniach naszego kraju. Przy czym wielu współczesnych teoretyków wojskowych upatruje zapewnienie jego suwerenności w rozwoju wojsk obrony terytorialnej i połączeniu wysiłku walki obronnej obu komponentów w wypadku agresji. Sprawdzenie prawdziwości tej tezy wymaga uzyskania odpowiedzi na następujące pytania:

- jakie przeznaczenie i struktury posiadają obecnie wojska obrony terytorialnej w dobie modernizacji naszej armii?
- jakie są właściwości i zasady prowadzenia działań bojowych przez jednostki wojsk obrony terytorialnej?

Dokonana w poprzednim podrozdziale analiza pozwoliła określić obecny stan teorii dotyczącej obrony związku taktycznego, a udzielenie odpowiedzi na powyższe pytania uzupełni tę teorię o kwestie obrony terytorialnej.

2.2.1. Przeznaczenie i struktury organizacyjne wojsk obrony terytorialnej

Konieczność przeciwstawienia się ewentualnej agresji potencjalnego przeciwnika w warunkach współczesnej wojny wymaga zarówno dobrze wyposażonych i wyszkolonych wojsk operacyjnych, jak i sił obrony, których zadania obejmowałyby obronę, ochronę i utrzymanie ośrodków sieci komunikacyjnych oraz infrastruktury, transportu, składów i magazynów materiałowych, a także zwalczanie desantów i grup specjalnych przeciwnika. Obrona i zabezpieczenie zaplecza są równie ważne jak działania bojowe wojsk operacyjnych.

Tym samym rola i znaczenie sił obrony terytorialnej znacząco wzrosły, a ich wojska są postrzegane jako jeden z głównych czynników efektywnego zabezpieczenia i uzupełniania potencjału bojowego na rzecz działań prowadzonych przez wojska operacyjne – nie tylko w pierwszych dniach konfliktu.

W państwach NATO wojska obrony terytorialnej stanowią zwykle liczącą się część narodowych sił zbrojnych, nie podporządkowanych dowództwu Paktu. Ale w niektórych z nich przewidywane są one również do wykonywania zadań na rzecz zabezpieczenia działań wojsk sojuszu - najczęściej w granicach terytoriów narodowych. Typowym przykładem tego typu wojsk obrony terytorialnej są zachodnioniemieckie "Territorialheer", które powołano do obrony i ochrony terytorium narodowego.

Zarówno redukcja (limit CFE) uzbrojenia ofensywnego, jak też prowadzona modernizacja naszych sił zbrojnych przyniosła zmniejszenie naszych wojsk operacyjnych o ponad 50 %. Wzmocnienie potencjału obronnego państwa może nastąpić przez stworzenie systemu obrony terytorialnej, który wraz ze swoim nielimitowanym uzbrojeniem, wypełni przestrzeń obronną Polski stwarzając wojskom operacyjnym dogodne warunki efektywnego wykorzystania ich zdolności mobilnych i uderzeniowych, a także przyjęcia i działania sił wzmocnienia NATO. Daje to jednocześnie możliwość rozwoju siłom obrony terytorialnej. Potrzeby obronne wskazują, że w strukturach bojowych wojsk terytorialnych należałoby mieć przynajmniej 0,9, a najlepiej –1,5 mln żołnierzy. Posiadanie takiego potencjału spowodowałoby, że możemy być wiarygodnym i pełnowartościowym „państwem gospodarzem" w NATO. Niestety ograniczenia ekonomiczne powodują często, iż wielkości te są zawężane do minimum, a tempo rozwoju jest małe. Obecny i przewidywalny (rys. 14)[33] w niedalekiej przyszłości stan wojsk obrony terytorialnej wskazuje, iż jest on niewystarczający.

---

[33] Większość danych, schematów struktur organizacyjnych jednostek wojskowych obrony terytorialnej (OT) oraz treść co do przeznaczenia tych jednostek opracowano na podstawie materiału przeznaczonego do celów szkoleniowych pt.: *Przeznaczenie, struktura organizacyjna i zasadnicze wyposażenie jednostek OT ogólnego przeznaczenia oraz podstawowe normy ich taktycznego użycia* - Zarząd OT, Szt. Gen. WP, - luty 1995 r., *Koncepcja rozwoju sił obrony terytorialnej*, Szt. Gen. WP, Warszawa 1999, oraz materiałów opracowanych przez Katedrę OT i OC Akademii Obrony Narodowej tj.:

- R. Jakubczak, Organizacja i wykorzystanie wojsk obrony terytorialnej, Warszawa 1996.
- J. Marczak, J. Pawłowski, O obronie militarnej Polski przełomu XX-XXI wieku, Warszawa 1995.
- R. Jakubczak, J. Marczak, System obrony terytorialnej III Rzeczypospolitej, AON Warszawa 1997.
- R. Jakubczak, Przygotowanie i prowadzenie działań wojsk obrony terytorialnej w rejonie odpowiedzialności, Warszawa 1996.
- Koncepcja wykorzystania sił obrony terytorialnej w taktycznej strefie obrony wojsk operacyjnych, Zeszyty Naukowe (dodatek specjalny), WSO im. T. Kościuszki, Wrocław 1997.
- System obrony terytorialnej III Rzeczypospolitej Polskiej, Zeszyty Naukowe (dodatek specjalny), AON, Warszawa 1998.
- Artykuły z periodyków wojskowych w latach 1992-1999.

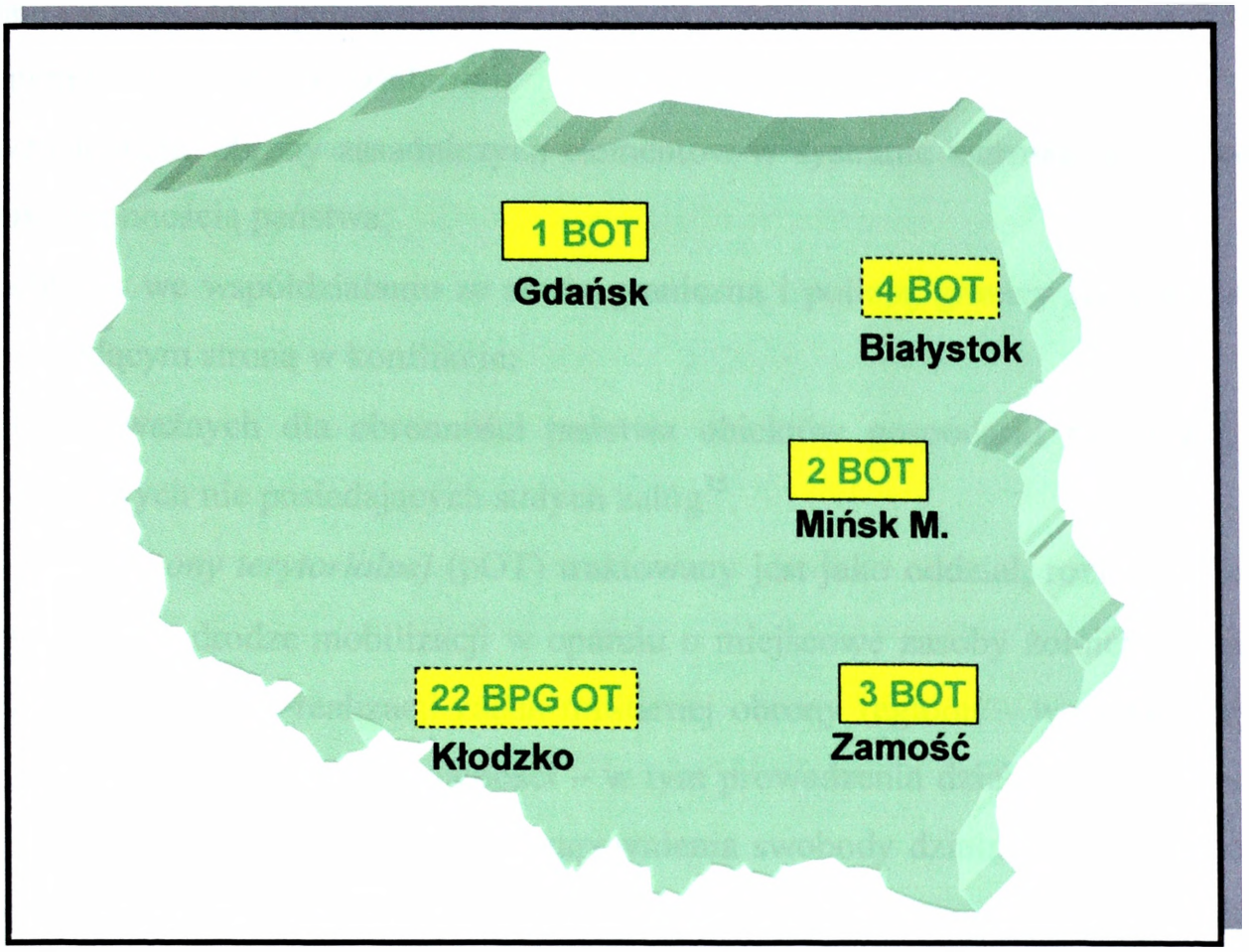

Rys. 14. Podstawowy potencjał wojsk obrony terytorialnej

Brygada obrony terytorialnej (BOT)[34] traktowana jest jako związek taktyczny wojsk obrony terytorialnej rozwijany w czasie wojny w drodze mobilizacji w rejonie odpowiedzialności. Posiada w swoim wyposażeniu uzbrojenie i sprzęt bojowy nie objęty traktatem CFE-1.

Główne przeznaczenie brygady na wypadek wojny to:

- prowadzenie działań bojowych we współdziałaniu z wojskami operacyjnymi, w tym do przygotowania i utrzymania dogodnych rubieży lub rejonów dla wojsk operacyjnych w celu wykonania przez nie zwrotów zaczepnych lub przejścia do obrony na kolejnych rubieżach w głębi operacyjnej i strategicznej;
- prowadzenie samodzielnych działań obronno-blokujących na drugorzędnych kierunkach, zwłaszcza trudno dostępnych dla wojsk pancernych i zmechanizowanych;
- samodzielne zwalczanie mniejszych desantów powietrznych i morskich oraz grup dywersyjno-rozpoznawczych agresora w głębi operacyjnej, a także do współdzia-

[34] Struktury organizacyjne i podstawowe wyposażenie wojsk obrony terytorialnej przedstawia załącznik 3.

łania z wojskami operacyjnymi walczącymi z nimi – prowadząc działania we własnym rejonie odpowiedzialności;

- wzmacnianie obrony zasadniczych elementów w systemie kierowania i dowodzenia obronnością państwa;
- ochrona, we współdziałaniu ze strażą graniczną i policją, granicy RP z państwem nie będącym stroną w konflikcie;
- obrona ważnych dla obronności państwa obiektów gospodarki narodowej oraz wojskowych nie posiadających stałych załóg[35].

Pułk obrony terytorialnej (pOT) traktowany jest jako oddział, rozwijany jest na okres wojny w drodze mobilizacji w oparciu o miejscowe zasoby żołnierzy rezerwy. Przeznaczony jest do realizacji zadań militarnej obrony regionu – w ramach wyznaczonego mu rejonu odpowiedzialności – w tym prowadzenia działań przeciwdesantowych i ochronno-obronnych, a także zapewnienia swobody działania wojskom operacyjnym, likwidacji skutków uderzeń na siły (obiekty) wojskowe oraz wsparcia działań obrony cywilnej. W sytuacjach operacyjno-taktycznych pułk może prowadzić działania wspólnie z wojskami operacyjnymi, jednak zawsze tylko na obszarze macierzystego rejonu odpowiedzialności.

Batalion obrony terytorialnej (bOT) jest pododdziałem rozwijanym na okres wojny w drodze mobilizacji w oparciu o miejscowe zasoby żołnierzy rezerwy. Przeznaczony jest do realizacji zadań militarnej obrony rejonu odpowiedzialności, zapewnienia swobody działania wojskom operacyjnym, likwidacji skutków uderzeń na siły (obiekty) wojskowe oraz wsparcia działań obrony cywilnej.

Podobnie jak pułk obrony terytorialnej w miarę potrzeb w sytuacjach operacyjno-taktycznych batalion może prowadzić działania wspólnie z wojskami operacyjnymi, jednak tylko na obszarze macierzystego rejonu odpowiedzialności.

Batalion forteczny (bfort) jest pododdziałem nowoformowanym, rozwijanym w oparciu o zasoby żołnierzy rezerwy poszczególnych miast oraz najbliższych okolic. Przeznaczony jest do przygotowania i prowadzenia obrony wydzielonych miast lub rejonów ważnych dla obronności państwa m.in. ze względu na położenie strategiczne

---

[35] Działania taktyczne wojsk lądowych, Warszawa 1995, s. 163–170.

lub istotne znaczenie dla funkcjonowania gospodarki narodowej, w tym przemysłu obronnego.

Bataliony forteczne tworzone w strefie nadgranicznej mogą wspólnie ze strażą graniczną i siłami „pierwszej kolejności użycia" - w zależności od zamiaru rozegrania bitwy granicznej - przygotowywać, a następnie walczyć o utrzymanie pasa przesłaniania. Oddzielne pododdziały mogą realizować zadania o charakterze obiektowym, np. wysadzać mosty lub przepusty, minować odcinki dróg i przyległy rejon utrudniając obejście, przygotowywać oraz bronić zapór, zawał itd.

Batalion ochrony i obrony obiektów (boo) jest pododdziałem nowoformowanym, rozwijanym w oparciu o miejscowe zasoby żołnierzy rezerwy, przewidzianym do ochrony i obrony obiektów I kategorii (obiekty gospodarki narodowej szczególnie ważne dla obronności kraju) oraz obiektów nie posiadających stałych załóg.

2. 2. 2. Charakterystyka działań bojowych wojsk obrony terytorialnej

Wojska obrony terytorialnej prowadząc działania bojowe mogą je podejmować w formie działań regularnych i nieregularnych. Wszelkie działania bojowe wojsk obrony terytorialnej prowadzone są w stałych, o niezmiennych granicach, rejonach odpowiedzialności. W niektórych sytuacjach operacyjno-taktycznych dużego zagrożenia ofensywnymi działaniami przeciwnika (uderzenie skrzydłowe, desant, działania dywersyjne itp.) część sił (nie więcej niż jedna trzecia) batalionu obrony terytorialnej (batalionu zmotoryzowanego, pułku lub brygady obrony terytorialnej) może być doraźnie wykorzystana do manewrowego przeciwdziałania zagrożeniu poza ich własnymi rejonami odpowiedzialności. Jednak działania takie należy traktować jako doraźne (tymczasowe) mające charakter wsparcia przedsięwzięć innych zasadniczych sił, które przejmą zadania przeciwdziałania lub czasowego wsparcia sił już tam działających. Głównie charakter tych działań jest w formie doraźnej obronny w oparciu o obiekty i rubieże (działania: zaporowe, opóźniające, lokalizujące i niszczące).

W ramach działań regularnych wojska obrony terytorialnej mogą prowadzić szereg przedsięwzięć o charakterze:

- pogotowia,
- działań przeciwdywersyjnych,
- przeciwdesantowym,
- działań obronnych i ochronnych,
- obrony na kierunkach wtargnięcia przeciwnika,
- obrony miast i miejscowości,
- działań opóźniających i osłonowych,
- działań nieregularnych.

Pogotowie jako charakter działań wojsk obrony terytorialnej jest działaniem polegającym na uprzedzaniu w rozstrzygającym starciu z przeciwnikiem, zapobieganiu rozwojowi zagrożeń zbrojnych w celu niedopuszczenia do osłabienia systemu obronnego państwa i w tym bezpieczeństwa obywateli. W ramach pogotowia wojska terytorialne są jako pierwsze utrzymywane w gotowości (bojowej, interwencyjnej niezbrojnej itp.) do reagowania na przewidywaną i nagle powstającą sytuację wpływającą na stan bezpieczeństwa obywateli i funkcjonowanie systemu obronnego państwa. Będąc w stanie pogotowia, wojska obrony terytorialnej prowadzą działania rozpoznawcze oraz dyżurowanie i reagowanie na sytuację wynikającą z potrzeby zapewnienia stosownego poziomu bezpieczeństwa państwa.

Działania rozpoznawcze polegają na pozyskiwaniu danych do realizacji przedsięwzięć dla zapewnienia optymalnego funkcjonowania systemu obrony terytorialnej i najbardziej efektywnego użycia swoich wojsk.

Dyżurowanie i reagowanie wybranymi elementami sił obrony terytorialnej polega na wydzieleniu spośród struktur obrony terytorialnej tej ich części, która w wypadku sytuacji kryzysowej w skali ogólnopaństwowej, regionalnej lub lokalnej podejmie wysiłek niesienia pomocy zagrożonym obywatelom, osłania ważne przedsięwzięcia i obiekty wojskowe oraz państwowe, a także podniesie na wyższy poziom bezpieczeństwa funkcjonowanie struktur państwa.

Efektywne wykorzystanie przedsięwzięć realizowanych w ramach pogotowia, tj. prowadzenie rozpoznania oraz skuteczne prowadzenie działań w zakresie dyżuro-

wania i reagowania wybranymi elementami sił obrony terytorialnej znacznie przyczynia się do osiągania celu obrony państwa bez wojny[36] i zapobiega niepomyślnemu rozwojowi sytuacji zakłócających bezpieczeństwo państwa[37] i obywateli.

Działania przeciwdywersyjne wojsk obrony terytorialnej wynikają z szeregu zadań prowadzenia przez wojska działań bojowych (obrony) w swoich rejonach odpowiedzialności. Działania przeciwdywersyjne polegają na niedopuszczeniu do działalności dywersyjnej przeciwnika lub zminimalizowanie ich skutków w rejonach odpowiedzialności. Osiąga się to przez podejmowanie działań polegających na prowadzeniu rozpoznania, bezpośredniej ochronie i obronie obiektów przed atakami dywersyjnymi i prowadzeniu walki zbrojnej z grupami prowadzącymi działalność dywersyjną.

Istota działań przeciwdywersyjnych[38] polega na przeciwstawieniu się oraz zapobieganiu dywersyjnym działaniom przeciwnika, a następnie – zniszczeniu jego sił. Przez przeciwstawienie się należy rozumieć ochronę i obronę obiektów, które mogą stać się przedmiotem dywersji, przez zapobieganie zaś – rozpoznanie sił dywersyjnych, ograniczenie im swobody manewru oraz odcięcie dróg odwrotu i zaopatrzenia. Są to więc przedsięwzięcia stwarzające warunki dla zniszczenia sił dywersyjnych.

Jednostki wojskowe obrony terytorialnej prowadzą działania przeciwdywersyjne głównie w rejonach odpowiedzialności, ale nie wykluczone są sytuacje, kiedy będą wychodzić poza granice swoich rejonów odpowiedzialności (do „rejonów interwencji"), ponieważ istnieje duże prawdopodobieństwo organizowania baz sił dywersyjnych poza tymi rejonami. Wtedy pierwszoplanową rolę w wykryciu tego typu sił przeciwnika odgrywać będą elementy terytorialnego systemu rozpoznania (np. sieć posterunków obserwacyjno-meldunkowych)[39].

---

[36]Dla obrońcy szybkość i sprawność osiągania gotowości do działań jest o wiele ważniejsza niż dla agresora, który wybiera czas rozpoczęcia działań wojennych (...). Obrońca zaś reaguje na akcje napastnika, musi więc być zawsze gotowy do działania. S. Koziej, Teoria ..., s. 126.

[37](...) pogotowie zbrojne może być czynnikiem profilaktycznym, zapobiegającym przekształcaniu się kryzysów politycznych w bezpośrednie konflikty zbrojne (wojnę). Jak wyżej, s. 127.

[38]Działania przeciwdywersyjne – część składowa obrony przeciwdywersyjnej polegająca na prowadzeniu walki z grupami dywersyjno-rozpoznawczymi, sabotażowymi i terrorystycznymi przeciwnika (...). Leksykon Wiedzy Wojskowej, Warszawa 1979, s. 104.

[39] Por. R. Jakubczak, Przygotowanie i prowadzenie działań wojsk obrony terytorialnej w rejonie odpowiedzialności, Warszawa 1996, s. 40.

Biorąc pod uwagę ich charakter, ze względu na "aktywność" względem sił dywersyjnych, działania te prowadzone są jako *zaczepne i ochronno-obronne.*

Przeciwdywersyjne działania zaczepne polegają na wykryciu, zlokalizowaniu i zniszczeniu sił dywersyjnych poprzez intensywne przeszukiwanie zagrożonych rejonów za pomocą lekkich, dobrze uzbrojonych i właściwie wspieranych pododdziałów - głównie obrony terytorialnej (nawet wyspecjalizowanych). Po wykryciu dywersantów prowadzą za nimi pościg, okrążają ich, i zmuszając do bezpośredniej walki, niszczą ich lub biorą do niewoli.

Działania ochronno-obronne jako pomocniczy rodzaj działań przeciwdywersyjnych polegają głównie na tym, iż nie koncentrują się na niszczeniu sił dywersyjnych, lecz na zmniejszaniu lub niwelowaniu ewentualnych skutków ich istnienia. W ramach tych działań prowadzi się ubezpieczanie rejonów lub obiektów, bezpośrednią ochronę i obronę obiektów, nadzór obiektów, patrolowanie rejonu rozmieszczenia obiektów, ochronę stref rozmieszczenia obiektów, dozorowanie w rejonie ochranianych obiektów.

Działania przeciwdesantowe wojsk obrony terytorialnej polegają na lokalizowaniu blokowaniu przeciwstawianiu się realizacji zadań siłom desantów powietrznych przeciwnika po ich wylądowaniu oraz w niektórych sytuacjach zakłócanie załadunku i przelotu do rejonu desantowania, a także w korzystnych warunkach ich rozbicie, rozproszenie i całkowita likwidacja.

Desant powietrzny przeciwnika można zwalczać w rejonach wyjściowych i podczas załadowywania desantu, w trakcie przelotu do rejonu desantowania i w czasie lądowania, i walki na lądzie. Ze względu na charakter działań wojsk obrony terytorialnej i posiadane możliwości zasadniczą i najbardziej prawdopodobną sytuacją będzie zwalczania desantu podczas jego lądowania i prowadzenia działań na lądzie. Nie należy wykluczyć też innych sytuacji, gdzie wojska obrony terytorialnej mogą prowadzić walkę z desantem przeciwnika. Przykładowo podczas zajęcia części obszaru kraju przez przeciwnika istnieje możliwość zwalczania desantu już podczas załadowywania oraz w trakcie przelotu nad rejonami odpowiedzialności jednostek terytorialnych.

Działania przeciwdesantowe wojsk obrony terytorialnej po wylądowaniu desantu mają na celu zadanie mu jak największych strat i związanie go walką, izolacji względem dogodnych obiektów terenowych, utrudnianie utworzenia zaplanowanego ugrupowania bojowego i podjęcie zorganizowanego działania. Ma to spowodować odebranie inicjatywy siłom desantu i stworzyć dogodne warunki do ich rozbicia (z udziałem lub dla wojsk operacyjnych). Po rozbiciu desantu i jego przejściu w rozproszenie należy przystąpić do działań likwidacyjnych, polegających na wydzieleniu dla poszczególnych jednostek obrony terytorialnej stref lub rejonów do stopniowej likwidacji pozostałości desantu[40].

Obronę i ochronę obiektów organizuje się systemowo – jako zorganizowany, wzajemnie uzupełniający się zespół przedsięwzięć, fortyfikacji itp. Przewaga poszczególnych elementów tego systemu zależy przede wszystkim od charakteru i dyslokacji obiektu, stopnia zagrożenia oraz wielkości sił wyznaczanych do jego ochrony lub obrony[41].

Działania obronne polegają na uniemożliwieniu zbrojnego opanowania obiektów lub spowodowania w nich znaczących szkód. Działania te obejmują zajęcie dogodnych rubieży, rozbudowę inżynieryjną, zorganizowany system ognia. Działania ochronne mają charakter bezpośredniego przeciwdziałania wtargnięciu na obiekt, czyli prowadzenie rozpoznania na podejściach do ochranianego obiektu i bezpośredniej walki z siłami atakującymi ochraniany obiekt. W zależności od zagrożenia obiekty mogą być ochraniane przez warty, posterunki, obserwatorów, podsłuch, patrole, ubezpieczenia, środki zabezpieczenia inżynieryjnego i instalacje sygnalizacji alarmowej.

Ochronie i obronie podlegają ważne obiekty gospodarcze, administracyjne i wojskowe. Obiekty te ze względu na kształt dzielą się na:

- powierzchniowe (rejony przeładunku, lotniska, składy itp.),
- liniowe (drogi, linie energetyczne, rurociągi, szlaki kolejowe itd.)
- punktowe (mosty, wiadukty, ważne budowle energetyczne i administracyjne itp.)

Obrona na kierunkach wtargnięcia przeciwnika prowadzona przez jednostki wojsk obrony terytorialnej ma na celu (podobnie jak obrona wojsk operacyjnych) uda-

---

[40] W. Lidwa, Wpływ zadań obrony terytorialnej na przeobrażenia w taktyce ogólnej, Warszawa 1998, s. 62.
[41] R. Jakubczak, Przygotowanie ..., s. 54.

remnienie lub osłabienie działań zaczepnych przeciwnika, zadanie mu strat i utrzymanie zajmowanego rejonu, pozycji lub obiektu. Ze względu na pewne ograniczenia tych wojsk typu mała manewrowość, lekkie uzbrojenie przyjmuje się, iż obronę kierunków wtargnięcia przeciwnika organizuje się we współdziałaniu z wojskami operacyjnymi. Wspólna obrona może być prowadzona na zasadzie podległości (przydzieleniu) jednostek obrony terytorialnej wojskom operacyjnym lub na zasadzie oddzielnych rejonów obrony, a tylko na wzajemnej koordynacji działań, albo w uzasadnionych okolicznościach wspieraniu obrony wojsk obrony terytorialnej pododdziałami (zmechanizowanymi, czołgów, inżynieryjnymi itp.) lub środkami artyleryjskimi i powietrznymi (śmigłowcami bojowymi, lotnictwem itp.).

W każdym jednak przypadku efektywność prowadzonych działań przez jednostki obrony terytorialnej należy upatrywać w nieszablonowym wyborze rejonów, pozycji lub obiektów obrony. Charakter posiadanego wyposażenia tych wojsk w lekkie, przenośne i proste w obsłudze środki walki predysponuje je do prowadzenia obrony w terenie sprzyjającym obrońcy, tj. o zróżnicowanej rzeźbie terenowej (góry, lasy, rzeki, kanały, jeziora, miasta) ograniczający zasięg obserwacji oraz oddziaływanie środków ogniowych przeciwnika, jednocześnie katalizujący jego ruch oraz ograniczającego manewr, a także sprzyjającym prowadzeniu walki na bliskich odległościach. Wielorakość stosowanych form i umiejętne wykorzystanie terenu podczas prowadzenia działań obronnych sprawia, iż skuteczność prowadzenia obrony przez te jednostki jest wysoka.

Obrona miast i miejscowości jest jednym z najważniejszych atutów prowadzonych działań bojowych wojsk obrony terytorialnej. Występujące w strukturze specjalistyczne jednostki (bataliony forteczne) są przysposobione do działań tego typu.

W działaniach obronnych w mieście i miejscowości zarówno bataliony forteczne, jak i inne jednostki wojsk obrony terytorialnej otrzymują rejon odpowiedzialności, w którym organizują obronę w oparciu o rubieże, obiekty, rejony, kwartały i ulice w postaci punktów oporu, rejonów obrony i pasów obrony, a w wypadku załamania się obrony pozostałe przy życiu sił terytorialnych przechodzą do działań nieregularnych – wykorzystując do ich prowadzenia zarówno obszar miasta, jak również pobliskie okolice.

Obrona miasta lub miejscowości przez wojska obrony terytorialnej powinna stanowić element obrony związku taktycznego lub związku operacyjnego w ramach której jednostki tych wojsk mogą realizować następujące zadania:

- prowadzenie rozpoznania sił przeciwnika na podejściach do miasta (miejscowości) i bezpośrednia walka z nim podczas podchodzenia i szturmu na miasto;
- obrona ważnych części miasta (miejscowości) lub obiektów w jego obrębie w celu uniemożliwienia uchwycenia ich przez oddziały wydzielone przeciwnika;
- ochrona ważnych obiektów przed dywersją i grupami desantowo-szturmowymi oraz ich zwalczanie;
- zapewnienie swobody działania wojskom operacyjnym prowadzącym obronę miasta lub miejscowości;
- współdziałanie z siłami niemilitarnymi w akcjach ratowniczych na rzecz ludności i jej ewakuacji oraz utrzymywaniu (przywracaniu) funkcjonowania struktur i infrastruktury miasta (miejscowości).

Działania opóźniające wojsk obrony terytorialnej sprowadzają się do tego, że wojska nie wdając się w przewlekłe walki, opuszczają zajmowany obszar stawiając nacierającym opór na kolejnych rubieżach opóźniania. Jako „gospodarz" terenu, potrafi maksymalnie go wykorzystać w prowadzonych działaniach, unikając rozstrzygających starć i powstrzymując ruch przeciwnika, przez co niewielkie zdobycze terenowe okupuje on niewspółmiernie dużymi stratami. Często dezorganizują jego natarcie, stwarzając komfort prowadzenia działań obronnych wojskom operacyjnym.

Charakter walki wojsk obrony terytorialnej sprawia, iż nie prowadzą one działań odwrotowych w takim rozumieniu jak wojska operacyjne, lecz jedynie realizują tę część przedsięwzięć, które zgodne są z ich taktyką prowadzenia działań zbrojnych. Zatem działania opóźniające tych wojsk służą głównie mobilizacji, rozwinięciu, manewrowi i użyciu wojsk operacyjnych. Nie posiadają one tak znaczącego wymiaru manewrowego jak w wydaniu wojsk operacyjnych, ale ze względu na duże nasycenie nimi obszaru operacyjnego posiadają ogromne znaczenie w działaniach obronnych.

Typowe dla wojsk obrony terytorialnej w działaniach opóźniających jest:

po pierwsze prowokowanie przeciwnika do podjęcia walki z gęsto usytuowanymi punktami oporu i na doraźnie obsadzanych rubieżach, i nie obsadzenie tymi samymi siłami kolejnych rubieży opóźniania, lecz przechodzenie nimi do działań nieregularnych oraz szybkie przechodzenie do działań nieregularnych po opuszczeniu stanowisk oporu, rubieży obrony – wkrótce po tym jak przeciwnik zacznie rozwijać się w szyki przedbojowe i bojowe;

po drugie wprowadzanie przeciwnika w błąd co do przekraczalności terenu, przebiegu rubieży obronnych i kanalizowanie jego ruchu oraz działań, a jednocześnie unikanie rozstrzygających starć z przeciwnikiem;

po trzecie szerokie stosowanie zapór inżynieryjnych i pozoracji pola walki (dymy, wybuchy, obiekty i działania pozorne itp.)[42].

Działania osłonowe wojsk obrony terytorialnej organizowane w ich rejonach odpowiedzialności sprowadza się do stworzenia wojskom operacyjnym i obrony terytorialnej warunków do przeprowadzenia mobilizacji lub przyjęcia ugrupowania odpowiednio do zamiaru operacyjnego. Cel ten osiąga się przez przeciwdziałanie przenikaniu sił przeciwnika w głąb terytorium kraju, opóźnianie jego działań agresywnych i uporczywą obronę zawczasu przygotowanych rubieży i rejonów.

Działania osłonowe są domeną wojsk operacyjnych, toteż udział w nich wojsk obrony terytorialnej ma charakter pomocniczy, ale ze względu na posiadanie przez system terytorialny rejonów odpowiedzialności na znacznej części terytorium kraju, działania te w wydaniu jednostek wojsk obrony terytorialnej nabierają pierwszoplanowego znaczenia.

Zadania realizowane w działaniach osłonowych wojsk obrony terytorialnej:

- rozbudowa fortyfikacyjna rubieży i rejonów odpowiedzialności;
- budowa zapór i wykonywanie niszczeń na prawdopodobnych kierunkach uderzeń przeciwnika;
- śledzenie poczynań przeciwnika do działań zaczepnych;
- niszczenie sił specjalnych, desantów i oddziałów wydzielonych;

---

[42] R. Jakubczak, Przygotowanie ..., s. 63.

- obrona niektórych rubieży i obiektów;
- dozorowanie kierunków o mniejszym prawdopodobieństwie prowadzenia na nich działań zaczepnych.

Wojska obrony terytorialnej prowadzą działania osłonowe we własnych rejonach odpowiedzialności – samodzielnie lub wspólnie z wojskami operacyjnymi. Mogą także osłaniać granicę wspólnie ze strażą graniczną. Wielkość, kształt i usytuowanie operacyjne rejonu odpowiedzialności oraz zadania operacyjne postawione przez dowódcę okręgu wojskowego jednostce wojsk obrony terytorialnej w znacznym stopniu warunkują skalę i jej aktywność w działaniach osłonowych.

Samodzielne działania osłonowe wojska terytorialne prowadzą w rejonach odpowiedzialności wyznaczonych im w terenie korzystnym do organizowania obrony - tj. w górach, na terenach lesisto-jeziornych, rejonach zurbanizowanych, obszarach podmokłych i pociętych, wzdłuż szlaków komunikacyjnych, nad brzegami rzek i kanałów oraz w rejonach w naturalny sposób kanalizujących ruch wojsk przeciwnika (przełęcze górskie, przesmyki między jeziorami, ciaśniny terenowe itp.).

Przedmiotem szczególnego prowadzenia działań osłonowych są węzły drogowe (komunikacyjne) oraz źródła energetyczne, a także miasta i wybrane mniejsze miejscowości. Istota działań osłonowych w aspekcie wzmocnienia wojsk operacyjnych sprowadza się do osłony skrzydeł i luk między oddziałami i związkami taktycznymi wojsk operacyjnych, pomocy w rozbudowie inżynieryjnej rubieży i rejonów obrony, prowadzeniu działań opóźniających, jak i dozorowaniu kierunków drugorzędnych oraz rozpoznawaniu kierunków zagrożenia.

Samodzielnie lub ze strażą graniczną na rzecz wojsk operacyjnych jednostki obrony terytorialnej osłaniają granicę państwową z państwem nie będącym z nami w konflikcie – zagęszczając rozmieszczenie jej strukturalnych elementów.

Działania nieregularne[43] w konflikcie zbrojnym rzadko kiedy występują w czystej, jednorodnej postaci. Zazwyczaj jest to konglomerat (w różnych czasowo oraz

---

[43]Działania nieregularne to rodzaj walki prowadzonej w formie działań bojowych zgrupowań taktycznych przygotowanych już w czasie pokoju lub doraźnie tworzone w czasie wojny zgrupowania taktyczne, stosujące specyficzne sposoby walki w celu zwalczania i dezorganizacji działań przeciwnika na obszarze przez niego opanowanym. Regulamin działań wojsk lądowych, Warszawa 1999, s. 179.

przestrzennie zmieniających się proporcjach) zawierający w sobie – stosownie do okoliczności – działania regularne i nieregularne.

Istota działań nieregularnych sprowadza się do: unikania (uchylania się) czołowego, frontalnego starcia z silnym, przeciwnikiem, które groziłoby klęską bądź też poniesieniem start niewspółmiernych do korzyści; atakowania z zaskoczenia i z wykorzystaniem warunków terenowych, słabych miejsc (elementów) przeciwnika na całym bronionym obszarze; rozpraszaniu sił zaraz po wykonaniu akcji, aby przez to posiadać obiekty (grupujące siły działań nieregularnych) nieopłacalne do niszczenia kosztownymi systemami (środkami) walki; posiadaniu inicjatywy w walce co do skali (rozmachu), liczby, miejsca, okoliczności, czasu trwania i rodzaju powodowanych strat w poszczególnych akcjach zbrojnych; wyzyskaniu tego okresu do prowadzenia walki (akcji) bezpośredniej (zadawaniu wtedy strat), który wynika z "technologicznej bezwładności" uruchomienia systemów walki wojsk regularnych.

Przedstawione powyżej przeznaczenie poszczególnych jednostek wojsk obrony terytorialnej oraz ich struktury i główne wyposażenie w sposób jednoznaczny wskazują na specyfikę prowadzenia działań przez ten rodzaj wojsk jak też wielkie możliwości i różnorodność wykonywanych zadań. Znajomość tych zagadnień przez oficerów wojsk operacyjnych pozwoli na wkomponowanie wojsk terytorialnych w system obrony, zwiększając trwałość i skuteczność działań.

2. 3. Wnioski

Z przedstawionych w niniejszym rozdziale treści jako rezultatu przeprowadzonych badań wynikają następujące wnioski:

1. Biorąc pod uwagę zapewnienie bezpieczeństwa Polski w przypadku agresji potencjalnego przeciwnika z uwzględnieniem aktualnych uwarunkowań geopolitycznych operację obronną należy traktować priorytetowo.
2. Wojska operacyjne muszą być przygotowane do działania manewrowego na kilku kierunkach w zależności od zagrożenia.
3. Głównym przeznaczeniem związku taktycznego w ramach operacji obronnej jest zatrzymanie natarcia przeciwnika, uniemożliwienie mu wtargnięcia w głąb kraju i udział w tworzeniu warunków wykonania zwrotu zaczepnego w celu odzyskania utraconego terenu.

4. Obecna struktura organizacyjna związku taktycznego nie sprzyja swobodzie taktycznego wykorzystania posiadanego potencjału, a wręcz narzuca pewne ograniczenia.
5. Istnieje ścisła zależność między miejscem i rolą związku taktycznego w operacji obronnej a zadaniami, które ma wykonać.
6. Związek taktyczny musi być zdolny do prowadzenia różnorodnych działań obronnych, wśród których należy wyszczególnić obronę pozycyjną, obronę manewrową, działania opóźniające, osłonowe i wspierające oraz działania o charakterze zaczepnym (przeciwuderzenia, kontrataki).
7. Trwałość obrony opiera się na sile ognia broniących się wojsk, ich manewrowości i wykorzystaniu dogodnych właściwości terenu. Zwycięża ten kto posiada siły i środki w odpowiednim miejscu i czasie.
8. Związek taktyczny powinien posiadać zdolność jednoczesnego prowadzenia działań w głębi, styczności i w pasie tyłów, co przy obecnej strukturze i wyposażeniu może być trudne do wykonania.
9. Broniące się związki taktyczne mają możliwość wykorzystania naturalnych walorów obronnych terenu oraz odpowiedniego przygotowania go do obrony.
10. Wzrosła rola i znaczenie sił obrony terytorialnej, postrzeganych jako jeden z głównych czynników efektywnego zabezpieczenia i uzupełniania potencjału bojowego na rzecz działań prowadzonych przez wojska operacyjne.
11. Aktualny potencjał i rozmieszczenie wojsk obrony terytorialnej nie spełnia wymagań wynikających z zadań, jakie mają one wykonać na wypadek agresji przeciwnika.
12. W zależności od potrzeb operacyjnych wojska obrony terytorialnej posiadają elastyczne struktury pozwalające na efektywne ich użycie.
13. Konieczność przeciwstawienia się ewentualnej agresji potencjalnego przeciwnika wymaga zarówno dobrze wyposażonych i wyszkolonych wojsk operacyjnych, jak i sił obrony terytorialnej. Zadania wojsk terytorialnych w ramach prowadzonej obrony przez wojska operacyjne obejmowałyby obronę drugorzędnych kierunków, działania opóźniające i osłonowe, obronę miast i miejscowości, ochronę i utrzymanie ośrodków sieci komunikacyjnych oraz infrastruktury, transportu, składów i

magazynów materiałowych, a także zwalczanie desantów i grup specjalnych przeciwnika.

Postępujące, dynamiczne zmiany obrazu współczesnego pola walki podwyższają (zwiększają) wymagania w odniesieniu do skuteczności obrony związku taktycznego. Wzrasta zatem stopień trudności w wykonywaniu zadań obronnych przy opóźnieniach w wyposażeniu wojsk w nowoczesny sprzęt i uzbrojenie. W tej sytuacji wyzwaniom stawianym obronie związku taktycznego wychodzą naprzeciw wojska obrony terytorialnej, które powinny być rozmieszczone na obszarze całego kraju. Wykonują one zadania samodzielnie lub w czasowym podporządkowaniu, i we wzajemnym wspieraniu się z wojskami operacyjnymi. Z dokonanej analizy zadań jakie wykonują wojska operacyjne i obrony terytorialnej wynika, iż skuteczność ich realizacji przez związek taktyczny wojsk operacyjnych w obronie może wzrosnąć dzięki umiejętnemu wykorzystaniu walorów bojowych i właściwej koordynacji i synchronizacji działań z wojskami obrony terytorialnej.

ROZDZIAŁ III

UWARUNKOWANIA I MOŻLIWOŚCI WZMOCNIENIA OBRONY ZWIĄZKU TAKTYCZNEGO WOJSK OPERACYJNYCH PRZEZ SIŁY OBRONY TERYTORIALNEJ

W wielu państwach, a głównie w takich, jak: USA, Francja, Wielka Brytania, oraz krajach o nowoczesnych gospodarkach rynkowych obok wojsk operacyjnych dostrzega się również niezaprzeczalne walory wojsk obrony terytorialnej i traktuje się je wręcz jako wojska przyszłości zapewniające suwerenność własnego kraju. Równie ważną rolę wyznacza się wojskom obrony terytorialnej w państwach samodzielnych militarne, w których wojska te stanowią trzon sił zbrojnych.

Biorąc pod uwagę to, że zmniejszanie sił zbrojnych dotyczy w zasadzie wojsk operacyjnych[44], które w istocie przeznaczone są do działań obronnych, ale także o charakterze zaczepnym, należy jednocześnie doceniać znaczenie innych możliwych sił i środków obrony państwa[45]. Wykorzystywanie bowiem wyłącznie wojsk operacyjnych w działaniach obronnych nie jest optymalnym[46] wyjściem – nie tylko ze względu na ich wysokie „pokojowe" koszty utrzymania, szkolenia, uzbrojenia itp., ale również ze względu na inne wartości obronne służące do zapewnienia suwerenności. W strukturach budżetów obronnych państw demokratycznych czynnik ekonomiczny zarówno co do potencjału wojskowego armii, jak również w zakresie jej efektywności na polu walki – jest źródłem poszukiwań alternatywnych sposobów[47] zapewnienia skutecznej obrony.

Większość narodowych sił zbrojnych posiada w swych strukturach organizacyjnych wojska terytorialne, które w odróżnieniu od wojsk operacyjnych realizują spe-

---

[44]Nie ma obecnie porozumień międzynarodowych ingerujących w struktury, wielkość i charakter jednostek obrony terytorialnej, gdyż uważa się je za typowe narodowe siły obronne. Jednak należy sądzić, że niebawem staną się one również przedmiotem swoistego "wyścigu zbrojeń".

[45]Właściwe środki obrony państwa to: 1. Wojska operacyjne; 2. Wojska obrony terytorialnej; 3. Odpowiednio przygotowane do obrony terytorium; 4. Wola narodu co do przygotowań obronnych państwa i współudziału w jego obronie – jak chociażby w niemilitarnych ogniwach obronnych; 5. Działania nieregularne w masowej skali; 6. Pomoc innych państw (system zbiorowego bezpieczeństwa) - por. B. Balcerowicz, J. Marczak, J. Pawłowski, Problemy strategii obrony Polski, Warszawa 1993, s. 144 .

[46]A. Beaufre, Wstęp do strategii. Odstraszanie i strategia, Warszawa 1968, s. 28. „Zadaniem strategii jest osiąganie celów ... wykorzystując jak najlepiej posiadane środki".

[47]T. Kotarbiński, Traktat o dobrej robocie, Wrocław 1975, s. 19. »Działać ... to tyle, co ... zmierzać do określonego celu w danych warunkach przy pomocy właściwych środków".

cjalistyczne zadania związane z obroną terytoriów narodowych. W przypadku konfliktu zbrojnego koordynacja działań wojsk operacyjnych z wojskami obrony terytorialnej będzie przedmiotem szczególnego zainteresowania i tylko przy połączeniu wysiłków obu tych komponentów będzie przynosiło oczekiwane efekty. Aby to jednak mogło nastąpić należy już w czasie pokoju w ramach systemu szkolenia rozpatrywać problematykę wspólnych działań obu tych komponentów. Obecnie takie zamiary wspólnych działań i ćwiczeń występują w treści szkolenia (załączniki 4), co stanowiło wartościowy materiał badawczy i przyczyniło się do uzyskania odpowiedzi na następujące pytania:

- jakie są zasady i właściwości użycia wojsk obrony terytorialnej w działaniach obronnych wojsk operacyjnych?
- jakie występują obszary wspólnych działań w obronie związku taktycznego wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej?
- w jakim stopniu wspólne działanie z formacjami obrony terytorialnej wpłynie na zwiększenie możliwości bojowych i trwałość obrony związku taktycznego?

Rezultaty prowadzonych badań zawierające odpowiedzi na powyższe pytania obejmują treści niniejszego rozdziału.

3.1. Właściwości i zasady działania wojsk obrony terytorialnej w aspekcie wzmocnienia obrony związku taktycznego wojsk operacyjnych

Obrona terytorialna jest jedną z form prowadzenia obrony powszechnej przez państwo i realizuje swoje zadania przez siły obrony terytorialnej, których trzonem są wojska obrony terytorialnej złożone ze związków taktycznych, oddziałów i samodzielnych pododdziałów (występujących we wszystkich rodzajach sił zbrojnych)[48]. Jednostki wojsk obrony terytorialnej w myśl koncepcji systemu obrony terytorialnej rozmieszczone są stosownie do potrzeb operacyjnych i występują w wojskach lądowych, marynarce wojennej i siłach powietrznych. Jednostkom wojsk obrony terytorialnej wyznacza się rejony odpowiedzialności, których granice są takie same zarówno w czasie pokoju, kryzysu, jak i wojny.

---

[48] R. Jakubczak, J. Marczak, Obrona terytorialna Polski na progu XXI wieku, Warszawa 1998, s. 64.

Rejon odpowiedzialności jest taką samą stałą częścią terytorium państwa, jak obszar, region i obwód, tyle że przyporządkowywaną jednostkom wojskowym obrony terytorialnej na zasadach potrzeb planu operacyjnego. Powierzchnia jego zależy od wielkości oraz charakteru zadań konkretnej jednostki wojsk obrony terytorialnej[49].

Tabela 2

Rejony odpowiedzialności w zależności od struktur wojsk obrony terytorialnej

Lp.	Struktura wojsk obrony terytorialnej	Powierzchnia rejonu odpowiedzialności
1.	pluton	~ 24 km^2;
2.	kompania	96 - 144 km^2;
3.	**batalion**	**400 - 600 km^2;**
4.	**pułk**	**1200 - 1800 km^2;**
5.	**brygada**	**2000 - 3000 km^2.**

Biorąc za podstawę zasady działania wojsk obrony terytorialnej można przyjąć, że istnieje potrzeba utworzenia brygadowych, pułkowych, batalionowych i kompanijnych rejonów odpowiedzialności, wśród których wyodrębnia się „forteczne" i „obiektowe".

Rejon odpowiedzialności jednostki wojskowej obrony terytorialnej może stanowić niepodzielną całość lub składać się z kilku-kilkunastu mniejszych rejonów odpowiedzialności organicznych pododdziałów (np.: rejon odpowiedzialności pułku obrony terytorialnej może składać się z jednego rejonu odpowiedzialności batalionu, trzech rejonów kompanii i dziewięciu rejonów odpowiedzialności plutonu). Wariantów takich rejonów składowych jednostek wojsk obrony terytorialnej może być wiele – stosownie do potrzeb. Podstawową grupą przedsięwzięć w rejonie odpowiedzialności wojsk obrony terytorialnej są te, które przygotowują do prowadzenia w nim walki. Przygotowanie rejonu odpowiedzialności do działań bojowych obejmuje:[50]studia operacyjne terenu, operacyjne przygotowanie rejonów odpowiedzialności do obrony, działania rozpoznawcze (praca sieci obserwacyjno-meldunkowej), działania regularne

[49] R. Jakubczak, J. Marczak, Obrona..., s. 290.
[50] Tamże, s. 151.

nieregularne, przedsięwzięcia wchodzące w zakres pogotowia bojowego, rozbudowę inżynieryjną terenu (bojowe uzbrajanie terenu), wsparcie społeczeństwa w działaniach gwarantujących bezpieczeństwo wewnętrzne, ochronę i obronę obiektów, obronę miejscową.

W okresie kryzysu pierwsze dwa z wyżej wymienionych przygotowań na rzecz działań bojowych w rejonie odpowiedzialności ulegają osłabieniu lub zawieszeniu na korzyść zwiększenia roli zadań realizowanych w ramach pozostałych siedmiu. W trakcie wojny natomiast do wymienionych siedmiu dochodzą przedsięwzięcia wynikające z zadań obrony miejscowości (miast), obrony regularnej na rubieżach i kierunkach zagrożonych działaniem wojsk przeciwnika, działań osłonowych i obronnych w rejonie i na granicy państwowej, zwalczania dywersji, zwalczania desantów powietrznych i morskich, podejmowania działań nieregularnych w masowej skali, działań ratowniczych na rzecz wojsk i doraźnie ludności.

Głównym wykonawcą powyższych zadań jest zasadniczy trzon wojsk obrony terytorialnej – piechota zmotoryzowana, co warunkowane jest charakterem zadań (m.in. obronnych i ochronnych) uzbrojeniem (lekkie przenośne) i gotowością do prowadzenia walki różnymi jej formami (do działań nieregularnych włącznie). W celu zabezpieczenia i wsparcia działań jednostek obrony terytorialnej i wojsk operacyjnych oraz przygotowania i utrzymania systemu zapór i niszczeń, oraz przepraw przez przeszkody wodne w strukturze jednostek obrony terytorialnej ogólnego przeznaczenia występują pododdziały inżynieryjne, a także pododdziały artylerii i moździerzy dla wsparcia działań piechoty.

Podczas wykonywania powyższych zadań wojska obrony terytorialnej cechuje[51]:

- masowość, powszechność i przestrzenność rozmieszczenia (na terytorium całego państwa);
- działania na miejscu, bez konieczności ryzykownego (zagrożenie lotnicze) manewru na kierunki działań (jak w wypadku wojsk operacyjnych);
- ekonomiczność (zorganizowanie i utrzymanie jest tańsze od kilkunastu do kilkudziesięciu razy od bojowo tożsamych, jedynie mobilniejszych, struktur wojsk operacyjnych);

---

[51] R. Jakubczak, Organizacja i wykorzystanie wojsk obrony terytorialnej, Warszawa 1996, s. 15.

- jednoczesne przygotowywanie się do prowadzenia działań regularnych i nieregularnych w wyznaczonych stałych rejonach odpowiedzialność;
- duża autonomiczność prowadzonych działań;
- ścisłe powiązanie wykonywanych zadań z rejonem odpowiedzialności, rejonem mobilizacji i terenową strefą niemilitarną, a w tym miejscową ludnością;
- możliwości przeprowadzenia szybkiej, w tym również bezkoszarowej mobilizacji;
- przygotowanie zawczasu oraz utrzymanie w sprawności obiektów fortyfikacyjnych, zapór i niszczeń;
- gotowość do prowadzenia działań humanitarnych na rzecz ludności.

Innym walorem wojsk obrony terytorialnej jest możliwość tworzenia przez nie korzystnych warunków do optymalnego użycia wojsk operacyjnych w skali państwa, regionu i rejonu. Ma to duże znaczenie dla uzyskania swobody manewru wojsk operacyjnych, zarówno podczas skupienia (w krótkim czasie) wysiłku bojowego w określonym rejonie (kierunku), jak również w trakcie rozśrodkowania lub zejścia z kierunku głównego uderzenia przeciwnika w celu uchylenia się od rozstrzygającego starcia. Z takiej przygotowawczo-zbezpieczającej funkcji wojsk obrony terytorialnej względem wojsk operacyjnych wynika także ich stacjonarny oraz masowy charakter samodzielnych i współdziałających działań bojowych, co wskazuje na znaczącą ich odmienność od wojsk operacyjnych.

Oznacza to, że wojskami terytorialnymi nie można manewrować, przemieszczając je jak wojska operacyjne na kierunki zagrożenia (uderzenia), ale trzeba je tam zawczasu w potrzebnej liczbie posiadać. Od liczebności wojsk terytorialnych zależeć będzie efektywne wykorzystanie całego potencjału wojsk operacyjnych[52]. Ich pełne wykorzystanie będzie możliwe tylko wówczas, gdy wojska terytorialne przyjmą na siebie rozliczne zadania osłony, obrony i wsparcia.

---

[52] J. Marczak, J. Pawłowski, O obronie ..., s. 287.

Na podkreślenie zasługuje możliwość podejmowania przez wojska obrony terytorialnej szybkich działań na zagrożonych kierunkach i możliwość osiągnięcia gotowości bojowej niemal po ogłoszeniu alarmu w miejscach przewidzianych dla nich zadań bojowych – rejonach odpowiedzialności. Historycznym przykładem są bataliony Obrony Narodowej, które w okresie poprzedzającym wybuch wojny osiągały gotowość bojową na miejscu swego działania po 2 godzinach od alarmu[53]. Ponadto na przykład obecne siły obrony terytorialnej Danii są w stanie osiągnąć pełną gotowości do prowadzenia walki na wyznaczonych posterunkach i w stałych rejonach odpowiedzialności po 2-4 godzinach od otrzymania sygnału.

Oprócz przytoczonych wyżej cech wojsk obrony terytorialnej możemy wyróżnić też właściwości wojsk obrony terytorialnej do których zaliczamy:[54]

po pierwsze - utrzymywanie jednostek obrony terytorialnej w ciągłej gotowości alarmowej i mobilizacyjnej, a rozwinięcie mobilizacyjne równoznaczne jest z osiągnięciem gotowości bojowej w rejonach przewidywanych działań bojowych;

po drugie - masowość (powszechność) i przestrzenność ich rozmieszczenia (na obszarze całego terytorium państwa), a jednocześnie trwałe przywiązanie do konkretnych rejonów i tam znajdującej się infrastruktury terenowej oraz miejscowych struktur administracji rządowej, lokalnej i specjalnej, a przede wszystkim ludności i różnych formacji jej wewnętrznego zorganizowania. Stwarza to możliwość działania w terenie znanym i przygotowanym do obrony, czyli wykonywanie zadań bojowych w rejonie odpowiedzialności, który jest rejonem szkolenia się stanów osobowych jednostek i mobilizacji poszczególnych struktur bojowych wojsk obrony terytorialnej;

po trzecie - wykonywanie zadań stosowne do posiadanego uzbrojenia i przyjętej taktyki stosowanej przez wojska obrony terytorialnej; możliwość równoczesnego przygotowywania się do działań regularnych i nieregularnych w stałych rejonach odpowiedzialności.

Istotnym zamierzeniem podczas prowadzenia obrony jest właściwe wykorzystanie i obronne zagospodarowanie terenu oraz znajdującej się na nim infrastruktury. Wymienione walory tkwią w Clausewitzowskich *„strategicznych korzyściach"* obrony

---

[53] Por., K. Pindel, Obrona Narodowa 1937-1939, Warszawa 1979, s. 126.
[54] Por. R. Jakubczak, Organizacja ...., s. 21.

własnego terytorium. [55] Taką zasadą kierują się wojska obrony terytorialnej, które realizację stojących przed nimi zadań obronnych postrzegają jako zręczność w wykorzystaniu terenu dla osłabienia skutków manewru (siłami, środkami i oddziaływaniem) przeciwnika. Jednostki obrony terytorialnej umiejętnie wykorzystują jakościowo wysoką „terenową (lokalną, terytorialną) specjalizację" na szczeblu taktycznym, którą wojska osiągają każdorazowo, przywiązując się do określonych rejonów.

Przekładając powyższe na potrzeby obronne, można to wyrazić w postaci określonych sformułowań, mających charakter zasad działania bojowego wojsk obrony terytorialnej w rejonie odpowiedzialności, które przejawiają się w maksymalnym wykorzystaniu atutu obrony własnego terytorium zgodnie z przeznaczeniem i możliwościami, autonomiczności podejmowanych działań zbrojnych w rejonach odpowiedzialności i ścisłym współdziałaniu ze sferą niemilitarną. Realizacja zadań bojowych następuje głównie we właściwych im stałych rejonach odpowiedzialności, jedynie doraźnie w przyległych do tych rejonów – rejonach interwencji oraz wykonywanie zadań na korzyść wojsk operacyjnych, oraz podejmowanie przedsięwzięć (działań) humanitarnych. Dowodzenie realizowane jest za pośrednictwem terytorialnych organów dowodzenia, a w wypadku przejścia do działań nieregularnych – przez dowódców okręgów za pośrednictwem dowódców podziemnych struktur kierowania wojskami na terenie zajętym przez przeciwnika.

Na podstawie określonych wyżej zasad działania wojsk obrony terytorialnej można wnioskować, iż w sytuacji podporządkowania jednostek tej formacji dowódcom wojsk operacyjnych, powinni oni wykorzystywać je zgodnie ze sztuką prowadzenia walki przez wojska obrony terytorialnej – przyjmując zasadę, że należy wkomponowywać się swoim działaniem w już przygotowaną (zorganizowaną, rozbudowaną) infrastrukturę obronną.

---

[55] C. v. Clausewitz, O wojnie ..., s. 17.

3.2. Obszary wspólnych działań związku taktycznego wojsk operacyjnych i jednostek sił obrony terytorialnej w obronie

W ramach narodowego sytemu obronnego, a także zgodnie z koalicyjnymi zobowiązaniami sojuszniczymi wojska operacyjne muszą być przygotowane do działania na różnych kierunkach zagrożenia. Niezależnie od skali konfliktu ogólnowojskowe związki taktyczne, oddziały, pododdziały muszą się liczyć z ewentualnością i być przygotowane do działania w różnych obszarach Rzeczypospolitej. Stanowią one mobilną część sił zbrojnych i przeznaczone są do wykonywania najważniejszych zadań bojowych mających na celu odparcie uderzeń agresora działaniami obronnymi w dowolnym rejonie i na każdym kierunku zagrożenia. Wymaganiom współczesnych działań wojsk operacyjnych wychodzą naprzeciw wojska obrony terytorialnej, które są stosownie do potrzeb operacyjnych rozmieszczone na terytorium naszego kraju (załącznik 5). Wojska operacyjne mogą oczekiwać, iż każdorazowo w rejonie ich przyszłych działań na terytorium RP będą się znajdowały wojska obrony terytorialnej. Wykonują one zadania samodzielnie lub w podporządkowaniu, we współdziałaniu i we wzajemnym wspieraniu się z wojskami operacyjnymi.

Na pytanie: *jeżeli pas obrony związku taktycznego (ZT) znajduje się w rejonie odpowiedzialności wojsk obrony terytorialnej (OT) to na jakich zasadach powinno odbywać się ich działanie?-* większość badanych (wykres 6), bo aż 73%

Wykres 6

Opinie respondentów na temat wzajemnej zależności działań

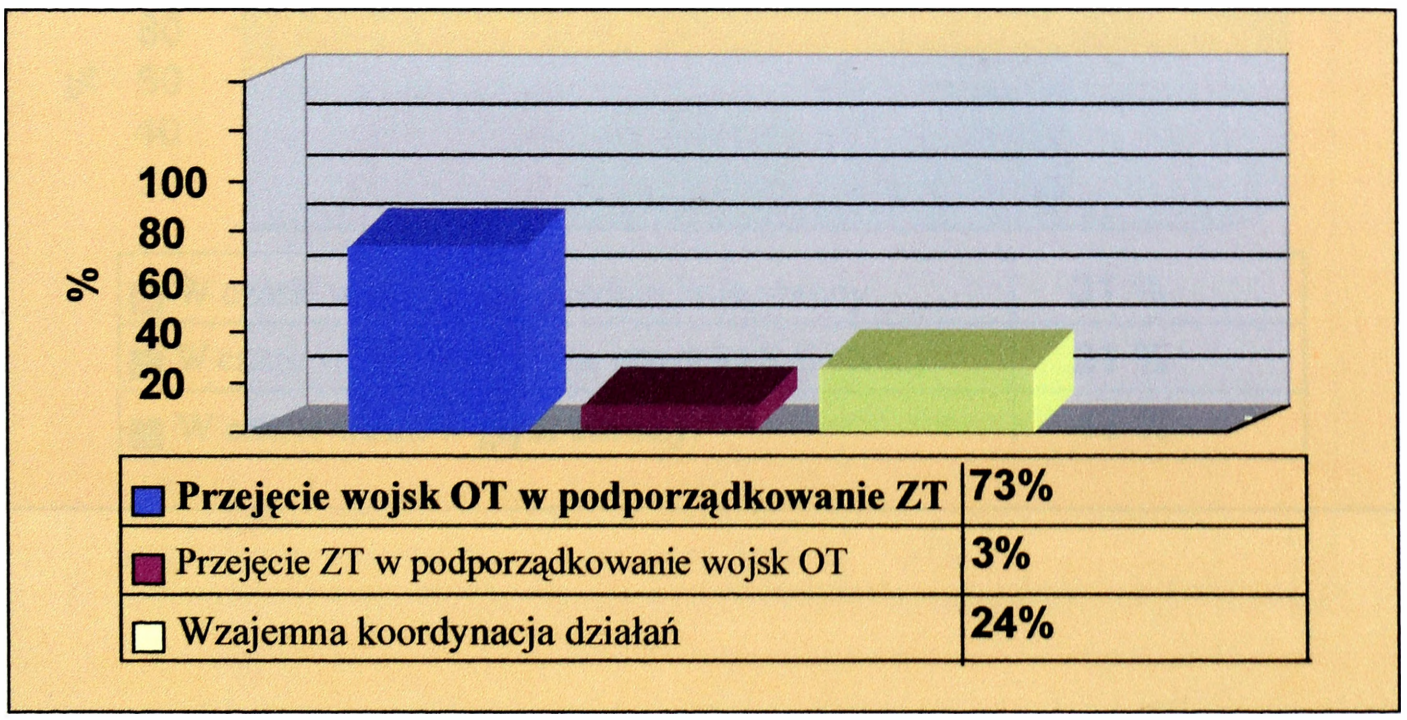

opowiedziało się za podporządkowaniem wojsk obrony terytorialnej. Oznacza to, że związek taktyczny wojsk operacyjnych, któremu wyznaczono pas obrony w rejonie odpowiedzialności sił obrony terytorialnej, każdorazowo może liczyć, iż zostanie on wzmocniony siłami wojsk obrony terytorialnej, bo on ponosi odpowiedzialność za wykonanie zadania. Dlatego też dowódca, dążąc do jego realizacji, powinien w odpowiedni sposób wykorzystać siły i środki będące w jego dyspozycji, w tym także siły i środki obrony terytorialnej. Znajomość stanu i możliwości sił obrony terytorialnej oraz wiedza o tych siłach i sposobie wykorzystania ich walorów bojowych w działaniach obronnych mogą decydować o trafnym i efektywnym wykorzystaniu ich w koncepcji prowadzenia obrony przez związek taktyczny.

W wariancie wzmocnienia obrony związku taktycznego jednostkami obrony terytorialnej, analiza wspólnych ćwiczeń (załącznik 4) oraz badani opowiedzieli się, iż predysponowane one są do działania w etapie walki w głębi pasa obrony i walki przed przednią linią obrony (wykres 7). Nie wyklucza się jednak, iż mogą one też wzmacniać obronę związku taktycznego w okresie walki o utrzymanie przedniej linii obrony.

Wykres 7

Opinie respondentów w odniesieniu do koncepcji wykorzystania wojsk obrony terytorialnej w poszczególnych etapach walki obronnej

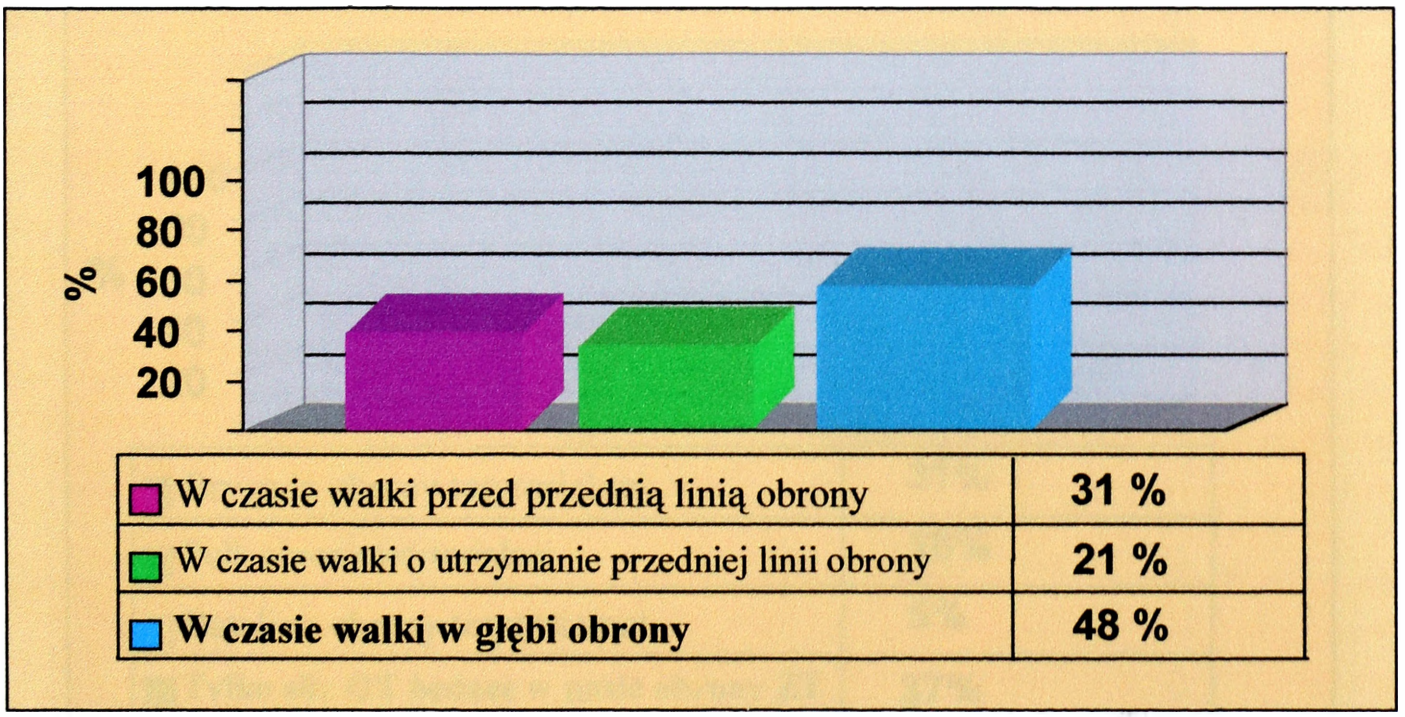

Należy tu podkreślić, iż wykorzystanie walorów sił obrony terytorialnej musi być zgodne ze sztuką prowadzenia walki przez wojska obrony terytorialnej. Nie można traktować przykładowo brygady obrony terytorialnej jako manewrowego potencjału, który można przesunąć w koncepcji obrony dowódcy związku taktycznego do pasa sił przesłaniania, czy na lewe skrzydło obrony, czy też do odwodu związku taktycznego. Dowódca wojsk operacyjnych własne siły musi niejako wkomponować w istniejącą już infrastrukturę obronną w ramach posiadanych obszarów odpowiedzialności wojsk obrony terytorialnej. Całościowe użycie jednostki wojsk obrony terytorialnej jako elementu ugrupowania związku taktycznego, czy to w pierwszym rzucie, czy odwodzie musi być uzasadnione i wypływać zarówno z zaistniałej sytuacji operacyjno-taktycznej, jak też przemyśleń opartych na znajomości użycia wojsk terytorialnych.

W wyniku prowadzonych analiz literatury przedmiotu, wniosków z przeprowadzonych ćwiczeń w ramach szkolenia dowództw i sztabów oraz badań opinii zebrany został materiał pozwalający określić zasadnicze warianty wzmocnienia związku taktycznego siłami obrony terytorialnej oraz ich zadania w obronie (wykres 8).

Wykres 8

Opinie respondentów na temat sił wzmocnienia związku taktycznego przez wojska obrony terytorialnej

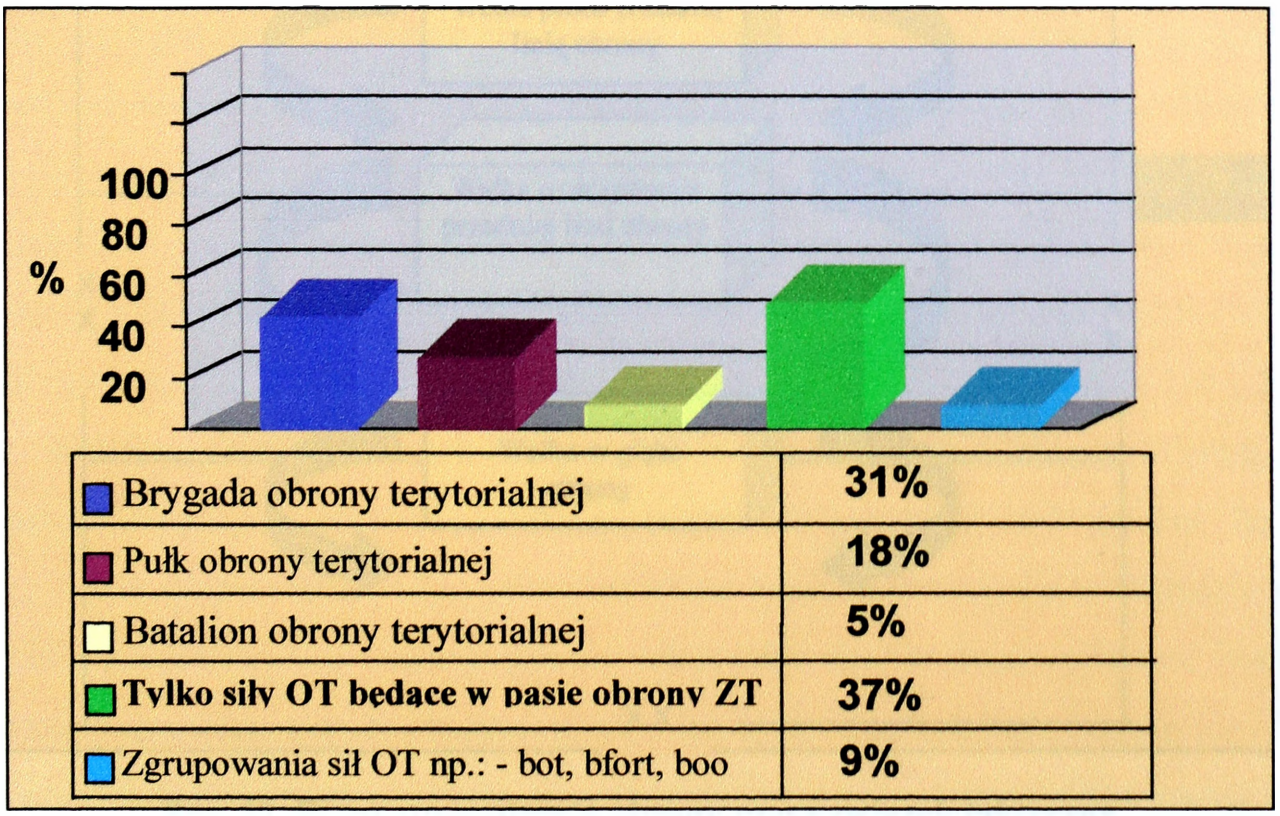

Największa liczba ankietowanych, bo aż 37% opowiedziała się za tym, iż jako wzmocnienie upatruje siły będące w pasie obrony związku taktycznego, co może świadczyć, iż ten procent ankietowanych powyższe wzmocnienie traktuje jako adaptację istniejących rejonów odpowiedzialności wojsk terytorialnych i wykonywanych przez nie zadań w ramach tego rejonu przez wojska operacyjne.

Na uwagę zasługuje fakt, że 31% respondentów uważa, że związek taktyczny wojsk operacyjnych w obronie powinien być wzmacniany siłami brygady obrony terytorialnej lub co najmniej pułkiem obrony terytorialnej, aby w największym stopniu zwiększyć możliwość osiągnięcia celu walki.

Wspólne działania badanych komponentów analizowano i oceniano zgodnie z wyodrębnionymi etapami prowadzenia walki obronnej (rys. 15):

- walka przed przednią linią obronną,
- wala o utrzymanie przedniej linii obronnej,
- walka w głębi pasa obrony związku taktycznego.

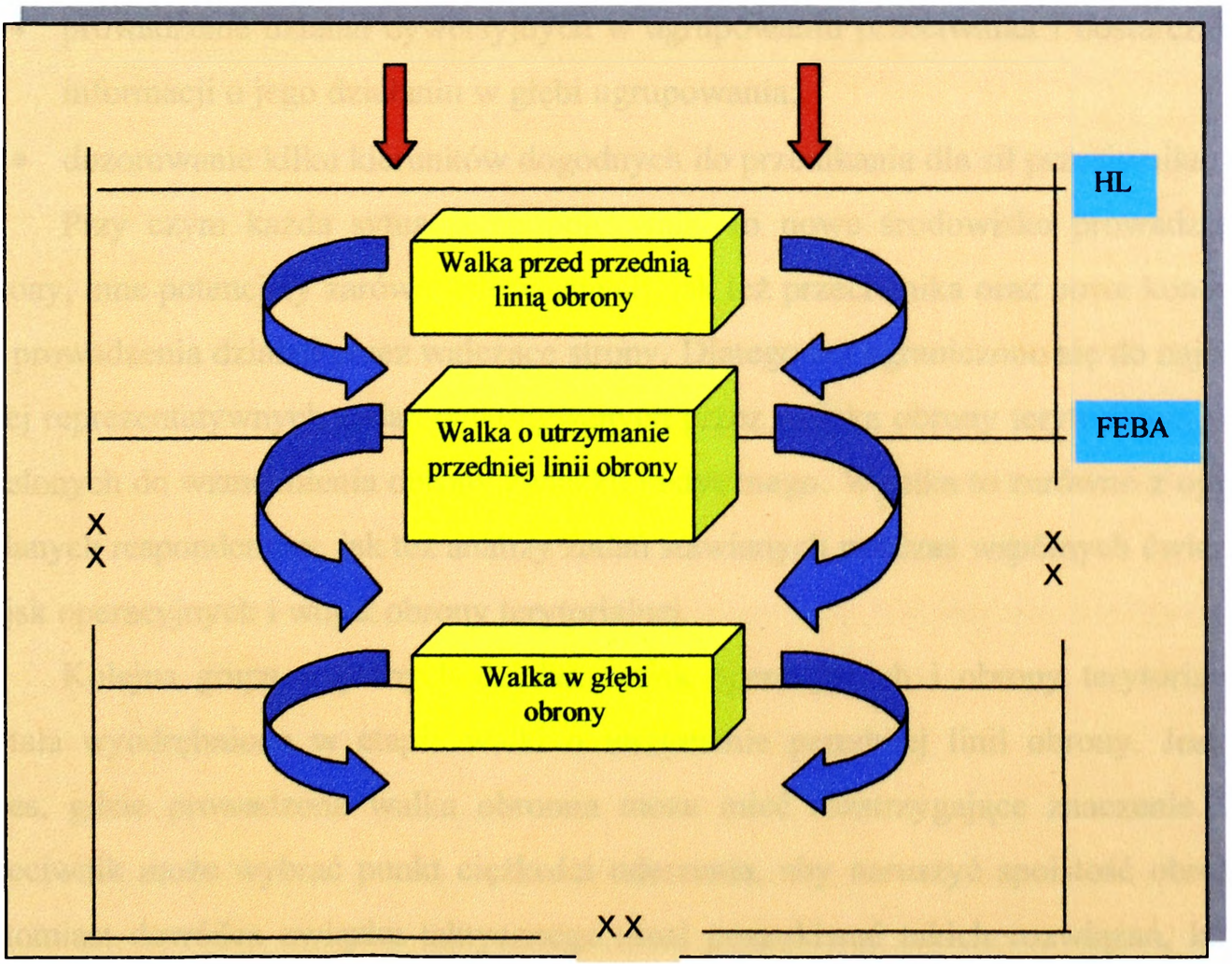

Rys. 15. Etapy prowadzenia obrony przez związek taktyczny

W ramach wsparcia prowadzenia obrony w etapie walki przed przednią linią obrony wojska obrony terytorialnej mogą wypełniać następujące zadania:

- udzielenie informacji o terenie (istniejącej już infrastrukturze obronnej) zarówno w pasie obrony związku taktycznego, jak również po stronie przeciwnika;
- prowadzenie rozpoznania;
- prowadzenie działań opóźniających na drugorzędnych kierunkach i zabezpieczenie jednocześnie skrzydeł i luk;
- wsparcie w przystosowaniu terenu i wykorzystaniu jego walorów w myśl koncepcji prowadzenia działań obronnych poprzez budowę zapór i przygotowanie niszczeń fortyfikacyjnych, kolejnych rubieży opóźniania;
- obsadzenie kolejnych rubieży opóźniania;
- obrona wydzielonych miejscowości znajdujących się w pasie sił przesłaniania;
- udział w lokalizacji, blokowaniu i likwidacji desantu przeciwnika oraz prowadzenie działań przeciwdywersyjnych;
- prowadzenie działań dywersyjnych w ugrupowaniu przeciwnika i dostarczanie informacji o jego działaniu w głębi ugrupowania;
- dozorowanie kilku kierunków dogodnych do przenikania dla sił przeciwnika;

Przy czym każda sytuacja na polu walki to nowe środowisko prowadzenia obrony, inne potencjały zarówno sił własnych, jak też przeciwnika oraz nowe koncepcje prowadzenia działań przez walczące strony. Dlatego też ograniczono się do najbardziej reprezentatywnych zadań wykonywanych przez wojska obrony terytorialnej wydzielonych do wzmocnienia obrony związku taktycznego. Wynika to zarówno z opinii badanych respondentów, jak też analizy zadań stawianych podczas wspólnych ćwiczeń wojsk operacyjnych i wojsk obrony terytorialnej.

Kolejna grupa wspólnych działań wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej została wyodrębniona w etapie walki o utrzymanie przedniej linii obrony. Jest to okres, gdzie prowadzona walka obronna może mieć rozstrzygające znaczenie. Tu przeciwnik może wybrać punkt ciężkości uderzenia, aby naruszyć spoistość obrony. Natomiast dowódca związku taktycznego musi poszukiwać takich rozwiązań, które zapewnią dużą efektywność użycia sił będących w jego dyspozycji. Dlatego też mię-

dzy innymi ważna jest umiejętność racjonalnego wykorzystania potencjału, jaki posiadają wojska obrony terytorialnej.

W ramach wsparcia walki o przednią linię obrony badania wykazują, iż wojska obrony terytorialnej mogą wypełniać następujące zadania:

- wsparcie w przystosowaniu terenu i wykorzystaniu jego walorów w myśl koncepcji prowadzenia działań obronnych, poprzez budowę zapór i przygotowanie niszczeń fortyfikacyjnych rejonu obrony, przygotowanie i obsadzenie kolejnych rubieży w głębi obrony związku taktycznego;
- wzmacnianie zgrupowań taktycznych wojsk operacyjnych;
- prowadzenie działań obronnych na kierunkach pomocniczych, zabezpieczając jednocześnie skrzydła i luki;
- zabezpieczenie manewru odwodów oddziałów pierwszego rzutu i odwodu związku taktycznego;
- blokowanie działań oddziałów wydzielonych przeciwnika;
- zabezpieczenie wycofania sił prowadzących działania opóźniające przed przednią linią obrony;
- skuteczna obrona miejscowości w pasie obrony związku taktycznego;
- prowadzenie obrony i ochrony ważnych obiektów obrony związku taktycznego;
- udział w lokalizacji, blokowaniu i likwidacji desantu przeciwnika oraz prowadzenie działań przeciwdywersyjnych;
- prowadzenie działań dywersyjnych w ugrupowaniu przeciwnika i dostarczanie informacji o jego działaniu w głębi ugrupowania;
- udział w zabezpieczeniu wykonania kontrataku przez oddziały pierwszego rzutu poprzez utrzymanie dróg manewru, zabezpieczenie rubieży wejścia do walki, wykonywanie przejść w zaporach przeciwnika, itp.
- prowadzenie działań nieregularnych.

Podobnie jak poprzednio są to zadania przewidziane dla wojsk obrony terytorialnej, do których odnosili się ankietowani, jak też zadania wykonywane w ramach ćwiczeń objętych obserwacją naukową.

Końcowym etapem prowadzenia obrony przez związek taktyczny jest walka w głębi jego pasa, gdzie wojska obrony terytorialnej z powodzeniem mogą wzmacniać związek taktyczny. Wyniki badań wskazują, że do zadań tych można zaliczyć:

- wspieranie oddziałów związku taktycznego będącego w styczności z przeciwnikiem w utrzymaniu rejonów obrony i walce na kolejnych rubieżach;
- utrzymanie wspólnie z siłami BZ/BPanc rubieży ryglowych i blokowanie na nich działań przeciwnika;
- zabezpieczenie przejścia na kolejne pozycje obronne;
- utrzymanie rubieży wyznaczonych do wykonania kontrataków lub przeciwuderzenia siłami przełożonego;
- osłanianie skrzydeł dywizji podczas wyprowadzania kontrataku;
- skuteczną obronę miejscowości w pasie obrony związku taktycznego;
- prowadzenie ochrony i ochrony ważnych obiektów obrony związku taktycznego;
- udział w lokalizacji, blokowaniu i likwidacji desantu przeciwnika oraz prowadzenie działań przeciwdywersyjnych;
- prowadzenie działań dywersyjnych w ugrupowaniu przeciwnika i dostarczanie informacji o jego działaniu w głębi ugrupowania;
- prowadzenie działań nieregularnych na tyłach nacierającego przeciwnika;
- blokowanie i zwalczanie taktycznych desantów i grup desantowo-szturmowych przeciwnika;
- zabezpieczanie manewru wojsk wewnątrz ugrupowania związku taktycznego (manewr odwodami, przechodzenie na kolejne linie obrony w głębi).

Kolejnym, istotnym czynnikiem wpływającym na skuteczność prowadzonej obrony związku taktycznego, a na który też mają wpływ wojska obrony terytorialnej jest zabezpieczenie działań. Organizuje się je w celu niedopuszczenia do zaskakującego uderzenia przeciwnika, utrzymania zdolności bojowej wojsk, zapewnienia bezpieczeństwa ludności w pasie działań jak również wymaganej odporności i ochrony obiektów wojskowych i cywilnych. W ramach zabezpieczenia działań związku taktycznego wojsk operacyjnych można wyróżnić zabezpieczenie logistyczne i bojowe.

W obu jego rodzajach wojska obrony terytorialnej również aktywnie uczestniczą w ramach wzmocnienia obrony związku taktycznego.

Do głównych zadań wykonywanych przez wojska obrony terytorialnej *w ramach zabezpieczenia logistycznego* obrony związku taktycznego możemy zaliczyć: utrzymanie zdolności bojowej wojsk; zapewnienie sprawności organizacyjnej i funkcjonalnej instytucji państwowych i administracyjnych, województw i gmin w warunkach uderzeń ogniowych i radioelektronicznych przeciwnika; przygotowanie obiektów wojskowych i cywilnych oraz terenu dla sprawnego funkcjonowania wojsk w obszarze działań; zasilanie wojsk, dostarczanie im zaopatrzenia oraz świadczenie usług niezbędnych do funkcjonowania, szkolenia i walki; transport środków materiałowych (takich, jak: mps, materiały wybuchowe i minerskie, amunicja, środki higieny i sanitarne, żywność)[56]; ewakuacja uszkodzonego sprzętu (do warsztatów naprawczych), poszkodowanych, rannych siłami i transportem wojsk obrony terytorialnej; wsparcia medycznego (terenowe placówki służby zdrowia i szpitalne); pochówku zabitych; organizowanie obozów jenieckich oraz ich ochrony; organizowanie transportu, punktów zbiórek i dowozu żołnierzy rezerwy wojsk operacyjnych do macierzystych jednostek; utrzymywaniu (ochrony i obrony) i budowania obiektów (mosty, przeprawy itp.) oraz wyznaczania i ubezpieczania rejonów (ześrodkowania, odtwarzania gotowości bojowej itp.); kierowanie ruchem na drogach (szlakach) komunikacyjnych na potrzeby manewru i przemieszczenia wojsk operacyjnych.

Zabezpieczenie bojowe działań obronnych związku taktycznego stanowi ważny element systemu walki obronnej. Bardzo często w dobie wymagań współczesnego pola walki decyduje o jej powodzeniu. W jego skład wchodzą: *obrona przeciwlotnicza, maskowanie, obrona elektroniczna, zabezpieczenie inżynieryjne, obrona przeciwchemiczna, ubezpieczenie*.

W ramach zabezpieczenia bojowego działań wojsk operacyjnych wojska obrony terytorialnej wykonują zadania:[57]

- *w zakresie obrony przeciwlotniczej* – zwalczanie nisko lecących samolotów i śmigłowców przeciwnika atakujących wojska operacyjne; powodowanie strat w środ-

[56] R. Jakubczak, Przygotowanie ..., s. 73.
[57] Tamże, s. 81.

kach powietrznego transportu przeciwnika w jego ugrupowaniu; niszczenie desantów powietrznych w czasie ich przelotu i desantowania; likwidowanie skutków napadu powietrznego na siły związku taktycznego;

- *w zakresie przeciwdziałania elektronicznego* – rozrzucanie na obszarze zajętym przez przeciwnika pozornych i zakłócających środków łączności; uruchamianie środków zakłócających systemy nawigacji elektronicznej przeciwnika; niszczenie środków elektronicznych;
- *w zakresie obrony przeciwchemicznej* – określanie rejonów organizowania sił i środków na zabiegi osłabiające skutki użycia broni chemicznej, środków radiologicznych i toksycznych środków przemysłowych; wykrywanie, rozpoznawanie, oznakowanie i izolowanie rejonów skażeń; ostrzeganie o zagrożeniach i alarmowanie o skażeniach; współudział w usuwaniu skutków skażeń;
- *w zakresie zabezpieczenia inżynieryjnego* – rozpoznanie inżynieryjne terenu i przeciwnika; rozbudowa fortyfikacyjna terenu (rubieży, rejonów itp); budowa zapór inżynieryjnych i wykonywanie niszczeń; przygotowanie i utrzymywanie dróg; urządzanie i utrzymywanie przepraw; wykonywanie przejść w przeszkodach naturalnych i rejonach zniszczeń; likwidowanie skutków uderzeń przeciwnika na wojska operacyjne; wykonywanie przedsięwzięć na rzecz maskowania wojsk operacyjnych i ich obiektów;
- *w zakresie ubezpieczania* – niedopuszczenie do rozpoznania i niespodziewanego ataku sił rozpoznawczych przeciwnika na wojska operacyjne w trakcie ich przemieszczania, działań obronnych itp.; zapewnienie wojskom operacyjnym dogodnych warunków w trakcie przygotowania się do działań obronnych;
- *w zakresie maskowania* – ukrywanie ważnych obiektów i rejonów wojsk operacyjnych; pozorowanie działań (przygotowań, manewru itp.) wojsk operacyjnych; utrudnianie przeciwnikowi skutecznego oddziaływania ogniowego na obiekty wojsk operacyjnych; wprowadzanie sił przeciwnika w błąd.

Podstawą do wszelkiego rodzaju prowadzenia kalkulacji, celem określania koncepcji prowadzenia obrony, jest przede wszystkim pozyskiwanie informacji o przeciwniku w ramach rozpoznania. Tu także wojska obrony terytorialnej mogą wykonywać szereg następujących zadań na korzyść związku taktycznego: zbieranie

i gromadzenie danych o terenie i jego infrastrukturze oraz przekazywanie ich sztabom wojsk operacyjnych; prowadzenie rozpoznania rubieży, obiektów i rejonów siecią posterunków obserwacyjno-meldunkowych na rubieży styczności wojsk i w głębi własnego ugrupowania oraz na obszarze zajętym przez przeciwnika; rozpoznawanie i wskazywanie obiektów do uderzenia (lądowania desantów, działań powietrzno-szturmowych) wojskami operacyjnymi (ogniem) położonych w ugrupowaniu przeciwnika (na obszarze zajętym przez niego); rozpoznawania rejonów (kierunków) przepraw itp.

Zakres i rodzaj wykonywanych przedsięwzięć i działań wojsk zależy od charakteru konfliktu, zakresu agresji i sposobu ataku wojsk przeciwnika oraz od możliwości i zdolności przeciwdziałania uderzeniom przez wojska podejmujące walkę z przeciwnikiem, jak również od skuteczności działania sił obrony terytorialnej w ich rejonach odpowiedzialności. Połączenie wysiłku obu tych komponentów dla osiągnięcia jednego celu walki obronnej zwiększa prawdopodobieństwo sukcesu.

3.3. Analiza wpływu wzmocnienia związku taktycznego przez siły obrony terytorialnej na skuteczność i trwałość obrony

Na współczesnym polu walki pojawiają się nowoczesne, wysoko mobilne i efektywne środki do jej prowadzenia, charakteryzujące się precyzją i skutecznością rażenia powodujące, iż wymagania stawiane działaniom obronnym stale rosną. Efektywne użycie dyspozycyjnych sił i środków w określonym miejscu i czasie staje się trudnym i złożonym problemem. Czas reakcji na zaistniałą sytuację i umiejętne wykorzystanie posiadanych sił i środków będzie mieć często decydujący wpływ na jej końcowy rezultat[58]. Znając właściwości i zasady użycia wojsk obrony terytorialnej w walce obronnej, po określeniu wspólnych obszarów działania z wojskami operacyjnymi, stworzone zostały naukowo uzasadnione podstawy do oceny wpływu wojsk obrony terytorialnej na zwiększenie trwałości i skuteczności obrony związku taktycznego.

---

[58] M. Huzarski, W. Kaczmarek, Obrona i natarcie dywizji, Warszawa 1997, s. 18.

Posługując się dostępnymi metodami badawczymi dążono do udzielenia odpowiedzi na następujące pytanie: w jakim wymiarze wojska obrony terytorialnej zwiększają możliwości bojowe i trwałość obrony związku taktycznego? Rezultaty badań prowadzonych w celu rozwiązania powyższego problemu – pytania zawarto w niniejszym podrozdziale.

3.3.1. Możliwości bojowe związku taktycznego wzmocnionego siłami obrony terytorialnej

Ocenę możliwości bojowych[59] związku taktycznego należy traktować jako przedsięwzięcie wieloaspektowe, w którym powinno się uwzględnić wiele czynników zmiennych, a przede wszystkim odnosić go do konkretnej sytuacji bojowej. Do tego zagadnienia odniósł się m.in. wybitny francuski znawca problematyki wojny i walki zbrojnej z punktu widzenia człowieka, Ardant du Picq, który stwierdza, iż *„...ostatecznym zadaniem wojska jest walka, a człowiek jest jej głównym narzędziem; nie znając dokładnie głównego narzędzia walki, to jest człowieka i stanu jego ducha w rozstrzygającym momencie walki, nie możemy odpowiednio zorganizować wojska, nie możemy mu dać dobrego ustroju ani organizacji, wytworzyć karność, ani wreszcie określić zasad taktyki, które to sprawy łączą się ze sobą, jak palce jednej ręki..."*[60].

Samo zestawienie czynników, które wpływają na przebieg walki jest zamierzeniem trudnym. Wiele zależy tu od kryteriów przyjętych za podstawę klasyfikacji. W literaturze przyjął się podział na tzw.: czynniki materialne i niematerialne[61] (rys. 16). Do pierwszej grupy zalicza się te, które określają fizyczne możliwości ocenianego związku taktycznego (możliwość destrukcyjnego oddziaływania na przeciwnika). Właściwością czynników zaliczanych do drugiej grupy jest to, że trudno jest je jednoznacznie określić lub zmierzyć, a ich lekceważenie pozostaje często nie bez znaczenia dla końcowych rezultatów walki.

---

[59] *Możliwości bojowe* – określone parametry jakościowe i ilościowe charakteryzujące pododdział (oddział) określające stopień gotowości pododdziału do wykonania zadań bojowych w konkretnej sytuacji taktycznej. M. Huzarski, W. Kaczmarek, Podstawy działań taktycznych, Warszawa 1996, s. 23.

[60] A. Picq, Studium o walce, Warszawa 1927, s. 1.

[61] Patrz: Z. Galewski, Czynniki powodzenia we współczesnej walce, Warszawa 1986.

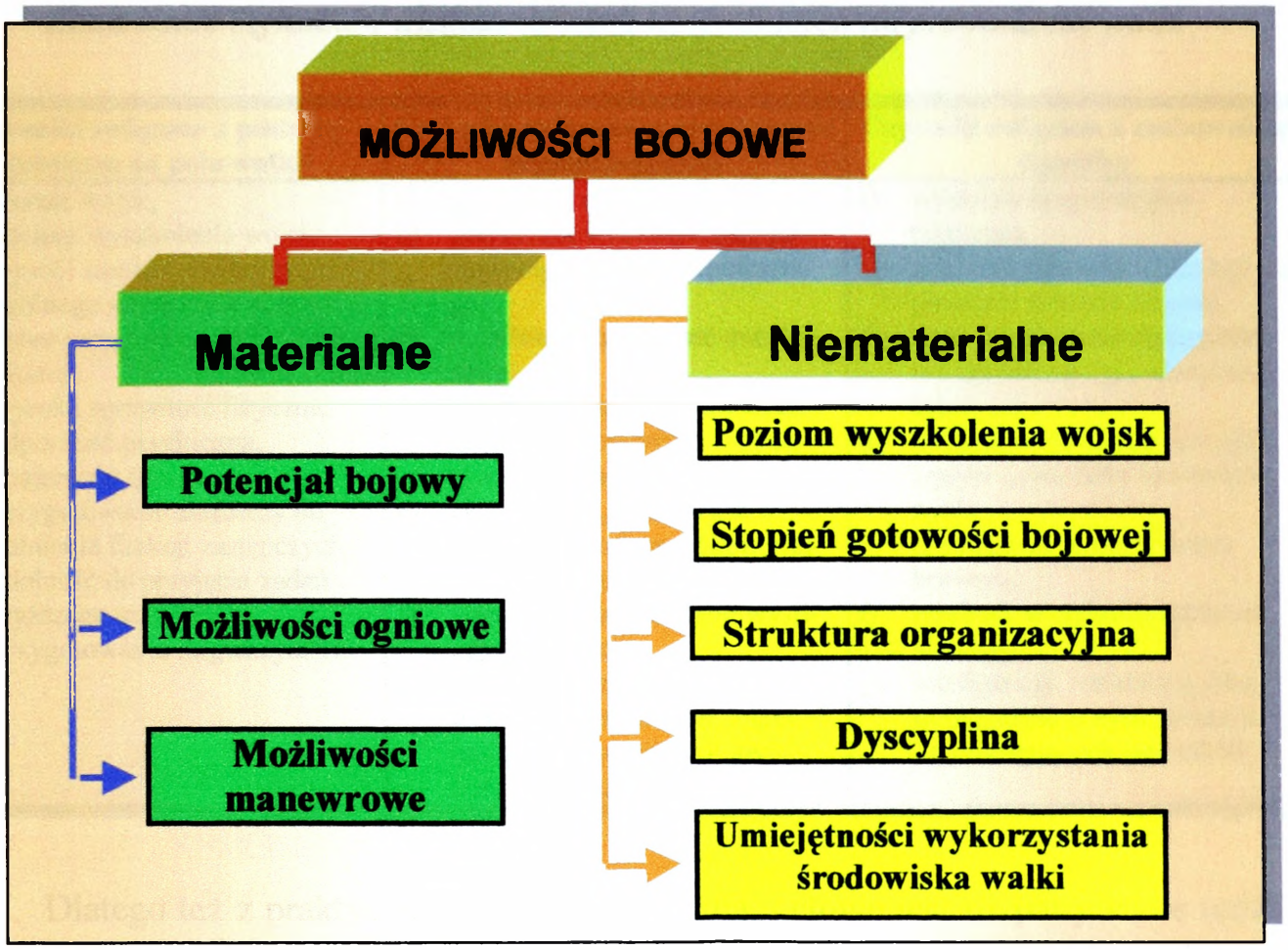

Rys. 16. Klasyfikacja możliwości bojowych

Stosowane metody i narzędzia badawcze do oceny i porównań możliwości bojowych struktur organizacyjnych wojsk, jako bazę wyjściową do wszelkich obliczeń świadczących o realności wykonania zadania przyjmują czynniki materialne. Nie przesądza to jednak, iż jest to grupa czynników, która ma decydujący wpływ na końcowy rezultat walki. W dziejach sztuki wojennej można by mnożyć przykłady na potwierdzenie słów marszałka Józefa Piłsudskiego, który twierdził że: „*...zwycięstwo w 3/4 zależy od siły i postawy moralnej wojska i społeczeństwa, a w 1/4 od przygotowania pod względem technicznym...*”[62]. Jednak czy matematycznie możemy obliczyć wpływ czynników niematerialnych na powodzenia w walce[63] (tab. 3).

---

[62] K. Nożko, Maksymy..., s. 91.
[63] Patrz: Z. Galewski, Czynniki ..., Warszawa 1986.

Tabela 3

Zestawienie czynników niematerialnych wpływających na prowadzenie walki

Czynniki związane z postawą żołnierza na polu walki	Czynniki związane ze strukturami organizacyjnymi	Czynniki związane z osobowością dowódcy
a) morale wojsk, b) poziom wyszkolenia wojsk: – wysoki stopień przygotowania ogólnego wszystkich żołnierzy, – dobre przygotowanie politechniczne, – wysoka sprawność fizyczna, – odporność psychiczna, – znajomość sprzętu – przygotowanie żołnierzy do pełnienia funkcji zastępczych, – zdolność do przyjęcia zadań wyższego szczebla, – przygotowanie lingwistyczne.	a) sprawność dowodzenia, b) optymalne wykorzystanie posiadanego sprzętu technicznego, c) mobilność, sprawność manewrowa, d) szeroko rozumiana samodzielność poszczególnych elementów organizacyjnych, e) elastyczność, możliwość w dziedzinie podporządkowania oraz podziału sił i środków, f) dogodność koncentracji wysiłków bojowych, g) wzajemne uzupełnianie się elementów etatowych, zapewniające sprawność i skuteczność współdziałania.	a) wyobraźnia operacyjno-taktyczna, b) zdolność do szybkiej reakcji na powstałe sytuacje bojowe, c) intuicja, zdolność do pogodzenia konsekwencji i elastyczności, d) odporność na destabilizacyjny wpływ czynników zewnętrznych, e) ostrożna samo regulowana brawura, f) rzutkość w oddziaływaniu na sytuację, g) inteligencja, rozumiana jako umiejętność przystosowania się do powstających warunków.

Dlatego też z praktycznego punktu widzenia, celowe jest rozpatrywanie możliwości bojowych związku taktycznego przez pryzmat jego potencjału bojowego oraz posiadanych możliwości ogniowych i manewrowych. Czynniki te w odniesieniu do związku taktycznego wynikają głównie z ilości i jakości posiadanych środków walki.[64]

Pierwszą grupą czynników materialnych jest potencjał bojowy jako uniwersalna miara jakościowo-ilościowa, która z pewnym uproszczeniem pozwala na porównanie różnych typów broni i uzbrojenia, a nawet całych związków taktycznych (oddziałów, pododdziałów). Do obliczeń wykorzystuje się wartości współczynników jakościowych uzbrojenia i sprzętu bojowego wojsk lub wielkości potencjałów bojowych określone dla typowych struktur organizacyjnych. Obliczony potencjał bojowy związku taktycznego przyrównuje się do potencjału bojowego dywizji obliczeniowej.[65]

---

[64] Większość armii świata buduje programy symulacyjne określające prawdopodobieństwo wykonania zadania na bazie (przy wykorzystaniu) czynników materialnych do których zaliczamy: posiadany potencjał bojowy i jego możliwości manewrowe i ogniowe w odniesieniu do terenu i przeciwnika.

[65] Dywizja obliczeniowa – jednostka kalkulacyjna stosowana w obliczeniach operacyjno-taktycznych. Charakteryzuje się ona określoną uniwersalnością i unifikacją struktury organizacyjnej ogólnowojskowego związku taktycznego. W stosunku do potencjału bojowego dywizji obliczeniowej określone zostały zasadnicze normatywy potrzeb i środków bojowych, możliwości ogniowe oraz wskaźniki efektywności rażenia ogniowego przeciwnika. Metodyka planowania wsparcia ogniowego w operacji i walce, Warszawa 1998, s. 7.

Wartość potencjału bojowego dywizji zmechanizowanej (wykres 9) wyrażony jako suma współczynników jakościowych (JW_i)[66] uzbrojenia i sprzętu bojowego wynosi **684, 6** co wskazuje, że jest nieco niższy niż potencjał bojowy dywizji obliczeniowej ze względu na to, iż na potrzeby badań ograniczono się do potencjałów bojowych głównych oddziałów związku taktycznego[67].

Wykres 9

Potencjał bojowy typowych oddziałów dywizji

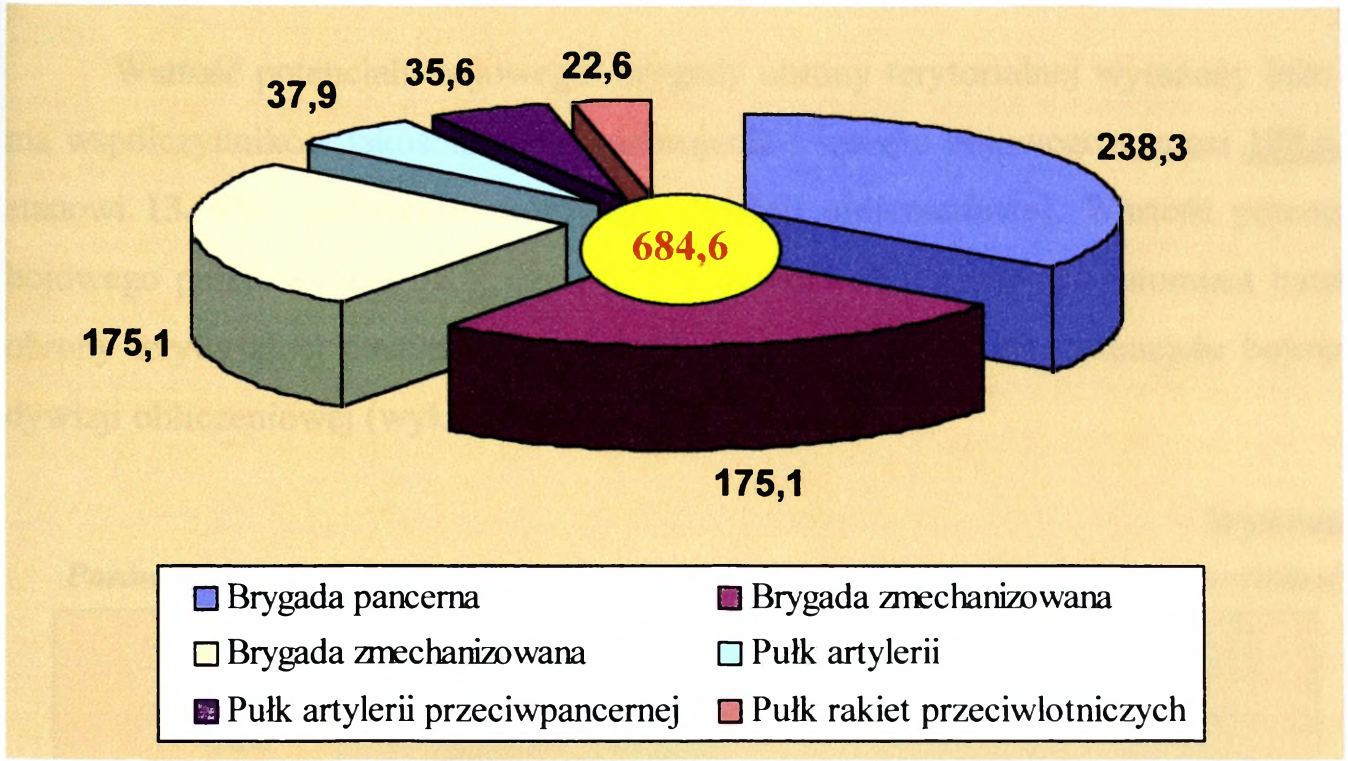

Zachowując jednakową metodykę oceny możliwości bojowych, udział wojsk obrony terytorialnej (brygady i batalionu) w zwiększeniu zdolności oddziaływania na przeciwnika przez związek taktyczny należy wyrazić zakresem zadań jakie wojska te mogą wykonać, rozumianych w wymiarze rzeczowym i czasowym jako ich możliwości ogniowe i manewrowe. Punktem wyjściowym jest określenie wysokości potencjału bojowego wojsk obrony terytorialnej w odniesieniu do potencjału bojowego dywizji obliczeniowej.

---

[66] JW_i - współczynnik jakościowy uzbrojenia i sprzętu bojowego. Tabela 4, Metodyka planowania ..., s. 200-205.

[67] Do kalkulacji przyjęto strukturę organizacyjną dywizji zmechanizowanej i jednostki wojsk obrony terytorialnej przedstawione w rozdziale drugim. Wyliczeń dokonano na podstawie opracowania: Metodyka planowania ..., s. 20-21, 97-102, 186-205.

Tabela 4

Wartości potencjału bojowego wojsk obrony terytorialnej

Oddział, pododdział wojsk obrony terytorialnej	Wartość potencjału bojowego
Brygada obrony terytorialnej	**108,6**
Pułk obrony terytorialnej	**52.4**
Batalion obrony terytorialnej	**17,1**

Wartość potencjału bojowego brygady obrony terytorialnej wyrażony jako suma współczynników jakościowych[68] uzbrojenia i sprzętu bojowego wynosi **108,6**, co stanowi **13, 6% potencjału bojowego dywizji obliczeniowej**. Wartość potencjału bojowego pułku wynosi 52,4, czyli 6, 6% dywizji obliczeniowej, natomiast batalion obrony terytorialnej posiada potencjał 17, 1 co stanowi 2, 1% potencjału bojowego dywizji obliczeniowej (wykres 10).

Wykres 10

Porównanie potencjałów bojowych związku taktycznego i wojsk obrony terytorialnej

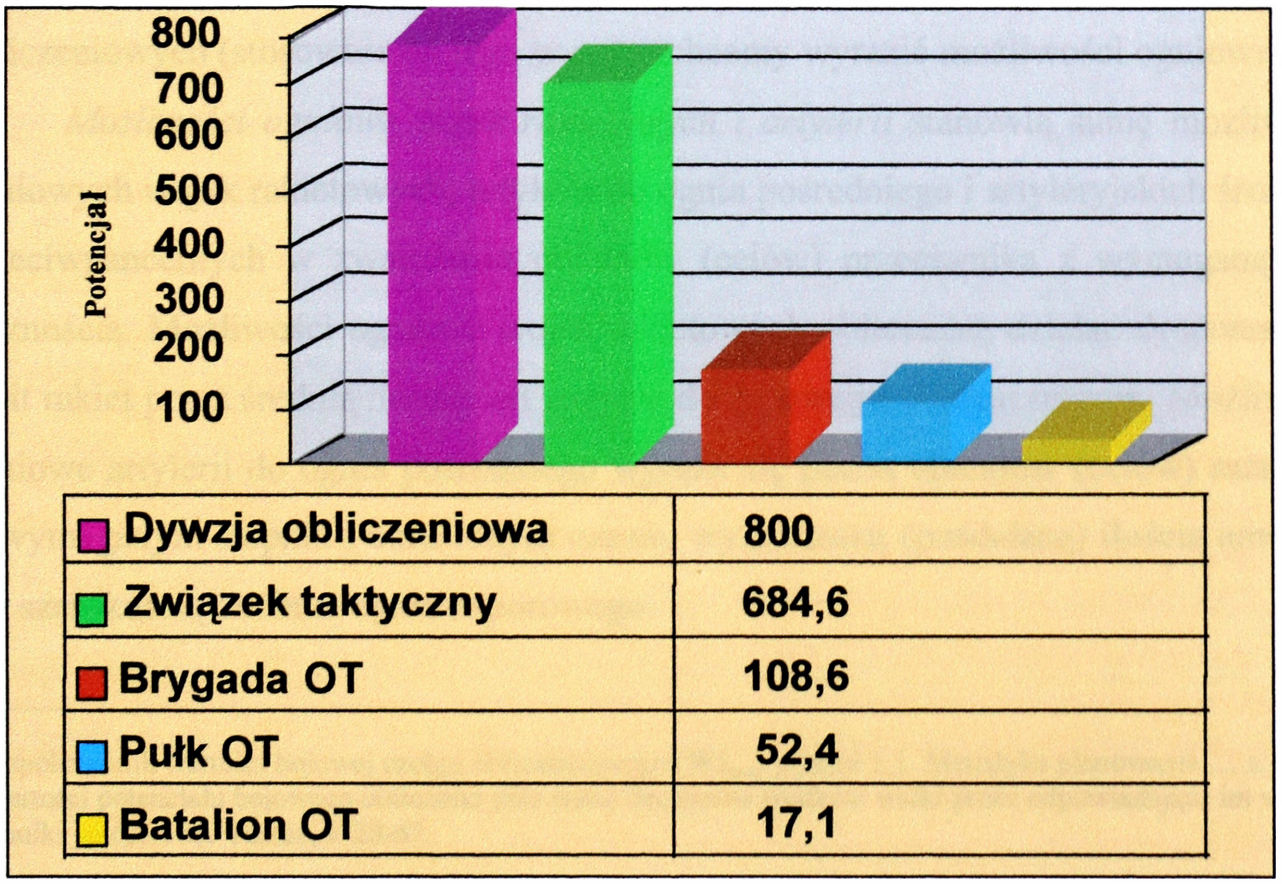

[68]Tamże, s. 32.

Kolejną grupą czynników branych do obliczeń są możliwości ogniowe, które wyrażają zdolność pododdziału, oddziału lub związku taktycznego do wykonania w określonym czasie typowych zadań ogniowych przy użyciu wydzielonej ilości amunicji. Możliwości ogniowe związku taktycznego są pochodną potencjału bojowego i zależą od składu bojowego (ilości i rodzaju środków ogniowych), taktyczno-technicznych parametrów uzbrojenia, czasu na wykonanie zadania, rodzaju zwalczanych obiektów (stopnia ukrycia i opancerzenia) i odległości do nich, położenia i stopnia gotowości bojowej oraz ilości i rodzaju posiadanych rakiet, amunicji itp. Dla uzyskania pełnego obrazu możliwości ogniowych danego szczebla organizacyjnego wojsk, należy rozpatrywać poszczególne grupy środków rażenia osobno, z uwagi na ich specyficzne właściwości konstrukcyjne i przeznaczenie, a następnie je zsumować.

Możliwości ogniowe ogólnowojskowych środków rażenia związku taktycznego określa się wielkością potencjału bojowego niszczonych z wymaganym prawdopodobieństwem środków pancernych i opancerzonych zgrupowania przeciwnika. Możliwości jakie posiadają dywizje w tym zakresie, mogą być wyrażane liczbą tzw. czołgów obliczeniowych[69], których natarcie może być załamywane z 90-procentowym prawdopodobieństwem, ilością rażonych kompanii czołgów (zmechanizowanych) lub dywizji obliczeniowych (stosownie do tego w czym chcemy wyrazić możliwości ogniowe)[70].

Możliwości ogniowe wojsk rakietowych i artylerii stanowią sumę możliwości ogniowych wojsk rakietowych, artylerii do ognia pośredniego i artyleryjskich środków przeciwpancernych w zwalczaniu obiektów (celów) przeciwnika z wymaganą skutecznością. Możliwości ogniowe wojsk rakietowych oblicza się dzieląc dysponowany limit rakiet przez średnią normę ich zużycia do typowego obiektu rażenia. Możliwości ogniowe artylerii do ognia pośredniego wyraża się liczbą obiektów (celów) rażonych w wymaganym stopniu i określonym czasie, wyznaczoną (posiadaną) ilością amunicji lub szerokością odcinka ognia zaporowego.

---

[69]Współczynnik wartości bojowej czołgu obliczeniowego (WJ_{czo}) wynosi 1,1. Metodyka planowania ..., s. 98.
[70]Wartości potencjału bojowego obliczono jako sumę iloczynów środków walki przez odpowiadające im współczynniki jakościowe. Tamże, s. 20-67.

Możliwości ogniowe artyleryjskich środków przeciwpancernych wyraża się analogicznie jak możliwości ogniowe ogólnowojskowych środków rażenia. Dla ogólnego zobrazowania możliwości ogniowych związku taktycznego w obronie, najbardziej reprezentatywnym i powszechnie stosowanym wskaźnikiem jest zdolność załamania natarcia nacierających zgrupowań czołgów i wozów bojowych (transporterów opancerzonych) przeciwnika przez własne środki przeciwpancerne (obrazuje tb. 5 i 6).

Tabela 5

Możliwości środków przeciwpancernych dywizji zmechanizowanej

Nazwa środka rażenia	Ilość środków rażenia	Współczynnik efektywności bojowej $S_{śr.\ ppanc}$*	Współczynnik wartości bojowej cz_o*	Możliwości ogniowe ogólnowojskowych środków rażenia i artyleryjskich środków przeciwpancernych wyrażone w:			
				cz_o*	P B*	kcz_o*	D_o*
1	2	3	4	5	6	7	8
Kolejność obliczeń:			1,1	2 x 3	2 x 3 x 4	6 ÷ 25	6 ÷ 800
Czołg T-72	150	2,25		337, 5	371, 3		
BWP z PPK	210	1,45		304, 5	334, 4		
85 mm A D-44	48	1,1		52, 8	58, 1		
PPK samobieżne	36	1,58		56,8	62, 6		
Razem:				**751, 7**	**826, 4**	**33, 1**	**1, 1**

* Wykaz używanych skrótów do przedstawienia możliwości ogniowych związku taktycznego wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej zaczerpnięty z *Metodyki planowania wsparcia ogniowego w operacji i walce,* Warszawa 1998.

$S_{śr.\ ppanc}$ – współczynnik efektywności bojowej, tabela 29, s. 268-269.
JW_{czo}– współczynnik wartości bojowej czołgu obliczeniowego. Przez czołg obliczeniowy rozumie się czołg T-55 i odpowiadające mu czołgi starszej generacji typu M-60A1, Leopard-1, jego współczynnik wartości bojowej (WJ_{czo}) wynosi 1,1, s. 98.
PB – potencjał bojowy, przyjęto wartości: $PB_{kcz}=25WJ_{czo}$; $PB_{kz}=6WJ_{czo}$; $PB_{Do}=800W_{czo}$, s. 98.
JPO – jednolity pocisk obliczeniowy, tabela 14, s. 240.
Kpoc- współczynnik przeliczeniowy wyrażający uzbrojenie w JPO, tabela 7, s. 211.

Możliwości ogniowe ogólnowojskowych środków rażenia i artyleryjskich środków przeciwpancernych dywizji zmechanizowanej pozwalają podjąć skuteczną walkę z (załamać natarcie z P = 0,9) ok. **752** czołgami obliczeniowymi przeciwnika, co stanowi ok. **33** kcz_o lub **1,1** dywizji obliczeniowej.

Tabela 6

Możliwości ogniowe organicznej artylerii dywizji do ognia pośredniego.

Skład artylerii dywizji*	Liczba dział i wyrzutni	Działowa jednostka ognia	Dywizyjna jednostka ognia w szt.	K_{poc}	Dywizyjna jednostka ognia w JPO
	1	2	3	4	5
Kolejność obliczeń			1 x 2		3 x 4
122 mm HS	90	80	7200	0,7	5040
85 mm A D-44	48	76*	3648	0,4	1459, 2
BM-21	18	120	2160	0,55	1188
120 mm M	42	80	3360	0,75	2520
Razem:			**16368**	**0,58**	**10207**

* Skład wojsk rakietowych i artylerii dywizji zmechanizowanej przyjęto wg struktury organizacyjnej przedstawionej na str. 33. Wyliczenia na podstawie , Metodyka ..., s. 101-102.
* Do obliczeń przyjęto amunicję odłamkowo-burzącą.

Przy zakładanym stopniu rażenia ogniowego przeciwnika wynoszącym 30% i niszczonych 25% obiektów oraz przy użyciu jednej dywizyjnej jednostki ognia, możliwości ogniowe artylerii dywizji do ognia pośredniego wynoszą 0,237 ≈ 0,3 dywizji obliczeniowej. Pozwala to na rażenie w wymaganym stopniu i wymaganym czasie 29,2, tj. **30 obiektów** (celów) w ugrupowaniu nacierającego przeciwnika[71].

Można zauważyć, że wartości te warunkowane ilością amunicji będą odpowiednio wyższe w zależności od przydzielonego dywizji limitu amunicji na okres walki. W odniesieniu do dywizji broniącej się na kierunku głównego wysiłku obrony wzrosną one o możliwości ogniowe artylerii przydzielanej ze szczebla korpusu.

Analiza możliwości ogniowych wojsk obrony terytorialnej w odniesieniu do poszczególnych grup środków rażenia pozwala na ustalenie co i ile mogą one wykonać, a w konsekwencji jak te wartości wpłyną na podwyższenie możliwości bojowych związku taktycznego.

---

[71] Zob. Metodyka planowania..., s.280.

Tabela 7

Możliwości ogniowe ogólnowojskowych środków rażenia i artyleryjskich środków przeciwpancernych brygady obrony terytorialnej

Nazwa środka rażenia	Ilość środków rażenia*	Współczynnik efektywności bojowej	Współczynnik wartości bojowej cz_o	Możliwości ogniowe ogólnowojskowych środków rażenia i artyleryjskich środków przeciwpancernych wyrażone w:			
				cz_o	P B	kcz_o	D_o
1	2	3	4	5	6	7	8
Kolejność obliczeń:			1,1	2 x 3	2 x 3 x 4	6/25	6 /800
85 mm A D-44	18	1,1		19,8	21,7		
Ppk przenośny 9S415 MALUT-KA	90	1,325		119, 3	131, 2		
Razem:				**139, 1**	**152, 9**	**5, 6**	**0, 174**

* Skład artylerii wojsk obrony terytorialnej przyjęto wg struktury organizacyjnej przedstawionej w załączniku 3. Wyliczenia na podstawie , Metodyka ..., s. 101-102.

Możliwości ogniowe ogólnowojskowych środków rażenia i artyleryjskich środków przeciwpancernych brygady obrony terytorialnej pozwalają podjąć skuteczną walkę (załamać z P = 0,9 natarcie) z 139,1 ≈ **140 czołgami obliczeniowymi** przeciwnika, co stanowi ok. **5,6 kcz_o** (ok. 2 x bcz) lub 0,174 ≈ **0, 2 dywizji obliczeniowej.** Reasumując, brygada obrony terytorialnej, biorąc pod uwagę tylko potencjały może skutecznie podjąć walkę z dwoma batalionami czołgów lub ponad trzema batalionami zmechanizowanymi przeciwnika.

Tabela 8

Możliwości ogniowe przeciwpancernych pocisków kierowanych batalionu obrony terytorialnej

Nazwa środka rażenia	Ilość środków rażenia	Współczynnik efektywności bojowej	Współczynnik wartości bojowej cz_o	Możliwości ogniowe ogólnowojskowych przeciwpancernych środków rażenia wyrażone w:			
				cz_o	P B	kcz_o	D_o
1	2	3	4	5	6	7	8
Kolejność obliczeń:			1,1	2 x 3	2 x 3 x 4	6/25	6 /800
Ppk przenośny 9S415 MALUT-KA	18	1,325		23,85	27,35		
Razem:				**23,85**	**26,24**	**1,05**	**0,033**

Możliwości ogniowe przeciwpancernych pocisków kierowanych batalionu obrony terytorialnej pozwalają podjąć skuteczną walkę (załamać z P = 0,9 natarcie) z 23,85 ≈ **24 czołgami obliczeniowymi** przeciwnika, co stanowi ok. **0,5 bcz** lub 0,034 ≈ **0,03 dywizji obliczeniowej**.

Z przeprowadzonych kalkulacji[72] wynika, że w przeciętnym terenie batalion obrony terytorialnej może podjąć skuteczną walkę z nacierającym dwoma batalionami piechoty lub niepełnym batalionem czołgów.

Możliwości bojowe przeciwpancernych pocisków kierowanych batalionu terytorialnego w tym zakresie wynoszą:

- w warunkach prowadzenia ognia bez zakłóceń: 32 czołgi starego typu (bcz) lub 23 czołgów nowego typu (dwie kcz);
- w warunkach prowadzenia ognia z zakłóceniami: 24 czołgi starego typu (ok. dwóch kcz) lub16 czołgów nowego typu (ok. 1,5 kcz).

Tabela 9

Porównanie możliwości ogniowych dywizji zmechanizowanej, brygady i batalionu obrony terytorialnej w zakresie zwalczania środków pancernych i opancerzonych.

Wyszczególnienie	Czołgi obliczeniowe	Kompanie czołgów obliczeniowych	Dywizje obliczeniowe
Dywizja zmechanizowana	751	33	1,1
Brygada obrony terytorialnej	140	5,6	0,2
batalion obrony terytorialnej	24	1	0,03

Analiza zaprezentowanych w tabeli 9 wartości pozwala określić, że możliwości ogniowe dywizji zmechanizowanej w zakresie zwalczania środków pancernych i opancerzonych po wzmocnieniu jej przez brygadę obrony terytorialnej wzrosną średnio o **16 %,** a natomiast batalionem o ponad ≈ **3 %.**

[72]Marciniak W. Wykorzystanie wojsk obrony terytorialnej w warunkach konfliktu zbrojnego poniżej poziomu wojny, (praca studyjna), Warszawa 1996, s.87.

Tabela 10

Możliwości ogniowe organicznej artylerii brygady obrony terytorialnej do ognia pośredniego

Skład artylerii brygady*	Liczba dział i moździerzy	Działowa jednostka ognia	Brygadowa jednostka ognia w szt.	K_{poc}	Brygadowa jednostka ognia w JPO
	1	2	3	4	5
Kolejność obliczeń			1 x 2		3 x 4
85 mm A D-44	18	76*	1368	0,4	547,2
82 mm M	72	120	8640	0,2	1728
Razem:			**10008**	**0,3**	**2275,2**

* Skład artylerii wojsk obrony terytorialnej przyjęto wg struktury organizacyjnej przedstawionej w załączniku 3. Wyliczenia na podstawie , Metodyka ..., s. 101-102.
* Do obliczeń przyjęto amunicję odłamkowo-burzącą.

Przy zakładanym stopniu rażenia ogniowego przeciwnika wynoszącym 30% i niszczonych 25% obiektów oraz przy użyciu jednej brygadowej jednostki ognia, możliwości ogniowe artylerii brygady obrony terytorialnej do ognia pośredniego wynoszą 0,0529 ≈ **0,05 dywizji obliczeniowej**. Pozwala to na rażenie w wymaganym stopniu i wymaganym czasie 6,5 ≈ **7 obiektów** (celów) w ugrupowaniu nacierającego przeciwnika.

Tabela 11

Możliwości ogniowe organicznej artylerii (bm) batalionu obrony terytorialnej do ognia pośredniego

Skład artylerii batalionu	Liczba moździerzy	Działowa jednostka ognia	Batalionowa jednostka ognia w szt.	K_{poc}	Batalionowa jednostka ognia w JPO
	1	2	3	4	5
Kolejność obliczeń			1 x 2		3 x 4
82 mm M	9	120	1080	0,2	216

Przy zakładanym stopniu rażenia ogniowego przeciwnika wynoszącym 30% i niszczonych 25% obiektów oraz przy użyciu jednej batalionowej jednostki ognia, możliwości ogniowe baterii moździerzy batalionu obrony terytorialnej wynoszą 0,005 dywizji obliczeniowej. Pozwala to na rażenie w wymaganym stopniu i wymaganym czasie 0,615 ≈ 1 obiektu (celu) w ugrupowaniu nacierającego przeciwnika.

Możliwości bojowe artylerii organicznej batalionu obrony terytorialnej w zakresie obezwładniania wynoszą:

- jedna bateria moździerzy ukryta lub dwie odkryte,
- lub dwa stanowiska dowodzenia,
- lub siła żywa na 5ha.

Ze względu na brak ustaleń w zakresie zabezpieczenia logistycznego jednostek obrony terytorialnej w kalkulacjach odniesiono się do jednej (batalionowej) brygadowej jednostki ognia. Przydzielenie (batalionowi) brygadzie obrony terytorialnej określonego limitu amunicji na okres walki spowoduje proporcjonalne zwiększenie ich możliwości ogniowych.

Tabela 12

Porównanie możliwości ogniowych artylerii do ognia pośredniego dywizji zmechanizowanej, brygady i batalionu obrony terytorialnej

Wyszczególnienie	Ilość możliwych do rażenia (celów) obiektów	Stopień rażenia ogniowego dywizji obliczeniowej
Dywizja zmechanizowana	30	0,3
Brygada obrony terytorialnej	7	0,05
Batalion obrony terytorialnej	1	0,005

Ostatnią grupą czynników branych pod uwagę są możliwości manewrowe związku taktycznego określane jako zdolność do wykonania manewru ogniem poszczególnych środków rażenia, terminowym przyjęciem wymaganego ugrupowania bojowego i sprawnym manewrem na zagrożone kierunki w toku prowadzenia walki obronnej. Sprawność manewru ogniem, szybkość jego ześrodkowania lub przeniesienia zależy głównie od sprawnego przepływu informacji oraz czynników niematerialnych (np. umiejętności dowódców, stopnia wyszkolenia obsług itd.). Na możliwości manewrowe związku taktycznego w zakresie manewru wojskami decydujący wpływ wywierają właściwości manewrowe i stan techniczny sprzętu bojowego oraz środków transportowych. Brane są również pod uwagę średnie prędkości przemieszczania się

kolumn (możliwości marszowe[73]) po drogach i na przełaj, w różnych warunkach pogodowych i porach doby. Przy obecnych założeniach organizowania i prowadzenia ewentualnych operacji na obszarze kraju można przewidywać, że marsz nie powinien trwać dłużej niż 2-3 doby. Możliwości manewrowe związku taktycznego są więc wyrażane najczęściej jako zdolność do wykonania przemieszczenia całością lub elementami jego ugrupowania bojowego na określoną odległość w określonym czasie[74].

Manewr ogniem

Zróżnicowanie rodzajów i typów środków rażenia znajdujących się w wyposażeniu pododdziałów i oddziałów dywizji wskazuje, że mają one również inne zdolności do wykonania manewru ogniem. Jest to między innymi główny wykładnik możliwości bojowych artylerii, wyrażający się liczbą jednocześnie lub kolejno wykonywanych zadań ogniowych w konkretnej sytuacji (okresie rażenia ogniowego). Należy dostrzec pewne uwarunkowanie wynikające z taktyczno-technicznych możliwości poszczególnych środków rażenia np. dywizjon artylerii rakietowej po wykonaniu salwy amunicją minową gotowość do oddania kolejnej uzyskuje średnio po 1 godzinie, w zestawach PRWB „OSA" pułku rakiet przeciwlotniczych każda wyrzutnia ma możliwość samodzielnego wykrywania celu i prowadzenia ognia.

Manewr wojskami

Specyfika możliwości marszowych związku taktycznego zawiera się między innymi w wyposażeniu jego pododdziałów i oddziałów w sprzęt o zróżnicowanych właściwościach trakcyjnych. Marsz będzie więc najczęściej wykonywany w kolumnach mieszanych. Jako jednorodne najczęściej będą maszerowały niewielkie pododdziały. Sprawność wykonania marszu często decydować będzie o możliwościach manewrowych związku taktycznego. We wszelkich kalkulacjach marszowych celowym jest przyjmowanie prędkości[75] wykonywania marszu przez środki najwolniejsze.

---

[73] Zdolność do pokonania odległości na własnych środkach transportowych w ściśle określonym czasie i przy zachowaniu gotowości bojowej. Działania taktyczne wojsk lądowych, Warszawa 1995, s. 137.

[74] Zasięg marszu dobowego (ustala się go na podstawie średniej prędkości marszu, eksploatacji pojazdów mechanicznych i dopuszczalnego wysiłku fizycznego ludzi w wymiarze 10-12 godzin).Tamże, s.140.

[75] Przyjmuje się następujące średnie prędkości marszu:

- dla kolumn pieszych - do 4-5 km/h
- dla kolumn gąsienicowych - do 30 km/h
- dla kolumn kołowych - do 40 km/h
- dla kolumn mieszanych - do 30 km/h.

Działania taktyczne wojsk lądowych, Warszawa AON, 1995, s.140.

Możliwości manewrowe związku taktycznego w obronie mogą być charakteryzowane przez zakładane parametry manewru takich elementów jego ugrupowania, jak: artyleria organiczna i przydzielona, odwód przeciwpancerny, odział zaporowy, grupa uderzeniowa śmigłowców bojowych, odwód przeciwdesantowy, stanowiska dowodzenia.

Dywizjony artylerii przemieszczane do kolejnych rejonów stanowisk ogniowych w czasie walki będą wykonywały zadania ogniowe bezpośrednio po rozwinięciu z marszu. W tym przypadku czas osiągnięcia gotowości ogniowej uzależniony będzie od rodzaju artylerii, pory doby oraz stopnia przygotowania stanowisk ogniowych artylerii i może wynosić od 12 do 36 minut.

Rozwinięcie odwodu przeciwpancernego w składzie pułku z zachowaniem odległości rejonu rozmieszczenia od najdalszej rubieży ogniowej nie większej niż 15 km, jest możliwe w czasie do 60 minut.

Odział zaporowy, który z reguły jest rozmieszczany w pobliżu odwodu przeciwpancernego, między pierwszym rzutem a odwodem dywizji charakteryzują porównywalne z nim możliwości manewrowe. Przyjmuje się, że może on w ciągu 20 minut ustawić sposobem mechanicznym ok. 600 m przeciwpancernego pola minowego (wykorzystując jedną jednostkę minowania – 450 min)[76]. Jeżeli oddział zaporowy zorganizowany jest z wykorzystaniem śmigłowcowego systemu zdalnego minowania PLATAN, to jego możliwości manewrowe określają parametry lotne śmigłowca Mi-2. Przyjmuje się, że przy przeciętnej prędkości przelotowej V=3 km/min z lądowiska znajdującego się w pasie tyłów pasa obrony dywizji czas dolotu do rubieży minowania w rejonie pierwszej pozycji obrony wyniesie ok. 10 min. Para śmigłowców może ustawić pole minowe o długości 880 m i głębokości 100 m w czasie ok. 1,5-2 min[77].

Związek taktyczny może zwalczać desanty powietrzne lądujące w jego ugrupowaniu (pasie obrony lub natarcia) lub desanty lądujące poza jego ugrupowaniem (w pasie działania sąsiada). Zakładając szerokość pasa obrony związku taktycznego ok. 30 do 50 km i rozmieszczenie odwodu przeciwdesantowego w centrum strefy zagrożenia działaniami taktycznych desantów powietrznych przeciwnika, to odległość do

---

[76]M. Huzarski, W. Kaczmarek, Obrona ..., s. 45.
[77]P. Cieślar, Lewandowski J., Zapory inżynieryjne, Warszawa1994, s. 70-71.

najdalszego punktu, do którego element ten będzie musiał przegrupować się nie przekroczy 25 km. W tych warunkach element ten potrzebował będzie na przegrupowanie się od 45 do 70 minut. Jest to czas, w którym desant przeciwnika (jego rzut szturmowy) może zorganizować system ognia[78].

Grupa uderzeniowa śmigłowców (klucz śmigłowców Mi-24 lub Mi-8) z pułku śmigłowców bojowych korpusu przydzielana z reguły do wsparcia dywizji broniącej się na kierunku głównego wysiłku obrony może wykonywać zadania na wezwanie z pola walki w czasie, który będzie sumą czasu niezbędnego na przekazanie wezwania, start śmigłowców i przelot do rubieży wykonania uderzenia. Pierwszy czynnik zależny jest od sprawności systemu informacyjnego, drugi ma charakter techniczny i wiąże się ze stopniem gotowości w jakim znajdują się w danym momencie załogi i śmigłowce, trzeci natomiast przyjmowany jest w kalkulacjach jako średnia prędkość przelotowa i wynosi V=4 km/min. Oznacza to, że w zależności od rozmieszczenia śmigłowców na lądowiskach (główne lub podskokowe) możliwości manewrowe takiej grupy można wyrazić czasem ok. 10-30 minut.

Możliwości manewru w odniesieniu do stanowisk dowodzenia dywizji są zbliżone do możliwości marszowych kolumn mieszanych. Przyjmuje się, że w systemie stanowisk dowodzenia związku taktycznego, przeciętnie główne stanowisko dowodzenia będzie zmieniało rejon swojego rozmieszczenia (na zapasowy lub inny) 2-3 razy na dobę.

Rozpatrując możliwości manewrowe wojsk obrony terytorialnej, posługując się tymi samymi kryteriami jak dla obliczeniowego związku taktycznego, zauważyć można, że ich środki transportu w zasadzie nie są przystosowane do jazdy poza utwardzonymi drogami. Ogranicza to znacznie swobodę manewru wojsk obrony terytorialnej. Dodatkowym problemem jest konieczność ochrony licznego (66 pojazdów w batalionie i ponad 700 w brygadzie obrony terytorialnej) taboru samochodowego.

Należy przy tym uwzględnić uwarunkowania, w których manewr elementów ugrupowania bojowego batalionu lub brygady obrony terytorialnej będą ograniczać taktyczne i trakcyjne zdolności pokonywania terenu przez samochody. Ponadto w za-

---

[78]Czas lądowania i zbiórki, osiągnięcie gotowości bojowej po lądowaniu kpd wynosi 22-35 min., bpd 37-50 min J. Wiśniewski, Taktyka i sztuka operacyjna sił zbrojnych głównych państw NATO, Warszawa 1986, s. 67.

sadach użycia oraz taktyce wojsk obrony terytorialnej nie przewiduje się wykonywania marszów na duże odległości.

Atutem wojsk obrony terytorialnej powinna być doskonała znajomość terenu w rejonie działania i wynikające z niej precyzyjne zaplanowanie systemu ognia z maksymalnym wykorzystaniem możliwości posiadanego uzbrojenia. Planowane wyposażenie ich w nowoczesne efektywne, przenośne środki walki umożliwi w przyszłości prowadzenie skutecznej walki z siłami pancerno-zmechanizowanymi.

3.3.2. Udział wojsk obrony terytorialnej w umocnianiu trwałości obrony związku taktycznego

Walka zbrojna jako zjawisko społeczne uzależnione jest od pewnych wielkości odziaływujących na uczestniczące w tym procesie podmioty. Wielkości te określa się mianem czynników[79]. Wobec powyższego związek taktyczny działający w obronie także będzie narażony na oddziaływanie czynników, które jako siła sprawcza będą decydowały o przebiegu walki obronnej.

W polskiej sztuce wojennej za elementarne czynniki walki zbrojnej uznaje się ruch, rażenie i informację[80]. Jednak według standartów NATO rażenie i ruch są raczej swojego rodzaju pochodną sił biorących udział w walce i uznaje się je jako elementy walki[81]. Za podstawowe czynniki determinującymi walkę przyjęto (rys.17):

- ***Siły*** – to wojska i środki jakimi dysponuje dowódca podczas wykonywania zadania. Możliwości sił wynikają z ich składu i wyposażenia, rodzaju i stanu uzbrojenia, stopnia wyszkolenia oraz stanu fizycznego i duchowego żołnierzy. Rozpatrywać należy w dwóch aspektach sił własnych i sił przeciwnika;
- ***Obszar*** – postrzegany jest jako środek służący do osiągnięcia celu obrony. Wymaga to od dowódcy wysokich umiejętności operacyjnego wykorzystania całego terenu. Oznacza to, że dowódca określa gdzie teren może zostać oddany przeciwnikowi, gdzie ma być utrzymany i gdzie dążyć do rozstrzygnięcia.

---

[79] Czynnik jako „jedna z przyczyn działających, wywołujących skutek i jeden ze składników warunkujących coś, rozstrzygających o czymś", Słownik języka polskiego, Warszawa 1978, t. 1, s. 350.
[80] S. Koziej, Teoria ..., s. 91.
[81] Truppenfurung..., pkt. 420.

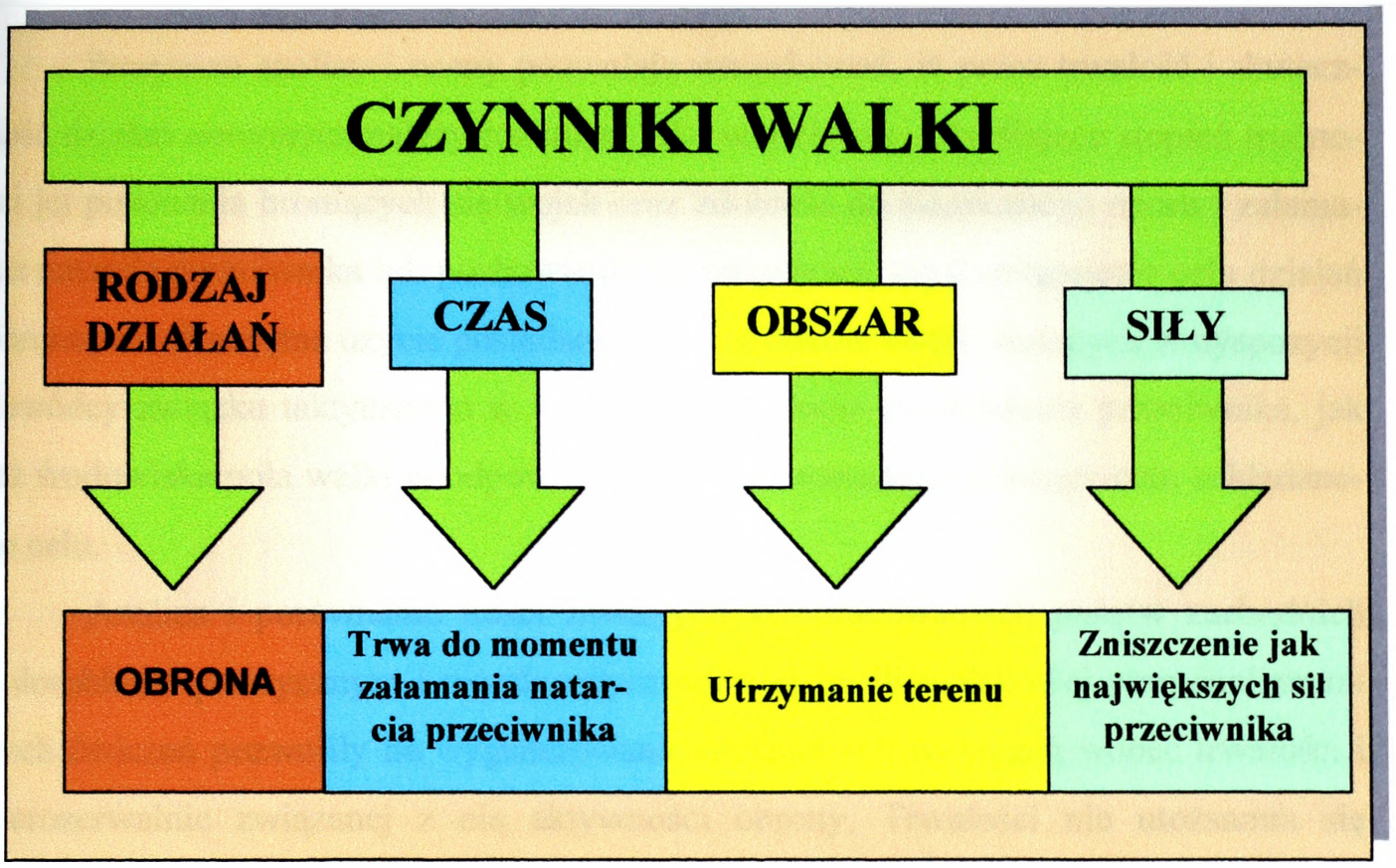

Rys. 17. Czynniki operacyjne jako podstawowe determinanty obrony

- ***Czas*** – jako okres jakim dysponują wojska do rozpoczęcia walki i jako okres przez jaki działania mają być prowadzone. Umiejętność dowódcy zyskania czasu w stosunku do przeciwnika może mieć decydujące znaczenie dla powodzenia w obronie.
- ***Informacja*** – jako podstawowy warunek umożliwiający prowadzenie działań. Na współczesnym polu walki informacja lub jej brak staje się czynnikiem decydującym o sukcesie lub porażce. I nie chodzi o to, aby wiedzieć wszystko, lecz więcej niż wie przeciwnik.

Stosunek między tymi czynnikami powinien odpowiadać celowi i planowi obrony. Najistotniejszym zadaniem dowodzenia jest więc w istocie zharmonizowanie czynników walki z wytyczonym celem. Ograniczone z reguły siły i środki, jakimi dysponuje dowódca związku taktycznego na powierzonym obszarze (pasie), prowadzą w naturalny sposób do sprzeczności. Zadaniem dowódcy w takiej sytuacji staje się znalezienie takiego stosunku między siłami, czasem i obszarem, który w danych warunkach stworzyć może największe szanse powodzenia. Uwzględnić przy tym należy stały wpływ czynnika informacji. Cała filozofia – istota – dowodzenia sprowadza się do tego, aby zapewnić obecność odpowiednich sił we właściwym miejscu i czasie[82].

---

[82] M. Wiatr, Dowodzenie operacyjne w sztuce wojennej, rozprawa habilitacyjna, Warszawa 1999, s.230.

Powyższe analizy i oceny pozwalają wnioskować, iż przez trwałość i skuteczność działań obronnych należy rozumieć jako właściwości określające stopień trudności jej pokonania broniących się wojsk oraz zdolność do skutecznego oporu i załamania natarcia przeciwnika lub pozbawienie go inicjatywy, czyli osiągnięcie celu działań obronnych. Umiejętne użycie posiadanych sił i środków walki będących w dyspozycji dowódcy związku taktycznego w odniesieniu zarówno do działania przeciwnika, jak też środowiska pola walki w odpowiednim czasie warunkuje o osiągnięciu zakładanego celu.

Analiza i porównanie treści zawartych w opracowaniach państw zachodnich z dorobkiem praktycznym i teoretycznym polskiej myśli wojskowej oraz analizowanych ćwiczeń pozwoliły na wygenerowanie określonych wymagań wobec trwałości i nierozerwalnie związanej z nią aktywności obrony. Trwałości nie utożsamia się współcześnie jedynie z silnie ufortyfikowanymi pozycjami wybranymi w korzystnym dla obrońcy terenie. Dynamizm pola walki, tempo działań i ruchliwość wojsk zmuszają do przejawiania aktywności we wszystkich rodzajach działań, w tym i w obronie. Trwałość i aktywność jako cechy współczesnej obrony wzajemnie się warunkują i uzupełniają. Sposobem na osiągnięcie trwałości obrony jest aktywność obrońcy[83]. Niebagatelną rolę w umacnianiu trwałości obrony i podwyższaniu jej skuteczności odgrywają siły obrony terytorialnej, występujące jako wzmocnienie związku taktycznego. Zakres możliwych działań służących urzeczywistnianiu tych cech jest dosyć szeroki. Mogą się w nim zawierać: udział w sterowaniu działaniem przeciwnika, poprzez zasugerowanie mu kierunku, przedniej linii obrony lub sposobu działania; kompleksowa realizacja przedsięwzięć maskowania i dezinformacji dla wprowadzenia przeciwnika w błąd, wywołania określonego wrażenia (obrazu) działań obrońcy – podrzucanie odpowiednio przygotowanych wiadomości, rozbudowa pozornych pozycji i stanowisk, prowadzenie działań pozornych; udział w kanalizowaniu ruchu przeciwnika poprzez umiejętne wkomponowanie systemu zapór i niszczeń w warunki terenowe; wykonywanie uderzeń na wybrane zgrupowania wojsk przeciwnika w sprzyjających warunkach terenowych typu przeszkody wodne, przełęcze, miejscowości i kompleksy leśne; większy zakres możliwości przyjęcia ugrupowania bojowego stwarzającego

[83] Z. Ścibiorek, Rozważania o obronie, Warszawa 1993, s. 56.

dogodne warunki do przeciwdziałania natarciu przeciwnika na całej głębokości obrony; zapewnienie ciągłej możliwości wykonania manewru środkami rażenia podczas wszystkich etapów walki obronnej; zapewnienie swobody działania wojskom operacyjnym poprzez realizację przedsięwzięć zabezpieczenia bojowego i logistycznego; wywalczenie i utrzymanie przewagi informacyjnej m.in. poprzez prowadzenie rozpoznania na całą szerokość i głębokość obszaru zajętego przez przeciwnika.

Każdorazowo przygotowanie i prowadzenie obrony powinno być zdeterminowane trwałością, aktywnością, elastycznością oraz stałym dążeniem do przejęcia inicjatywy i zaskoczenia przeciwnika. Zdefiniowanym wcześniej wymaganiom współczesnych działań obronnych wychodzą naprzeciw wojska obrony terytorialnej, które rozmieszczone są stosownie do potrzeb operacyjnych naszego kraju. I chociaż analiza możliwości bojowych w jednoznaczny sposób nie przekonuje nas, iż wojska obrony terytorialnej w dużej mierze wpływają na trwałość obrony związku taktycznego. Jednak ogrom i różnorodność zadań, które mogą one wykonywać na rzecz obrońcy powoduje, iż w przyszłości obrona związku taktycznego wzmocnionego jednostkami terytorialnymi w naszych uwarunkowaniach kraju stanie się koniecznością.

Przeprowadzone analizy wskazują, że znaczenia ich działań dla umocnienia trwałości obrony dywizji, roli jaką mogą spełnić w tym procesie należy doszukiwać się właśnie w zakresie możliwych do zrealizowania przez nie przedsięwzięć w odniesieniu do czynników walki. Obrona dywizji będzie trwała, gdy działania obrońcy będą synergicznie łączyć w sobie siły, obszar, czas i informację. Zespolenie tych czynników służy nie tylko jako zdolność do skutecznego przeciwstawiania się przeciwnikowi w określonym miejscu i czasie przy jak najmniejszych stratach własnych, ale jako umiejętne połączenie powinno stać się sposobem na zrealizowanie celu obrony.

Zapewnienie trwałości obrony, przez uzyskanie przewagi w sferze informacji wymaga z jednej strony sprawnego systemu jej zbierania, przetwarzania i przekazywania, z drugiej zaś – skutecznej dezorganizacji systemu informacyjnego przeciwnika. Osiągnięcie tego jest możliwe poprzez: zdobywanie i przetwarzanie informacji o obszarze działań i wojskach obu walczących stron; zwalczanie elementów systemu informacyjnego przeciwnika ogniem i przez obezwładnianie radioelektroniczne; zwalczanie sił

i środków rażenia, walki radioelektronicznej i maskowania przeciwnika; ochronę własnego systemu informacji i dezinformacji[84].

W ramach walki o informację wojska obrony terytorialnej dzięki swoim właściwościom oraz określonym zasadom ich użycia (rozmieszczania i działania) mogą realizować szereg przedsięwzięć. Ich głównym atutem jest doskonała znajomość infrastruktury terenu i jego obronne przygotowanie już w czasie pokoju. Zadania te mogą obejmować:

w głębi ugrupowania przeciwnika:

- dostarczanie informacji o przeciwniku i terenie dzięki zawczasu zorganizowanemu terytorialnemu systemowi rozpoznania;
- zakłócanie relacji łączności radiowej przez podrzucanie nadajników zakłócających jednorazowego użytku;
- dezinformowanie przeciwnika;
- prowadzenie działań nieregularnych na tyłach nacierającego przeciwnika:
  - zwalczanie elementów jego systemu dowodzenia np. wykonywanie napadów na stanowiska dowodzenia, punkty dowodzenia;
  - wykonywanie zasadzek na osoby funkcyjne, kurierów;
  - niszczenie linii łączności przewodowej, węzła łączności stanowiska dowodzenia i węzłów sieciowych;
  - lokalizowanie i zwalczanie urządzeń walki elektronicznej, stacji radiolokacyjnych, pojedynczych elementów łączności, np. radioliniowych stacji retranslacyjnych, stacji wzmacniających itp.

w pasie obrony związku taktycznego:

- zwalczanie grup dywersyjno-rozpoznawczych;
- ochronę i obronę stanowiska dowodzenia, linii urządzeń i węzłów łączności mobilnego systemu łączności związku taktycznego;
- nadzór nad bezpieczeństwem elementów terenowej struktury telekomunikacyjnej;
- udział w przedsięwzięciach maskowania bezpośredniego wojsk i obiektów;
- mylenie (budowa obiektów pozornych) i działań demonstracyjnych.

---

[84] M. Wiatr, Rola informacji, rażenia i ruchu w zapewnieniu trwałości obrony manewrowej, Myśl Wojskowa, 1/94, str. 87.

Nieustanny wyścig o uzyskanie wiarygodnych informacji o przeciwniku w jak najkrótszym czasie pozwoli osiągnąć realizującemu obronę związkowi taktycznemu przynajmniej równowagę w sferze informacji, a tym samym sprawnie i skutecznie sterować walką. W tym sensie informacja powinna być traktowana jako zasadniczy warunek skutecznego prowadzenia obrony.

Kolejnym czynnikiem decydującym o trwałości obrony są siły i środki i ich bezpośrednie oddziaływanie na przeciwnika innymi słowy precyzyjne, destrukcyjne rażenie sił i środków przeciwnika, jako element walki. Może być ono realizowane jako rażenie ogniowe, elektroniczne lub psychologiczne. Współcześnie rolę i znaczenie tych form należy rozpatrywać bez wskazywania, które z nich są podstawowe czy też najważniejsze. W wielu publikacjach[85] wskazuje się, że o tym decydować powinny warunki realizacji rażenia (charakter przeciwnika, rodzaj i etap działań, ograniczenia i potrzeby obrońcy). Wpływ rażenia na trwałość obrony można rozpatrywać w dwóch aspektach:

- zwiększenie efektywności własnego systemu rażenia;
- osłabienie potencjału rażenia przeciwnika, w tym również zmniejszenie wrażliwości własnego systemu obrony na jego oddziaływanie.

Wojska obrony terytorialnej stanowiące wzmocnienie realizującego obronę związku taktycznego mogą, pomimo ich ograniczonych możliwości ogniowych, wnieść znaczący wkład do obydwu tych procesów. Będzie on jednak mniej widoczny w tzw. sile ognia, a bardziej będzie się wyrażał w sposobie jego prowadzenia i czynnościach zabezpieczających funkcjonowanie systemu rażenia dywizji.

W ramach zwiększania efektywności rażenia związku taktycznego, wojska terytorialne poprzez swoje przestrzenne rozmieszczenie mogą wypełnić w nim luki, osłonić ogniowo kierunki słabo dozorowane przez pozostałe siły związku taktycznego, stworzyć możliwość szybkiego zwalczania ogniem taktycznych desantów powietrznych przeciwnika, zwiększyć efektywność zwalczania środków pancernych i opancerzonych na wybranych, z reguły trudnodostępnych kierunkach. Najbardziej skutecznym ognieniem piechoty można z bliskich odległości zwalczać małe pododdziały przeciwnika (rozpoznawcze, grupy wypadowe, pododdziały obejścia), przygo-

---

[85]Tamże, s. 85.

tować zawczasu na wybranych kierunkach zapory inżynieryjne i prowadzić w toku obrony walkę minową, organizować przeciwpancerne zasadzki ogniowe (zwłaszcza podczas walki w terenie zabudowanym i trudno przejezdnym), włączając swój terytorialny system rozpoznania w system rozpoznania związku taktycznego, zwiększyć precyzję rażenia artylerii dywizji oraz grup śmigłowców uderzeniowych. W ramach działań nieregularnych zwalczać bojowe środki latające przeciwnika w rejonach ich lotnisk i lądowisk, skupiając główny wysiłek swoich działań na kierunkach (drogach) podchodzenia przeciwnika, przyczyniać się do wymuszania kanalizowania jego ruchu (grupowania sił), a tym samym tworzenia opłacalnych celów dla głównych środków ogniowych dywizji. Osłabienie potencjału rażenia przeciwnika możliwe jest poprzez niszczenie uderzeniami ogniowymi i obezwładnianie elektroniczne elementów jego ugrupowania bojowego, a także dezorganizację działań na tyłach.

W ramach dezorganizacji działań w głębi ugrupowania przeciwnika prowadząc działania nieregularne wojska obrony terytorialnej mogą wykonywać następujące zadania: dezorganizować system zaopatrzenia sił przeciwnika w środki walki (uderzenia na czołówki materiałowe, polowe składy amunicji, minowanie dróg dowozu itp.); niszczyć punkty kierowania ogniem i naprowadzania lotnictwa; atakować i niszczyć elementy jego wsparcia bojowego (artylerii, lądowisk śmigłowców, posterunków walki elektronicznej); wskazywać miejsca rozmieszczenia i rejony stanowisk ogniowych artylerii położone w głębi ugrupowania przeciwnika.

Zmniejszanie wrażliwości elementów struktury obrony związku taktycznego na rażenie przez przeciwnika, to kolejny zakres działań wojsk obrony terytorialnej, które bezpośrednio będą wpływały na trwałość obrony. Dotyczą one głównie udzielenia pomocy poszczególnym oddziałom i pododdziałom w wykonaniu niezbędnego zakresu zadań inżynieryjnych związanych z zapewnieniem im tzw. warunków przetrwania[86] (budowa okopów, ukryć dla ludzi i sprzętu, stanowisk ogniowych itd.). Przeprowadzenie we właściwym zakresie rozbudowy inżynieryjnej jest jednym ze sposobów na zapewnienie trwałości obrony. Część z tych prac zostanie wykonana przed rozpoczęciem działań, w ramach przygotowania przez batalion lub brygadę obrony terytorialnej ich rejonów odpowiedzialności.

---

[86]NATO, Doktryna wojsk inżynieryjnych sił lądowych ATP-52, s.17.

Pomoc ta zmniejszy występujący obecnie deficyt możliwości wykonawczych prac inżynieryjnych wobec koniecznego zakresu ich wykonania, może je znacznie przyspieszyć, a tym samym skrócić czas, w którym przeciwnik będzie miał możliwość oddziaływać ogniowo na nieosłonięte siły i środki dywizji. Wykonanie odpowiedniego zakresu tych prac umożliwia zwiększenie w określonym stopniu żywotności obrony[87], które w odniesieniu do rozpatrywanych aspektów rażenia można określić jako zmniejszenie wrażliwości systemu obrony na oddziaływanie przeciwnika.

Kolejnym istotnym obszarem, gdzie wojska obrony terytorialnej w sposób znaczący swoim działaniem zwiększają prawdopodobieństwo odniesienia sukcesu przez związek taktyczny jest czynnik siły, czyli możliwość dowódcy związku taktycznego do ich użycia w sposób efektywny. Aby taka możliwość zaistniała, należy zapewnić sobie tzw. swobodę działania rozumianą jako samodzielność dowódcy w posługiwaniu się dysponowanymi siłami i środkami walki, jak i swobodę manewru tymi elementami ugrupowania. Potwierdzenie tak rozumianej swobody działania możemy znaleźć zarówno w doktrynie ATP 35–B, jak też w polskiej myśli wojennej np. S. Mossora w dziele „*Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny*"[88]. W kategoriach trwałości obrony rozumianej jako swobody w kierowaniu, w manewrowaniu siłami w przydzielonym obszarze odpowiedzialności.

Oceniając wpływ manewru na trwałość obrony, należy brać pod uwagę następujące aspekty:

- zwiększenie manewrowości (zapewnienie swobody ruchu) własnych wojsk,
- utrudnienie manewru przeciwnikowi.

Aktualnie obrona związku taktycznego musi opierać się na aktywnych działaniach, możliwych do prowadzenia na całej jej głębokości i podejmowaniu walki w miejscach gdzie pojawi się zagrożenie wynikające z powietrzno-lądowego charakteru natarcia przeciwnika. Tworzenie takich punktów ciężkości i balansowanie nimi pozwoli na uzyskanie w określonym czasie przewagi lokalnej, a tym samym na korzystne rozstrzygnięcie walki. Rola wojsk obrony terytorialnej w zwiększeniu ruchliwości sił związku taktycznego polegać będzie na wsparciu, jakiego mogą one udzielić tym

---

[87] Z. Burawski, Efektywność zapór minowych na pierwszej pozycji obrony, Warszawa 1994, s. 26.
[88] Por. S. Mossor, Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny, Warszawa 1980, s. 233-303.

siłom dla zapewnienia warunków, w których ruch będzie mógł przebiegać bez zakłóceń. Wsparcie to może obejmować:

- utrzymywanie sprawności dróg, objazdów, obiektów komunikacyjnych i łączności;
- organizowanie przeciwdywersyjnej ochrony dróg, a także nadzór nad drożnością węzłów i obiektów drogowych;
- wypełnianie części zadań związanych z regulacją ruchu (zwłaszcza w terenach zabudowanych, lesisto-jeziornych, w górach oraz podczas prowadzenia działań w zimie lub w nocy);
- zabezpieczanie przechodzenia (wchodzenia) do walki obronnej na kolejnych rubieżach;
- zabezpieczanie manewru odwodu dywizji przechodzącego do kontrataku lub biorącego udział w przeciwuderzeniu;
- przeciwdziałanie panice i nieplanowej ewakuacji lub przemieszczaniu się osób cywilnych drogami wykorzystywanymi przez siły związku taktycznego;
- pomoc w ewakuacji ludności z rejonów przewidywanych uporczywych walk oraz z rejonów porażeń i zniszczeń;
- pomoc w organizowaniu transportu zaopatrzenia.

Stosunkowo duża manewrowość pododdziałów i oddziałów związku taktycznego stwarza możliwość przemieszczania jej sił w toku walki obronnej. Efektywność tego rodzaju działań zależy w dużej mierze od pozbawienia lub ograniczenia swobody manewru nacierającego zgrupowania przeciwnika. W tym zakresie wojska obrony terytorialnej mają możliwości: budowy zapór inżynieryjnych i minowych na kierunkach pomocniczych, skrzydłach i w głębi pasa obrony dywizji; prowadzenia niszczeń dróg, mostów, przepraw i innych obiektów infrastruktury drogowej na kierunkach włamania się przeciwnika w obronę związku taktycznego; udziału w przygotowaniu kolejnych rubieży obronnych i pozycji ryglowych; wspierania oddziałów i pododdziałów dywizji w blokowaniu i likwidacji taktycznych desantów powietrznych przeciwnika; organizowania zasadzek przeciwlotniczych w przewidywanych rejonach wysadzeń taktycznego desantu powietrznego przeciwnika; prowadzenia działań nieregularnych a w nich niszczenia elementów systemu logistycznego, zwłaszcza zaopatrzenia w paliwa, ogra-

niczanie tzw. ruchliwości powietrznej poprzez wykonywanie zasadzek przeciwlotniczych w rejonach lądowisk śmigłowców przeciwnika.

Określając rolę wojsk obrony terytorialnej w umocnieniu trwałości obrony związku taktycznego, należy akcentować ich terytorialność, rozumianą jako przywiązanie do określonego obszaru. Jego znajomość i wynikająca z niej umiejętność wykorzystania dogodnych właściwości terenu są rezultatem prowadzenia już w okresie pokoju szczegółowych studiów operacyjnych i ocen terenu, odbywania w nim ćwiczeń i szkoleń, posiadania pełnej informacji o infrastrukturze i zasobach. Wszystko to daje im możliwość wcześniejszego przygotowania obszaru przyszłych działań – dla wojsk obrony terytorialnej – rejonu odpowiedzialności.

Znaczenie terenu w walce doceniano od dawna. Podkreślano konieczność pełnego wykorzystywania w obronie właściwości terenu jako sposobu na zmniejszanie przewagi przeciwnika[89]. Znajomość terenu i umiejętność jego wykorzystania jest jednym z ważniejszych atutów w rękach każdego dowódcy. Potwierdzeniem tej tezy są przykłady z historii wojen. Teren i jego naturalne właściwości wywierały zawsze zasadniczy wpływ na końcowe efekty prowadzonych działań bojowych. Wiele przykładów świadczy też o tym, że nieznajomość terenu i niedocenianie przez dowódców i sztaby jego właściwości przesądziło o poniesionej porażce w bitwie, czy kampanii.

Skuteczne prowadzenie współczesnej obrony w znacznym stopniu uzależnione jest od zyskaniu czasu w stosunku do przeciwnika oraz wyprzedzaniu go w przygotowaniach i prowadzeniu działań. Już Napoleon uważał, *że można przegrać bitwy i stracić twierdze, ale nigdy nie wolno tracić czasu, gdyż raz utraconego nie można już odzyskać.* Szybkość działania może mieć decydujące znaczenie dla powodzenia w obronie. Dlatego zakres zadań wykonywanych przez wojska obrony terytorialnej, a które pozwalają dowódcy związku taktycznego wojsk operacyjnych wygrać walkę o czas, ma tak duże znaczenie.

---

[89] Por. Clausewitz C. v. O wojnie, s.75.

3.4. Wnioski

Z przedstawionych w niniejszym rozdziale treści opartych na uzyskanych wynikach prowadzonych badań wynikają następujące wnioski:

1. W działaniach obronnych istnieje szereg zadań, które mogą wykonywać wojska obrony terytorialnej na korzyść obrony związku taktycznego. Specyfika działania wskazuje, iż użycie ich w głębi obrony jest optymalnym wariantem.
2. Dowódca wojsk operacyjnych powinien znać zasady i właściwości działania wojsk obrony terytorialnej i wykorzystywać je zgodnie z ich przeznaczeniem.
3. Zestawienie wyników z przeprowadzonych badań wykazuje, że jednostki obrony terytorialnej działające w pasie obrony dywizji powinny stanowić jej wzmocnienie.
4. Wojska obrony terytorialnej nie zwiększają znacząco potencjału bojowego związku taktycznego. Wymierne zwiększenie możliwości bojowych wojsk operacyjnych następuje w wyniku wykonania przez nie obronnego przygotowania terenu, realizacji przedsięwzięć zabezpieczenia bojowego i zapewnienie swobody działania;
5. Wymienione czynniki niematerialne w sposób znaczący podwyższą możliwości bojowe wojsk obrony terytorialnej. Zaliczamy do nich przede wszystkim funkcjonalne struktury organizacyjne, znajomość terenu działań i jego infrastruktury, świadomość żołnierzy tych wojsk, że bronią własnych rodzin, domów i dorobku materialnego.
6. Skuteczności wykonywania zadań przez związek taktyczny wojsk operacyjnych w obronie wymiernie wzrasta przez umiejętne wykorzystanie walorów bojowych przydzielonych jednostek wojsk obrony terytorialnej oraz w wyniku właściwej koordynacji i synchronizacji z nimi działań. Głównymi przesłankami podwyższającymi skuteczność może być:

- skrócenie czasu i zakresu przygotowania obrony, zwłaszcza prac inżynieryjnych;
- obrona i osłona obiektów, urządzeń i elementów struktury obrony znajdujących się pasie tyłowym obrony, zmniejszenie zagrożenia oddziaływaniem grup dywersyjno-rozpoznawczych i specjalnych przeciwnika;
- dezorganizacja natarcia przeciwnika w toku prowadzenia walki obronnej;

- możliwość zwalczania przeciwnika częściami, przy skutecznym opóźnieniu jego zgrupowań uderzeniowych;
- zwiększenie możliwości wielowariantowego użycia sił związku taktycznego, podczas wykonywania głównych zadań, dzięki przejęciu drugorzędnych obronnych;
- tworzenie dogodnych warunków manewru wojskami operacyjnymi;
- utrudnienie przeciwnikowi manewru na skrzydła i potęgowania natarcia w głębi obrony poprzez zwiększenie gęstości jej nasycenia zaporami inżynieryjnymi na kierunkach pomocniczych i w głębi;
- zmniejszenie możliwość „rozsadzania" obrony od wewnątrz przez taktyczne desanty powietrzne i oddziały desantowo-szturmowe przeciwnika;
- uzyskanie i udokładnienie informacji rozpoznawczych pozwalających skutecznie razić przeciwnika.

Uzyskane rezultaty badawcze z prowadzonych analiz wpływu wzmocnienia związku taktycznego siłami obrony terytorialnej stanowiły podstawę przyjęcia tezy, iż umiejętne wkomponowanie tych sił w ugrupowanie obronne związku taktycznego, umożliwiające pełne wykorzystanie ich specyfiki oraz możliwości bojowych, podwyższy poziom skuteczności wykonywanych zadań oraz trwałość obrony.

ROZDZIAŁ IV
WŁAŚCIWOŚCI PRZYGOTOWANIA I SPECYFIKA PROWADZENIA OBRONY ZWIĄZKU TAKTYCZNEGO WOJSK OPERACYJNYCH WZMOCNIONEGO SIŁAMI OBRONY TERYTORIALNEJ

Prowadzone badania wykazały, iż różniące się znacznie komponenty wojsk lądowych, jakimi są wojska operacyjne i wojska obrony terytorialnej, o odmiennej specyfice działania i o innym przeznaczeniu, sprzęgnięte jednym celem obrony mogą stanowić nierozerwalną całość, która decydować może o sukcesie. Wyniki dociekań w zakresie wspólnych działań związku taktycznego wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej w ramach walki obronnej, charakteru zadań wykonywanych przez te wojska na rzecz obrońcy oraz możliwości bojowych i oceny wpływu wzmocnienia obrony związku taktycznego siłami wojsk obrony terytorialnej przekonują, iż siły te powinno się postrzegać jako liczącego się partnera wojsk operacyjnych.

Łączenie wysiłków obronnych związku taktycznego wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej w jeden system obrony nie było dotychczas przedmiotem naukowego zainteresowania. Samo przekonanie o wartości bojowej wojsk obrony terytorialnej, czy też znajomość właściwości i zasad ich użycia nie jest jednoznaczne ze skutecznym wykorzystaniem ich walorów.

Zaistniała zatem potrzeba udzielenia naukowo uzasadnionych odpowiedzi na pytania związane z synchronizacją działań (obu będących przedmiotem badań komponentów) w ramach przygotowania obrony, jak też w czym się przejawia specyfika prowadzenia obrony przez związek taktyczny wzmocniony siłami obrony terytorialnej. Uzyskane odpowiedzi na powyższe pytania wyrażone jako rezultaty z przeprowadzonych badań zostały przedstawione w niniejszym rozdziale.

4.1. Przygotowanie obrony związku taktycznego wojsk operacyjnych wzmocnionego siłami obrony terytorialnej w aspekcie synchronizacji działań

Wnioski z aktualnych konfliktów lokalnych, działalności szkoleniowej i wyniki dotychczasowych badań teoretycznych mocno akcentują ścisły związek sukcesu w walce ze sprawnie funkcjonującym systemem dowodzenia, rozumianym, jako proces, poprzez który dowódca narzuca swoją wolę użycia sił i środków do osiągnięcia zamie-

rzonego celu. Realizowany jest on przez dowódcę, jego sztab i podwładnych dowódców, aby zaplanować, synchronizować i nadzorować wykonanie zadania. Proces przygotowania obrony, rozpoczyna się od otrzymania zadania i trwa do osiągnięcia gotowości do jego wykonania. Obejmuje on szereg przedsięwzięć, które mają przygotować wykonawców do osiągnięcia celu obrony. Realizację tych przedsięwzięć możemy ująć w dwóch płaszczyznach. Pierwsza to przedsięwzięcia realizowane przez dowódcę i sztab związku taktycznego w ramach procesu dowodzenia, w którym wyróżniamy fazy, jakimi są: ustalenie położenia, planowanie, stawianie zadań i kontrolę[90]. Rezultatem pracy tego okresu powinno być opracowanie planu obrony związku taktycznego wzmocnionego siłami obrony terytorialnej i związane z tym postawienie zadań podwładnym w myśl przyjętego zamiaru rozegrania walki (rys. 18)[91]. Druga płaszczyzna to przedsięwzięcia realizowane przez podwładnych w celu urzeczywistnienia przyjętej koncepcji obrony poprzez przyjęcie ugrupowania bojowego przez związek taktyczny, zorganizowanie systemu ognia oraz przygotowanie struktury pasa obrony.

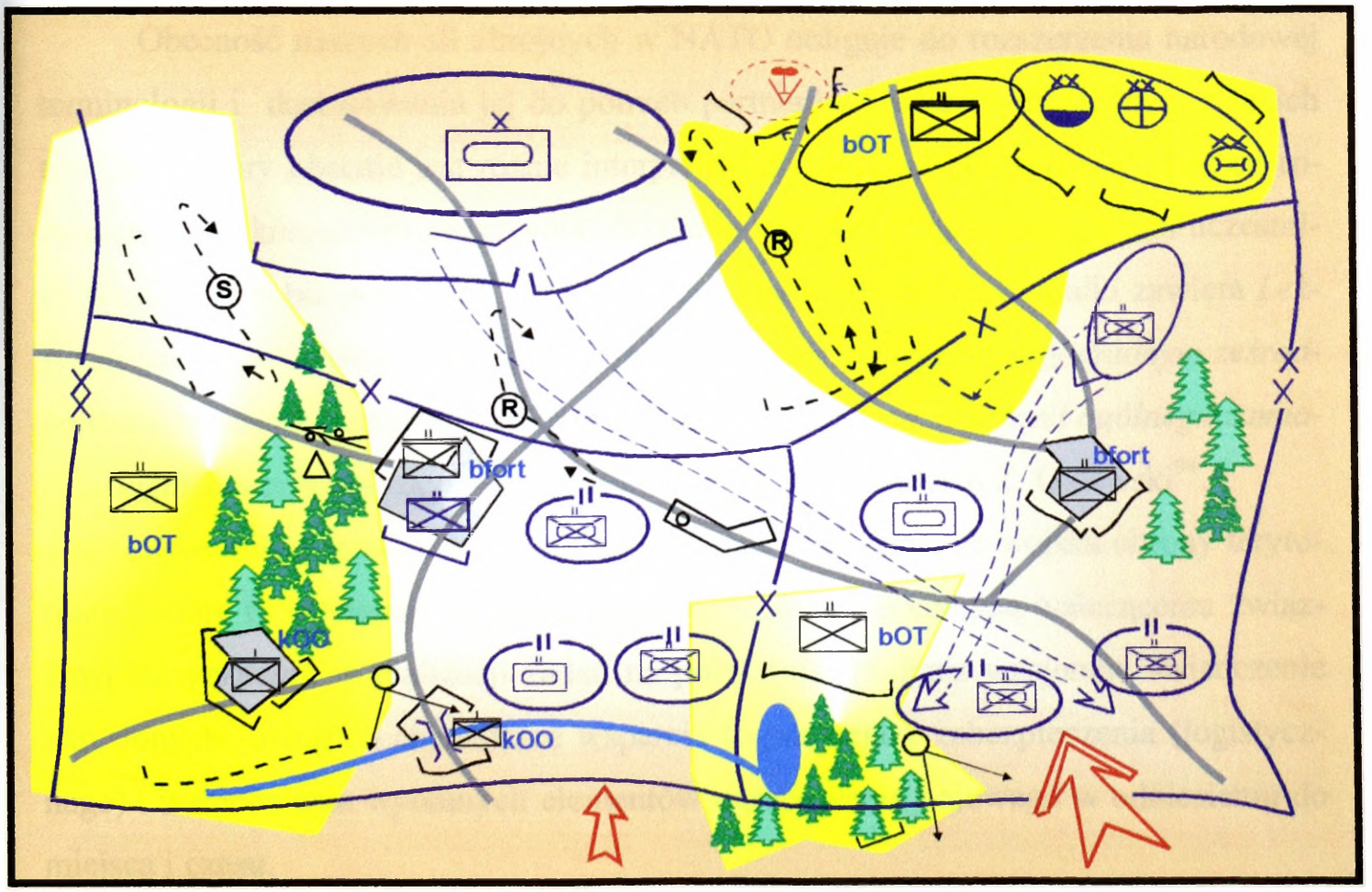

Rys. 18. Obrona związku taktycznego wzmocnionego siłami obrony terytorialnej

[90] Regulamin działań wojsk lądowych, Warszawa 1999, s. 53.
[91] W. Lidwa, Wpływ zadań obrony terytorialnej na przeobrażenia w taktyce ogólnej, Warszawa 1998, s. 89.

Realizacja tych przedsięwzięć w armiach sojuszu charakteryzuje się określoną specyfiką, ponieważ dąży się do tego, aby rozwiązania były adekwatne do własnych możliwości i uwarunkowań. Przyjmowane modele przygotowania obrony, w pewnych szczegółach mogą się różnić, jednak „rdzeń" warunkujący kompatybilność procesu przygotowania walki powinien być zachowany. Na potrzeby prowadzonych badań w wyniku, których dąży się do rozwiązania problemu głównego dysertacji skupiono się nad jednym z istotnych problemów w ramach przygotowania obrony przez związek taktyczny jakim jest określenie właściwości procesu „scalania" działań wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej podczas wspólnej walki obronnej z przeciwnikiem. Założono, że prawidłowa synchronizacja działań obronnych obu komponentów daje gwarancję efektywnego wykorzystania sił i środków w odpowiednim miejscu i czasie, co w znaczący sposób zwiększa prawdopodobieństwo osiągnięcia celu walki.

4.1.1. Cel i zasady synchronizacji działań.

Obecność naszych sił zbrojnych w NATO obliguje do rozszerzenia narodowej terminologii i dostosowania jej do potrzeb partnerów koalicyjnych. Jednym z takich terminów, który obecnie jest różnie interpretowany, jest „współdziałanie". Jest on rozumiany jako kooperacja pozytywna, działanie wieloprzedmiotowe, którego uczestnicy wzajemnie sobie pomagają[92]. Najbardziej znaną definicję teorii walki zawiera *Leksykon wiedzy wojskowej*, w którym *„współdziałanie polega na uzgodnionym ześrodkowaniu wysiłków i działań ... co do zadań, czasu i miejsca ... w myśl ogólnego zamiaru osiągnięcia celu operacji*[93]. Podobnie współdziałanie określił Z. Galewski[94].

Reasumując powyższe wyjaśnienia można stwierdzić, że wojska obrony terytorialnej, które tu występują w charakterze wzmocnienia pomagają walczącemu związkowi taktycznemu w realizacji zadań na polu walki poprzez wzajemne świadczenie określonych „usług" o charakterze wsparcia (ogniowego), zabezpieczenia (logistycznego) i wzmocnienia wybranych elementów ugrupowania bojowego w odniesieniu do miejsca i czasu.

---

[92] T. Pszczołowski, Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji, Wrocław 1978, s. 273.
[93] Leksykon ..., s. 496. Por. Słownik podstawowych terminów wojskowych, Warszawa 1977, s. W-14.
[94] „Współdziałanie to uzgodnione w czasie i przestrzeni wysiłki wszystkich uczestników walki na rzecz osiągnięcia wspólnego celu". Z. Galewski, Współdziałanie na polu walki, Warszawa 1983, s. 13.

Wyniki analiz badanych ćwiczeń i analiza treści dokumentów normatywnych wskazuje, że współdziałanie organizował dowódca związku taktycznego z udziałem zastępców, oficerów sztabu, szefów rodzajów wojsk oraz dowódców podległych oddziałów. Organizacja współdziałania była postrzegana jako proces ciągły i powinna zapewnić stałe utrzymanie dowodzenia w walce. Współdziałanie, jego organizacja, odbywała się metodą udzielania wytycznych przez dowódcę lub wysłuchania meldunków podwładnych, w warunkach skrajnie ograniczonego czasu jedynie metodą wytycznych. Współdziałanie organizowano na korzyść tych jednostek bojowych, które wykonywały główne zadania[95].

Było ono częstym przedsięwzięciem, a praktyka analizowanych ćwiczeń potwierdzała dobrą znajomość zasad współdziałania przez dowódców związków taktycznych.

Natomiast termin „współdziałanie" nie występuje w dokumentach normatywnych (stanagach) armii NATO, a wyniki obserwacji ćwiczeń z udziałem oficerów sojuszu[96] pozwalają wnioskować, że nie jest on jednoznacznie rozumiany. Natomiast przeprowadzona analiza porównawcza merytorycznego znaczenia terminu „współdziałanie" wskazuje, że w aspekcie sojuszu jest ona w pewnych kategoriach odpowiednikiem synchronizacji. Reasumując powyższe wnioski można skonstatować, że termin synchronizacja nie jest nowy, jego zastosowanie w naszej terminologii wojskowej jednak ze względu na potrzebę operatywnego funkcjonowania w sojuszu uległo znacznemu poszerzeniu.

Synchronizacja w ATP-35(B) definiowana jest jako zdolność do skupienia sił i środków, działań w czasie i w przestrzeni w celu stworzenia maksymalnej przewagi w decydującym miejscu. Obejmuje ono zmasowane efekty siły bojowej (wojsk i ognia) w decydującym punkcie, dąży ponadto do uzyskania znaczącej przytłaczającej przewagi poprzez skoordynowane użycie wszystkich dostępnych sił i środków walki. Dowódca związku taktycznego, mając na uwadze wspólne działania wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej, powinien zdawać sobie sprawę, iż wymaga to precyzyjnej synchronizacji w celu osiągnięcia skutecznej płynności zabezpieczenia logistycznego

---

[95] Por. Organizacja współdziałania na szczeblu dywizji (pułku) poradnik metodyczny, Warszawa MON, Szkol.687/89.

[96] Ćwiczenie w Akademii Dowodzenia w Hamburgu w 1998 oraz ćwiczenie komputerowe w AON w 1998/99.

między pasami obrony i wewnątrz pasa działań, wzajemnego wsparcia, wydajnego użycia wszelkich dostępnych środków i efektywnego użycia wojsk do osiągnięcia celów walki. Podczas działań obronnych elementy ugrupowania związku taktycznego i jednostki wojsk obrony terytorialnej powinny maksymalnie wykorzystywać swe możliwości bojowe, eliminować lub minimalizować zakłócenia w synchronizacji oraz wyrównywać słabe strony wojsk obrony terytorialnej walorami wojsk operacyjnych.

Synchronizacja polegać będzie na użyciu posiadanych sił i środków, czasu i przestrzeni do wytworzenia maksymalnej mocy bojowej w decydującym czasie i miejscu. Spełnienie tych wymogów pozwoli osiągnąć cel synchronizacji, jaki sprowadza się do posiadania i umiejętnego użycia potencjału bojowego w odpowiednim miejscu i czasie, którego efektem będzie zwycięstwo w walce. Osiągnięcie zamierzonego celu synchronizacji wymaga połączenia umiejętności przewidywania, mistrzowskiego wiązania czasu, terenu i posiadanych sił i środków w odniesieniu do celu obrony. Czynnikiem warunkującym sprawną synchronizację jest też stosowanie się do jej zasad, które definiuje ATP-35(B). One to określają:

- *po pierwsze* – synchronizacja zazwyczaj wymaga wyraźnej koordynacji pomiędzy różnymi jednostkami i działaniami zachodzącymi w toku danej operacji. Jednakże sama przez się taka koordynacja nie gwarantuje synchronizacji, jeśli dowódcy nie uświadomią sobie rezultatów, jakie należy osiągnąć oraz w jaki sposób działać dla ich osiągnięcia. Synchronizacja najpierw zachodzi w umyśle dowódcy, który musi zrozumiale wyjaśnić podległym sobie dowódcom i sztabowi swoją wizję przebiegu działań;
- *po drugie* – synchronizacja powinna przebiegać w wymiarze powietrzno-lądowym. Walka obronna prowadzona w wyznaczonym pasie odpowiedzialności powinna być synchronizowana według podziału na działania w głębi, w styczności oraz działania pasie tyłowym. Synchronizacja wymienionych działań jest złożonym przedsięwzięciem i wymaga jasnego zrozumienia zamiaru dowódcy. Obrońca powinien dążyć do zaatakowania przeciwnika jednocześnie na całej głębokości jego ugrupowania, co należy traktować jako warunek użycia sił i środków w czasie i miejscu pozwalającym na wykonanie zadania;

- *po trzecie* – ważnym jest zrozumienie zamiaru dowódcy. Sztab ukierunkowany postawionym zadaniem i myślą przewodnią dowódcy wszczyna proces wypracowania decyzji i tworzy zsynchronizowany plan operacyjny, który powinien uwzględniać: określenie mechanizmu mającego służyć pokonaniu przeciwnika; określenie decydujących punktów, których utrzymanie zapewni dowódcy określoną przewagę nad przeciwnikiem; przekazanie zamiaru dowódcy do jego sztabu i podległym dowódcom;ustalenie i przekazanie celów cząstkowych realizowanych przez wojska; zrozumienie wzajemnego oddziaływania synchronizowanych sił w realizacji walki obronnej.
- *po czwarte* – synchronizacja polega na planowaniu operacji przed i podczas działania, na wydawaniu rozkazów w terminowy sposób oraz ścisłym dotrzymywaniu i wprowadzaniu w życie przedsięwzięć kontrolnych i planów walki. Natomiast w toku walki na ciągłym dowodzeniu i kierowaniu działaniami.

W wyniku przeprowadzonej analizy porównawczej dostępnej literatury państw NATO[97] traktującej o synchronizacji można wnioskować, iż przywiązuje się dużą uwagę do tego przedsięwzięcia zarówno podczas przygotowania działań jak też w toku ich prowadzenia[98].

4.1.2. Treść synchronizacji działań w obronie

W działaniach obronnych prowadzonych współcześnie biorą udział w zależności od skali zjawiska związki taktyczne, oddziały i pododdziały różnych rodzajów wojsk wyposażone w dużą liczbę skomplikowanych systemów uzbrojenia, sprzętu technicznego dysponującego odmiennymi możliwościami bojowymi. Taka różnorodność środków walki wymaga odpowiednich przedsięwzięć scalających możliwości poszczególnych uczestników w jeden spójny system, który pozwoli na maksymalne ich wykorzystanie na zasadzie wzajemnego uzupełniania się. Oznacza to, że uwypu-

---

[97] AAP-6 (U), Słownik terminów i definicji NATO (angielsko-polski), Warszawa 1998; HDv 100/100 Truppenführung, Bonn 1996; FM 101-5, Stff organization and operations, Waszyngton 1997; Doktryna wojsk lądowych ATP-35(B) Warszawa 1995.

[98] W regulaminie armii amerykańskiej FM 100-5 synchronizacja zaliczona została do swoistych zasad walki wojsk lądowych. Postrzegana jest jako określony proces na polu walki, a jednocześnie jako rezultat, czyli efekt wspólnego działania. Por. FM 101-5, Stff organization and operations, Waszyngton 1997.

klone zostają ich cechy dodatnie, a niwelowane będą niedoskonałości lub braki. Takie wzajemne zależności powinny każdorazowo zaistnieć w przypadku wspólnych działań wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej.

Badając skutki przyczynowo-skutkowe i zależności występujące w badanej problematyce często wraz z synchronizacją pojawia się termin „koordynacja" jako warunek racjonalnej integracji działań. W teorii organizacji i zarządzania, której przedmiotem jest problematyka tworzenia i funkcjonowania struktur organizacyjnych ze szczególnym uwzględnieniem sprawności działania ludzi w organizacjach i samych organizacji, pod pojęciem koordynacji rozumie się ogólnie jako uzgodnione, uporządkowane współdziałanie elementów pewnej całości. Koordynacja może być realizowana przez organ koordynujący lub w formie uzgodnień pewnych organów zewnętrznych[99]. Przyjmuje się, że koordynacja jest funkcją regulacyjną i stanowi niejako o istocie kierowania[100]. Określana też jest mianem metafunkcji[101] spełnianej w ramach wszystkich funkcji kierowniczych (planowania, organizowania, pobudzania, kontroli).

Na podstawie analizy, porównań i analogi można stwierdzić, że dowodzenie taktyczne ukierunkowane jest więc na skoordynowane działanie różnych rodzajów broni – w wojskach lądowych różnych rodzajów wojsk – w walce dla skutecznego wykorzystania ich możliwości. Działanie dowódcy taktycznego jest więc ukierunkowane przede wszystkim na potrzebę koordynacji w ramach własnej jednostki. Celem dowodzenia operacyjnego jest czasowa i przestrzenna koordynacja działań związków taktycznych prowadzących samodzielnie walkę broni połączonych (ogólnowojskową) z działaniami innych rodzajów sił zbrojnych[102]. Wobec powyższego skonstatować można, że koordynację zaliczyć więc można do funkcji kierowniczych, bez których osiągnięcie celu przez różne podmioty uczestniczące w działaniu bez wzajemnego sobie przeszkadzania lub dublowania czynności wydaje się być tylko dziełem szczęśliwego zbiegu okoliczności. Istota koordynacji działań wyrażona jest spełnieniem następujących warunków:

---

[99] Encyklopedia organizacji i zarządzania, Warszawa 1982, s. 231.
[100] J. Zieleniewski, Organizacja i zarządzanie, Warszawa 1979, s. 333.
[101] Por. S. Sadowski, Planowanie i organizowanie działań taktycznych, Warszawa1996, s. 9. Organizacja współdziałania w okresie przygotowania operacji obronnej korpusu, Warszawa 1998, s. 16.
[102] M. Wiatr, Między strategią a taktyką, Toruń 1999, s. 80.

- każdy z uczestników otrzymuje zadanie zgodnie ze swą specjalnością i możliwościami,
- organizujący dąży do maksymalnego wykorzystania możliwości poszczególnych elementów,
- wszystkie działania poszczególnych elementów zbliżają całość organizacyjną do osiągnięcia założonego celu działania[103].

Zatem koordynacja to uzgadnianie, które następuje wówczas, jeżeli w jakimś przedsięwzięciu bierze udział wiele podmiotów realizujących wspólny cel, lecz ich funkcje (role) są różne. Aby wysiłek poszczególnych podmiotów został spożytkowany w stopniu optymalnym oraz aby działania były uporządkowane w sposób tworzący logicznie spójną całość, niezbędna jest koordynacja. Do koordynacji działań różnych uczestników walki osiągających wspólny cel, wiele wagi przywiązują także nasi sojusznicy. Praktycznym tego wyrazem jest wyznaczanie w różnego rodzaju działaniach, punktów, linii rejonów (obiektów) służących koordynacji działań. Są to np.: punkty koordynacji (coordinating point), punkty kontaktowe (contact point), punkty kontrolne (cheack point), linie przyjęcia odpowiedzialności (hana – over line), linia koordynacji wsparcia ogniowego (FSCL), linie rozgraniczenia, a także rejony zainteresowania, rejony zastrzeżone itp.[104] Uogólniając możemy stwierdzić, że synchronizacja to koordynacja dokonana w czasie. A zatem synchronizacja stanowi wyższe stadium koordynacji. Można również wyciągnąć wniosek, że każda synchronizacja jest koordynacją, lecz nie każda koordynacja jest synchronizacją.

Przykładem takim może być sytuacja, kiedy przeciwnik włamie się w głąb ugrupowania obrony związku taktycznego na kierunku obrony przydzielonej jednostki wojsk obrony terytorialnej, wówczas w wyniku koordynacji działań między tymi komponentami łączone są wysiłki celem wytworzenia odpowiednich warunków do wykonania kontrataku przez oddział odwodowy. Natomiast zgranie, co do miejsca i czasu wykonania kontrataku, jest już domeną synchronizacji.

Jest to jeden z elementów synchronizacji działań obronnych prowadzonych w ramach pasa odpowiedzialności, w którym wyodrębniamy działania w głębi, w stycz-

---

[103] W. Lidwa, Współdziałanie w walce lądowej, Warszawa 2000, s. 84-85.
[104] Tamże, s. 106.

ności i w pasie tyłowym. Z powyższego wynika, że dowódca związku taktycznego musi synchronizować walkę (działanie elementów ugrupowania bojowego) wykorzystując w tym celu wszystkie możliwe środki i sposoby, zwłaszcza manewr i systemy rażenia. Jest ona zatem złożonym przedsięwzięciem i wymaga jasnego, pełnego zrozumienia zamiaru działania dowódcy. Wojska prowadzące walkę dążą do rażenia przeciwnika jednocześnie w całej głębokości pola walki i wykorzystują zarówno rezultaty uderzeń ogniowych jak i manewru w czasie i w miejscu zapewniającym wykonanie zadania.

Do działań, które powinny być rozważane przez dowódców i ich sztaby, a następnie przekazane podwładnym zaliczamy:

- *po pierwsze* – określenie mechanizmu - scenariusza walki mającego służyć pokonaniu przeciwnika; określenie punktów decydujących – zapewniających dowódcy określoną przewagę nad przeciwnikiem. Obejmują one obok manewru, ugrupowanie przeciwnika i jego stanowiska dowodzenia;
- *po drugie* – poznanie i zrozumienie możliwości, jakimi dysponują jednostki bojowe, których działanie podlega synchronizacji, a następnie określenie mechanizmu – scenariusza obrony (zamiaru dowódcy) i przekazanie go do sztabu i podległych jednostek; ustalenie i przekazanie celów pośrednich realizowanych przez wojska;
- *po trzecie* – postrzeganie rezultatów końcowych jako sumy działań jednostek wykonujących określone zadania pośrednie.

Powyższe uwarunkowania pozwalają na postawienie tezy, że synchronizacja polega na[105]:

- planowaniu walki i operacji przed i w czasie działania;
- skutecznych procedurach walki, szczególnie na wydawaniu w terminowy sposób rozkazów;
- ścisłym dotrzymywaniu i wprowadzaniu w życie przedsięwzięć kontrolnych i planów walki (alternatywnych);
- dowodzeniu i kierowaniu działaniami.

Przeprowadzona analiza treści merytorycznych ATP-35(B), pozwala na stwierdzenie, że w ramach planu walki synchronizacja musi być przemyślana pod względem

---

[105] Por. ATP–35(B), s. 29-32.

zadań ogólnych lub realizowanych funkcji przez poszczególne elementy ugrupowania bojowego (np.: działanie wojsk w pasie sił przesłaniania, wprowadzenie do walki odwodu związku taktycznego). Dowódca łączy i koordynuje wszystkie funkcje poszczególnych elementów ugrupowania, czyli działania wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej w jedną całość, aby synchronizować wyniki walki co do celu w czasie i w przestrzeni. Funkcjami walki, w aspekcie synchronizacji działań taktycznych są: manewr, wsparcie ogniowe, rozpoznanie, ubezpieczenie, obrona powietrzna, zabezpieczenie logistyczne, dowodzenie[106].

Manewr jest elementem synchronizującym użycie wojsk na polu walki w formie przemieszczenia lub przeniesienia ognia, w tym także systemów uzbrojenia prowadzących ogień na wprost (broń strzelecka, armaty czołgów, śmigłowce szturmowe i artyleria). Synchronizacja manewru obejmuje zarówno wojska operacyjne, jak i obrony terytorialnej poprzez określenie stosownych miejsc do zaangażowania jednostek w pasie sił przesłaniania, pierwszorzutowych lub odwodowych (drogi marszu, rubieże – linie opóźniania, kolejne linie oporu, np. ostatecznego zatrzymania przeciwnika). Uchwycenie i utrzymanie inicjatywy poprzez kierowanie izolacją oddziałów przeciwnika na przedniej linii własnych wojsk (linie bezpieczeństwa i wsparcia ogniowego).

Wsparcie ogniowe to skoordynowane wykorzystanie danych wskazywania celów, broni do ognia pośredniego, samolotów szturmowych, śmigłowców rozpoznawczych i innych środków rażenia przeciwko wojskom lądowym przeciwnika w celu wsparcia działań własnych wojsk zmechanizowanych i pancernych. Tworzenie kryteriów zaangażowania poszczególnych systemów rażenia (podział na cele wysokiej wartości lub cele wysokiej opłacalności) do wsparcia zamiaru walki dowódcy i scenariusza pokonania przeciwnika. Umiejętne wkomponowanie środków ogniowych wojsk terytorialnych w system ognia związku taktycznego może przyczynić się do podniesienia skuteczności obrony.

Problem koordynacji wsparcia ogniowego był przedmiotem dyskusji podczas konferencji naukowej organizowanej przez KWRiA. Wypracowana została wówczas definicja, która ma następujące brzmienie: „*Koordynacja wsparcia ogniowego jest to całokształt przedsięwzięć planistyczno-organizacyjnych, realizowanych w całym pro-*

---

[106] Tamże, s. 31.

cesie przygotowania i prowadzenia operacji (walki), zmierzających do stworzenia warunków zsynchronizowanego w czasie i przestrzeni wykonania zadań porażenia przeciwnika w wymaganym stopniu i wykorzystania skutków ognia przez wspierające wojska"[107]. Przytoczona definicja wskazuje, iż istotą wsparcia ogniowego jest obniżenie potencjału bojowego przeciwnika, jego zdolności bojowej, zdezorganizowanie jego działań, a tym samym stworzenie najbardziej sprzyjających warunków wojskom własnym do wykonania postawionych zadań. W ramach tego przedsięwzięcia treścią synchronizacji powinno być takie wykorzystanie walorów wojsk obrony terytorialnej, aby je użyć w takim miejscu i czasie, gdzie efektywność ich oddziaływania na przeciwnika będzie największa.

Rozpoznanie generuje wymaganą przez dowódcę wiedzę o przeciwniku i środowisku walki. Skupia w sobie łączne użycie dostępnych dowódcy środków pozyskiwania informacji, obrony informacyjnej i zakłócania informacyjnego, wykorzystując w tym celu elementy rozpoznania patrolowego i elektronicznego, działania psychologiczne i specjalne. Zasadniczą funkcją rozpoznania podlegającą synchronizacji jest terminowe dostarczanie informacji o przeciwniku co do jego zamiarów, możliwości, struktur organizacyjnych, morale, systemów uzbrojenia oraz punktów wrażliwych na uderzenia i innych aspektów jego działalności[108]. Wojska terytorialne jako „gospodarze" terenu bardzo często skuteczniej niż elementy rozpoznawcze mogą wniknąć w ugrupowanie przeciwnika i być źródłem wiedzy dla potrzeb rażenia ogniowego.

Ubezpieczenie to działania wojsk, które pozwalają na swobodę manewru (zwiększenia mobilności własnych wojsk i efektywności własnych systemów uzbrojenia) w stosunku do przeciwnika z jednoczesnym utrzymywaniem możliwości do wykonania innych zadań. Zakres terminu ubezpieczenie obejmuje przedsięwzięcia, które zabezpieczają wojska własne przed skutkami oddziaływania systemów uzbrojenia przeciwnika i naturalnymi wypadkami (zmiany w terenie na skutek prowadzenia walki: zatopienia, zniszczenia, skażenia przemysłowe). Na synchronizację działań elementów ubezpieczenia składają się aktywne i pasywne przedsięwzięcia ochrony, takie jak: rozbudowa i umacnianie stanowisk bojowych (w stosunku do czasu walki i

---

[107] M. Huzarski, Zagadnienia taktyki wojsk lądowych, Toruń 1999, s. 43, szerzej: K. Czajka, Koordynacja wsparcia ogniowego w działaniach operacyjnych i taktycznych wojsk lądowych, Warszawa 1997.
[108] Np.: sposoby szkolenia, nabór do armii, administracja wojskowa, charakterystyka dowódców.

kierunku uderzenia przeciwnika) oraz infrastruktury pomocniczej (logistyka, zapasowy system dowodzenia). Ubezpieczenie to również przedsięwzięcia z zakresu bezpieczeństwa wojsk (punkty kontaktowe, rejony zastrzeżone), rozśrodkowanie sił i środków (rejony ześrodkowania, obrony, odpowiedzialności), wprowadzanie przeciwnika w błąd (działania osłonowe i demonstracyjne). Analizując grupę realizowanych przedsięwzięć w zakresie ubezpieczenia, a jednocześnie biorąc pod uwagę przeznaczenie i zadania, jakie mogą wykonywać wojska obrony terytorialnej, to możemy przyjąć, iż znaczną część zadań w ramach ubezpieczenia obrony związku taktycznego mogą te wojska wykonywać.

Obrona przeciwlotnicza jest niezbędnym elementem w realizacji manewru i ograniczenia strat wojsk własnych, są to wszelkie przedsięwzięcia przeznaczone do wyeliminowania lub obniżania skuteczności uderzeń przeciwnika z powietrza. Do elementów synchronizacji działań przeciwlotniczych zaliczyć należy: prognozę zagrożenia (wykorzystanie przestrzeni powietrznej przez przeciwnika), określenie stopnia zaangażowania poszczególnych jednostek (synchronizacja czasu i miejsca otwarcia ognia przeciwlotniczego) wskazanie korytarzy manewru lotnictwa taktycznego oraz śmigłowców wojsk lądowych, określenie środków i sposobów walki ze środkami napadu powietrznego.

Zabezpieczenie logistyczne zapewnia ciągłość utrzymywania zdolności bojowej wojsk w zsynchronizowanych działaniach wojsk połączonych (rodzajów wojsk) poprzez realizację zaopatrzenia, uzupełnienia stanów osobowych oraz ewakuacji rannych i chorych. Właściwe (w czasie i miejscu) zabezpieczenie logistyczne wpływa więc na terminową realizację zadań taktycznych. Synchronizacja działań wojsk zmechanizowanych i pancernych realizowana jest nie tylko w aspekcie terminowego uzupełniania stanu osobowego, uzbrojenia, paliwa w określonym przez dowódcę czasie i rejonie, ale także odnośnie sposobu przemieszczenia wojsk w działaniach bojowych[109]. Urzutowanie zapasów i zasadniczego zaopatrzenia w stosunku do ruchu i tempa działania wojsk jest warunkiem ich kontynuacji i zapewnienia nieprzerwanych dostaw. Walory, jakie prezentują wojska terytorialne, będą z powodzeniem wykorzystywane do synchronizacji zabezpieczenia logistycznego obrony związku taktycznego.

---

[109] Ta funkcja w NATO jest realizowana w komórce G-4.

Dowodzenie to planowanie wszystkich funkcji dowodzenia (C2) niezbędnych do wykonania zadania, koordynowanie pracy sztabów jednostek podległych w tym wojsk obrony terytorialnej (strefy działania, odpowiedzialności i zainteresowania), kierowanie ruchem wojsk (drogi marszu, sektory marszu), nadzorowanie realizacji zadań (linie synchronizacji działań bojowych).

Synchronizacja rozumiana jest czasem jako praktyczne przećwiczenie przyjętego rozwiązania (decyzji)[110] i w tym znaczeniu występuje często w dokumentach normatywnych armii USA[111]. Rozegranie scenariusza walki może nastąpić na mapie, w terenie, przez techniczne środki łączności lub na stole plastycznym. Wszystko zależne jest od posiadanego czasu na przygotowanie walki[112]. Analizowana dokumentacja wskazuje, że jest to przeważnie sprawdzenie realizmu i sposobu wykonania postawionych zadań[113]. Postępowanie takie prowadzi do wyeliminowania ewentualnych nieścisłości w planowaniu i organizowaniu operacji, a także pozwala wyjaśnić zamiar dowódcy. Wyniki pracy dowódcy i sztabu znajdują odzwierciedlenie w planach obrony, czy też w planach synchronizacji, które wykorzystuje się do kierowania działaniami w toku prowadzenia obrony.

4.2. Specyfika prowadzenia walki obronnej przez związek taktyczny wojsk operacyjnych wzmocnionego siłami obrony terytorialnej

Obrona związku taktycznego w przyszłych operacjach obronnych uzależniona może być od wielu czynników i uwarunkowań. Walkę obronną prowadzi się obecnie w celu odparcia powietrzno-lądowego silnego zgrupowania uderzeniowego przeciwnika. Natomiast drogi do osiągnięcia celu obrony mogą być odmienne, czego przyczynę należy upatrywać w rodzaju prowadzonej obrony.

Dominującym czynnikiem w obronie pozycyjnej jest bowiem opór i dążenie do utrzymania zajmowanego pasa, a istotą obrony manewrowej jest dążenie do rekompensowania niedoboru sił i środków za pomocą manewru, umożliwiającego skupie-

---

[110] Por. S. Sadowski, Organizacja współdziałania ..., s. 62-65.
[111] Por. Podręcznik polowy 100-5 .... , s. 32-78.
[112] FM 101-5, Stff organization and operations, s. G-1 – G-11.
[113] Zagadnienie to jest na ogół znane, gdyż wcześniej w ramach organizowania współdziałania również rozgrywano jego warianty.

nie wysiłku w optymalnym czasie i decydującym rejonie obrony oraz dekoncentrację w celu uchylenia się od starcia w niekorzystnych warunkach[114].

W wyniku uzyskanych rezultatów badawczych, głównie wniosków z analizy literatury i obserwacji praktyki szkoleniowej wojsk, można w wymienionych rodzajach obrony podczas jej prowadzenia wyróżnić trzy etapy (rys. 19). Pierwszym z nich jest walka przed przednią linią obrony, która rozpoczyna się od linii przejęcia odpowiedzialności przez związek taktyczny i trwa do linii przejęcia odpowiedzialności przez brygady pierwszego rzutu dywizji.

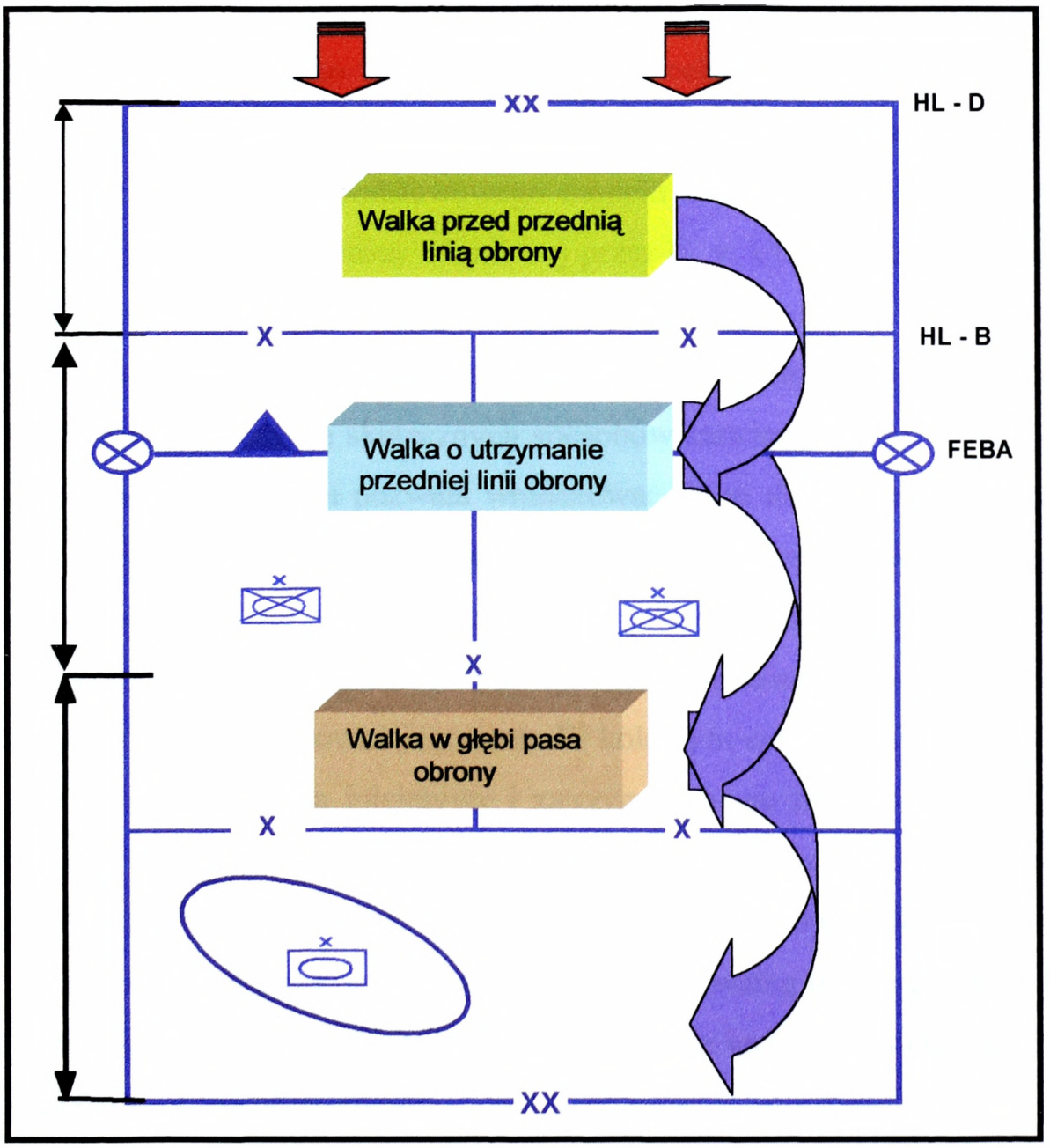

Rys. 19. Etapy obrony związku taktycznego

[114] Por. Z. Ścibiorek, Obrona związku taktycznego (oddziału), Warszawa 1993, s. 58.

Kolejnym etapem jest walka o utrzymanie przedniej linii obrony, który obejmuje działania od linii przejęcia odpowiedzialności przez brygady pierwszego rzutu do tylnej granicy głównego rejonu obrony tych brygad. Ostatnim etapem jest walka w głębi obrony, która przebiega od tylnej granicy głównego rejonu brygad pierwszego rzutu do tylnej granicy pasa obrony związku taktycznego, czyli w pasie tyłowym związku taktycznego.

Zbierane i analizowane doświadczenia z ostatnich konfliktów zbrojnych pozwalają dokonać pewnych konstatacji, z których wynika, iż uderzenia agresora przeważnie mają na celu uzyskanie zaskoczenia od pierwej fazy działań i wykorzystanie jego efektów postrzegają jako warunek osiągnięcia celu prowadzonej operacji. Przy takiej ocenie zagrożenia z uwzględnieniem historycznych doświadczeń, przyjęcie koncepcji defensywnej jako podstawowego modelu działań ma swe uzasadnienia. Odpowiada to także istocie obrony określonej przez C. v. Clausewitza, charakteryzującej się wyczekiwaniem na cios i jego odparciem[115].

Aby utrzymać zajmowany pas trzeba odeprzeć uderzenia przeciwnika, dlatego broniący się ciągle poszukuje skutecznych sposobów stawiania oporu nacierającemu. Analiza literatury przedmiotu pozwala wnioskować, iż w dobie coraz to większych możliwości uzyskania zaskoczenia przez nacierającego obrońca powinien dążyć do rozpoznania zamiarów przeciwnika, określenia jego celu działania i ustalenia kierunku głównego uderzenia. Następnie osłabić jego uderzenia działaniami opóźniającymi i poprzez sterowanie skanalizować jego ruch. W kolejnym etapie działań należy dążyć do pozbawienia przeciwnika inicjatywy i zatrzymać go na zaplanowanej wcześniej rubieży, aby w końcowym etapie stworzyć odpowiednie warunki do jego całkowitego rozbicia. Reasumując można przyjąć, iż do głównych epizodów walki obronnej zalicza się działania opóźniające w pasie sił przysłaniania, walkę o utrzymanie przedniej linii obrony i zapewnienie swobody operacyjnej wraz z wykonywaniem zwrotów zaczepnych jako walkę w głębi obrony.

Przedstawiony podział jest przeprowadzony według kryterium dających się wyodrębnić etapów walki. Pozwala on na poprawne rozumienie mechanizmu jej prowa-

---

[115] C. V. Clausewitz, O wojnie, s. 421.

dzenia przez związek taktyczny i czyni ją bardziej uporządkowaną. Nie należy jednak traktować działań obronnych jako przedsięwzięć realizowanych według stałego schematu, gdzie zawsze powinien wystąpić element osłony, obrony stałej i wykonanie zwrotu zaczepnego. Sytuacje, w której związek taktyczny może prowadzić obronę są odmienne. Zależnie od sytuacji operacyjno-taktycznej przenoszony może być punkt ciężkości, czy to na działania przed przednią linią obrony, czy też na walkę w głębi. Balansowanie tym punktem ciężkości w zależności od zaistniałej sytuacji, czyli skupieniem sił i środków w odpowiednim miejscu i czasie, będzie odgrywało znaczącą rolę w osiągnięciu założonego celu obrony.

W odniesieniu do wyżej przedstawionych działań prowadzone badania pozwoliły potwierdzić przyjętą hipotezę, iż stopień osiągnięcia celu obrony związku taktycznego w obecnych uwarunkowaniach znacznie wzrośnie, jeżeli umiejętnie wykorzysta walory bojowe wojsk obrony terytorialnej przy właściwej koordynacji i synchronizacji wspólnie wykonywanych zadań. Połączenie wysiłków wymienionych komponentów wojsk lądowych oraz racjonalne i zgodne z ich przeznaczeniem wykorzystanie podporządkowanych sił obrony terytorialnej w obronie związku taktycznego znacząco podwyższą możliwość wykonania zadania.

Najbardziej skutecznym sprawdzianem efektywności obrony związku taktycznego wzmocnionego siłami obrony terytorialnej są wyniki uzyskiwane podczas prowadzenia walki obronnej. Stąd, mając na uwadze główny problem badawczy i wynikające z niego problemy szczegółowe oraz przyjęty układ procedury badawczej, posługując się dostępnymi metodami badawczymi, dążono do udzielenia odpowiedzi na następujące pytanie: jaka jest specyfika prowadzenia obrony związku taktycznego wojsk operacyjnych wzmocnionego siłami obrony terytorialnej?

Układ podrozdziałów został dostosowany do zakładanego chronologicznego rozwoju sytuacji bojowej. Wyeksponowano możliwości wykorzystania walorów wojsk obrony terytorialnej w toku prowadzenia walki obronnej. Wyniki badań prowadzonych w celu rozwiązania powyższego problemu zawarto w niżej przedstawionych podrozdziałach.

4.2.1. Walka przed przednią linią obrony

Zarówno wnioski z ostatnich konfliktów, jak też analiza literatury traktującej o modelu działania potencjalnego przeciwnika oraz możliwość użycia przez niego nowoczesnych środków rozpoznania i rażenia, broni precyzyjnej i nowoczesnego sprzętu sprawia, iż wymagania wobec obrony stale rosną. Broniący się związek taktyczny w początkowej fazie walki może być narażony przede wszystkim na silne uderzenia lotnictwa, artylerii, a następnie zgrupowań powietrzno-lądowych. Poprzez takie działanie przeciwnik będzie dążył do utrzymania inicjatywy i rozegrania walki zgodnie ze swoja koncepcją. Rolą obrońcy jest umiejętne wyczekiwanie na cios i skuteczne jego odparcie. Wyraża się to przeciwdziałaniem środkom rozpoznania i walki elektronicznej przeciwnika, skuteczną obroną przeciwlotniczą, maskowaniem i działaniami pozornymi (stosowanie kamuflażu), czyli minimalizacji strat własnych w pierwszej fazie uderzenia przeciwnika, tak aby zachować maksymalny potencjał związku taktycznego do bezpośredniego starcia z jego siłami lądowymi. Zachowanie takiego stanu rzeczy umożliwiają w dużej mierze wojska obrony terytorialnej. One to jako „gospodarz" terenu umożliwią korzystanie z istniejących obiektów odpornych na uderzenia lotnictwa lub usprawnią przygotowanie rozbudowy fortyfikacyjnej. Przyczynią się zarówno do skuteczniejszego maskowania sił związku taktycznego, jak też pozorowania działań na innych kierunkach celem wprowadzenia przeciwnika w błąd. Pomocne będą do niwelowania skutków uderzeń lotnictwa przeciwnika i w razie potrzeby reorganizacji struktury obrony. Utrzymanie zdolności bojowej możliwie największej ilości potencjału bojowego związku taktycznego stwarza możliwość skutecznego wykonania zadań obronnych w walce lądowej.

Wyniki badań teoretycznych oraz doświadczenia z ćwiczeń wskazują, iż wzmocnienie związku taktycznego siłami wojsk obrony terytorialnej poszerzają możliwości wielowariantowych rozwiązań w zakresie koncepcji prowadzenia walki obronnej. Potwierdzeniem tego jest mnogość zadań jakie mogą wykonywać wojska terytorialne na korzyść obrony związku taktycznego. Należy brać pod uwagę fakt, iż siły raz użyte trudno będzie wykorzystać w innym czasie i miejscu, dlatego ważne

jest, aby wykonywały one swoje zadania tam, gdzie ich działanie będzie najbardziej efektywne.

W zależności od sytuacji istnieje też wiele sposobów prowadzenia walki przez związek taktyczny przed przednią linią obrony. Występuje jednak ścisła relacja między działaniami w tym etapie a sposobem osiągnięcia celu obrony. Rozpatrując walkę przed przednią linią obrony, jednym ze sposobów jest rażenie przeciwnika dostępnymi środkami ogniowymi i elektronicznego oddziaływania w celu dezorganizacji jego natarcia i zadania mu maksymalnych strat (rys. 20).

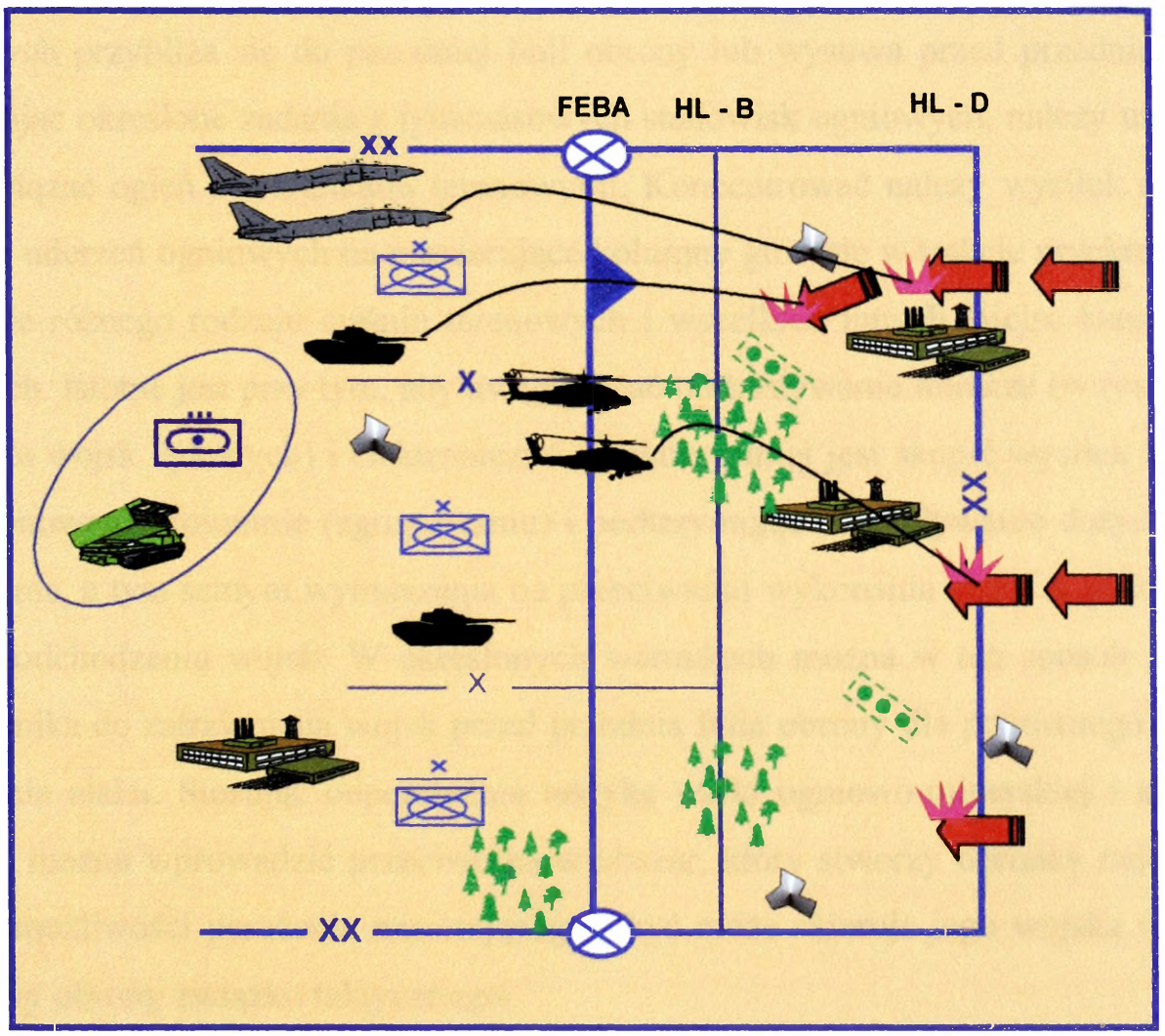

Rys. 20. Idea prowadzenia walki przed przednią linią obrony poprzez rażenie ogniowe

Działania te charakteryzują się oddziaływaniem na przeciwnika dostępnymi środkami zanim podejmie on walkę o przednią linię obrony. Umożliwiają to współczesne środki rażenia broniących się wojsk, głównie ich siła i zasięg rażenia.

Osiągnięcie zakładanego celu obrony realizuje się poprzez uderzenia lotnictwa, śmigłowców szturmowych, wojsk rakietowych i artylerii, które powinny osłabić i zdezorganizować planowane uderzenie zgrupowań wojsk przeciwnika już podczas podchodzenia do rubieży ataku.

Organiczne siły i środki związku taktycznego posiadają określone możliwości oddziaływania na podchodzące wojska przeciwnika. Dlatego w okresie ogniowego wzbraniania podejścia i rozwinięcia wojsk, główny wysiłek skupia się na obiektach, których zniszczenie, obezwładnienie lub czasowe zatrzymanie zdezorganizuje i osłabi atak. Dążąc do wydłużenia zasięgu, a tym samym czasu oddziaływania, część środków ogniowych przybliża się do przedniej linii obrony lub wysuwa przed przednią linię. Wykonując określone zadania z tymczasowych stanowisk ogniowych, należy umiejętnie powiązać ogień z warunkami terenowymi. Koncentrować należy wysiłek na wykonaniu uderzeń ogniowych na maszerujące kolumny głównie w trakcie przekraczania przez nie różnego rodzaju ciaśnin terenowych i wszelkich innych miejsc kanalizujących ruch. Istotne jest przy tym, aby uwzględniać oddziaływanie lotnicze (w tym także lotnictwa wojsk lądowych) i elektroniczne. Najkorzystniej jest skupić wysiłek na wyselekcjonowanej kolumnie (zgrupowaniu) i podtrzymując oddziaływanie dążyć do jej opóźnienia, a tym samym wymuszenia na przeciwniku wykonania ataku stopniowo, w miarę podchodzenia wojsk. W określonych warunkach można w ten sposób zmusić przeciwnika do zatrzymania wojsk przed przednią linią obrony dla ponownego zorganizowania ataku. Stosując odpowiednią taktykę walki ogniowo-minerskiej i elektronicznej, można wprowadzić przeciwnika w obszar, który stworzy obrońcy najdogodniejsze możliwości porażenia nacierającego i być może skieruje jego wojska w rejon kluczowy obrony związku taktycznego.

Wytworzenie takiego stanu rzeczy jest szczególnie korzystne dla broniących się wojsk. Wymuszenie na przeciwniku ataku częścią sił stwarza realne szanse na jego odparcie. Umożliwia wzmocnienie zagrożonego kierunku (rejonu) głównie przez manewr wojsk z kierunku, na którym atak został opóźniony. Tego rodzaju sytuacja to klasyczny przykład bicia nacierającego częściami. Przeprowadzony szybko i skrycie manewr określonych elementów ugrupowania bojowego zagwarantuje stworzenie bardzo silnej zapory, której próbę pokonania przeciwnik okupi dużymi stratami.

Zatrzymanie się zgrupowania uderzeniowego dla uporządkowania własnych szyków i wniesienia niezbędnych korekt do planu natarcia jest również sytuacją ze wszech miar korzystną dla obrońcy. Umożliwia bowiem kontynuowanie rażenia ogniowo-elektronicznego, dokonanie niezbędnych korekt w systemie obrony i usunięcie skutków uderzeń przeciwnika.

Dowódca związku taktycznego, kierując zwalczaniem wojsk przeciwnika na podejściach do przedniej linii obrony wzmacnia obronę na prawdopodobnym kierunku jego głównego uderzenia. Gdy sytuacja tego wymaga, precyzuje zadania dla oddziałów oraz przeprowadza manewr siłami i środkami. Na rozpoznanych, najbardziej prawdopodobnych kierunkach natarcia broni pancernej zwiększa gęstość środków przeciwpancernych i zapór inżynieryjnych oraz doskonali rozbudowę fortyfikacyjną. Wszystkie przedsięwzięcia ukierunkowane na doskonalenie obrony, w tym także te, które są związane ze zmianą rejonów rozmieszczenia wojsk, przeprowadza się szybko, rygorystycznie przestrzegając zasad maskowania i kończy przed rozpoczęciem walki o utrzymanie przedniej linii obrony[116].

W przedstawionym wariancie (rys. 20) osiągnięcie pożądanego efektu zarówno w postaci rozpoznania sił i kierunku uderzenia przeciwnika, jak też obniżanie potencjału i dezorganizowanie jego działań związek taktyczny realizuje poprzez oddziaływanie ogniowe i elektroniczne. Natomiast wzmocnienie siłami wojsk obrony terytorialnej obrony związku taktycznego stwarza możliwość ich wykorzystania na pomocniczym kierunku głównego pasa obrony, wzmocnienia brygady pierwszego rzutu lub użycia w tyłowym pasie obrony.

Współczesne poglądy na sposoby prowadzenia działań zaczepnych pozwalają zakładać, iż nacierający przeciwnik oprócz przewagi w powietrzu będzie posiadał wielokrotną przewagę potencjału lądowego. Może też dążyć do rozpoznania naszej obrony, jak też stworzenia warunków rozbicia naszych sił poprzez obniżanie ich potencjału i utrzymania inicjatywy. Należy zatem poszukiwać takich rozwiązań, które zapewniają możliwości przejęcia inicjatywy i osiągania miejscowej przewagi. Natomiast drogą do osiągnięcia trwałości obrony jest jej aktywność. Obrona będzie tym

---

[116] Por. Działania taktyczne wojsk lądowych, Warszawa 1995, s. 53-54.

bardziej trwała, im aktywniejsze będą działania obrońcy[117]. Związek taktyczny, aby osiągnąć taki stan rzeczy w sprzyjających warunkach, organizuje pas sił przesłaniania, gdzie może wykonywać zadania obronne oddział wydzielony w sile od wzmocnionego batalionu do brygady. Celem działań w pasie sił przesłaniania powinno być rozpoznanie uderzenia przeciwnika, a w tym określenie jego celu i głównego kierunku natarcia, dezorganizacja i osłabienie jego uderzenia poprzez działania opóźniające, zyskanie czasu na przygotowanie głównego pasa obrony, zmylenie przeciwnika co do przebiegu przedniej linii obrony oraz skanalizowanie jego ruchu w rejon kluczowy zgodnie z przyjętą koncepcją rozegrania walki przez obrońcę. Zadanie maksymalnych strat i w sprzyjających warunkach nawet chwilowe zerwanie natarcia przeciwnika.

Wyniki prowadzonych badań (wykres 11) wskazują, iż optymalnym wariantem wydzielenia sił przez związek taktyczny do pasa sił przesłaniania jest zgrupowanie składające się z wojsk operacyjnych wzmocnionych siłami obrony terytorialnej.

Wykres 11

Opinie respondentów na temat składu sił wydzielanych przez związek taktyczny do pasa sił przesłaniania

[117] Z. Ścibiorek, Rozważania..., s. 56.

Działania w pasie sił przesłaniania są bardzo trudnym etapem prowadzenia obrony przez związek taktyczny. Wysyłany oddział wydzielony narażony jest na najsilniejsze uderzenie przeciwnika, a jednocześnie spoczywa na nim odpowiedzialność wykonania zadań, które wynikną z przyjętej koncepcji walki obronnej. Potencjał wydzielany do pasa sił przesłaniania powinien być na tyle silny i elastyczny, aby mógł samodzielnie wykonywać postawione zadania w oderwaniu od sił głównych związku taktycznego. Muszą więc być to siły rzędu brygady, jeżeli chcemy, aby pas sił przesłaniania spełnił swoją rolę. Pojawia się dylemat, bo w układzie, gdy związek taktyczny składa się z trzech brygad wysłanie jednej z nich do pasa sił przesłaniania stwarza wiele problemów odnośnie przyjęcia koncepcji walki w głównym pasie obrony. Ponadto wojska prowadzące działania w pasie sił przesłaniania przyjmują najsilniejsze uderzenia i w związku z tym straty ich mogą być znaczne, a czas odtworzenia zdolności bojowej znacznie wydłużony.

W przypadku wzmocnienia związku taktycznego siłami wojsk obrony terytorialnej możliwości wielowariantowego użycia sił znacznie wzrasta. Dowódca związku taktycznego będzie miał możliwość utworzenia pasa sił przesłaniania, silnego pierwszego rzutu i posiadania silnego odwodu. Do pasa sił przesłaniania wyznaczone mogą być w zależności od sytuacji operacyjnej i terenu oraz sił wzmocnienia tylko wojska obrony terytorialnej, które po wykonaniu zadania mogą przejść do działań nieregularnych. Innym wariantem jest, gdy wojska obrony terytorialnej wzmocnione zostaną częściowo wojskami operacyjnymi lub będzie to przewaga wojsk operacyjnych, a wzmocnienie stanowić będą siły obrony terytorialnej. Wydzielone siły wojsk operacyjnych mogą też samodzielnie przejść do działania w pasie sił przesłaniania. W każdym przypadku mimo organizacji pasa sił przesłaniania, dowódca nie jest ograniczony użyciem sił w głównym pasie obrony związku taktycznego (rys. 21).

W wypadku użycia wojsk obrony terytorialnej przed przednią linią, posiadany (zaoszczędzony) potencjał wojsk operacyjnych przejmie walkę w głównym pasie obrony lub odwrotnie, kiedy wojska operacyjne zostaną użyte do pasa sił przesłaniania to wówczas istnieje możliwość użycia w głównym pasie obrony wojsk terytorialnych.

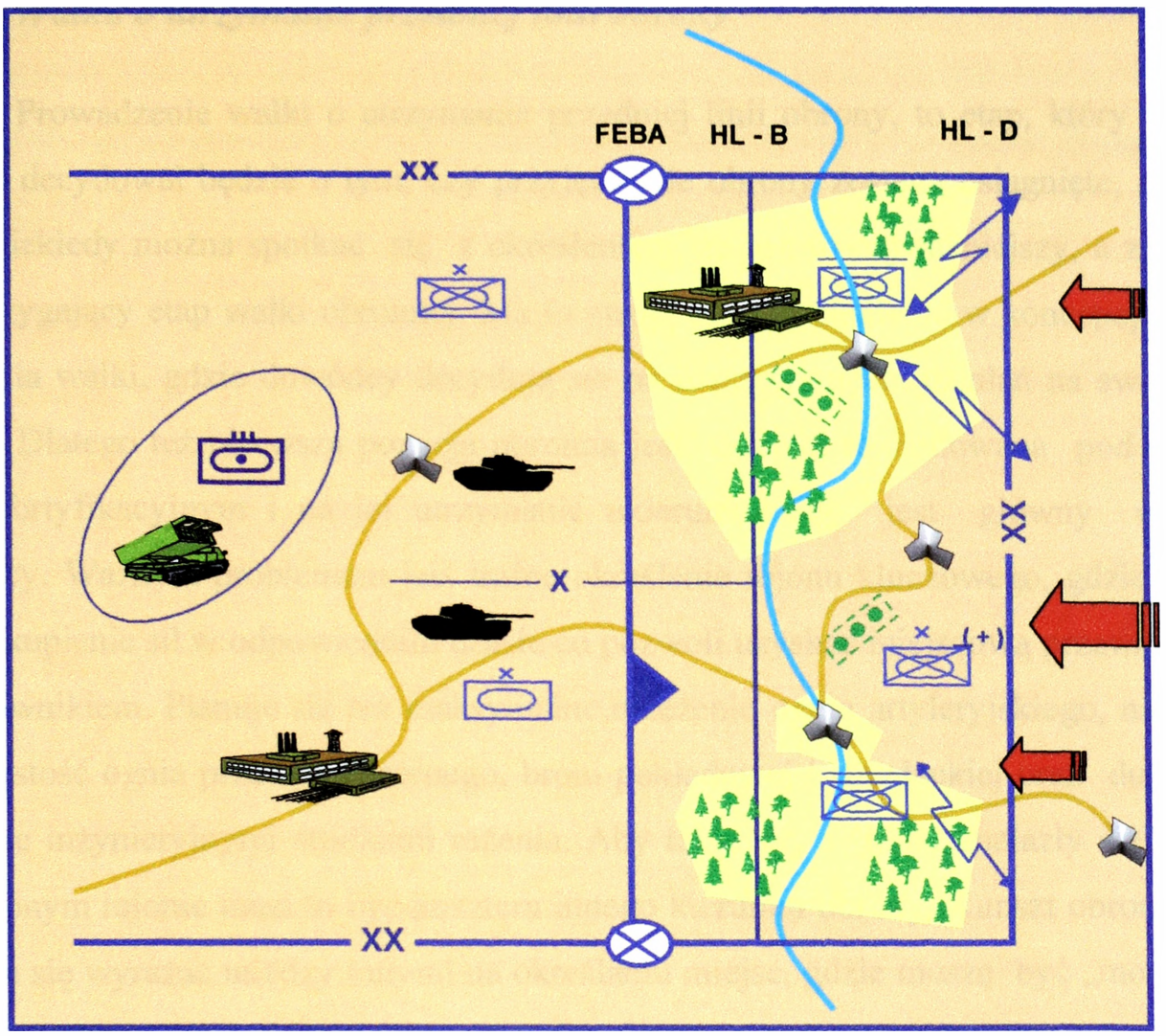

Rys. 21. Działanie wojsk operacyjnych wzmocnionych siłami wojsk obrony terytorialnej w pasie sił przesłaniania związku taktycznego

Warianty tworzenia i samego działania będzie dyktowała sytuacja operacyjno-taktyczna sił własnych i przeciwnika, teren i otrzymane zadanie oraz przyjęty cel walki. W przypadku wzmocnienia związku taktycznego siłami obrony terytorialnej wzrastają możliwości przyjęcia bardziej racjonalnego rozwiązania prowadzenia obrony.

Z doświadczeń przeprowadzonych ćwiczeń oraz uzyskane wyniki badań (wykres 11) potwierdzają, iż najkorzystniejszym wariantem składu sił wydzielanych do pasa sił przesłaniania jest wzmocnienie wojsk operacyjnych siłami wojsk obrony terytorialnej. Znaczne możliwości we wspieraniu wojsk operacyjnych w przystosowaniu terenu, budowy zapór i niszczeń fortyfikacyjnych, jak też zwalczaniu broni pancernej przeciwnika na małych odległościach w połączeniu z dobrą znajomością terenu działań powoduje, iż wspólne działania z manewrowymi siłami wojsk operacyjnych w znaczący sposób zwiększa prawdopodobieństwo wykonania zadań, jakie zawiera w sobie ten etap walki obronnej.

4.2.2. Walka o utrzymanie przedniej linii obrony

Prowadzenie walki o utrzymanie przedniej linii obrony, to etap, który bardzo często decydował będzie o tym, czy przyjęte cele obrony zostaną osiągnięte, czy też nie. Niekiedy można spotkać się z określeniem, że jest to najważniejszy, a zarazem rozstrzygający etap walki obronnej. Ma to swoje odzwierciedlenie w koncepcjach rozegrania walki, gdzie dowódcy decydują się na rozstrzygnięcie działań na swoją korzyść. Dlatego też pierwsza pozycja obronna jest najlepiej rozbudowana pod względem fortyfikacyjnym i na jej utrzymanie ukierunkowany jest główny wysiłek obrońcy. Ważnym problemem jest trafne określenie rejonu kluczowego, gdzie następuje skupienie sił w odpowiednim czasie co pozwoli uzyskać miejscową przewagę nad przeciwnikiem. Planuje się też maksymalne natężenie ognia artyleryjskiego, największą gęstość ognia przeciwpancernego, broni pokładowej i strzeleckiej oraz duże nasycenie inżynieryjnymi środkami rażenia. Aby takie siły i środki znalazły się w wyznaczonym rejonie musi to być kosztem innego kierunku obrony. Kunszt obrońcy powinien się wyrażać między innymi na określaniu miejsc, gdzie muszę być „mocny", a gdzie mogę posiadać słabe punkty swojej struktury obrony. Należy przy tym mieć na uwadze zamiary działań zaczepnych przeciwnika, który dąży do osiągnięcia odmiennego celu. Dowódca związku taktycznego kierując walką o utrzymanie przedniej linii obrony odpiera atak pancerno-zmechanizowanych zgrupowań przeciwnika, ześrodkowując ogień na najgroźniejszych zgrupowaniach. Szybko przeprowadzając nieodzowny manewr, zadaje im straty i powstrzymuje dalszy ruch do przodu. Po osiągnięciu takiego stanu, główny wysiłek przenoszony jest na inny kierunek, gdzie przeciwnik szuka nowej możliwości pokonania obrony. Skutecznym wsparciem w tym rozstrzygającym etapie mogą być wojska obrony terytorialnej.

Wzmocnienie obrony związku taktycznego wojsk operacyjnych jednostkami obrony terytorialnej pozwala uzyskać większe nasycenie sił w rejonach kluczowych obrony (rys. 22). Uzyskana w ten sposób spoistość obrony i umiejętna koncentracja ognia oraz właściwe wkomponowanie w teren zapór inżynieryjnych w połączeniu z oddziaływaniem elektronicznym powinno być tym czynnikiem, który wraz z pododdziałami broniącymi pierwszej pozycji obronnej załamią natarcie przeciwnika

przed przednią linią obrony. Natomiast kierunki pomocnicze, mało prawdopodobne do prowadzenia natarcia przez przeciwnika, z powodzeniem mogą być bronione przez wojska obrony terytorialnej samodzielnie lub wspólnie z wojskami operacyjnymi.

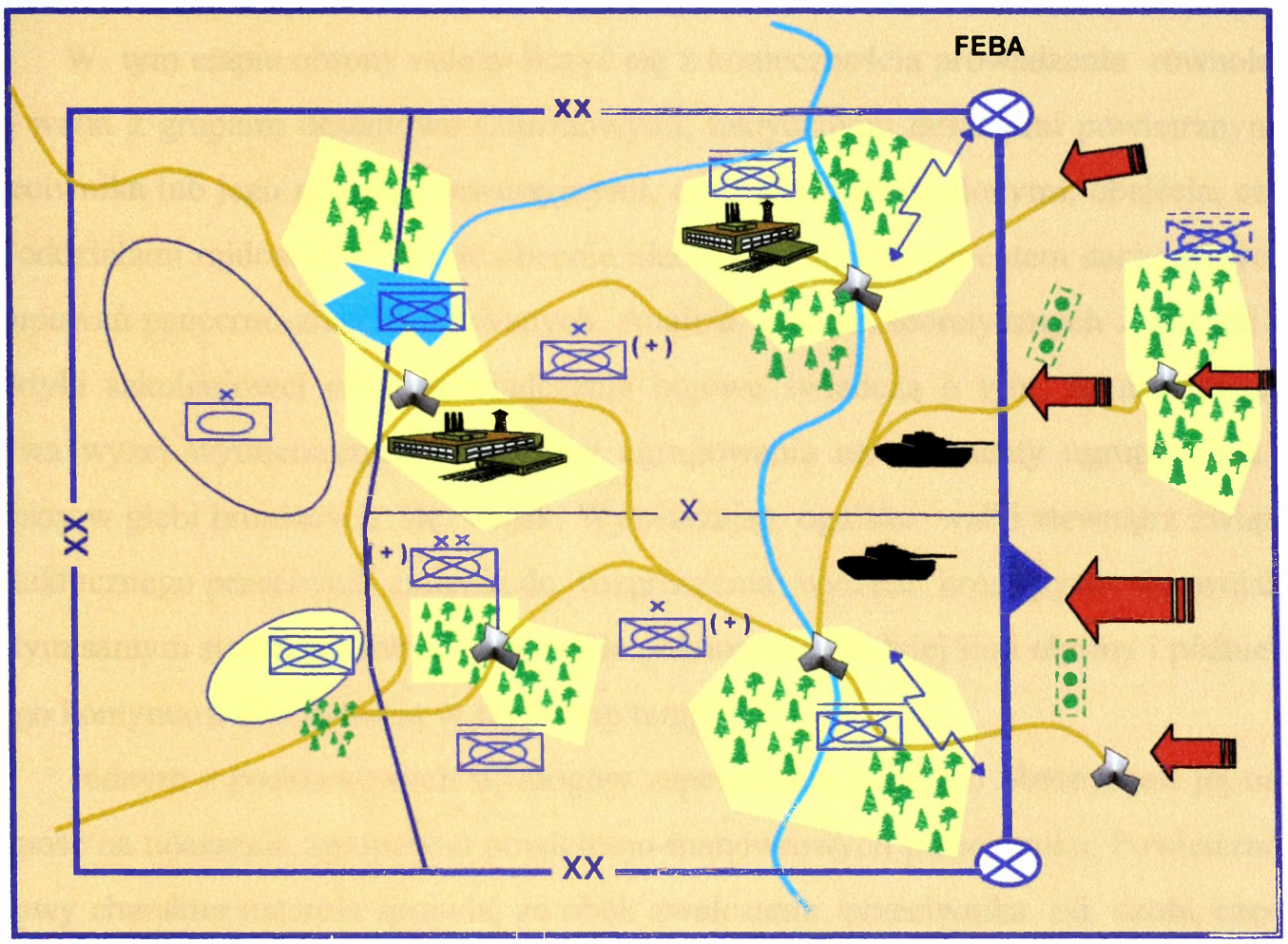

Rys. 22. Działanie wojsk operacyjnych wzmocnionych siłami wojsk obrony terytorialnej w walce o utrzymanie przedniej linii obrony

Takimi obiektami są miasta i miejscowości w pasie obrony związku taktycznego, gdzie wojska terytorialne posiadają formacje typu bataliony forteczne. Posiadanie takiego atutu pozwala odciążyć wojska operacyjne oraz zapewnia skuteczną obronę obiektów miejskich. O skuteczności obrony miast przez wojska terytorialne przekonuje nas zarówno wiele przykładów historycznych, jak też aktualna uporczywa obrona Groznego przez bojowników czeczeńskich, którzy mimo tak długotrwałej ofensywy i przeważających sił wojsk rosyjskich uzyskują dużą skuteczność obrony. Innymi rejonami, gdzie wojska terytorialne skutecznie i z powodzeniem mogą prowadzić działania obronne są tereny górzyste i lesisto-jeziorne. Mogą one także skutecznie bronić mostów na przeszkodach wodnych, węzłów komunikacyjnych, czy też innych obiek-

tów o dużym znaczeniu dla prowadzenia obrony przez związek taktyczny. W przypadku przeważających sił przeciwnika i niemożności prowadzenia działań regularnych wojska terytorialne mają możliwość elastycznego przejścia do działań nieregularnych i skutecznego dezorganizowania uderzeń agresora na jego tyłach.

W tym etapie obrony należy liczyć się z koniecznością prowadzenia równoległej walki z grupami desantowo-szturmowymi, taktycznymi desantami powietrznymi przeciwnika lub jego grupami dewersyjnymi, oddziałami wydzielonymi, obejścia, czy też oddziałami rajdowymi. Są one obecnie nieodłącznym komponentem nacierających zgrupowań pancerno-zmechanizowanych. Analiza założeń teoretycznych i wnioski z praktyki szkoleniowej oraz doświadczenia bojowe świadczą o tym, że nacierający używa wyżej wymienionych elementów ugrupowania na elementy ugrupowania i obiekty w głębi broniących się wojsk. Wytwarzając ognisko walki wewnątrz związku taktycznego przeciwnik zmierza do rozproszenia wysiłku broniących się wojsk, by tym samym stworzyć sobie warunki do pokonania przedniej linii obrony i późniejszego kontynuowania natarcia w szybszym tempie[118].

Jednym z podstawowych wymogów zapewnienia trwałości obrony, jest jej odporność na uderzenia zgrupowań powietrzno-manewrowych przeciwnika. Powietrzno-lądowy charakter natarcia sprawia, że obok zwalczania przeciwnika od czoła, część sił i środków związku taktycznego należy skierować do realizacji zadań związanych z blokowaniem, a następnie rozbiciem desantu powietrznego. W tych sytuacjach coraz częściej dostrzega się wojska terytorialne jako liczącego się partnera lądowych wojsk operacyjnych. Wojska te mogą bowiem odciążyć inne rodzaje sił zbrojnych od realizacji zadań drugoplanowych. Takim przedsięwzięciem podczas walki o utrzymanie przedniej linii obrony będzie np. walka z desantem przeciwnika. Wiele argumentów[119] przemawia za tym, iż połączenie wysiłku wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej może stanowić skuteczny odwód przeciwdesantowy wymaga to jednak dobrej koordynacji i synchronizacji działań. Oznacza to, iż rolę odwodu przeciwdesantowego obrony związku taktycznego może spełniać część sił obrony terytorialnej, które w swojej specyfice działania znają taktykę blokowania (izolacji), a następnie zwalczania desantu

---

[118] Por., Z. Ścibiorek, Obrona związku taktycznego (oddziału), Warszawa 1993, s. 63.
[119] Por., S. Święcicki, Współdziałanie odwodu ogólnowojskowego korpusu z siłami obrony terytorialnej podczas desantu powietrznego, rozprawa doktorska, Warszawa 1997, s. 39-70.

przeciwnika. W przypadku większych sił desantowych przeciwnika mogą blokować i zabezpieczać jego likwidację przez wojska operacyjne. Podobną rolę wojska terytorialne mogą spełniać w przypadku użycia przez przeciwnika oddziałów wydzielonych, oddziałów obejścia, czy też oddziałów rajdowych itp.

Po odparciu ataku przed przednią linią związek taktyczny nadal prowadzi walkę ogniową. Zwalcza wycofujące się lub przechodzące do obrony wojska przeciwnika, utrudnia mu wykonanie manewrów i ponowną organizację ataku. Jednocześnie oddziały usuwają skutki dotychczasowego oddziaływania przeciwnika i przygotowują się do ponownego odparcia jego uderzeń. Odtwarza się naruszony system ognia, zamyka przejścia w zaporach inżynieryjnych dokonuje się dodatkowej rozbudowy punktów oporu i uzupełnia zużyte środki materiałowe oraz udziela rannym pomocy medycznej. Jest to trudny okres, bo obrońca musi wykonywać przedsięwzięcia związane ze stałym oddziaływaniem na przeciwnika celem pozbawienia go swobody działania, jak też realizować szereg czynności związanych z odtworzeniem struktury obrony.

Prowadzone badania wskazują, iż posiadane wzmocnienie związku taktycznego w postaci wojsk obrony terytorialnej jest racjonalnym doskonałym rozwiązaniem, gdyż przydzielone jednostki z powodzeniem mogą odciążyć siły operacyjne od szeregu przedsięwzięć związanych z reorganizacją obrony, stwarzając jednocześnie dogodne warunki do bezpośredniej walki z przeciwnikiem. Uzyskane wyniki badań pozwoliły na zdefiniowanie obszarów, gdzie użycie wojsk obrony terytorialnej w ramach obrony związku taktycznego jest najbardziej efektywne. Zostały też zdefiniowane i przeanalizowane zadania, jakie mogą wykonywać te wojska i uzyskane wyniki w sposób jednoznaczny wskazują, iż wojska terytorialne nadają się do realizacji przedsięwzięć związanych z odtworzeniem struktury obrony w przypadku załamania natarcia przeciwnika w głównym rejonie obrony brygad pierwszego rzutu.

4.2.3. Walka w głębi pasa obrony

W sytuacji kiedy nastąpi włamanie zgrupowania uderzeniowego przeciwnika w głąb obrony związku taktycznego dochodzi do walki w głębi obrony. Obrońca powinien wówczas dążyć do zdecdowanego przeciwdziałania, gdyż walka w głębi jest najtrudniejszym etapem walki obronnej, wymagającym od dowódców dużej inwencji, kunsztu, a niekiedy intuicji w podejmowanych decyzjach. Często zaistniała sytuacja wymagać będzie od dowódcy trudnych decyzji (wyważenia), gdzie jest potrzebna stabilność i opór, a w którym miejscu manewr i odpowiednio skalkulowane ryzyko. Taką ewentualność należy dostrzegać już podczas wariantowania użycia posiadanego potencjału bojowego, jak też podczas dokonywania koordynacji i synchronizacji przyjętej przez dowódcę związku taktycznego koncepcji rozegrania walki i osiągnięcia założonego celu.

W wypadku włamywania się przeciwnika w głąb obrony dąży się do zatrzymania jego natarcia od czoła, uniemożliwienia rozprzestrzeniania się w głąb i stronę skrzydeł, odizolowania podchodzących jego odwodów. Ogniem wszystkich środków rażenia z dotychczas zajmowanych lub zapasowych punktów oporu, manewrem odwodów specjalnych, oddziału zaporowego i sił z kierunków pasywnych (nieatakowanych odcinków) oraz aktywną walką pododdziałów, które znalazły się na tyłach przeciwnika, zadaje mu się maksymalne straty i dezorganizuje dalsze prowadzenie działań zaczepnych. W systemowym oddziaływaniu na nacierającego istotne jest, aby określić miejsca i kierunki, na których przeciwnik nie będzie nacierał lub atakował małymi siłami. Zaoszczędzone w ten sposób siły mogą być wykorzystane w rejonach kluczowych obrony. Istotne znaczenie ma tu zapewnienie swobody manewru własnych sił, wykonanie silnego i zaskakującego ognia, głównie przeciwpancernego, przez co może zadać nacierającemu znaczne straty. Działania takie zaliczane są jednak do pasywnych, które nie gwarantują osiągnięcia celu obrony. Można go natomiast osiągnąć w wyniku zwrotu zaczepnego wykonywanego przez broniący się związek taktyczny lub uczestniczeniu w wytworzeniu warunków, aby taki zwrot zaczepny wykonał szczebel nadrzędny.

Kontratak, pomimo pewnych przeobrażeń w prowadzeniu obrony, nadal jest przejawem najwyższej aktywności obrońcy, która pozbawia przeciwnika swobody działania i zadaje mu straty na wybranym kierunku. Wykonanie kontrataku podczas walki obronnej sprawia, że dużego znaczenia nabiera również czynnik psychologiczny. Udział dowódców i żołnierzy w zwrocie zaczepnym podnosi ich morale, wyzwala energię do działania, utwierdza w przekonaniu o możliwości odniesienia sukcesu. Ostateczną decyzję o wykonaniu kontrataku podejmuje dowódca w toku prowadzenia obrony. Oprócz spełnienia warunków stwarzających duże prawdopodobieństwo powodzenia tego rodzaju zwrotu zaczepnego, istotną rolę odgrywa również czas. Kontratak można wykonać już podczas walki o pierwszą pozycję obronną lub później w głębi pasa obrony związku taktycznego[120]. W obydwu przypadkach występuje określone ryzyko. Wczesne wykorzystanie odwodu pozbawia dowódcę możliwości skutecznego reagowania na zmieniającą się sytuację taktyczną. Natomiast „wpuszczenie" nacierającego zbyt głęboko grozi utraceniem kontroli nad rozwojem sytuacji i stawia pod znakiem zapytania możliwość osiągnięcia celu obrony[121].

Powodzenie kontrataku zależy w dużym stopniu od trafnego określenia kierunku, rubieży i czasu wykonania uderzenia; wydzielenia odpowiednich sił i środków zapewniających wytworzenie lokalnej przewagi; sprawnego przegrupowania uderzających sił na rubież kontrataku; właściwego zabezpieczenia uderzenia przez siły w styczności; osłony skrzydeł kontratakujących sił; właściwej organizacji ogniowego i elektronicznego oddziaływania na przeciwnika oraz wszechstronnego zabezpieczenia bojowego działań; synchronizacji działań w czasie i przestrzeni wszystkich uczestników tego przedsięwzięcia.

Sposób rozgrywania działań w głębi pasa obrony w znacznym stopniu zdeterminowany będzie rezultatami, jakie osiągnie przeciwnik w wyniku natarcia. W przypadku, kiedy przeciwnik przełamie pierwszą pozycje obrony i z powodzeniem kontynuuje natarcie, posiadając jeszcze siły do potęgowania swojego uderzenia zasadnym

---

[120] Nie są to jedyne sytuacje wykonania zwrotu zaczepnego, każda armia posiada swoją teorię wykonywania zwrotów zaczepnych. Przykładowo armia Bundeswehry preferuje w ramach działań obronnych zatrzymanie przeciwnika na przedniej linii obrony, a następnie poprzez zwrot zaczepny (często dwustronny, skrzydłowy) dąży do rozbicia sił przeciwnika. Wnioski zaczerpnięte z uczestnictwa w ćwiczeniu w Akademii Dowodzenia w Hamburgu w latach 1997-1998.

[121] Z. Ścibiorek, Obrona ..., s. 67.

staje się przejście do uporczywej obrony na trzeciej pozycji obronnej i działanie na rzecz wytworzenia warunków do wykonania przeciwuderzenia przez związek operacyjny. Cały ciężar walki z przeważającymi siłami przeciwnika skupiony zostanie na wykorzystaniu dogodnych warunków terenowych, manewrze sił na rubieże ryglowe i zdecydowany opór trzeciej pozycji skupiony na zatrzymaniu natarcia przeciwnika i zabezpieczeniu przeciwuderzenia korpusu.

Walkę w głębi pasa obrony związku taktycznego nie należy postrzegać tylko wówczas, gdy przeciwnik przełamie pierwszą pozycję obronną. Do takich działań może dojść także przed przełamaniem linii obrony lub w trakcie jej przełamywania. Jest to problem istotny, gdyż właśnie od tyłowego pasa obrony rozpocząć się może bezpośrednia konfrontacja ze zgrupowaniami przeciwnika. Cel działań zaczepnych może być w znacznym stopniu zdeterminowany rezultatami, jakie przeciwnik osiągnie w tyłowym pasie obrony. Siły przerzucane w wymiarze powietrznym lub zgrupowania lądowe, które przeniknęły przez luki (otwarte skrzydła), mogą na tyle zdezorganizować strukturę obrony, że może stać się zagrożone osiągnięcie jej celu. Działania w tym pasie powinny stanowić integralny element planu obrony i jednocześnie równoległy etap procesu osiągnięcia celu walki obronnej. Aby było to możliwe ten etap walki obronnej powinien się charakteryzować przede wszystkim następującymi właściwościami:

- zdolnością przeciwdziałania zgrupowaniom przeciwnika użytym w wymiarze powietrznym lub lądowym (np. oddział wydzielony);
- utrzymywaniem swobody działań i manewru;
- możliwością reakcji siłami i środkami na dowolny kierunek;
- stworzeniem warunków do pogłębienia obrony (narastania oporu);
- przygotowywaniem i wykorzystaniem infrastruktury w aspekcie osiągania celów pośrednich (alternatywnych);
- zabezpieczeniem przegrupowania siłom podchodzącym z głębi do wykonania uderzenia w ramach kontrataku lub przeciwuderzenia;
- możliwością wykonania kontrataku o celach ograniczonych lub otworzenia struktury obrony;
- możliwością osłony luk i skrzydeł.

- utrzymywaniem więzi między strukturalnymi (funkcjonalnymi) elementami ugrupowania;
- posiadaniem stałej zdolności realizacji przedsięwzięć z zakresu zabezpieczenia logistycznego i bojowego.

Zarówno przedstawiony obraz walki w głębi pasa obrony, jak też właściwości, jakimi ten etap powinien się charakteryzować w celu zachowania spoistości i trwałości obrony, potwierdza tezę, iż jest to najtrudniejszy etap w całej walce obronnej. Przedstawionym wymaganiom wychodzą naprzeciw wojska terytorialne, które dzięki swojej specyfice działań mogą wzmacniać związek taktyczny w tym okresie walki (rys. 23). Wyniki badań[122] wskazują, że w tym etapie wojska terytorialne są najbardziej predysponowane do wzmocnienia obrony związku taktycznego.

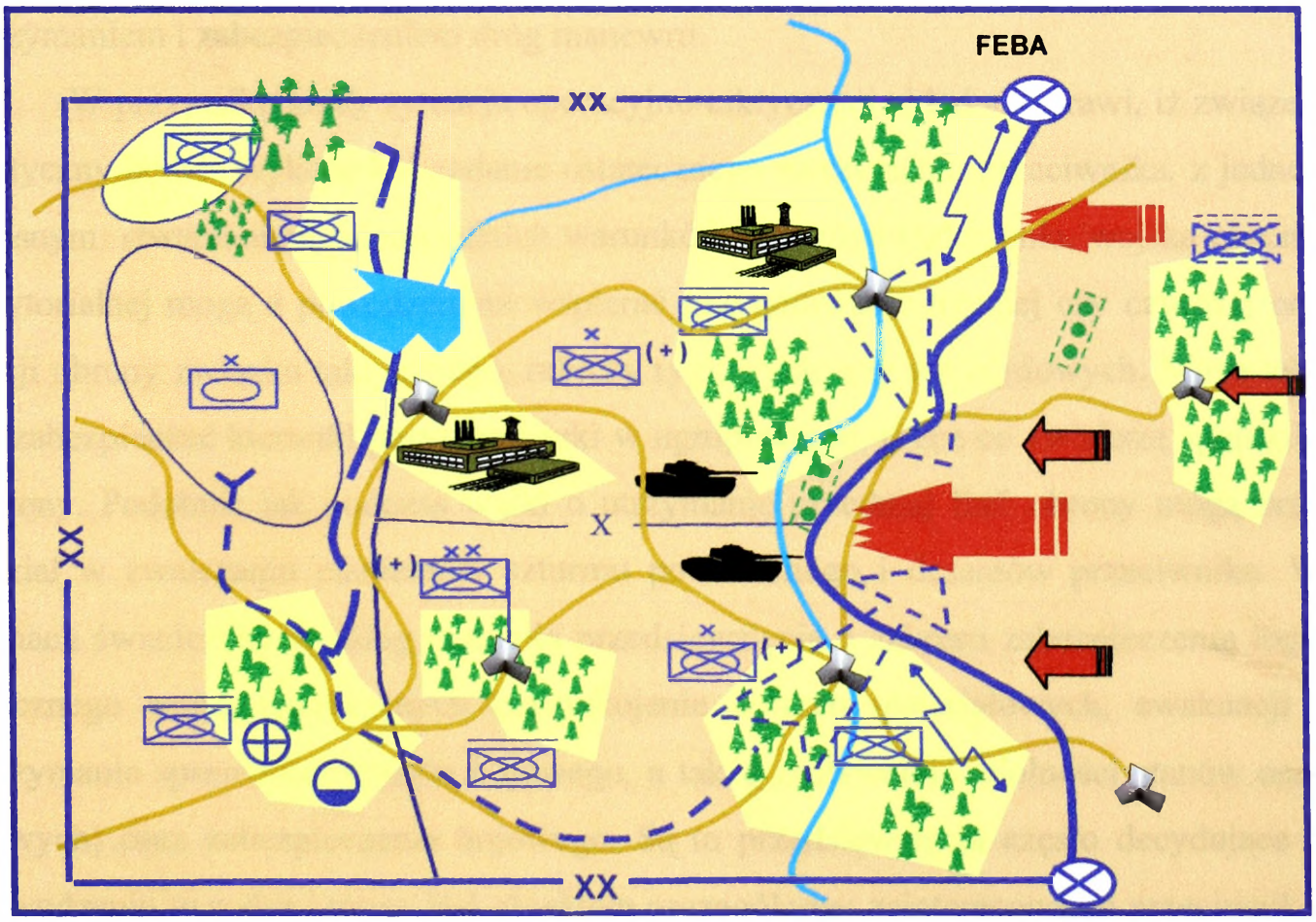

Rys. 23. Działanie wojsk operacyjnych wzmocnionych siłami wojsk obrony terytorialnej w walce w głębi pasa obrony związku taktycznego

[122] Patrz: wykres 7, Przekrój poglądów respondentów w odniesieniu do koncepcji wykorzystania wojsk obrony terytorialnej w poszczególnych etapach walki obronnej, s. 74.

Wojska obrony terytorialnej mogą prowadzić działania nieregularne na terenie zajętym przez siły przeciwnika, przez co mogą skutecznie dezorganizować jego natarcie, być źródłem informacji i bardzo pomocnym potencjałem podczas wykonywania kontrataku w celu odzyskania utraconego terenu.

W ramach działań regularnych można powierzyć wojskom terytorialnym obronę i osłonę kierunków drugorzędnych w celu zwiększenia nasycenia wojsk operacyjnych w rejonie włamania przeciwnika. Wkomponowując jednostki specjalistyczne (np.: jednostki forteczne, obrony i ochrony obiektów, itp.) związek taktyczny może zapewnić obronę rejonów bez potrzeby angażowania wojsk operacyjnych. W ramach tworzenia warunków wykonania kontrataku, działania związku taktycznego, będą się charakteryzowały dynamizmem manewru. Tu także wojska terytorialne mogą przejąć część zadań związanych z przygotowaniem rubieży (stanowisk) ogniowych oraz utrzymaniem i zabezpieczeniem dróg manewru.

W przypadku kiedy sytuacja operacyjno-taktyczna i układ sił sprawi, iż związek taktyczny będzie wykonywał zadanie ostatecznego zatrzymania przeciwnika, z jednoczesnym stwarzaniem odpowiednich warunków do przeciwuderzenia, wojska obrony terytorialnej mogą z powodzeniem wspierać przygotowanie trzeciej czy czwartej pozycji obrony związku taktycznego, rubieży ryglowych, czy też ogniowych. Mogą także zabezpieczać kierunki pasywne i luki w ugrupowaniu, przez co zwiększą spoistość obrony. Podobnie jak podczas walki o utrzymanie przedniej linii obrony mogą brać udział w zwalczaniu elementów szturmu powietrznego i desantów przeciwnika. W ramach świadczonych usług realizują przedsięwzięcia z zakresu zabezpieczenia logistycznego wojsk operacyjnych (zaspokojenie potrzeb materiałowych, ewakuacji i utrzymania sprawności sprzętu bojowego, a także zachowanie zdolności stanów osobowych) oraz zabezpieczenia bojowego. Są to przedsięwzięcia często decydujące o powodzeniu w walce i mogą być obiektem szczególnego zainteresowania przeciwnika. Jako jednostki obronno-ochronne skutecznie mogą przeciwdziałać dywersji przeciwnika.

Każda walka obronna powinna być prowadzona z zastosowaniem klasycznej reguły „tarczy i miecza". Rolę tarczy spełniają tu typowe działania defensywne, które mają za zadanie przyjąć cios przeciwnika i jednocześnie poprzez swoje działanie stwo-

rzyć warunki do wykonania zwrotu zaczepnego, czyli użycia miecza jako elementu rozstrzygającego w operacji obronnej. Clauzewitz w swoich rozważaniach określał to jako *„błyskawiczny miecz odwetowy jako najświetniejszy punkt obrony*. Dodawał też, iż *kto się go nie domyśli w porę, a raczej, kto go nie włączy zaraz do pojęcia obrony, ten nigdy nie pojmie jej przewagi"*[123].

Zwrot zaczepny, poprzedzony działaniami opóźniającymi i obronnymi, doprowadzić ma do rozbicia przeciwnika i odzyskania utraconego terenu, czyli doprowadzić do osiągnięcia celu obrony. Warunkiem koniecznym jest jednak posiadanie zarówno silnej defensywy, jak też siły do wykonania uderzenia. Uzyskane wyniki badań potwierdzają przyjętą hipotezę, iż skuteczność osiągania przez związek taktyczny celów w obronie znacząco wzrasta, jeżeli umiejętnie zostaną wykorzystane walory bojowe i przy właściwej synchronizacji działań z wojskami obrony terytorialnej.

4.3. Wnioski

W wyniku dokonania uogólnień uzyskanych rezultatów badań właściwości przygotowania i specyfiki prowadzenia obrony przez związek taktyczny wzmocniony siłami obrony terytorialnej zostały sformułowane następujące wnioski:

1. Różniące się komponenty wojsk lądowych jakimi są wojska operacyjne i wojska obrony terytorialnej, o innej taktyce działania i przeznaczeniu sprzęgnięte jednym celem obrony mogą stanowić dobrze funkcjonującą całość, która sprzyja osiąganiu sukcesów w walce.
2. Proces przygotowania obrony, rozpoczyna się od otrzymania zadania i trwa do osiągnięcia gotowości jej wykonania oraz jest kontynuowany w trakcie prowadzenia, aż do wykonania zadania. Obejmuje on szereg przedsięwzięć, które mają doprowadzić do osiągnięcia celu obrony, czyli pożądanego stanu końcowego. Realizację wymienionych przedsięwzięć możemy ująć w dwóch płaszczyznach. Pierwsza to przedsięwzięcia realizowane przez dowódcę i sztab związku taktycznego w ramach procesu dowodzenia. Druga płaszczyzna to przedsięwzięcia czynnościowe realizowane przez podwładnych w celu urzeczywistnienia przyjętej koncepcji

[123] Por. C. V. Clauzewitz, O wojnie ..., s. 101.

obrony poprzez przyjęcie ugrupowania bojowego przez związek taktyczny, zorganizowanie systemu ognia oraz wykorzystanie i przygotowanie pasa obrony.

3. Analiza porównawcza merytorycznego znaczenia terminu „współdziałanie" wskazuje, że w aspekcie sojuszu jest ona w pewnych kategoriach odpowiednikiem synchronizacji, która nie jest terminem nowym, jednak następuje powrót do jego stosowania w obecnej terminologii wojskowej.
4. Synchronizacja rozumiana jako zdolność do skupienia środków i działań w czasie i w przestrzeni w celu stworzenia korzystnego stosunku sił w decydującym miejscu. Obejmuje ona połączone efekty siły bojowej (wojsk i ognia) w decydującym miejscu, poprzez skoordynowane użycie wszystkich dostępnych sił i środków, wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej;
5. Prawidłowa synchronizacja działań daje gwarancje efektywnego wykorzystania sił i środków w odpowiednim miejscu i czasie, co zwiększa prawdopodobieństwo osiągnięcia celu walki.
6. Bez względu na rodzaj obrony w ramach jej prowadzenia można wyróżnić trzy etapy. Pierwszym z nich jest walka przed przednią linią obrony, która prowadzona jest od linii przejęcia odpowiedzialności przez związek taktyczny do linii przejęcia odpowiedzialności przez brygady pierwszorzutowe. Kolejnym jest walka o utrzymanie przedniej linii obrony, który obejmuje działania od linii przejęcia odpowiedzialności przez brygady pierwszego rzutu do tylnej granicy głównego rejonu obrony tych brygad. Ostatnim etapem jest walka w głębi obrony, prowadzona od tylnej granicy głównego rejonu brygad pierwszego rzutu do tylnej granicy pasa obrony związku taktycznego.
7. Trwałość obrony osiąga się głównie przez aktywność we wszystkich etapach jej prowadzenia. Wojska obrony terytorialnej poprzez swoje działania na korzyść obrońcy zwiększają jego swobodę działania.
8. Wzmocnienie związku taktycznego siłami wojsk obrony terytorialnej jest korzystnym rozwiązaniem, gdyż mogą one odciążyć jednostki operacyjne w prowadzeniu obrony na pomocniczych kierunkach. Wymienić tu można także obronę miast i miejscowości, rejonów górzystych i lesisto-jeziornych, ochronę i obronę ważnych

obiektów, walkę z desantem i przeciwnikiem szturmującym z powietrza oraz przedsięwzięcia związane z odtworzeniem struktury obrony.

9. Każda walka obronna powinna być prowadzona z zastosowaniem klasycznej reguły „tarczy i miecza". Rolę tarczy spełniają tu typowe działania defensywne wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej, które mają za zadanie przyjąć cios przeciwnika i jednocześnie poprzez swoje działanie stworzyć warunki do wykonania zwrotu zaczepnego, czyli użycia miecza jako elementu rozstrzygającego w obronie, do rozbicia przeciwnika i utrzymania zajmowanego terenu.

ROZDZIAŁ V

PERSPEKTYWY TAKTYCZNYCH DZIAŁAŃ OBRONNYCH WOJSK OPERACYJNYCH I OBRONY TERYTORIALNEJ

Teoretycy wojskowi obserwują i oceniają zmieniający się obraz pola walki, uwzględniając doświadczenia wojenne ostatnich lat. Wyniki ich dociekań często o charakterze prognostycznym, publikowane są w opracowaniach teoretycznych i artykułach polemicznych. W ramach realizacji swych zamiarów badawczych poszukują także odpowiedzi na pytanie: *jakie są kierunki rozwoju taktyki wojsk lądowych?* jako trzeciego poziomu działań wojennych obok operacyjnego i strategicznego. Wymienić tu można publikacje ostatnich lat, między innymi: W. Kaczmarka i Z. Ścibiorka, *Przyszła wojna – jaka?;* Z. Ścibiorka, *Wojna czy pokój*; M. Huzarskiego, *Zagadnienia taktyki wojsk lądowych*; J. Zielińskiego, *Zarys teorii sztuki operacyjnej wojsk lądowych*; A. Tomaszewskiego, *Wojska lądowe w strategicznej operacji obronnej;* R. Jakubczaka, J. Marczaka, *Obrona terytorialna Polski na progu XXI wieku*; M. Wiatra, *Między strategią a taktyką*; C. Dęgi, *Uzbrojenie i pole walki wojsk lądowych*; B. Balcerowicza, *Obronność państwa średniego*; L. Ciborowskiego, *Walka informacyjna.* Ważnym źródłem wiedzy na interesujący nas temat są opracowania o charakterze naukowym oraz prezentacja poglądów na łamach czasopism wojskowych[124].

Taktyka, jako nauka, zajmuje się wyjaśnianiem zjawisk pola walki oraz poszukiwaniem takich sposobów działań taktycznych, które zapewnią osiągnięcie zamierzonego celu. Jej przedmiotem jest więc zarówno teoretyczna, jak i praktyczna strona walki zbrojnej. Strona teoretyczna, to koncepcje działań taktycznych wynikające z przyjętej doktryny obronnej, a wyrażone w zapisach regulaminowych i instrukcjach. Dokumenty te określają sposoby przygotowania i prowadzenia działań taktycznych. Są one syntezą wielowiekowych doświadczeń i przewidywań co do charakteru przy-

---

[124] A. Tomaszewski i in., Wojska lądowe w systemie obronnym kraju cz. I, II, III, IV, Warszawa 1999; M. Huzarski i in., Zmiany w teorii walki, część I i II, Warszawa 1998; M. Huzarski i in., Wpływ integracji z NATO na zmiany w teorii taktyki ogólnej, pk. „INTER", Warszawa 1999; R. Jakubczak, J. Marczak, Obrona terytorialna – nowy element systemu militarnego RP, „Studia i Materiały" nr 32, Warszawa 1996; W. Kaczmarek, Z. Ścibiorek, Możliwy obraz działań wojennych, Myśl Wojskowa nr 2/1996; Z. Kuczmański, Pole walki dziś i jutro, Myśl Wojskowa nr 6/1997.

szłego pola walki. Z założeń wynikają cele walki, transponowane bezpośrednio na zadania dla różnych wykonawców. Cele i zadania rzutują na struktury, uzbrojenie i wyposażenie wojsk, w tym także na taktykę. Dla zobrazowania powyższych twierdzeń i nawiązując do wątku dotyczącego koncepcji działań zbrojnych należy odnieść się także do kwestii obrony powszechnej. Była ona między innymi przyczyną powstania wojsk obrony terytorialnej, które różnią się od wojsk operacyjnych przede wszystkim jakością uzbrojenia, manewrowością oraz terytorialnością działań. Cechy te spowodują, że walka przybierze charakter „dwuwarstwowy". Warstwę pierwszą stanowić będą wojska obrony terytorialnej, organizujące działania w przygotowanych wcześniej wyznaczonych im rejonach odpowiedzialności i warstwę drugą – nowoczesne, manewrowe wojska operacyjne, których dotychczasowa rola zostanie zawężona do zadań o priorytetowym, decydującym znaczeniu. Przewidywać więc należy możliwość zwiększenia obszaru odpowiedzialności przewidzianego wojskom lądowym poprzez uwzględnienie rejonów odpowiedzialności wojsk obrony terytorialnej oraz wzrostu zadań związanych z dowodzeniem siłami o różnym przeznaczeniu i możliwościach[125].

5.1. Determinanty rozwoju działań obronnych wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej

Uzyskane wyniki badań pozwoliły wskazać na główne czynniki wpływające w sposób pośredni na perspektywiczne kierunki rozwoju wspólnych taktycznych działań obronnych wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej, do których można zaliczyć: rodzaj, charakter i skala zagrożeń (charakter działania potencjalnego przeciwnika), założenia obronne państwa (doktryna obronna), a w tym rola działań na poziomie taktyki oraz postęp naukowo-techniczny[126].

Zagrożenie działaniami potencjalnego przeciwnika – to pierwszy czynnik kształtujący kierunki rozwoju działań obronnych wojsk lądowych. Obejmuje on między innymi procesy zachodzące na polu walki, stanowiące naturalną konsekwencję rozwoju cywilizacyjnego i technologicznego ludzkości co wyraźnie akcentują w

---

[125] W. Lidwa, Determinanty zmian w taktyce, wykład habilitacyjny, Warszawa 2000.
[126] Por. A. Tomaszewski i in., Wojska lądowe w systemie obronnym kraju, „ARMIA", Warszawa 1999, s. 30.

głównych tezach swych publikacji A. i H. Tofflerowie[127]. Podobnie może być w przypadku agresji potencjalnego przeciwnika na nasz kraj. Należy przy tym mieć na uwadze poglądy wielu teoretyków wojskowych, którzy wskazują na możliwości wystąpienia lokalnego konfliktu przygranicznego, o ograniczonym zasięgu lub wystąpienia sytuacji kryzysowej.

Oceniając charakter przyszłych działań wojennych, można przypuszczać, że zapoczątkowane one zostaną dążeniem do szeroko rozumianego uprzedzenia strony przeciwnej w realizacji celów. Wyrażać się to może we wcześniejszym rozwinięciu oraz uzyskaniu gotowości do użycia sił uderzeniowych z zamiarem zaskoczenia strony przeciwnej. Nie można przy tym wykluczyć, że rozpoczną się one bez eskalacji innych form użycia sił zbrojnych, bądź po uprzednim systematycznym wywoływaniu incydentów zbrojnych, prowokacji itp. lub przez interwencję zbrojną[128]. Takie możliwości posiadają nasi sąsiedzi, którzy utrzymują potencjały wojskowe w wysokim stopniu gotowości do szybkiego rozpoczęcia działań zbrojnych.

Wyniki badań pozwoliły z dużym prawdopodobieństwem przyjąć, że przyszła agresja potencjalnego przeciwnika może się rozpocząć uderzeniem z zaskoczenia w formie powietrznej operacji zaczepnej (uderzenia lotniczo-rakietowe), w połączeniu z szerokim oddziaływaniem środków walki elektronicznej. Wnioski z ostatnich konfliktów wskazują bowiem, że jest to perspektywiczny i rosnący potencjał oddziaływania informacyjnego walczących stron. Dlatego decydujące znaczenie odgrywać mogą w przyszłości środki napadu powietrznego wykonujące swe zadania przy silnym wsparciu elekrtonicznym[129].

W następnej kolejności przy silnym wsparciu ogniowym, uderzać mogą zgrupowania lądowe na wcześniej wybranych kierunkach, dążąc do zajęcia określonego obszaru. Przewidywane są także działania zaczepne z udziałem jednostek powietrzno-desantowych, powietrzno-szturmowych oraz innych formacji powietrzno-lądowych[130].

---

[127] Por. A. i H. Toffler, Wojna i antywojna, Warszawa 1997oraz Trzecia fala, Warszawa 1997.
[128] B. Balcerowicz, Obronność ..., s. 85.
[129] Por. W. Kaczmarek, Z. Ścibiorek, Przyszła wojna jaka?, Warszawa 1995, A. Tomaszewski, J. Zieliński, Wojska lądowe w systemie obronnym kraju, Warszawa 1996.
[130] W. Kaczmarek, Z. Ścibiorek, Przyszła..., s. 67.

Prognozowany scenariusz agresji wskazuje, że działania przeciwnika charakteryzować się będą dążeniem do zaskoczenia, skupieniem wysiłku na wybranych kierunkach, a decydujące znaczenie odgrywać będzie siła uderzeniowa lotnictwa, artylerii, wojsk pancerno-zmechanizowanych i powietrzno-lądowych. Znaczący udział w walce może mieć broń precyzyjna, umożliwiająca osiąganie zakładanych celów przy mniejszym zaangażowaniu sił i środków[131]. Walkę cechować może zmienność sytuacji i przechodzenie od działań zaczepnych do obronnych, czy też opóźniających bez specjalnych przygotowań. Znamienne staje się również permanentne zagrożenie oddziaływaniem przez przeciwnika na całym obszarze działań, a nie tylko w strefie starcia.

Wyżej przedstawione przewidywania i analizy możliwości powstania zagrożeń militarnych upoważniają do stwierdzenia, iż aby być zdolnym do prowadzenia skutecznej obrony powinniśmy przyjąć taką taktykę walki, która zapewni skuteczne przeciwdziałanie nacierającemu przeciwnikowi. Stąd przyjęta taktyka obronna powinna być adekwatna do siły, dyspozycyjnych środków i sposobów walki przeciwnika.

Założenia obronne państwa – to najbardziej istotne kwestie związane z zapewnieniem naszego bezpieczeństwa.

Położenie geograficzne i sytuacja polityczna to główne uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne określające potrzeby obronne państwa oraz możliwości ich zaspokojenia. Wielkość tych potrzeb wynika przede wszystkim z oceny zagrożeń wojennych, zwłaszcza konfliktów lokalnych, czy też sytuacji kryzysowych. W wyniku analizy warunków i możliwości obrony Polski, przyjęcie koncepcji defensywy strategicznej jako podstawowego modelu działań naszych sił zbrojnych oceniane jest jako racjonalne. Odpowiada to istocie obrony określonej przez Clausewitza, jako wyczekiwanie na cios i jego odparciem[132].

Dokonując analizy założeń strategii obronnej kraju, uwzględniać musimy również naszą rolę jako pełnoprawnego członka w koncepcji strategicznej Sojuszu Północnoatlantyckiego. Doktryna militarna NATO dostosowana została do nowej sytuacji

---

[131] W drugiej wojnie światowej na zniszczenie jednego celu ważnego położonego na zapleczu przeciwnika, lotnictwo zużywało około 9000 bomb i pocisków różnego rodzaju. W czasie wojny wietnamskiej wskaźnik ten oscylował w granicach 300, natomiast w wojnie w rejonie Zatoki Perskiej spadło do 2. Por. W. Kaczmarek, Z. Ścibiorek, Przyszła..., s. 72.

[132] C. v. Clausewitz, O wojnie, s. 421.

polityczno-militarnej oraz zagrożeń w bliższej i dalszej przyszłości. Zwraca się tu uwagę na wielokierunkowe zagrożenia bezpieczeństwa Sojuszu. W myśl tego przyjęta nowa koncepcja tzw. „wysuniętej obecności" przez NATO w swoich założeniach jest zgodna z modelem defensywy strategicznej naszego kraju na wypadek agresji przeciwnika. Jest to o tyle ważne dla rozważań dotyczących obrony Polski, że na obszarach państw nowych sojuszników nie będą stacjonować na stałe wojska obecnych państw członkowskich. *Oznacza to, że w przypadku niespodziewanej agresji, początkowa faza wojny w wymiarze lądowym prowadzona będzie wyłącznie siłami narodowymi. Mimo obecności Polski w NATO, nadal głównym zadaniem Sił Zbrojnych RP jest przede wszystkim obrona suwerenności i niepodległości własnego kraju*[133].

Defensywa strategiczna zakłada prowadzenie działań wojennych na własnym terytorium, a jej główną treścią będą operacje obronne. W warunkach obowiązywania tej doktryny odparcie natarcia i utrzymanie zajmowanego obszaru może okazać się niewystarczające. Przeciwnik odparty na jednym kierunku może próbować uzyskać powodzenie na innym. Dlatego też celem operacji musi być również rozbicie nacierających wojsk przeciwnika w takim stopniu, aby nie mogły odtworzyć zdolności bojowej i przejść ponownie do operacji zaczepnej. Obrońca musi dążyć do uzyskania rozstrzygnięcia.

Analizując literaturę przedmiotu możemy wnioskować, iż operacja obronna początkowego okresu wojny powinna obejmować następujące elementy działania: opóźniające; obronę na dogodnych rubieżach; osłonę mniej zagrożonych kierunków; zapewnienie swobody operacyjnej w głębi obszaru operacyjnego; w sprzyjających okolicznościach również zwroty zaczepne[134].

Skuteczną obroną taktyczną trzeba będzie objąć wszystkie ważniejsze obiekty na obszarze całego kraju oraz kierunki potencjalnych uderzeń agresora. Uwzględniając powietrzno-lądowy charakter ewentualnej agresji, organizowana obrona musi mieć wymiar przestrzenny w skali operacyjnej i taktycznej. Niezwykle ważnym zadaniem w takiej obronie będzie zapewnienie warunków manewru wojsk operacyjnych (własnych i sojuszniczych) na kierunki zagrożeń.

---

[133] A. Tomaszewski i in., Wojska lądowe ..., s. 39.
[134] Por. M. Wiatr, Między strategią..., s. 122.

Dokonane w takim kontekście analizy potwierdzają słuszność koncepcji, że organizowana obrona przez związek taktyczny powinna składać się z dwóch ściśle ze sobą powiązanych warstw. Jako podstawową warstwę obrony na obszarze całego kraju powinny zorganizować siły obrony terytorialnej (masowy komponent wojsk lądowych). Poprzez skuteczne działania w swoich rejonach odpowiedzialności siły te powinny zapewnić dogodne warunki użycia wojsk operacyjnych. Następnie na działania sił obrony terytorialnej powinny być nałożone działania wojsk związku taktycznego, jako kolejna warstwa stanowiąca spójny system obrony wobec agresji przeciwnika[135].

Postęp naukowo-techniczny – to kolejny determinant działań obronnych analizowanych komponentów wojsk lądowych. Istnieje wiele argumentów popierających tezy o znaczącym jego wpływie na przeobrażenia w teorii walki zbrojnej. Historia sztuki wojennej dostarcza bowiem wielu przykładów świadczących o istotnej roli techniki wojskowej w kreowaniu koncepcji działań. Regułą jest istnienie sprzężenia zwrotnego między zmieniającą się naturą walki, metodami i technikami jej prowadzenia a środkami walki. Taktyka, analizując zjawiska walki zbrojnej tworzy bazę do powstania nowych teorii jej prowadzenia. Te z kolei – wprowadzane do praktyki – stanowią źródło doświadczeń wywierających istotny wpływ na powstanie nowych, doskonalszych ich odmian[136].

Poparciem przytaczanych stwierdzeń jest ciągłe zwiększenie prawdopodobieństwa trafienia i niszczenia z broni przeciwpancernych. Już w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych wymuszało to zasadnicze zmiany zarówno struktur organizacyjnych, jak i taktyki działania na polu walki. W latach dziewięćdziesiątych obserwujemy dalszy rozwój środków rażenia w kierunku możliwości wykonywania uderzeń z powietrza za pomocą precyzyjnych pocisków samosterujących oraz głowic bojowych z udoskonaloną amunicją, minami, urządzeniami zakłócającymi oraz środkami zaporowymi. Obecnie artyleria i siły powietrzne mogą nie tylko obezwładniać przeciwnika na ograniczonym obszarze, lecz również z odległości kilkuset kilometrów zniszczyć grupowe cele pancerne i to z bardzo dużym prawdopodobieństwem.

---

[135] Por. A. Tomaszewski i in., Wojska lądowe..., s. 45-48.
[136] Por. W. Lidwa, Determinanty zmian w taktyce, wykład habilitacyjny, Warszawa 2000.

Nowoczesne wielosensorowe środki rozpoznania, umieszczone również w przestrzeni kosmicznej, mogą z wielką dokładnością wykrywać i w czasie realnym przekazywać dane o zgrupowaniach przeciwnika. Jeżeli takie środki rozpoznania połączy się w jeden system z odpowiednim centrum kierowania i bronią precyzyjną, otrzymuje się w rezultacie kompleksy rozpoznawczo-uderzeniowe szczebla operacyjnego względnie taktycznego, dysponujące możliwościami niszczącego oddziaływania w całym pasie obrony związku taktycznego (od działań w głębi do rażenia w styczności).

„Walka informacyjna" o pozyskanie informacji i osłabienie systemów rozpoznawczych przeciwnika, przy jednoczesnej osłonie własnych środków staje się decydującym komponentem zmagań o przewagę. Walka elektroniczna stała się „bronią specjalną", której oddziaływanie porównywalne jest z systemami uzbrojenia. Powodem takiego podejścia jest także stały rozwój środków oddziaływujących na systemy przeciwnika (jak np. „Precision Launch and Strike System"), które w ciągu godziny zniszczyć mogą 150-180 jego nadajników.

Kolejnym aspektem postępu naukowo-technicznego jest trzeci wymiar. W drugiej wojnie światowej panowanie w powietrzu zwiększało prawdopodobieństwo sukcesu na polu walki, ale go nie zapewniało. Jeszcze w 1973 roku wojska arabskie mogły osiągać sukcesy w walce z Izraelem bez zniszczenia jego sił powietrznych. Obecnie większość teoretyków uważa, iż zwycięstwo na lądzie jest niemożliwe, jeżeli wcześniej nie wygra się wojny powietrznej i nieosiągnie przewagi elektronicznej. Przewiduje się, że przyszła wojna traktowana musi być jako zintegrowana walka powietrzno-lądowa i że przewaga lub panowanie w powietrzu oraz walka elektroniczna staną się czynnikami decydującymi.

Ciągle zwiększa się skuteczność konwencjonalnych środków ogniowych przy ich stałej miniaturyzacji. Trend ten jest coraz silniejszy. Rozwija się nowe systemy uzbrojenia, wykorzystując najnowsze technologie i odkrycia fizyki. Coraz większego znaczenia nabiera zastosowanie robotów, skoncentrowanej energii, technologi plazmy i membrany, promieni elektronicznych i laserowych. Takie kierunki rozwoju podkreślają to, co pokazała już wojna nad Zatoką Perską: w przyszłej wojnie jakość wygra z ilością.

Armia, która nie przyjmie wyzwania jakie stawia stale rosnący postęp naukowo-techniczny zdaje się na przegraną. Zmiany technologiczne powodują co jakiś okres rewolucję w uzbrojeniu wojsk, w wyniku czego dochodzi do zmiany obrazu pola walki. Miało to miejsce przykładowo w latach trzydziestych (wprowadzenie czołgów, pojazdów samochodowych, mobilnych środków łączności i sił powietrznych) oraz sześćdziesiątych (na polu walki pojawiła się broń jądrowa i rakiety). Dzisiaj stoimy przed nową rewolucją: taktyczna broń jądrowa zastępowana jest konwencjonalnymi alternatywnymi środkami walki wysokiej technologii, które nie tylko będą mogły być użyte bez ryzyka eskalacji, ale jako podstawowy środek ogniowy do niszczenia zgrupowań przeciwnika. W przyszłości dominować będzie broń precyzyjna, wsparcie informacyjne (rozpoznanie) oraz walka elektroniczna, przy czym te trzy czynniki będą w synergiczny sposób zintegrowane w system walki i zasadniczo zmienią sposób jej prowadzenia, także przez broniący się związek taktyczny wzmocniony siłami obrony terytorialnej.

5.2. Czynniki operacyjne jako główne uwarunkowania działań obronnych wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej

Prowadzone analizy wskazują, iż wymienione powyżej determinanty będą wpływały bezpośrednio na czynniki operacyjne, które z kolei kształtują działania obronne. Określają one ramy działania i są ze sobą ściśle powiązane. Ich znaczenie w toku działań (obrony) może ulegać zmianie. *Siły, obszar i czas sprzęgnięte informacją* są stałymi wartościami jakościowymi i ilościowymi, od których w dużej mierze zależą możliwości działania i zakres swobody dowódcy podczas działań obronnych. Siły, jakimi dysponuje dowódca związku taktycznego, pas w jakim ma prowadzić obronę, a także czas jej przygotowania oraz zakładany okres jej trwania decydują o rezultatach w działaniach obronnych wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej.

Pierwszy z wymienionych czynników operacyjnych obejmujący siły należy postrzegać w kategoriach: człowieka, sprzętu bojowego i struktur organizacyjnych.
Na pierwszym miejscu wymieniony jest człowiek bowiem, niezależnie od wysokiej technologii i automatyzacji od pojedynczego żołnierza i dowódcy zależeć będzie

umiejętne wykorzystanie potencjału bojowego, czy danego środka walki[137]. Dlatego tak ważne jest, aby dowódcę charakteryzował wysoki poziom wiedzy, który pozwoli dokonywać oceny realistycznych możliwości. Kolejna cecha dowódcy, to kunszt taktyczny wyrażający się stosowaniem skalkulowanego ryzyka i podejmowaniem niekonwencjonalnych w danej sytuacji działań.

W uwarunkowaniach przyszłych działań obronnych związku taktycznego o ich skuteczności może decydować umiejętność dowódcy w wykorzystaniu walorów, jakie oferują wojska terytorialne. Postrzegane powinny być one jako formacje przeznaczone do obrony swoich regionów, terenu i obiektów, które są dobrze znane jako środowisko życia i szkolenia. Dowódca, który skorzysta z takich wartości, może znaczne zwiększyć prawdopodobieństwo odniesienia sukcesu w przyszłej walce obronnej. Potwierdzeniem tego są wojny w Wietnamie, Afganistanie, czy też w Czeczenii.

Kolejną kategorią siły są ciągle doskonalone środki walki. Sukcesywnie pojawiające się nowe generacje wozów opancerzonych świadczą o utrzymującej się perspektywicznej tendencji rozwojowej. Wzrastające wymagania w zakresie możliwości mobilnych sprzętu w ruchu po lądzie przyczyniły się do poszukiwania rozwiązań w trzecim wymiarze. Na szczeblach taktycznych rozpoczęto wykorzystywać na szeroką skalę śmigłowce, początkowo przeznaczone do transportu, później do walki[138].

Na temat rozwoju środków walki wypowiada się obecnie wielu autorów. Istnieje w tym zakresie wiedzy wojskowej znaczący dorobek, który pozwala zapoznać się z aktualnym stanem techniki wojskowej[139]. Konstatując, możemy powiedzieć, iż postęp techniczny w obszarze środków rażenia ogniowego przejawia się głównie wzrostem ich parametrów rażenia takich jak: zasięgu oddziaływania; precyzji rażenia; przebijalności; szybkości reakcji ogniowej.

Rozwój technologiczny nie jest tu kwestionowany, pozostaje tylko pytanie, czy nasz stan sprzętu i uzbrojenia będący w wyposażeniu wojsk lądowych, odpowiada poziomowi techniki jakie posiada potencjalny przeciwnik. Ponieważ wiadomo jaki

---

[137] Por. Z. Ścibiorek, Wojna czy pokój, Warszawa 1999, s. 9.
[138] Por. M. Huzarski, Zagadnienia ..., s. 61.
[139] J. Kajetanowicz, Bojowe wozy piechoty, Warszawa 1995; I. Witkowski, Czołgi 94, Warszawa 1994; Czołgi świata, Warszawa 1993; B. Gunston, M. Spick, Współczesne śmigłowce bojowe, Warszawa 1992; D. Użycki i in., Współczesne gąsienicowe wozy bojowe, Warszawa 1996; S. Kochański, Automatyczna broń strzelecka, Warszawa 1991.

wpływ wywiera posiadany sprzęt na możliwości działań obronnych, to pożądanym jest abyśmy na wyposażeniu wojsk operacyjnych posiadali czołgi klasy Leopard-2 czy Challenger-2, bojowe wozy na poziomie BMP-3 czy M-2 Bradley. W obronie związku taktycznego powinno się także wprowadzić śmigłowce transportowe i szturmowe jako nieodzowny element trzeciego wymiaru walki, wówczas przy porównywalnych możliwościach przeciwstawnych stron o zwycięstwie powinien decydować kunszt taktyczny dowódców.

Perspektywa poprawy w zakresie unowocześnienia uzbrojenia i sprzętu występującego na poziomie taktycznym jest odległa, ale realna. Wszystko zależeć będzie od możliwości ekonomicznych naszego państwa, których prognozy wzrostu można nazwać umiarkowanie optymistycznymi[140].

Realnym rozwiązaniem poprawy skuteczności obrony wojsk lądowych w obecnych ekonomicznych uwarunkowaniach naszego kraju może być podniesienie poziomu technicznego uzbrojenia wojsk obrony terytorialnej. Jeżeli siłę obronną wojsk lądowych upatruje się w połączeniu wysiłku wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej, to nie powinno się ich wyposażać w sprzęt nieprzydatny lub mało przydatny w wojskach operacyjnych. Nie można przeciwstawiać 85 mm armaty przeciwpancernej czołgom trzeciej generacji.

Wiele trafnych propozycji i rozwiązań w tym zakresie przedstawiają R. Jakubczak i J. Marczak w publikacji *Obrona Terytorialna Polski na progu XXI wieku.* Uważają oni, iż charakter współczesnego pola walki oraz przewidywane zadania obrony terytorialnej wymagają wyposażenia wojsk w lekkie uzbrojenie (w większości przenośne), skuteczne w zwalczaniu piechoty, wozów bojowych i nisko lecących celów powietrznych. Przyszłościowe środki walki powinny się charakteryzować: uniwersalnością; dużym prawdopodobieństwem trafienia celu rzędu 70-90%; wysoką niezawodnością; zdolnością niszczenia każdego pancerza dzięki głowicy łączącej zalety pocisków wolframowych i ładunku kumulacyjnego; odpornością systemów kierowania na zakłócenia; tanie, efektywne i krótkie szkolenie obsług dzięki zastosowaniu symulatorów[141].

---

[140] M. Huzarski, Zagadnienia ..., s. 62.
[141] Por. R. Jakubczak, J. Marczak, Obrona ..., s. 96-101.

Przykładem takiego uzbrojenia są rakiety Stinger, które w konflikcie afgańskim potwierdziły swą skuteczność, gdzie na 360 wystrzelonych 240 trafiło do celów powietrznych[142]. Wojska terytorialne wyposażone w porównywalne uzbrojenie stanowiłyby znaczące zagrożenie dla przeciwnika, a jednocześnie mogłyby wzmacniać wojska operacyjne. Połączenie wysoce manewrowych, wyposażonych w nowoczesną technikę wojsk operacyjnych z wojskami obrony terytorialnej jako „gospodarza terenu", dysponującego lekkim uzbrojeniem o wysokim wskaźniku skuteczności rażenia stanowiłoby dla nacierającego przeciwnika trudną do pokonania barierę obronną.

Stosownie do zadań operacyjnych wojsk lądowych powinna kształtować się ich struktura organizacyjna. Treści tych zadań wynikają z oceny zagrożenia militarnego ze strony potencjalnego agresora, który może uderzać przede wszystkim zgrupowaniami powietrzno-lądowymi. Stąd należy przewidywać, że podstawowe zadania związane z obroną naszego terytorium wykonywać będą wojska lądowe[143].

Wobec powyższych uwarunkowań siły i środki, które biorą udział w operacjach obronnych powinny być w odpowiedni sposób zestawione organizacyjnie, z zamiarem stworzenia dogodnych warunków do racjonalnego i efektywnego ich wykorzystania. W ten sposób dochodzi do tworzenia różnych wariantów struktur organizacyjnych, które poddawane są weryfikacji funkcjonalnej w praktyce szkoleniowej wojsk lub w walce. Ponadto mając na uwadze potrzebę zapewnienia interoperacyjności w ramach struktur NATO, korzystamy z doświadczeń innych państw w tym zakresie.

Przeprowadzone analizy porównawcze wskazały, iż istnieje wiele możliwych koncepcji przyszłych struktur organizacyjnych wojsk lądowych. Jedną z nich jest utrzymanie dotychczasowej trzystopniowej struktury organizacyjnej: dywizja-brygada-batalin. Drugą – to struktura dwustopniowa, w której związkiem taktycznym będzie brygada, natomiast oddziałem – batalion. Kolejna wersja, oceniana jako korzystna, to połączenie pierwszej i drugiej koncepcji, gdzie przewiduje się zorganizowanie 2-3 dywizji i 4-5 brygad o podwyższonym większym potencjale bojowym i większej samodzielności.

---

[142] M. Cielmięcki, Polska wunderwaffe, wprost z 07. 08. 1994.
[143] J. Zieliński, Zarys ..., s. 85.

W rozważanych perspektywicznych wariantach organizacyjnych przewiduje się potrzebę wprowadzenia etatowych jednostek desantowo-szturmowych. Panuje zgodność co do tego aby tworzyć silne, gotowe do autonomicznych działań bataliony, które w swych strukturach powinny posiadać jednostki wsparcia i zabezpieczenia, co uczyni je podstawowym modułem budowanych struktur. Pozwoli to na usamodzielnienie walczących jednostek, a jednocześnie zwiększy możliwości wielowariantowych rozwiązań rozegrania walki obronnej.

Wiele wskazuje na to, że istotna w przyszłych działaniach obronnych będzie postępująca integracja rodzajów sił zbrojnych narodowych i sojuszniczych oraz wzrastający udział elementów wsparcia i zabezpieczenia działań. Taka idea powinna przyświecać przy budowie przyszłych struktur sił obrony terytorialnej. Państwo przygotowujące się do obrony, nie znając czasu ani miejsca agresji nie jest w stanie „dopasować" mobilizacyjnego rozwinięcia i przyjęcia ugrupowania obronnego[144]. Dlatego uzasadnione są propozycje znawców problematyki systemu obrony terytorialnej pokrycia naszego obszaru kraju rejonami odpowiedzialności sił obrony terytorialnej. Rozmieszczenie takich sił na obszarze kraju w zależności od potencjalnych zagrożeń, koncepcji obrony państwa, będzie nierównomierne. Na przykład w województwach o dużych skupiskach ludności, powinny występować główne siły (pułki, brygady) przeznaczone do organizowania obrony aglomeracji miejskich. Do zadań tych nie powinny bowiem być angażowane wojska operacyjne. W rejonach ważnych węzłów komunikacyjnych i przepraw niezbędne będą głównie jednostki inżynieryjne. W rejonach ważnych obiektów o znaczeniu militarnym i gospodarczym potrzebne będą pododdziały przeznaczone do ich ochrony i obrony. Obszary na wschód od Wisły powinny w sposób szczególny być nasycone pododdziałami, które specjalizowałyby się w rozbudowie inżynieryjnej, bo tam mogą być przewidywane rubieże opóźniania lub obronne.

Wielorakość zadań, jakie mogą wykonywać wojska obrony terytorialnej sprawia, że korzystną strukturą, obok brygad obrony terytorialnej, które przewidziane są w każdym województwie, jest tworzenie samodzielnych, autonomicznych batalionów o różnym przeznaczeniu, od ochrony obiektów (batalion ochrony i obrony obiektów), do obrony miast (batalion forteczny), czyli do wykonywania konkretnych zadań w kon-

---

[144] R. Jakubczak, J. Marczak, Obrona ..., s. 67.

kretnym rejonie, wówczas zachowana zostanie ich terytorialność (co jest ważne w odniesieniu do ich użycia). Natomiast związek taktyczny, który będzie przechodził do obrony może liczyć na to, iż w wypadku występowania w jego pasie ważnych obiektów będą też znajdowały się tam jednostki terytorialne do ich obrony, które stanowić mogą wartościowe wzmocnienie poszerzające możliwości działania wojsk operacyjnych.

Kolejnym czynnikiem determinującym działania obronne jest *obszar* lub teren – w działaniach bojowych w skali taktycznej, który ma znaczący wpływ na możliwości wykorzystania i efektywność bojową użytych sił własnych i przeciwnika. Przewaga obrońcy wyraża się w tym, iż w czasie jej przygotowywania jest on dysponentem terenu przyszłych działań. Pozwala to na odpowiednie, wcześniejsze przygotowanie infrastruktury pasa obrony utrudniającej prowadzenie natarcia przeciwnikowi. Tak w przeszłości, jak i obecnie efektywność przygotowanego terenu do obrony może wyrażać się zwielokrotnieniem zdolności bojowych własnych sił oraz istotnym ograniczeniem zdolności ofensywnych przeciwnika.

Prowadzone analizy mające na celu określenie wizji przyszłych działań zbrojnych pozwalają stwierdzić, iż pas obrony związku taktycznego (w ujęciu trójwymiarowym) powinien być wykorzystany jako środek do osiągnięcia celu – rozbicia sił przeciwnika. Dowódca broniącego się związku taktycznego będzie określał, gdzie można odstąpić, a gdzie utrzymać teren oraz gdzie należy szukać rozstrzygnięcia. Przechodzenie od rozśrodkowywania do koncentrowania wojsk prowadzi do powstawania otwartych luk i odkrytych skrzydeł. Stąd, aby unikać zaskoczenia przez przeciwnika, luki te muszą być dozorowane lub ochraniane. Trafnym rozwiązaniem może być wzmacnianie obrony związku taktycznego wojsk operacyjnych siłami obrony terytorialnej. Z powodzeniem mogą one bronić lub dozorować luki w ugrupowaniu sił operacyjnych w całym pasie obrony.

Wymienione przyczyny powodują zwiększenie rejonów zainteresowania i odpowiedzialności oraz pasów obrony. Występujące duże zróżnicowanie obszaru działań, terenów lesisto-jeziornych, górzystych, przeszkód, jak też węzłów komunikacyjnych – to gama argumentów przemawiających za tym, aby w przyszłych działaniach obronnych łączyć wysiłki wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej.

Konstatując można przyjąć, iż przewidywany potencjał wojsk operacyjnych oraz trudne do określenia kierunki uderzeń potencjalnego przeciwnika spowodowało potrzebę weryfikacji dotychczasowych założeń obronnych. Istotną rolę odgrywa tu przygotowanie obszaru kraju do obrony, zwłaszcza infrastruktury obronnej państwa[145]. Obejmuje ono urządzenia logistyczne, inżynieryjne, techniczne i inne w czasie pokoju i rozbudowane w okresie zagrożenia i wojny odpowiednio do potrzeb[146]. Przedsięwzięcia te mogą realizować zarówno w czasie pokoju, jak też wojny - siły obrony terytorialnej[147]. Warunkiem koniecznym jest jednak utworzenie stosownie do potrzeb, operacyjnych struktur sił terytorialnych, które poprzez swoje działania w rejonach odpowiedzialności przygotowywałyby infrastrukturę taktyczną do przyszłych działań obronnych.

Czas jako kolejny czynnik determinujący działania związku taktycznego należałoby postrzegać z jednej strony jako okres, którym wojska dysponują do momentu rozpoczęcia działań, z drugiej zaś jako okres ich prowadzenia zgodnie z potrzebami operacyjnymi. Czynnik czasu może być też postrzegany jako możliwości i ograniczenia sił i środków w odniesieniu do szeroko rozumianej ruchliwości, a więc zdolności do przemieszczania się w czasie i przestrzeni. Nie zawsze czas potrzebny na przegrupowanie wojsk i ich wsparcie logistyczne jest wystarczający. Zyskanie czasu w stosunku do przeciwnika może mieć decydujące znaczenie dla prowadzenia obrony przez związek taktyczny[148]. Zdolność reagowania na zaistniałą sytuację w całym pasie obrony, to przede wszystkim utrzymywanie swobody działania w toku prowadzenia obrony. Zmieniające się sytuacje na „ogniskowym" polu walki będą powodowały potrzebę ciągłego i elastycznego przechodzenia wojsk z jednego położenia w inne i odwrotnie, co wymaga stosownej synchronizacji.

Wygrana walka o czas to przede wszystkim możliwość uzyskania zaskoczenia poprzez szybszą obecność sił w miejscu, gdzie przeciwnik nas nie oczekuje. Przyczynić się to może do przejęcia inicjatywy i uzyskania pożądanego rozstrzygnięcia. Szyb-

---

[145] Infrastruktura obronna, urządzenia i instytucje warunkujące skuteczne działanie sytemu obronnego państwa budowane w czasie pokoju i rozbudowane w okresie zagrożenia oraz wojny, obejmuje infrastrukturę wojskową i infrastrukturę obrony cywilnej: Leksykon wiedzy wojskowej, Warszawa 1979, s. 145-146.
[146] Operacyjne przygotowanie obszaru kraju do obrony, Warszawa, AON 1994, s. 9.
[147] Por. Koncepcja operacyjnego przygotowania obrony kraju, projekt Sztabu Gen. WP 1994.
[148] Por. M. Wiatr, A. Gburek, Czynniki operacyjne, Myśl Wojskowa nr 3/99, s. 49-51.

kie zbieranie, przetwarzanie i przekazywanie informacji oraz przekształcanie jej w postać dyrektyw i rozkazów w zależności od zaistniałej sytuacji umożliwiają efektywne użycie sił i środków.

W uzyskiwaniu przewagi czasowej, w odniesieniu do przeciwnika, pomocne mogą być wojska obrony terytorialnej. One to w swojej specyfice nazywane często wojskami wspierającymi działania wojsk operacyjnych, mogą być współtwórcą zwycięstwa w „wyścigu o czas". Zapewnienie przez siły terytorialne wojskom operacyjnym korzystnych warunków manewru, udział w przygotowywaniu rubieży obronnych, rubieży ryglowych, wsparcie w zakresie zabezpieczenia bojowego i logistycznego może powodować skrócenie czasu przygotowania obrony, a także zyskanie czasu w stosunku do przeciwnika w trakcie jej prowadzenia przez związek taktyczny.

Optymalne wykorzystanie sił i środków znajdujących się w pasie przyszłych działań obronnych w odpowiednim czasie jest jednym podstawowych warunków osiągnięcia celu. Wymaga to jednak posiadania informacji zarówno o własnych siłach, jak również dotyczących strony przeciwnej oraz terenu jako środowiska walki. Informacją można więc nazwać to wszystko co służy do bardziej sprawnego wyboru działań ukierunkowanych na osiągnięcie określonych celów[149]. Pozyskiwanie, przetwarzanie i przekazywanie informacji to największe wyzwanie przyszłego pola walki.

Informacja jest więc podstawą prowadzenia działań, a w określonych warunkach staje się czynnikiem samodzielnie decydującym o ich powodzeniu. Innymi słowy na obecnym i przyszłym polu walki posiadanie informacji lub jej brak – to czynniki przesądzające o sukcesie lub porażce. Powyższe uwarunkowania sprawiły, iż w ramach działań prowadzona jest stale „walka informacyjna" rozumiana jako kooperacja negatywna realizowana przez obie strony konflikty w sferze zdobywania informacji, zakłócania informacyjnego oraz obrony informacyjnej, gdzie każdemu działaniu jednej strony podporządkowane jest działanie antagonistyczne strony przeciwnej[150]. Głównym jej celem jest dążenie do stworzenia przeciwnikowi fałszywego obrazu rzeczywistości po drugiej stronie toczących się zmagań, a przez to ukierunkowanie jego

---

[149] Z. Ścibiorek, Wojna ..., s. 120.
[150] Tamże, s. 121.

wysiłków na planowanie i prowadzenie działań w stosunku do nieistniejących lub nieistotnych odniesień[151].

Taki charakter pola walki wymaga wyposażenia wojsk w nowoczesne, trudne do wykrycia, odporne na zakłócenia systemy rozpoznawcze (rozpoznania elektronicznego, radiolokacyjnego i optoelektronicznego) zainstalowane w samolotach, bezzałogowych aparatach latających, śmigłowcach i różnego typu pojazdach. Zaistnieje też potrzeba posiadania urządzeń, które zebrane informacje będą selekcjonowały, przetwarzały i przesyłały do odpowiednich adresatów.

Przeprowadzone badania wykazały, że jeśli wojska operacyjne i obrony terytorialnej walczyć będą w zazębiających się obszarach odpowiedzialności, a ich działania będą się wzajemnie uzupełniać, to niezbędne jest stworzenie jednolitego systemu rozpoznania i dowodzenia. Przyszłościowy model wojsk terytorialnych zakłada ich rozmieszczenie na terenie całego kraju, organizując jednocześnie terytorialny system rozpoznania. Dostęp do informacji zarówno w okresie działalności pokojowej, jak i w trakcie zagrożenia oraz konfliktu, stanowił będzie dla wojsk operacyjnych warunek realnego planowania i efektywnego wykorzystania dyspozycyjnych sił i środków. Sądzić więc należy, że informacja będzie jedną z podstawowych płaszczyzn współdziałania między obroną terytorialną a wojskami operacyjnymi.

Obok danych uzyskanych przez terytorialny system rozpoznania, istotną rolę w procesie podejmowania decyzji, może spełniać informacja o przeciwniku. W celu jej uzyskania w strukturach wojska operacyjnych i obrony terytorialnej występują specjalistyczne środki rozpoznania wyposażone w różnorodne rozwiązania techniczne.[152] Informacje pochodzące z tych źródeł wykorzystywane mogą być w procesie planowania walki oraz do bezpośredniego kierowania środkami rażenia elementów ugrupowania bojowego przeciwnika. W każdym z wypadków występuje znaczne zróżnicowanie wymagań co do zakresu treściowego tych informacji. Dla potrzeb podejmowania decyzji informacje mogą być oparte na danych sytuacyjnych, a stopień ich szczegółowości nie musi być zbyt duży. Ważne będzie, aby informacje zebrane były na dość znacznym obszarze, a ich treść umożliwiła wskazanie prawdopodobnego zamiaru

---

[151] L. Ciborowski, Walka informacyjna, Toruń 1999, s. 75.
[152] Por. A. Tomaszewski, Wojska lądowe w strategicznej operacji obronnej, Toruń 1996, s.91.

działania przeciwnika. Natomiast informacja mająca służyć rażeniu ogniowemu powinna zawierać niezbędne precyzyjne dane o dyslokacji obiektów przeciwnika. Z uwagi na znaczną manewrowość, większość danych, zwłaszcza o ich położeniu powinny być wiarygodne, terminowe, wyjątkowo dokładne i przekazywane w czasie rzeczywistym do wykonawców zadań ogniowych[153].

Analiza konfliktów zbrojnych na przestrzeni dziejów wskazuje, że walka informacyjna nie pojawiła się w czasach najnowszych, choć jej burzliwy rozwój obserwujemy w dobie współczesnej. Dążenie do uzyskania możliwie największej ilości danych o przeciwniku, terenie i sytuacji, w tym o wojskach własnych oraz dezinformowanie strony przeciwnej i ukrywanie własnych zamiarów, było zawsze przedmiotem szczególnego zainteresowania dowództw walczących stron. Najstarszym z dostępnych zapisów mówiących o roli walki informacyjnej w działaniach zbrojnych, a pochodzący z VI wieku p.n.e. jest „*Sztuka wojny*" chińskiego teoretyka i filozofa Sun Tzu. Zalecał on bowiem „*Poznaj siebie i poznaj wroga, dopiero wtedy twoje zwycięstwo nie będzie zagrożone. Poznaj warunki terenu i pogody wtedy twoje zwycięstwo będzie całkowite*"[154]. Uważał on ponadto, że „*strategia wojny polega na przebiegłości i stwarzaniu złudzeń. Dlatego jeśli jesteś do czegoś zdolny, udawaj niezręcznego, jeśli jesteś aktywny, stwarzaj pozory bierności. Jeśli jesteś blisko – stwórz pozory dużej odległości, jeśli uwierzą że jesteś daleko, znajdź się niespodziewanie blisko*"[155].

Informacja staje się symbolem naszych czasów, nie bez racji zwanej „mnożnikiem siły bojowej wojsk". Na współczesnym polu walki stała się ona wszechobecna. Stanowi podstawę procesów dowodzenia. Jest także znaczącym składnikiem rażenia ogniowego i elektronicznego. Doświadczenia powojennych konfliktów zbrojnych, w tym głównie w Zatoce Perskiej, pozwalają wnioskować, że ofensywa elektroniczna w zakresie „walki informacyjnej" może załamać system dowodzenia przeciwnika, pozbawiając dowódców kontaktu z podwładnymi, a środki walki korzystające z danych rozpoznania elektronicznego uczynić bezużytecznymi.

---

[153] Por. W. Lidwa, Współdziałanie wojsk operacyjnych z siłami obrony terytorialnej na obszarze kraju, rozprawa habilitacyjna, Warszawa 1999, s. 129-131.
[154] Sun Tzu, Sztuka wojny, Warszawa 1994, s. 8.
[155] Tamże, s. 17.

5.3. Wnioski

Z przedstawionych w niniejszym rozdziale treści jako rezultatu przeprowadzonych badań możemy sformułować następujące wnioski:

1. Głównymi czynnikami wpływającymi w sposób pośredni na perspektywiczne kierunki rozwoju wspólnych taktycznych działań obronnych wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej będą przede wszystkim: rodzaj, charakter i skala zagrożeń (charakter działania potencjalnego przeciwnika); założenia obronne państwa (doktryna obronna), a w tym rola działań na poziomie taktyki; postęp naukowo-techniczny.
2. Przewidywany scenariusz agresji wskazuje, że działania przeciwnika charakteryzować się będą dążeniem do zaskoczenia, skupieniem wysiłku na wybranych kierunkach, a decydujące znaczenie odgrywać będzie siła uderzeniowa lotnictwa, uderzeń artylerii, wojsk pancerno-zmechanizowanych i powietrzno-lądowych.
3. W przypadku niespodziewanej agresji, początkowa faza wojny w wymiarze lądowym prowadzona będzie wyłącznie siłami narodowymi. Mimo obecności Polski w NATO, nadal głównym zadaniem Sił Zbrojnych RP jest przede wszystkim obrona suwerenności i niepodległości własnego kraju. Defensywa strategiczna zakłada prowadzenie działań wojennych na własnym terytorium, a jej główną treścią będą operacje obronne.
4. Dokonane analizy potwierdzają słuszność koncepcji, że organizowana obrona lądowa powinna składać się z dwóch ściśle z sobą powiązanych warstw. Podstawową warstwę obrony na obszarze całego kraju powinny zorganizować siły obrony terytorialnej (masowy komponent wojsk lądowych). Poprzez skuteczne działania w swoich rejonach odpowiedzialności siły te powinny zapewnić dogodne warunki użycia wojsk operacyjnych. Następnie na działania sił obrony terytorialnej powinny być nałożone działania wojsk związku taktycznego, jako kolejna warstwa stanowiąca spójny system obrony.

5. Regułą jest istnienie sprzężenia zwrotnego między zmieniającą się naturą walki, metodami i technikami jej prowadzenia a środkami walki. Taktyka, analizując zjawiska walki zbrojnej tworzy bazę do powstania nowych elementów teorii jej prowadzenia. To z kolei – wprowadzanie proponowanych rozwiązań do praktyki – stanowi źródło doświadczeń wywierających istotny wpływ na powstanie nowych, doskonalszych ich odmian.
6. Siły, obszar i czas sprzęgnięte informacją są dla działań obronnych stałymi wartościami jakościowymi i ilościowymi, od których w dużej mierze zależą możliwości działania i zakres swobody dowódcy. Siły, jakimi dysponuje dowódca, teren, na jakim ma prowadzić obronę, a także czas jej przygotowania oraz zakładany okres jej trwania w decydujący sposób kształtować będą obraz przyszłej walki obronnej wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej.
7. Tak w przeszłości, jak i współcześnie efektywność wykorzystania i przygotowania pasa do obrony może wyrażać się zwielokrotnieniem zdolności bojowych własnych sił oraz istotnym ograniczeniem, a nawet pozbawieniem zdolności ofensywnych ewentualnego przeciwnika.
8. Optymalne wykorzystanie sił i środków znajdujących się w pasie przyszłych działań obronnych w odpowiednim czasie jest podstawowym warunkiem osiągnięcia ich celu. Zdeterminowane jest to jednak posiadaniem informacji zarówno o siłach własnych, jak również dotyczących strony przeciwnej oraz terenu.
9. Wojska operacyjne i obrony terytorialnej walczyć będą w zazębiających się obszarach odpowiedzialności, a ich działania mogą się wzajemnie uzupełniać.
10. Siła obronna wojsk lądowych zawiera się w połączeniu wysoce manewrowych, wyposażonych w nowoczesną technikę wojsk operacyjnych z wojskami obrony terytorialnej jako „gospodarza terenu", posiadającymi lekkie o wysokim wskaźniku skuteczności rażenia. Stanowi ona barierę trudną do pokonania przez nacierającego przeciwnika.

Wyniki przeprowadzonych analiz i ocen pozwalają sądzić, iż w prognozowanym rozwoju działań taktycznych wzrośnie zakres i potrzeba efektywnej koordynacji wysiłków obronnych wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej. Stale rosnący zakres zadań, które mogą być wykonywane przez siły obrony terytorialnej na korzyść broniących się wojsk operacyjnych powoduje, iż organizacja obrony w warunkach współdziałania z wojskami obrony terytorialnej stanie się koniecznością na przyszły polu walki.

ZAKOŃCZENIE

Obiektywny i uświadomiony stan niewiedzy, który się pojawił w interesującej nas obronie związku taktycznego wzmocnionego siłami obrony terytorialnej wymagał podjęcia wysiłków zmierzających do wypełnienia dostrzeżonej luki. Praca niniejsza jest konsekwencją studiów teoretycznych i badań empirycznych nad przedstawioną problematyką wspólnych działań obronnych związku taktycznego wojsk operacyjnych z siłami obrony terytorialnej. Zawarte w rozprawie treści korespondują z nakreślonymi zamiarami procedury badawczej i przyjętymi kanonami metodologicznymi.

Prowadzone badania zmierzały do uzyskania naukowo uzasadnionej odpowiedzi na pytanie stanowiące główny problem badawczy rozprawy, miało ono następujące brzmienie: *w jaki sposób podwyższyć skuteczność i trwałość obrony związku taktycznego wojsk operacyjnych w warunkach wzmocnienia go siłami obrony terytorialnej?*

Studia teoretyczno-empiryczne oraz naukowa analiza wyników, wygenerowały potrzebę przedstawienia badanej problematyki w różnych aspektach:

- *po pierwsze* – określenie obecnego stanu zarówno teorii obrony związku taktycznego, jak też działań wojsk obrony terytorialnej;
- *po drugie* – określenia uwarunkowań i możliwości wzmocnienia obrony związku taktycznego przez siły obrony terytorialnej;
- *po trzecie* – rozważenia wpływu wzmocnienia broniących się wojsk operacyjnych przez siły jednostek obrony terytorialnej;
- *po czwarte* – naukowe wykorzystanie konstatacji empirycznych, wynikających z postaw, poglądów, opinii i propozycji respondentów i ekspertów.

Przeprowadzone badania w świetle powyższego ujęcia pozwoliły na sformułowanie propozycji uzupełnienia teorii obrony związku taktycznego o treści wynikające ze wzmocnienia wojsk operacyjnych siłami obrony terytorialnej. Pozwoliło to na osiągnięcie celu niniejszej dysertacji, jakim było wzbogacenie naukowo uzasadnionej teorii obrony związku taktycznego wojsk operacyjnych o elementy wspólnych działań z siłami obrony terytorialnej. W końcowym zamiarze miało przynieść to efekt w postaci możliwości wykorzystania rezultatów badań określających koncepcję wspólnych działań obronnych związku taktycznego z siłami obrony terytorialnej w szkoleniu do-

wództw, sztabów i wojsk oraz w procesie dydaktycznym uczelni wojskowych. Ten cel jest możliwy do osiągnięcia w przyszłości.

Uzyskany materiał badawczy potwierdził słuszność hipotetycznych przypuszczeń, iż przy istniejących uwarunkowaniach wpływających na poziom naszego bezpieczeństwa, stopień osiągnięcia celów przez związek taktyczny wojsk operacyjnych w obronie wzrasta przez umiejętne wykorzystanie walorów bojowych i właściwej synchronizacji działań z wojskami obrony terytorialnej.

Pozostaje jednak pewna wątpliwość w odniesieniu do przedstawionych w rozprawie koncepcji dotyczących obrony związku taktycznego wzmocnionego siłami obrony terytorialnej, które zostały zbudowane na podstawie ograniczonego zasobu doświadczeń z ćwiczeń praktycznych. Dlatego też zaproponowane w rozprawie treści rozwiązania wymagają kontynuacji wielokierunkowych badań, dla których inspiracją mogą być przedstawione w niniejszej pracy wyniki, poglądy i opinie.

W tym miejscu pragnę złożyć serdeczne podziękowania wszystkim tym, którzy swoją życzliwością i bezinteresowną pomocą przyczynili się do powstania niniejszej pracy. Szczególną wdzięczność za merytoryczne i metodologiczne ukierunkowanie pracy pragnę wyrazić promotorowi **Panu płk. dr. hab. Michałowi Huzarskiemu.**

BIBLIOGRAFIA

1. AAP-6, Słownik terminów i definicji NATO, Warszawa 1998.
2. Aponowicz A., Współdziałanie, Warszawa 1970.
3. Babula J., Rozważania nad organizacją związku taktycznego wojsk lądowych, Myśl Wojskowa nr 6/1993.
4. Balcerowicz B., Możliwa strategia militarna Polski lat 90-tych i przełomu XX/XXI wieku, Warszawa 1992.
5. Balcerowicz B., Obrona narodowa i zobowiązania sojusznicze, Warszawa 1997.
6. Balcerowicz B., Obronność państwa średniego, Warszawa 1997.
7. Bielecki R., Pustynna burza, Warszawa 1991.
8. Borzęcki K., Leksykon podręczny, Olsztyn 1994.
9. Brzozowski J., Działania bojowe w rejonach zurbanizowanych we współdziałaniu z jednostkami wojsk obrony terytorialnej, Warszawa 1998.
10. Brzozowski J., Lidwa W., Teoretyczny i praktyczny wymiar zasad sztuki wojenne. Współdziałanie, Warszawa 1992.
11. Chocha B., Rozważania o sztuce operacyjnej, Warszawa 1984.
12. Chocha B., Rozważania o taktyce, Warszawa 1982.
13. Ciborowski L., Nowe systemy i środki walki oraz kierunki ich rozwoju w siłach zbrojnych państw obcych, Warszawa 1993.
14. Ciborowski L., Walka informacyjna, Toruń 1999.
15. Cienkowski W., Praktyczny słownik wyrazów bliskoznacznych, Warszawa 1993.
16. Clausewitz C., O wojnie, Lublin 1995.
17. Dęga Cz., Środki walki wojsk lądowych, Warszawa 1986.
18. Dęga Cz., Uzbrojenie i pole walki wojsk lądowych do 2020, Warszawa 1995.
19. Doktryna szkoleniowa Sił Zbrojnych RP – 2010, Warszawa, SG WP 1995.
20. Doktryna wojsk lądowych ATP-35(B), Warszawa 1995.
21. Drost M., Gąsiorek K., Współdziałanie w obronie powszechnej, Warszawa 1995.
22. Dworecki S., Od konfliktu do wojny, Warszawa 1996.
23. Działania taktyczne wojsk lądowych, Warszawa, AON 1995.
24. Galewski Z., Czynniki powodzenia we współczesnej walce, Warszawa 1986.

25. Galewski Z., Współdziałanie na polu walki, Warszawa 1983.
26. Huzarski M., i in., Zmiany w teorii walki, Warszawa 1998.
27. Huzarski M., Kaczmarek W., Obrona i natarcie dywizji, Warszawa 1997.
28. Huzarski M., Kaczmarek W., Podstawy działań taktycznych, Warszawa 1996.
29. Huzarski M., Zagadnienia taktyki wojsk lądowych, Toruń 1999.
30. Jakubczak R., Marczak J., Obrona terytorialna Polski na progu XXI wieku, Warszawa 1998.
31. Jakubczak R., Organizacja i wykorzystanie wojsk obrony terytorialnej, Warszawa 1996.
32. Jakubczak R., Przygotowanie i prowadzenie działań wojsk obrony terytorialnych w rejonach odpowiedzialności, Warszawa 1996.
33. James A., Kierowanie, Warszawa 1998.
34. Jomini H., Zarys sztuki wojennej, Warszawa 1968.
35. Kaczmarek W., Brygada zmechanizowana (pancerna) w obronie i natarciu, Warszawa 1995.
36. Kaczmarek W., Natarcie związku taktycznego. Rozprawa habilitacyjna, Warszawa 1997.
37. Kaczmarek W., Ścibiorek Z., Przyszła wojna – jaka?, Warszawa 1995.
38. Kasprzewski A., Zarys i rozwój hierarchicznych struktur organizacyjnych bojowych jednostek wojsk lądowych. Rozprawa doktorska, Warszawa 1994.
39. Klatka N., Konflikt i gra, Warszawa 1971.
40. Knetki J., Operacje połączone, Warszawa 1996.
41. Kolman R., Poradnik dla doktorantów i habilitantów, Bydgoszcz 1996.
42. Kołodziejczak, Co będzie jutro?, Warszawa 1970.
43. Koncepcja rozwoju obrony terytorialnej, Warszawa, MON 1998.
44. Kotarbiński T., Traktat o dobrej robocie, Warszawa 1965.
45. Kotarbiński T., Z zagadnień ogólnej teorii walki, Warszawa 1938.
46. Kowalczyk A., Afganistan, Warszawa 1994.
47. Koziej S., Podstawy sztuki wojennej, Warszawa 1992.
48. Koziej S., Teoria sztuki wojennej, Warszawa 1993.
49. Kozielecki J., Rozwiązywanie problemów, Warszawa 1969.

50. Kuczmański Z., Wojska zmechanizowane i pancerne w walce, Warszawa 1996.
51. Kurczal J., Zarys teorii organizacji i zarządzania, Warszawa 1970.
52. Leksykon wiedzy wojskowej, Warszawa 1971.
53. Liddell-Hart B. H., Strategia. Działania pośrednie, Warszawa 1959.
54. Lidwa W., Współdziałanie w walce lądowej, Warszawa 2000.
55. Lidwa W., Walka w głębi ugrupowania przeciwnika, Warszawa 1999.
56. Lidwa W., Wojska obrony terytorialnej w systemie obronnym państwa, Warszawa 1998.
57. Lidwa W., Wpływ zadań obrony terytorialnej na przeobrażenia w taktyce ogólnej, Warszawa 1998.
58. Lindsay D., Dobre rady dla piszących teksy naukowe, Warszawa 1995.
59. Łobocki M., Metody badań pedagogicznych, Warszawa 1978.
60. Majkuł J., O teorii i praktyce badań naukowych, Toruń 1992.
61. Mała encyklopedia wojskowa, Warszawa 1967.
62. Marczak J., Jakubczak R., Działania nieregularne w obronie Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 1995.
63. Marczak J., Pawłowski J., O obronie militarnej Polski na przełomie XX i XXI wieku, Warszawa 1995.
64. Materiały z konferencji, Działania taktyczne wojsk operacyjnych w warunkach współdziałania z obroną terytorialną, Warszawa, AON 1998.
65. Metodologiczne problemy teorii i praktyki wojskowej, Warszawa 1971.
66. Metodyka planowania wsparcia ogniowego w operacji i walce, Warszawa 1998.
67. Michniak J., i in., Metody i treści pracy zespołów funkcjonalnych na stanowisku dowodzenia wojsk lądowych, Warszawa 2000.
68. Mossor S., Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny, Warszawa 1986.
69. Nowak E., Logistyka wojskowa, Zarys teorii, Warszawa 1994.
70. Nowak S., Metodologia badań społecznych, Warszawa 1985.
71. Nożko K., Sztuka tworzenia przewagi w systemie obronnym RP, Warszawa 1994.
72. Nożko K., Walka o przewagę, Warszawa 1985.
73. Orzechowski J., Dowodzenie i sztaby, Warszawa 1986.
74. Pawłowski J., Przeciwnatarcie, Warszawa 1992.

75. Pelc M., Wybrane problemy metodologiczne wojskowych badań naukowych, Warszawa 1998.
76. Pindel K., Obrona terytorialna II Rzeczypospolitej, Warszawa 1995.
77. Pszczółowski T., Mała encyklopedia prakseologii oraz teorii organizacji, Warszawa 1986.
78. Pszczółowski T., Zasady sprawnego działania, Warszawa 1982.
79. Regan G., Błędy militarne, Warszawa 1993.
80. Regulamin działań wojsk lądowych, Warszawa 1999.
81. Regulamin walki wojsk lądowych Bundeswehry, Warszawa 1993.
82. Rudniański J., Elementy prakseologicznej teorii walki, Warszawa 1983.
83. Sadowski S., Planowanie i organizowanie działań taktycznych, Warszawa 1996.
84. Sadowski S., Węzłowe problemy organizacji współdziałania w obronie, Warszawa 1996.
85. Sienkiewicz P., Wystarczalność obronna, Warszawa 1997.
86. Sikorski W., Przyszła wojna, Warszawa 1984.
87. Skobel W., Działania nieregularne sił obrony terytorialnej, Warszawa 1993.
88. Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, Warszawa 1996.
89. Słownik wyrazów obcych, Warszawa 1980.
90. Sokołowski S. J., Logika w dowodzeniu i kierowaniu, Warszawa 1972.
91. Sokołowski S. J., Szkice prakseologiczne, Warszawa 1998.
92. Stabryła A., Doskonalenie struktury organizacyjnej, Warszawa 1991.
93. Sun Tzu, Sztuka wojny, Warszawa 1994.
94. System obrony terytorialnej III Rzeczypospolitej Polskiej, Zeszyty Naukowe AON 1(30)A/1989.
95. Szeremietiew R., Obronić Polskę, Warszawa 1997.
96. Szulc B., Walka zbrojna w ogólnej teorii walki i teorii konfliktów, Warszawa 1996.
97. Ścibiorek Z., Działania opóźniające, Warszawa 1996.
98. Ścibiorek Z., Obrona związku taktycznego (oddziału), Warszawa 1993.
99. Ścibiorek Z., Rozważania o obronie, Warszawa 1993.
100. Ścibiorek Z., Święcicki S., Współdziałanie wojsk operacyjnych z wojskami obrony

terytorialnej, Warszawa 1998.

101. Ścibiorek Z., Wojna czy pokój, Warszawa 1999.

102. Śladkowski S., Teoria obrony przeciwchemicznej jako dyscyplina (specjalność) naukowa, Warszawa 1999.

103. Świątnicki W., Bronie inteligentne, Warszawa 1992.

104. Targowski A., Obrona Polski dziś i jutro, Warszawa 1993.

105. Toffler A. i H., Wojna i antywojna, Warszawa 1997.

106. Tomaszewski A., Wojska lądowe w strategicznej operacji obronnej, Toruń 96.

107. Tomaszewski A., Wojska lądowe w systemie obronnym kraju pk. „Armia", Warszawa 1998.

108. Użycki J., Wojna konwencjonalna w Europie?, Warszawa 1989.

109. Wiatr M., Dowodzenie operacyjne w sztuce wojennej. Rrozprawa habilitacyjna, Warszawa 1999.

110. Wiatr M., Między strategią a taktyką, Toruń 1999.

111. Wiatr M., Trwałość obrony manewrowej, Warszawa 1994

112. Wiśniewski E., Metodyka wojskowych badań naukowych, Warszawa 1983.

113. Wróblewski R., Przygotowanie i prowadzenie strategicznej operacji obronnej, Warszawa 19985

114. Wróblewski R., Wprowadzenie do strategii wojskowej, Warszawa 1998.

115. Zieliński J., O sztuce operacyjnej, Warszawa 1994.

116. Zieliński J., Zarys teorii sztuki operacyjnej, Warszawa 1998.

WYKAZ RYSUNKÓW, TABEL I WYKRESÓW

Rysunek 1. Przebieg procesu badań etapu wstępnego 15
Rysunek 2. Przebieg procesu badań etapu zasadniczego 16
Rysunek 3. Przebieg procesu badań etapu końcowego 18
Rysunek 4. Podział metod naukowych 19
Rysunek 5. Przewidywany potencjał wojsk operacyjnych 32
Rysunek 6. Struktura organizacyjna dywizji zmechanizowanej 33
Rysunek 7. Miejsce i rola związku taktycznego w operacji obronnej 37
Rysunek 8. Główne zadania związku taktycznego w operacji obronnej 38
Rysunek 9. Determinanty obrony pozycyjnej 44
Rysunek 10. Determinanty obrony manewrowej 45
Rysunek 11. Podział obszaru odpowiedzialności związku taktycznego 46
Rysunek 12. Miejsce obszarów działań w strukturze pasa obrony związku taktycznego 47
Rysunek 13. Siły i środki wojsk lądowych do obrony RP w przypadku konfliktu 49
Rysunek 14. Podstawowy potencjał wojsk obrony terytorialnej 52
Rysunek 15. Etapy prowadzenia obrony przez związek taktyczny 76
Rysunek 16. Klasyfikacja możliwości bojowych 84
Rysunek 17. Czynniki operacyjne jako podstawowe determinanty obrony 99
Rysunek 18. Obrona związku taktycznego wzmocnionego siłami obrony terytorialnej 111
Rysunek 19. Etapy obrony związku taktycznego 123
Rysunek 20. Idea prowadzenia walki przed przednią linią obrony poprzez rażenie ogniowe 127
Rysunek 21. Działanie wojsk operacyjnych wzmocnionych siłami wojsk obrony terytorialnej w pasie sił przesłaniania związku taktycznego 132
Rysunek 22. Działanie wojsk operacyjnych wzmocnionych siłami wojsk obrony terytorialnej w walce o utrzymanie przedniej linii obrony 134
Rysunek 23. Działanie wojsk operacyjnych wzmocnionych siłami wojsk obrony terytorialnej w walce w głębi pasa obrony związku taktycznego 140

Tabela 1. Metody badawcze zastosowane do rozwiązania problemów szczegółowych 20

Tabela 2. Rejony odpowiedzialności w zależności od struktur wojsk obrony terytorialnej 68

Tabela 3. Zestawienie czynników niematerialnych wpływających na prowadzenie walki 85

Tabela 4. Wartości potencjału bojowego wojsk obrony terytorialnej 87

Tabela 5. Możliwości środków przeciwpancernych dywizji zmechanizowanej 89

Tabela 6. Możliwości ogniowe organicznej artylerii dywizji do ognia pośredniego 90

Tabela 7. Możliwości ogniowych ogólnowojskowych środków rażenia i artyleryjskich środków przeciwpancernych brygady obrony terytorialnej 91

Tabela 8. Możliwości ogniowe przeciwpancernych pocisków kierowanych batalionu obrony terytorialnej 91

Tabela 9. Porównanie możliwości ogniowych dywizji zmechanizowanej, brygady i batalionu obrony terytorialnej w zakresie zwalczania środków pancernych i opancerzonych 92

Tabela 10. Możliwości ogniowe organicznej artylerii brygady obrony terytorialnej do ognia pośredniego 93

Tabela 11. Możliwości ogniowe organicznej artylerii (bm) batalionu obrony terytorialnej do ognia pośredniego 93

Tabela 12. Porównanie możliwości ogniowych artylerii do ognia pośredniego dywizji zmechanizowanej, brygady i batalionu obrony terytorialnej 94

*

Wykres 1. Przekrój respondentów według stopnia wojskowego 25

Wykres 2. Przekrój respondentów według stażu służby wojskowej 26

Wykres 3. Przekrój respondentów według ukończonej uczelni wojskowej 26

Wykres 4. Przekrój respondentów według zajmowanego stanowiska 27

Wykres 5. Przekrój respondentów według miejsca pełnienia służby 27

Wykres 6. Opinie respondentów na temat wzajemnej zależności działań wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej 73

Wykres 7. Opinie respondentów w odniesieniu do koncepcji wykorzystania wojsk obrony terytorialnej w poszczególnych etapach walki 74

Wykres 8. Opinie respondentów na temat sił wzmocnienia związku taktycznego przez siły obrony terytorialnej 75

Wykres 9. Potencjał bojowy typowych oddziałów dywizji zmechanizowanej 86

Wykres 10. Porównanie potencjałów bojowych związku taktycznego i wojsk obrony terytorialnej 87

Wykres 11. Opinie respondentów na temat składu sił wydzielanych przez związek taktyczny do pasa przesłaniania 130

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 1. Kwestionariusz ankiety – wyniki badań

Załącznik 2. Wywiad ekspercki sprawozdanie z badania opinii ekspertów

Załącznik 3. Struktury organizacyjne i podstawowe wyposażenie jednostek obrony terytorialnej

Załącznik 4. Schematy wspólnych ćwiczeń wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej /„Czerwiec-94", „Grab-97", „Tatry-96", „Opal-97", „Orion-98", „Opal-2000"/

Załącznik 5. Charakter działań wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej

Druk AON zam. nr 361/WW/

Załącznik 1

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

KWESTIONARIUSZ ANKIETY

Celem niniejszej ankiety jest zebranie opinii szerokiej reprezentacji kadry Wojska Polskiego na temat przygotowania i prowadzenia obrony związku taktycznego wojsk operacyjnych wzmocnionego siłami obrony terytorialnej.

Zamiarem autora jest też uzyskanie zbioru informacji służących wypracowaniu koncepcji wspólnych działań wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej.

Będąc przekonany, że Pana wieloletnie doświadczenia, głęboka wiedza i cenne wnioski przyczynią się w znacznym stopniu do rozwiązania problemu naukowego wynikającego z tematu rozprawy, autor zwraca się z uprzejmą prośbą o wypełnienie przedłożonej ankiety. Badania mają charakter anonimowy, a ich wyniki zostaną wykorzystane wyłącznie do celów naukowych.

Z góry dziękuje za wypełnienie niniejszej ankiety.

WARSZAWA 1999

1. **Czy Pana zdaniem wojska operacyjne mają wystarczający potencjał do zapewnienia suwerenności naszego państwa bez potrzeby użycia wojsk obrony terytorialnej?**

   /proszę w kratce obok wybranej odpowiedzi wstawić znak X/

1.	Tak	5
2.	**Nie**	**123**
3.	Nie mam zdania	7
4.	Inne	3

2. **W jakich rodzajach walki związku taktycznego siły obrony terytorialnej są najbardziej predysponowane do jego wzmocnienia?**

   /proszę w kratce obok wybranej odpowiedzi wstawić znak X/

1.	Działania opóźniające	42
2.	**Działania obronne**	**74**
3.	Działania zaczepne	19
4.	Inne (jakie?).....	3

3. **Jeżeli pas obrony związku taktycznego (ZT) znajduje się w rejonie odpowiedzialności wojsk obrony terytorialnej (OT), to na jakich zasadach, Pana zdaniem, powinno odbywać się ich wspólne działanie?**

   /proszę w kratce obok wybranej odpowiedzi wstawić znak X/

1.	**Przejęcia wojsk OT w podporządkowanie ZT**	**101**
2.	Przejęcia ZT w podporządkowanie wojsk OT	4
3.	Wzajemnej koordynacji działań ZT i wojsk OT	33
4.	Inne (jakie?).....	

4. **W którym etapie walki obronnej związku taktycznego, wojska obrony terytorialnej, Pana zdaniem, będą wykonywały najbardziej efektywne działania?**

   /proszę w kratce obok wybranej odpowiedzi wstawić znak X/

1.	W czasie walki przed przednią linią obrony	43
2.	W czasie walki o utrzymanie przedniej linii obrony	29
3.	**W czasie walki w głębi obrony**	**66**

5. W trakcie walki w pasie sił przesłaniania siły wydzielone przez związek taktyczny powinny składać się z :

/proszę w kratce obok wybranej odpowiedzi wstawić znak X/

1.	Wojsk operacyjnych (duża mobilność)	34
2.	Wojsk OT (w swoim rejonie odpowiedzialności)	10
3.	**Wojsk operacyjnych wzmocnionych siłami wojsk OT**	**73**
4.	Wojsk OT wzmocnionych wojskami operacyjnymi	21

6. Jak ocenia Pan zadania, które mogą wykonywać w ramach obrony związku taktycznego wojska obrony terytorialnej w etapie walki przed przednią linią obrony?

/proszę wybrać odpowiedź i jej numer wpisać w kratkę/

1 – ważne; 2 – średnio ważne; 3 – mało ważne; 4 – nie mam zdania

Lp.	***Treść zadania***	***kryterium oceny***			
		1	***2***	***3***	***4***
1.	prowadzenie rozpoznania, udzielanie informacji o terenie (istniejącej już infrastrukturze obronnej) w pasie obrony związku taktycznego jak również po stronie przeciwnika;	**68**	37	21	2
2.	prowadzenie działań opóźniających na drugorzędnych kierunkach i zabezpieczając jednocześnie skrzydła i luki;	23	39	**61**	5
3.	wspieranie w przystosowaniu terenu i wykorzystaniu jego walorów w myśl koncepcji prowadzenia działań obronnych poprzez budowę zapór i przygotowanie niszczeń fortyfikacyjnych, kolejnych rubieży opóźniania;	**54**	44	27	3
4.	obsadzenie kolejnych rubieży opóźniania;	21	34	**66**	7
5.	bronienie wydzielonych miejscowości znajdujących się w pasie sił przesłaniania;	34	**53**	38	2
6.	prowadzenie działań dywersyjnych w ugrupowaniu przeciwnika i dostarczanie informacji o jego działaniu w głębi ugrupowania;	35	**47**	41	3
7.	dozorowanie kilku kierunków dogodnych do przenikania dla sił przeciwnika;	**56**	43	24	4

7. Czy Pana zdaniem w trakcie walki obronnej związku taktycznego, wojska obrony terytorialnej powinny działać:

/proszę w kratce obok wybranych odpowiedzi wstawić znak X/

1.	Samodzielnie (np. na kierunku pomocniczym)	29
2.	**W ramach utworzonych zgrupowań z wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej**	**96**
3.	W ramach czasowego wsparcia (np. zabezpieczenie wyjścia na rubież ryglową)	48
4.	Inne (jakie).....	9

8. Czy zdaniem Pana, obszary wspólnych działań wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej w działaniach obronnych to:

/proszę ponumerować odpowiedzi wg ważności/

1.	Bezpośrednia walka z przeciwnikiem	44
2.	Udział w zabezpieczeniu logistycznym obrony	41
3.	**Udział w zabezpieczeniu bojowym obrony**	**49**
4.	Inne (jakie?)	4

9. Jak ocenia Pan zadania, które mogą wykonywać w ramach obrony związku taktycznego wojska obrony terytorialnej w etapie walki o utrzymanie przedniej linii obrony?

/proszę wybrać odpowiedź i jej numer wpisać w kratkę/

1 – ważne; 2 – średnio ważne; 3 – mało ważne; 4 – nie mam zdania

Lp.	***Treść zadania***	***kryterium oceny***			
		1	***2***	***3***	***4***
1.	wspieranie w przystosowaniu terenu i wykorzystaniu jego walorów w myśl koncepcji prowadzenia działań obronnych poprzez budowę zapór i przygotowanie niszczeń fortyfikacyjnych oraz rozbudowę fortyfikacyjną pasa obrony;	**61**	41	23	3
2.	wzmacnianie zgrupowań taktycznych wojsk operacyjnych;	39	**48**	34	6
3.	prowadzenie działań obronnych na kierunkach pomocniczych, zabezpieczając jednocześnie skrzydła i luki, przygotowanie i obsadzenie kolejnych rubieży w głębi obrony związku taktycznego;	**49**	48	28	1
4.	zabezpieczenie manewru odwodów oddziałów I rzutu i odwodu związku taktycznego;	39	**49**	36	4
5.	blokowanie działania oddziałów wydzielonych przeciwnika, w rozcięciu ugrupowania i wdarciu w głąb ugrupowania;	23	38	**65**	2
6.	skuteczna obrona miejscowości w pasie obrony związku taktycznego;	39	**52**	34	3
7.	prowadzenie obrony i ochrony ważnych obiektów obrony związku taktycznego;	**56**	45	26	1
8.	udział w lokalizacji, blokowaniu i likwidacji desantu przeciwnika oraz prowadzenie działań przeciwdywersyjnych;	**82**	31	15	-
9.	udział w zabezpieczeniu wykonania kontrataku przez oddziały pierwszego rzutu poprzez utrzymanie dróg manewru, zabezpieczeniu rubieży wejścia do walki, wykonywaniu przejść w zaporach przeciwnika, itp.	35	39	**46**	7
10.	prowadzenie na szeroką skalę działań nieregularnych.	27	36	**63**	2

10. Jakie siły wojsk obrony terytorialnej powinny wzmacniać obronę związku taktycznego?

/proszę w kratce obok wybranej odpowiedzi wstawić znak X/

1.	**Brygada OT**	**43**
2.	Pułk OT	25
3.	Batalion OT	7
4.	**Tylko siły OT będące w pasie obrony ZT**	**51**
5.	Zgrupowania sił OT np.: - bot, bfort, boo	12
6.	Inne (jakie).....	0

11. Jeżeli broniący się związek taktyczny jest wzmocniony wojskami obrony terytorialnej to jego dowódca dokonuje:

/proszę w kratce obok wybranych odpowiedzi wstawić znak X/

1.	Koordynacji działań	42
2.	Współdziałania	26
3.	**Synchronizacji działań**	**67**
4.	Inne (jakie?).....	3

12. Jak Pana zdaniem, powinny być rozmieszczone obszary odpowiedzialności jednostek sił obrony terytorialnej?

/proszę w kratce obok wybranej odpowiedzi wstawić znak X/

1.	Na kierunku potencjalnego zagrożenia w strefie przygranicznej	35
2.	W centrum terytorium kraju	4
3.	**Na całym terytorium kraju**	**97**
4.	Inne (jakie).....	2

13. Jak ocenia Pan zadania, które mogą wykonywać w ramach obrony związku taktycznego wojska obrony terytorialnej w etapie walki w głębi pasa obrony?

/proszę wybrać odpowiedź i jej numer wpisać w kratkę/

1 – ważne; 2 – średnio ważne; 3 – mało ważne; 4 – nie mam zdania

Lp.	***Treść zadania***	***kryterium oceny***			
		1	***2***	***3***	***4***
1.	wspieranie oddziałów związku taktycznego będącego w styczności z przeciwnikiem w obsadzaniu i walce na kolejnych rubieżach;	37	39	**48**	2
2.	utrzymanie wspólnie z siłami BZ/BPanc rubieży ryglowych i blokowanie na nich działania przeciwnika;	42	**47**	36	3
3.	utrzymanie rubieży wyznaczonych do wykonania kontrataków lub przeciwuderzenia siłami przełożonego;	21	39	**66**	2
4.	osłanianie skrzydeł dywizji podczas wyprowadzania kontrataku;	**59**	45	21	3
5.	skuteczna obrona miejscowości w pasie obrony związku taktycznego;	43	**51**	31	2
6.	prowadzenie ochrony i obrony ważnych obiektów obrony związku taktycznego;	**48**	39	36	4
7.	udział w lokalizacji, blokowaniu i likwidacji desantu przeciwnika oraz prowadzenie działań przeciwdywersyjnych;	**78**	34	15	1
8.	prowadzenie działań dywersyjnych w ugrupowaniu przeciwnika i dostarczanie informacji o jego działaniu w głębi ugrupowania;	34	**49**	38	7
9.	w ramach działań w głębi prowadzą na szeroką skalę działania nieregularne na tyłach nacierającego przeciwnika;	34	39	**48**	6
10.	zabezpieczenie manewru wojsk wewnątrz ugrupowania ZT (manewr odwodami, przechodzenie na kolejne linie obrony w głębi).	38	**51**	34	4

14. Czy, Pana zdaniem, aktualny stan wiedzy dotyczący wspólnych działań wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej w pełni pozwala na efektywne wykorzystanie tych sił w obronie?

/proszę w kratce obok wybranej odpowiedzi wstawić znak X/

1.	Tak	12
2.	Raczej tak	29
3.	**Raczej nie**	**56**
4.	Nie	33
5.	Nie mam zdania	8

15. Jaki wpływ na trwałość obrony związku taktycznego ma, Pana zdaniem, wzmocnienie siłami obrony terytorialnej?

/proszę w kratce obok wybranej odpowiedzi wstawić znak X/

1.	**Duży**	**64**
2.	Przeciętny	55
3.	Niewielki	11
4.	Trudno powiedzieć	8
5.	Inne	0

16. W jakim zakresie upatruje Pan potrzebę rozwoju wojsk lądowych (tj. wojska operacyjne i obrony terytorialnej) w aspekcie wykorzystania ich w prowadzeniu działań obronnych?

/proszę w kratce obok wybranych odpowiedzi wstawić znak X/

1.	Zwiększenie liczebności wojsk operacyjnych	27
2.	**Wyposażenie wojsk operacyjnych w nowoczesny sprzęt**	**103**
3.	Zmiany struktur organizacyjnych wojsk operacyjnych	36
4.	Zwiększenie liczebności wojsk OT	87
5.	Wyposażenie w nowoczesny sprzęt wojsk OT	53
6.	Inne	0

17. Czy uważa Pan, iż będąc organizatorem (dowódcą) obrony związku taktycznego, wykorzystałby w pełni walory wojsk obrony terytorialnej?

/proszę w kratce obok wybranej odpowiedzi wstawić znak X/

1.	Tak	21
2.	Raczej tak	41
3.	**Raczej nie**	**44**
4.	Nie	11
5.	Nie mam zdania	21

METRYCZKA

1. **Jaki jest Pana stopień wojskowy?**
/proszę w kratce obok wybranej odpowiedzi wstawić znak X/

1.	Pułkownik	35
2.	**Podpułkownik**	**39**
3.	Major	28
4.	Kapitan	33
5.	Porucznik	3

2. **Jaki jest Pana staż zawodowy (oficerski)?**
/proszę w kratce obok wybranej odpowiedzi wstawić znak X/

1.	Do 10 lat	8
2.	Od 10 do 15 lat	36
3.	Od 16 do 20 lat	25
4.	**Od 21 do 25 lat**	**39**
5.	Powyżej 25 lat	30

3. **Jakie ukończył Pan uczelnie wojskowe?**
/proszę w kratce obok wybranej odpowiedzi wstawić znak X/

1.	Wyższa szkoła oficerska	44
2.	**Akademia wojskowa krajowa**	**86**
3.	Akademia wojskowa zagraniczna	8
4.	Inna.....	0

4. **Jakie ostatnio zajmował Pan stanowisko służbowe?**
/proszę w kratce obok wybranej odpowiedzi wstawić znak X/

1.	Dowódcze	38
2.	**Sztabowe**	**54**
3.	Dydaktyczne	46
4.	Inne.....	0

5. **Czy obecnie pełni Pan służbę w:**
/proszę w kratce obok wybranej odpowiedzi wstawić znak X/

1.	**Wojskach operacyjnych**	**88**
2.	Wojskach obrony terytorialnej	47
3.	Inne.....	3

Dziękuję za pomoc

Załącznik 2

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

WYWIAD EKSPERCKI

WARSZAWA 2000

Przynależności Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego – w konsekwencji wejście naszych sił zbrojnych do jego struktur – wymaga dostosowania ustaleń doktrynalnych do standardów Sojuszu. Dokonujące się zmiany polityczno-militarne w Europie stawiają polską naukę wojskową przed zupełnie nowymi wyzwaniami. Zespołom naukowo-badawczym stawiane są zadania rozwiązania podstawowych problemów z tym związanych i dotyczących możliwości obrony militarnej Rzeczypospolitej Polskiej w jakościowo nowych warunkach międzynarodowych i wewnątrzpaństwowych. U podłoża tych badań leżą zasadnicze aktualne i prognozowane uwarunkowania działań obronnych, w tym użycia i działania różnorakich komponentów zarówno narodowych sił zbrojnych, jak i wojsk sojuszniczych w ramach operacji obronnych prowadzonych na terytorium Polski.

W suwerennych państwach podstawą bezpieczeństwa narodowego są własne, narodowe siły obrony – dotyczy to zarówno państw neutralnych jak i państw wchodzących w skład sojuszy. Niekwestionowaną rolę spełniają tu wojska lądowe operacyjne i obrony terytorialnej. Pełne wykorzystanie walorów bojowych obydwu komponentów wojsk lądowych, sił układu niemilitarnego oraz właściwości terenu zwielokrotni siłę obronną państwa. W ramach narodowych zadań obronnych, a także w strukturach sojuszniczych wojska operacyjne powinny być przygotowane do działania na różnych kierunkach zagrożenia. Niezależnie od skali konfliktu ogólnowojskowe związki taktyczne powinny się liczyć z ewentualnością i być przygotowane do działania w różnych obszarach Rzeczypospolitej. Stanowią one mobilną część sił zbrojnych i przeznaczone są do wykonywania najważniejszych zadań bojowych mających na celu odparcie uderzeń agresora w dowolnym rejonie i na każdym kierunku zagrożenia.

Nowa sytuacja geopolityczna Polski skłoniła autora do podjęcia próby dokonania weryfikacji dotychczasowej teorii przygotowania i prowadzenia obrony przez związek taktyczny. Biorąc jednak pod uwagę, iż nasze bezpieczeństwo upatruje się nie tylko w przynależności do Sojuszu, lecz także w zespoleniu wysiłku wojsk operacyjnych, obrony terytorialnej, ogniw niemilitarnych i przygotowania obronnego społeczeństwa, weryfikowana teoria obrony związku taktycznego ma na celu

uwzględnienie uwarunkowań wynikających z zagrożeń naszego bezpieczeństwa, a w stosunku do nich powstanie koncepcji prowadzenia wspólnych działań defensywnych głównie przez wojska operacyjne i obrony terytorialnej na poziomie taktyki.

Związek taktyczny wojsk operacyjnych, któremu wyznaczono pas obrony, czy to w ramach operacji obronnej, czy też na samodzielnym kierunku może oczekiwać, iż w jego pasie będą się znajdowały jednostki obrony terytorialnej rozmieszczane w rejonie odpowiedzialności sił obrony terytorialnej. Odpowiedzialność za wykonanie zadania ponosi wówczas dowódca związku taktycznego wojsk operacyjnych, który powinien racjonalnie wykorzystać potencjał bojowy będący w jego dyspozycji, w tym także siły i środki obrony terytorialnej. Znajomość stanu i możliwości sił obrony terytorialnej oraz sposobu wykorzystania ich walorów bojowych w działaniach obronnych mogą decydować o rezultatach prowadzenia walki przez związek taktyczny.

Powyższe zagadnienia stanowiły obszar badań, dlatego uprzejmie proszę Panów o wyrażenie swoich opinii dotyczących następujących kwestii – problemów wyrażonych w postaci pytań:

1. Jak postrzega Pan obronę związku taktycznego w ramach operacji obronnych wojsk operacyjnych w aspekcie wykorzystania bojowego jednostek obrony terytorialnej?
2. Jakie widzi Pan uwarunkowania i możliwości wzmocnienia obrony związku taktycznego wojsk operacyjnych siłami obrony terytorialnej?
3. Co stanowi o trwałości obrony związku taktycznego i jaki udział w jej umacnianiu upatruje Pan w wojskach obrony terytorialnej?
4. Na czym polega przygotowanie obrony związku taktycznego wzmocnionego siłami obrony terytorialnej w aspekcie koordynacji i synchronizacji działań?
5. W czym wyraża się specyfika prowadzenia działań obronnych związku taktycznego wojsk operacyjnych wzmocnionego siłami obrony terytorialnej?
6. Jakie są perspektywy rozwoju wspólnych taktycznych działań obronnych wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej?

DZIĘKUJĘ

SPRAWOZDANIE Z BADANIA OPINII EKSPERTÓW DOTYCZĄCEGO PROBLEMATYKI WSPÓLNYCH DZIAŁAŃ OBRONNYCH WOJSK OPERACYJNYCH I OBRONY TERYTORIALNEJ

I. Temat badań: Obrona związku taktycznego wojsk operacyjnych wzmocnionego siłami obrony terytorialnej.

II. Metody badawcze: Metoda ocen ekspertów.

III. Cel badań: Uzyskanie opinii doświadczonych oficerów o najważniejszych problemach związanych z przygotowaniem i prowadzeniem obrony przez związek taktyczny wzmocniony jednostkami wojsk obrony terytorialnej.

IV. Czas badań: Marzec 1999 – luty 2000.

V. Opis przebiegu badań:

Badanie przeprowadzono metodą ocen ekspertów i objęto nim 8 (ośmiu) oficerów reprezentujących :

Dwa Wydziały Akademii Obrony Narodowej.

- Z Wydziału Wojsk Lądowych:
  - Profesor AON,
  - Profesor AON,
  - Adiunkt KTO,
  - Adiunkt KTO.
- Z Wydziału Strategiczno Obronnego:
  - Adiunkt KOTiOC;

Przedstawiciele jednostek wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej:

- Szef wydziału operacyjnego 1DZ w Legionowie,
- Szef sztabu 2 BOT w Mińsku Mazowieckim.

Zarząd Obrony Terytorialnej ŚOW

- Starszy specjalista oddziału planowania.

Badania prowadzone były w oparciu o kwestionariusz zawierający sześć pytań wymagających wyrażenia osobistych poglądów ekspertów.

W oparciu o uzyskane opinie można sformułować następujące generalne wnioski:

1. Bezpieczeństwo Polski w przypadku agresji potencjalnego przeciwnika z uwzględnieniem aktualnych uwarunkowań geopolitycznych należy upatrywać w ramach powodzenia operacji obronnych, w których uczestniczyć będą narodowe i sojusznicze siły zbrojne.
2. Broniące się państwo ma możliwość wykorzystania naturalnych walorów obronnych swojego terytorium oraz odpowiedniego przygotowania go do obrony.
3. Głównym przeznaczeniem związku taktycznego w ramach operacji obronnej jest zatrzymanie natarcia przeciwnika, uniemożliwienie mu wtargnięcia w głąb kraju i stworzenie warunków do wykonania zwrotu zaczepnego w celu odzyskania utraconego terenu.
4. Związek taktyczny powinien być zdolny do prowadzenia różnorodnych działań obronnych, wśród których należy wyszczególnić obronę pozycyjną, obronę manewrową, działania opóźniające, osłonowe i wspierające oraz działania o charakterze zaczepnym (przeciwuderzenia, kontrataki).
5. Wzrosła rola i znaczenie sił obrony terytorialnej w koncepcji obrony kraju. Postrzegane są jako jeden z głównych czynników efektywnego zabezpieczenia i uzupełniania potencjału bojowego na rzecz działań prowadzonych przez wojska operacyjne. Upatruje się zapewnienie suwerenności Polski w rozwoju wojsk obrony terytorialnej i połączeniu wysiłku walki obronnej wojsk terytorialnych i operacyjnych.
6. Konieczność przeciwstawienia się ewentualnej agresji wobec potencjalnego przeciwnika w warunkach współczesnej wojny wymaga zarówno dobrze wyposażonych i wyszkolonych wojsk operacyjnych, jak sił obrony terytorialnej.
7. Do głównych zadań wykonywanych przez wojska terytorialne w ramach obrony związku taktycznego możemy zaliczyć: obronę drugorzędnych kierunków, działania opóźniające i osłonowe, obronę miast i miejscowości, ochronę

i utrzymanie ośrodków sieci komunikacyjnych oraz infrastruktury transportu, a także zwalczanie desantów i grup dywersyjnych przeciwnika.

8. Trwałość obrony opiera się na sile ognia broniących się wojsk, ich manewrowości i wykorzystaniu dogodnych właściwości terenu. Zwycięża ten kto posiada siły i środki w odpowiednim miejscu i czasie (przewaga punktu kulminacyjnego).
9. Związek taktyczny powinien posiadać zdolność jednoczesnego prowadzenia działań głębokich, w styczności i w pasie tyłów, co przy obecnej strukturze i wyposażeniu jest problematyczne.
10. W działaniach obronnych istnieje szereg zadań, które mogą wykonywać wojska obrony terytorialnej na korzyść obrony związku taktycznego. Specyfika ich działania jednak wskazuje, iż optymalnym wariantem jest ich użycie w głębi obrony dla zapewnienia swobody działania wojsk operacyjnych.
11. Dowódca wojsk operacyjnych powinien znać zasady i właściwości działania wojsk obrony terytorialnej i wykorzystywać je zgodnie z ich przeznaczeniem.
12. Wzmocnienie związku taktycznego powinno być w sile jednostek terytorialnych działających w pasie obrony dywizji lub w brygady, pułku obrony terytorialnej.
13. W wymiarze rzeczowym wojska obrony terytorialnej nie zwiększają istotnie potencjału bojowego związku taktycznego, największego wpływu tych wojsk w zakresie zwiększenia możliwości bojowych wojsk operacyjnych należy oczekiwać w postaci wykonania przez nie obronnego przygotowania terenu, realizacji przedsięwzięć zabezpieczenia bojowego, zapewnienia swobody działania.
14. Za istotne należy uznać znaczenie czynników niematerialnych możliwości bojowych wojsk obrony terytorialnej (głównie czynniki związane ze strukturami organizacyjnymi, ale również znajomość terenu działań i jego infrastruktury oraz świadomość żołnierzy tych wojsk, że bronią własnych rodzin, domów i dorobku materialnego), co może procentować podczas walki obronnej związku taktycznego.
15. Osiągnięcie skuteczności wykonywania zadań przez związek taktyczny wojsk operacyjnych w obronie wzrasta dzięki wykorzystaniu walorów bojowych i właściwej koordynacji i synchronizacji działań z wojskami obrony terytorialnej.

16. Dwa odmienne komponenty wojsk lądowych, jakimi są wojska operacyjne i wojska obrony terytorialnej, o odmiennej taktyce działania i w istocie o innym przeznaczeniu, sprzęgnięte jednym celem obrony, mogą stanowić nierozerwalną całość, która często decydować będzie o sukcesie, zwłaszcza w uwarunkowaniach geopolitycznych naszego kraju.
17. Proces przygotowania obrony rozpoczyna się od otrzymania zadania do osiągnięcia gotowości do działania i jest kontynuowany w trakcie prowadzenia obrony, aż do wykonania zadania. Proces ten obejmuje szereg przedsięwzięć, które mają doprowadzić do osiągnięcia celu obrony, czyli pożądanego stanu końcowego. Realizację wymienionych przedsięwzięć możemy ująć w dwóch płaszczyznach. Pierwsza to przedsięwzięcia realizowane przez dowódcę i sztab związku taktycznego w ramach procesu dowodzenia. Druga płaszczyzna to przedsięwzięcia czynnościowe realizowane przez podwładnych w celu urzeczywistnienia przyjętej koncepcji obrony poprzez przyjęcie ugrupowania bojowego przez związek taktyczny, zorganizowanie systemu ognia oraz wykorzystanie i przygotowanie pasa obrony.
18. Analiza porównawcza merytorycznego znaczenia terminu „współdziałanie" wskazuje, że w aspekcie sojuszu jest ona w pewnych kategoriach odpowiednikiem synchronizacji. Reasumując powyższe wnioski można skonstatować, że termin synchronizacja nie jest nowy, jednak jego zastosowanie w terminologii wojskowej przeżywa swoiste odrodzenie.
19. Synchronizacja rozumiana jest jako zdolność do skupienia zasobów i działań w czasie i w przestrzeni, w celu stworzenia maksymalnego stosunku siły bojowej w decydującym miejscu. Synchronizacja obejmuje zmasowane efekty siły bojowej (wojsk i ognia) w decydującym punkcie, poprzez skoordynowane użycie wszystkich dostępnych zasobów, a więc wysiłku wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej.
20. Przydzielenie związkowi taktycznemu sił obrony terytorialnej poszerza możliwości wielowariantowych rozwiązań w zakresie koncepcji prowadzenia walki obronnej. Potwierdzeniem tego jest szeroka gama zadań jakie mogą wykonywać wojska terytorialne na korzyść obrony związku taktycznego.

Przydzielone siły z powodzeniem mogą odciążyć siły operacyjne od szeregu przedsięwzięć związanych z prowadzeniem obrony na pomocniczych kierunkach typu obrona miast i miejscowości, rejonów górzystych i lesisto-jeziornych, ochrona i obrona ważnych obiektów, walka z desantem przeciwnika, do realizacji przedsięwzięć związanych z zapewnieniem swobody działania. Stwarza to możliwość użycia większych sił wojsk operacyjnych w punkcie ciężkości uderzenia przeciwnika.

21. Każda walka obronna powinna być prowadzona z zastosowaniem klasycznej reguły „tarczy i miecza". Rolę tarczy spełniają typowe działania defensywne wojsk operacyjnych, które wspólnie z siłami obrony terytorialnej mają za zadanie przyjąć cios przeciwnika i jednocześnie poprzez swoje działanie stworzyć warunki do wykonania zwrotu zaczepnego, czyli użycia miecza jako elementu rozstrzygającego w działaniach obronnych do rozbicia przeciwnika i utrzymania zajmowanego terenu.
22. Aktualny potencjał i rozmieszczenie wojsk obrony terytorialnej nie spełnia oczekiwań pokładanych zadań jakie mają wykonywać na wypadek agresji przeciwnika. Istnieje potrzeba utworzenia jednostek obrony terytorialnej na całym terytorium kraju.
23. Współczesne konflikty wskazują, iż istnieje potrzeba wyposażenia wojsk operacyjnych w nowoczesny sprzęt, który pozwoli na zwiększenie manewrowości, precyzji rażenia, uniwersalności i odporności na oddziaływanie przeciwnika.
24. Wojska terytorialne nie mogą stanowić składnicy zużytego sprzętu wojsk operacyjnych, a powinno się je wyposażać w nowoczesny-przenośny sprzęt lekki.

Przedstawiane opinie ekspertów w odniesieniu do obrony związku taktycznego wojsk operacyjnych wzmocnionego siłami obrony terytorialnej upoważniają do potwierdzenia hipotezy, iż umiejętne wkomponowanie sił wojsk obrony terytorialnej w ugrupowanie bojowe związku taktycznego, umożliwiające pełne wykorzystanie ich specyfiki oraz możliwości bojowych, podwyższy poziom skuteczności wykonywanych zadań oraz trwałość obrony.

Załącznik 3 a

Struktura i wyposażenie brygady obrony terytorialnej

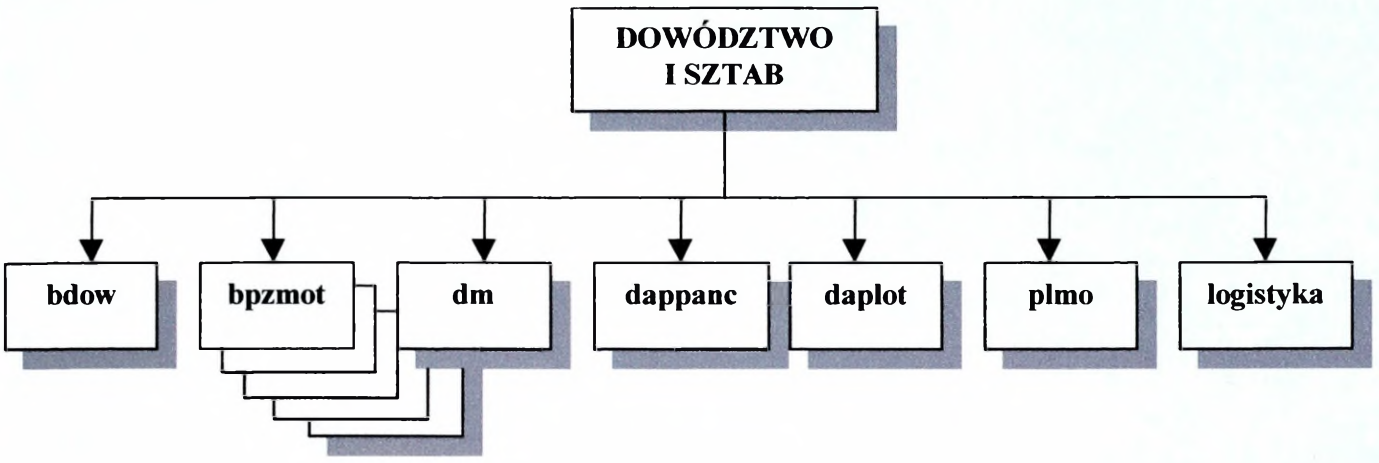

Zestawienie osobowe i sprzętowe

	D-two i sztab	bdow	bpzmot (5)	dm	dppanc	dplot	bsap	plmo	Logistyka	Ogółem
Stan osobowy	48	397	537	252	249	318	370	32	333	**4684**
Moździerze M-82			9	27						**72**
Armata A-85					18					**18**
ppk			18							**90**
armata plot S-60						12				**12**
PKM-2(ZU-23-2)		2	2			12				**24**
S-2		4	4							**24**
SMT-1							2			**2**
Spycharka ciężka							6			**6**
BAT							2			**2**
Koparka							7			**7**
Dźwig							1		1	**2**
Trak							1			**1**
Elektrownia		3					4		12	**19**
Motocykl		18								**18**
Miotacz ognia								28		**28**
WD		6	1							**11**
Kuchnia		6	9	4	4	4	3		7	**73**
Sam. cięż.-teren.		33	66	43	41	65	65	4	74	**646**
Sam. osob.-teren.		25	7	5	1	1	5		1	**73**
Sam. specjalne		24	7	6	6	6	14		55	**146**

Załącznik 3 b

Struktura i wyposażenie pułku obrony terytorialnej

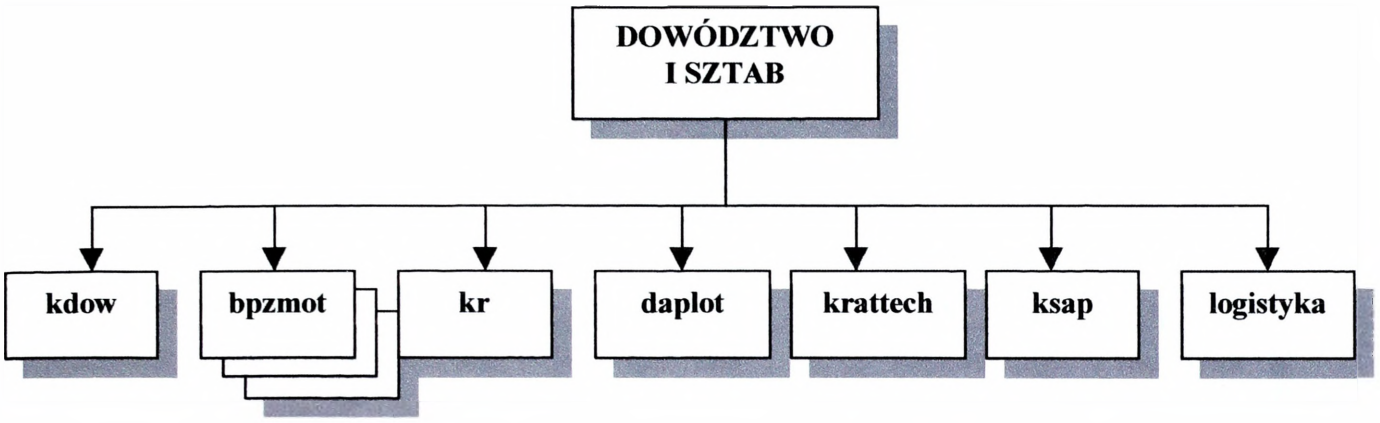

Zestawienie osobowe i sprzętowe

	D-two i sztab	kdow	bpzmot (3)	kr	bplot	krattech	ksap	Logistyka	Ogółem
Stan osobowy	31	122	537	79	95	73	133	76	**2220**
Moździerze M-82			9						**27**
ppk			18						**54**
PKM-2 (ZU-23-2)		2	2		12				**20**
S-2		4	4						**16**
SMT-1							2		**2**
Spycharka ciężka							6		**6**
Koparka							6		**6**
Dźwig						6	2		**8**
Elektrownia						4			**4**
Motocykl		5		10					**15**
Sprężarka						5			**5**
WD		2	1						**5**
Sam. cięż.-teren.		13	66	1	16	15	19	17	**279**
Sam. specjalne		9	7					7	**37**
Sam. osob.-teren.		5	7	12	1	1	1	1	**43**
Kuchnia		4	6					6	**28**

Załącznik 3c

Struktura i wyposażenie batalionu obrony terytorialnej

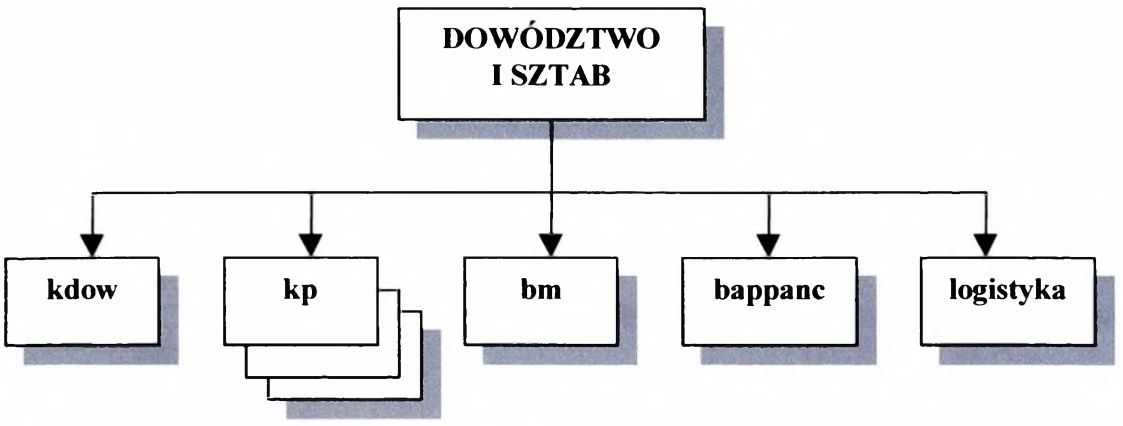

Zestawienie osobowe i sprzętowe

	D-two i sztab	kdow	kp (3)	bm	bppanc	Logistyka	Ogółem
Stan osobowy	8	76	114	60	37	43	**566**
Moździerze M-82				9			**9**
ppk			4		6		**18**
PKM-2(ZU-23-2)		2					**2**
S-2		4					**4**
Motocykle		8					**8**
WD		1					**1**
Kuchnia			1			6	**9**
Sam. cięż.-teren.		6	12	10	5	9	**66**
Sam. osob.-teren.		6	1	1	1		**11**
Sam. specjalne					1	6	**7**

Załącznik 3d

Struktura i wyposażenie batalionu fortecznego

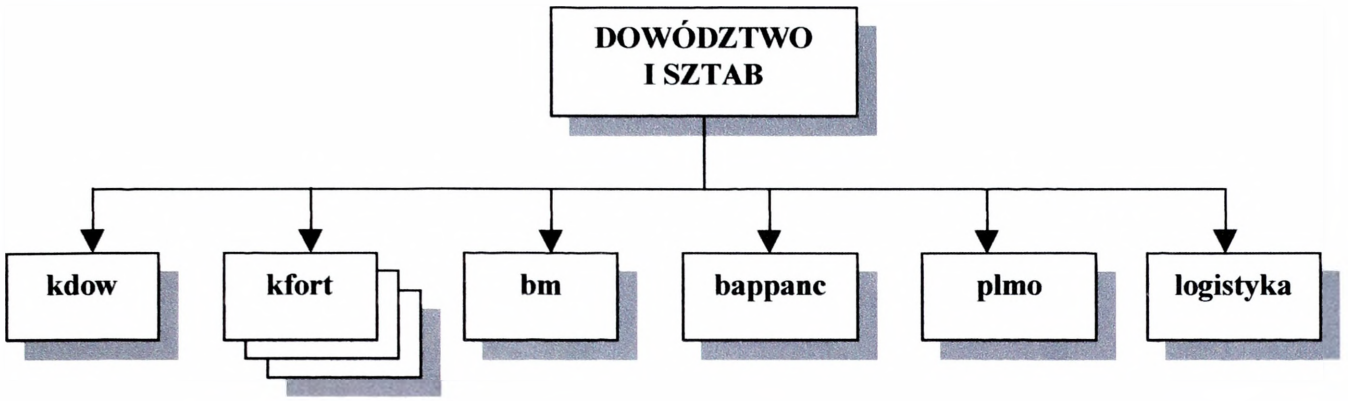

Zestawienie osobowe i sprzętowe batalionu fortecznego (bfort)

	D-two i sztab	kdow	kfort (3)	bm	bppanc	plsap	plmo	Logistyka	Ogółem
Stan osobowy	8	65	114	60	37	26	32	43	**613**
Moździerze M-82				9					**9**
ppk			4		6				**18**
PKM-2(ZU-23-2)		2							**2**
S-2		4							**4**
Miotacz ognia							28		**28**
WD		1							**1**
Kuchnia			1					6	**9**
Sam. cięż.-teren.		6	10	10	5	4	4	9	**68**
Sam. osob.-teren.		5	2	1	1	1			**14**
Sam. specjalne		1			1			6	**8**

Załącznik 3e

Struktura i wyposażenie batalionu ochrony i obrony obiektów

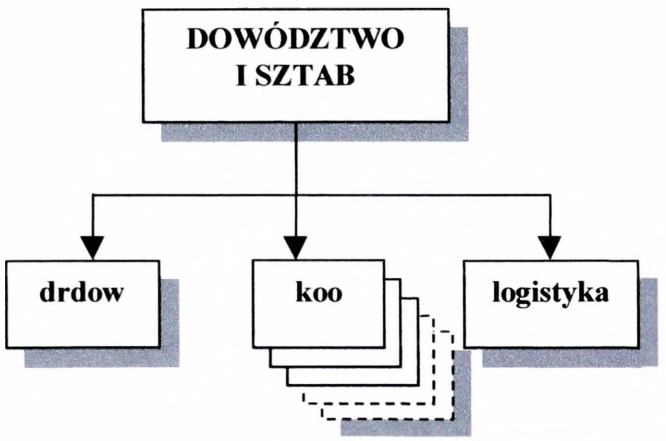

Zestawienie osobowe i sprzętowe

	D-two i sztab	drdow	koo (3-5)	Logistyka	Ogółem
Stan osobowy	8	11	96	19	**326-518**
Moździerze M-82			3		**9-15**
ppk			2		**6-10**
PKM-2(ZU-23-2)			2		**6-10**
Kuchnia			1	1	**4-6**
Sam. cięż.-teren.		1	11	9	**40-62**
Sam. osob.-teren.	2				**2**
Sam. specjalne				1	**1**
Przyczepa transp.			1	1	**4-6**

Załącznik 4 a

Struktura przygranicznego pasa przesłaniania 5 KDZ z wojskami obrony terytorialnej w ćwiczeniu pk. „CZERWIEC–94”

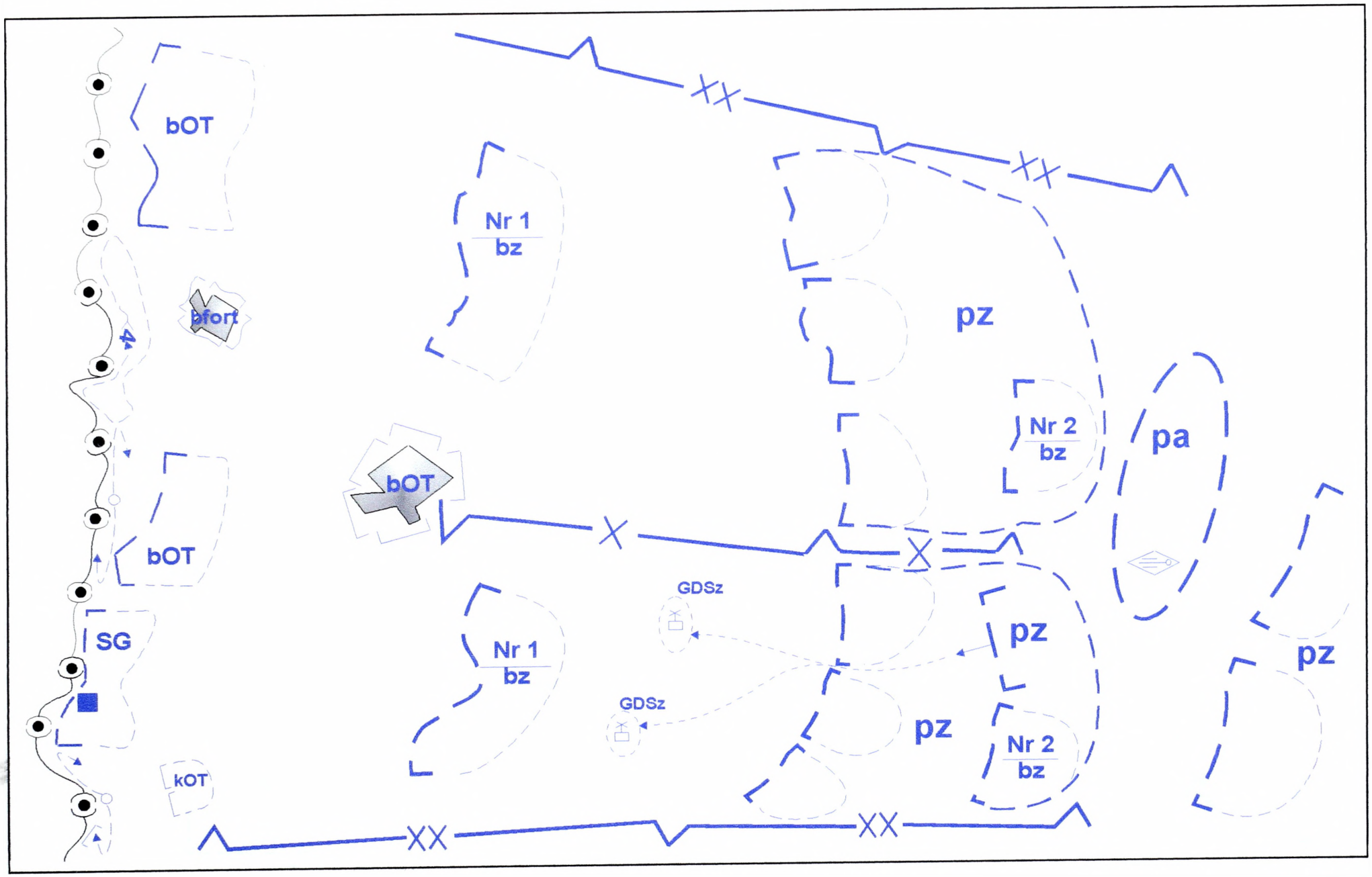

Załącznik 4 b

Plan operacji obronnej w ćwiczeniu pk. „TATRY–96”

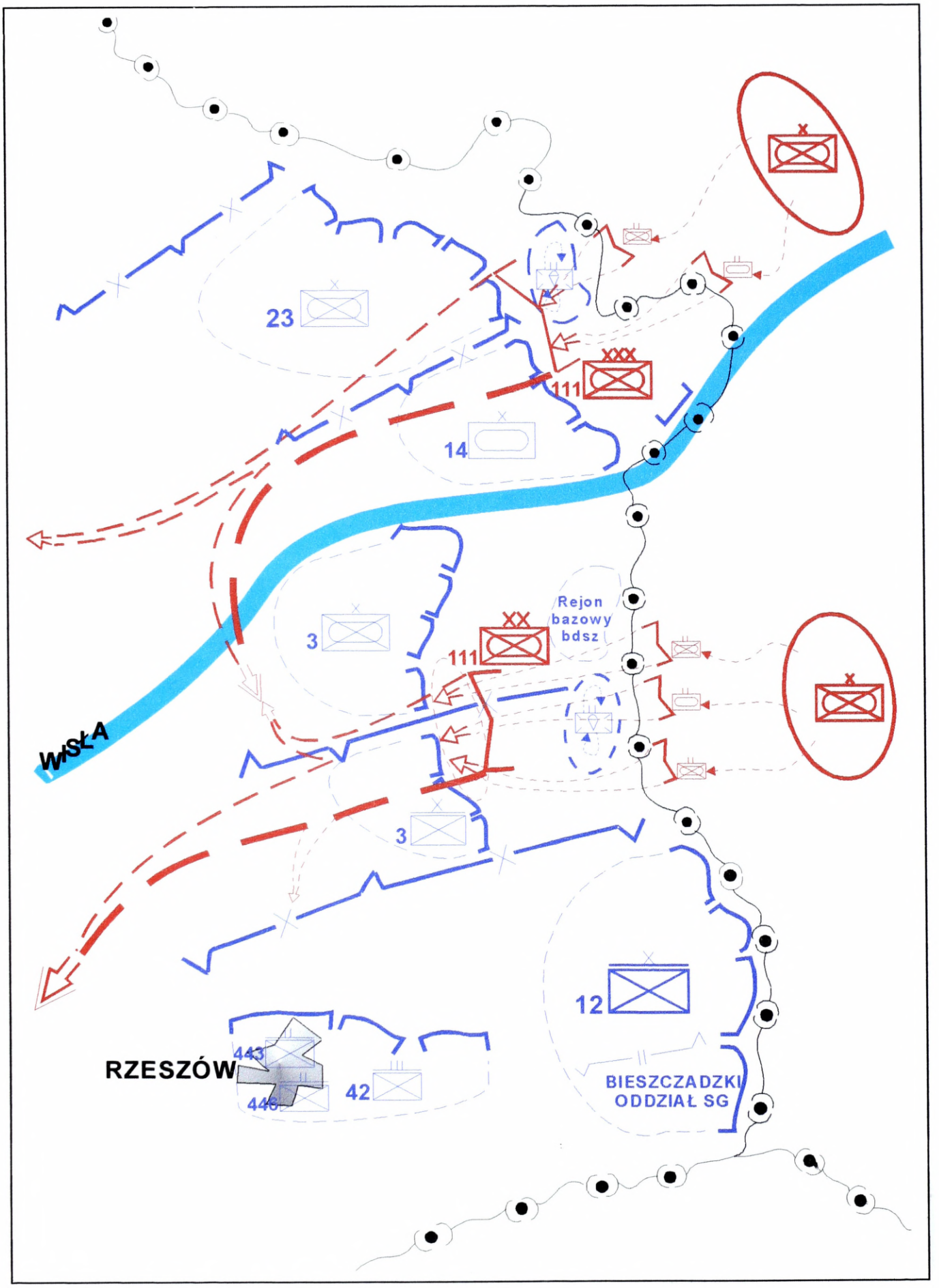

Załącznik 4 c

Obrona 1 DZ wzmocnionej siłami obrony terytorialnej w ćwiczeniu pk. „GRAB–97”

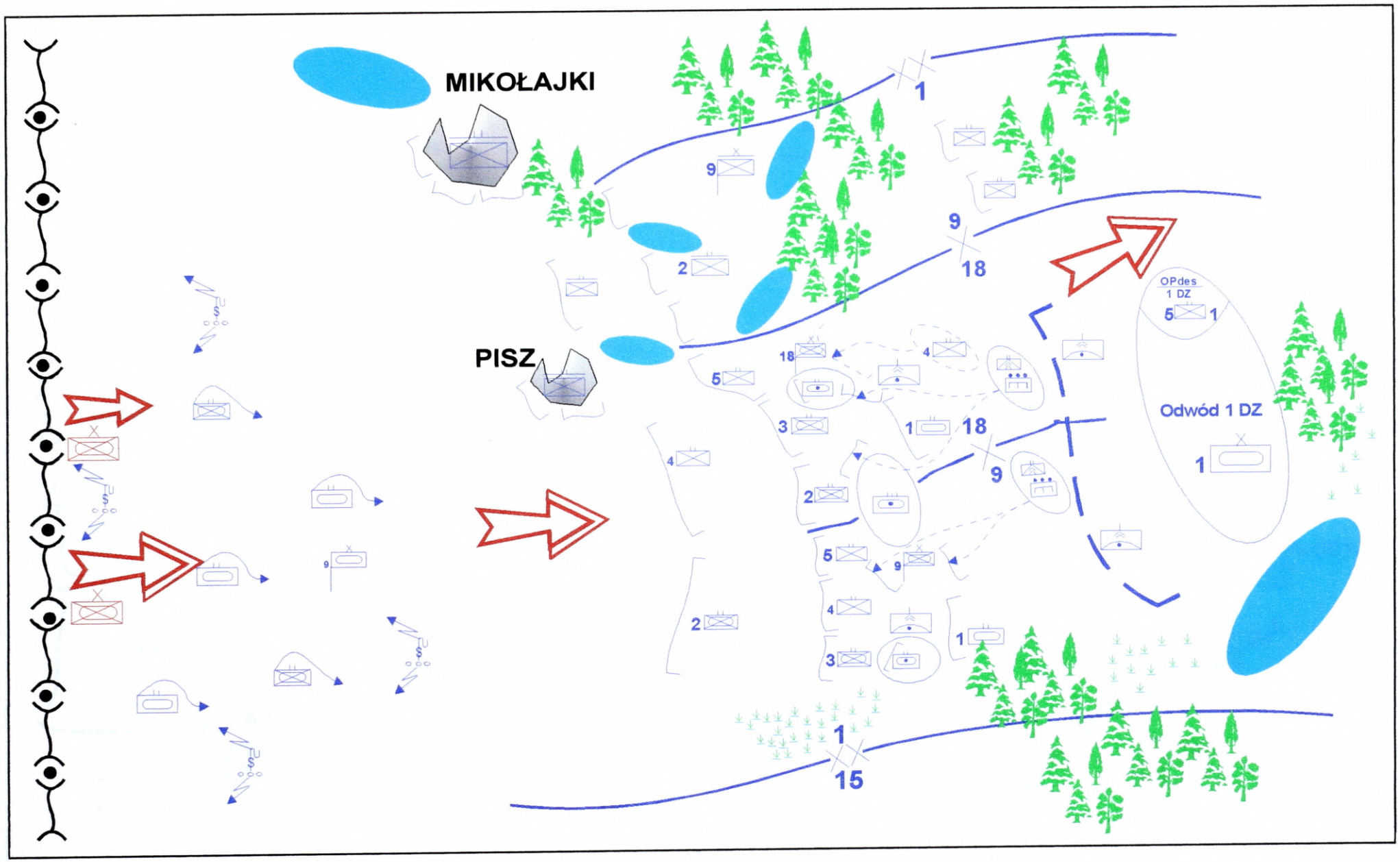

Załącznik 4 d

Wykorzystanie wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej w ćwiczeniu pk. „OPAL-97”

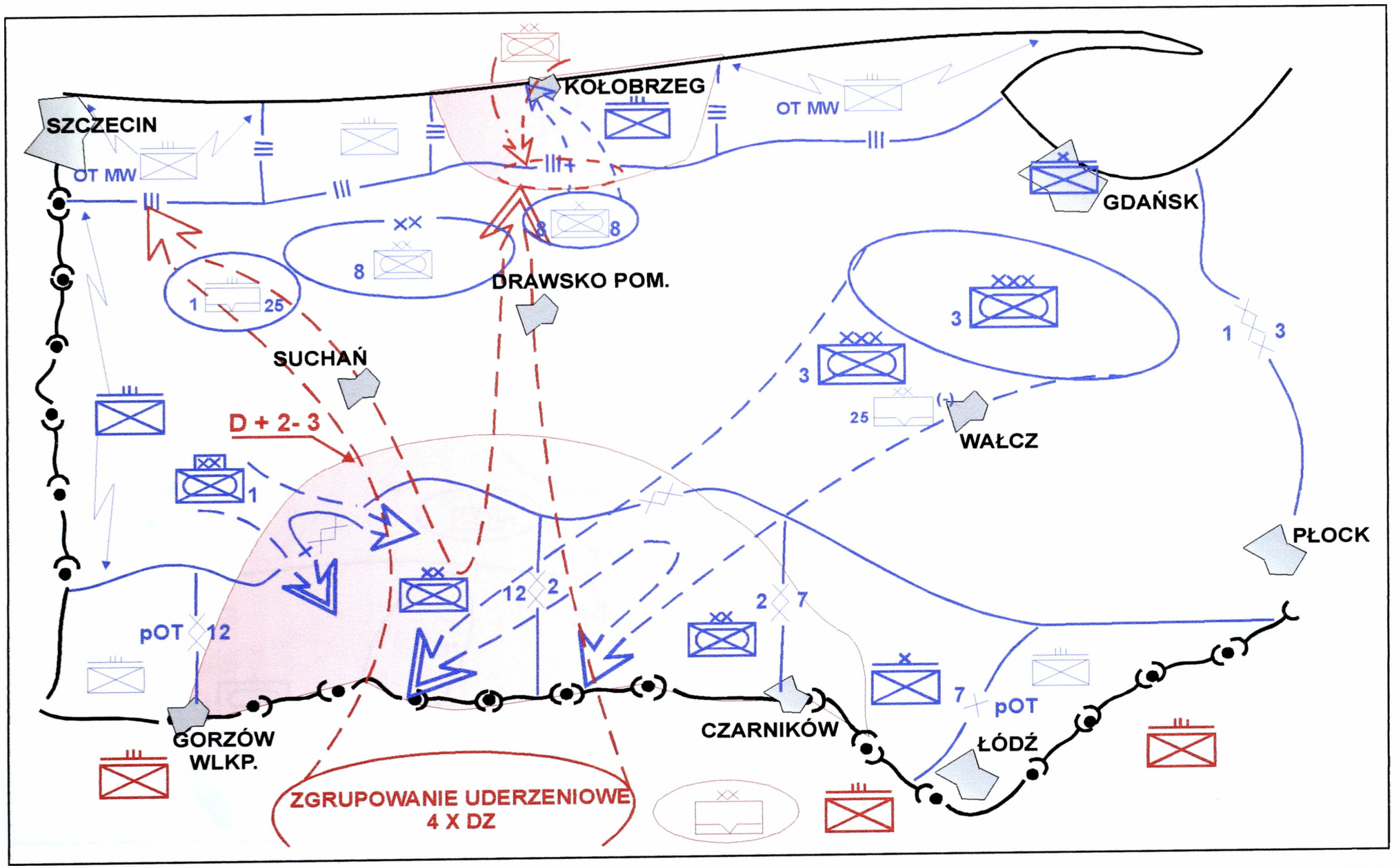

Obrona 11 BZ wzmocnionej wojskami obrony terytorialnej w ćwiczeniu pk. „ORION–98”

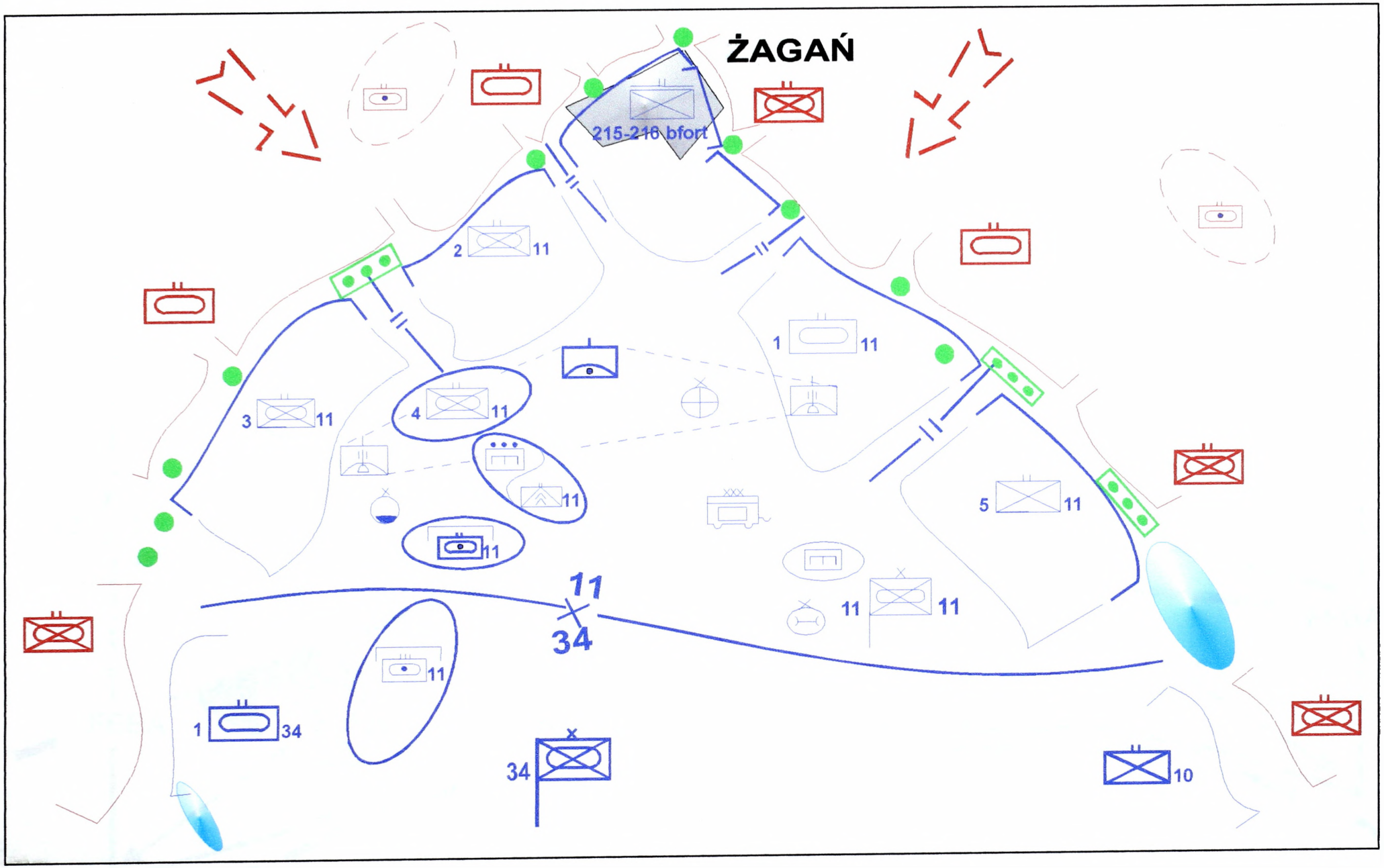

Załącznik 4 f

Plan obrony 1 DZ wzmocnionej siłami obrony terytorialnej „Opal – 2000”

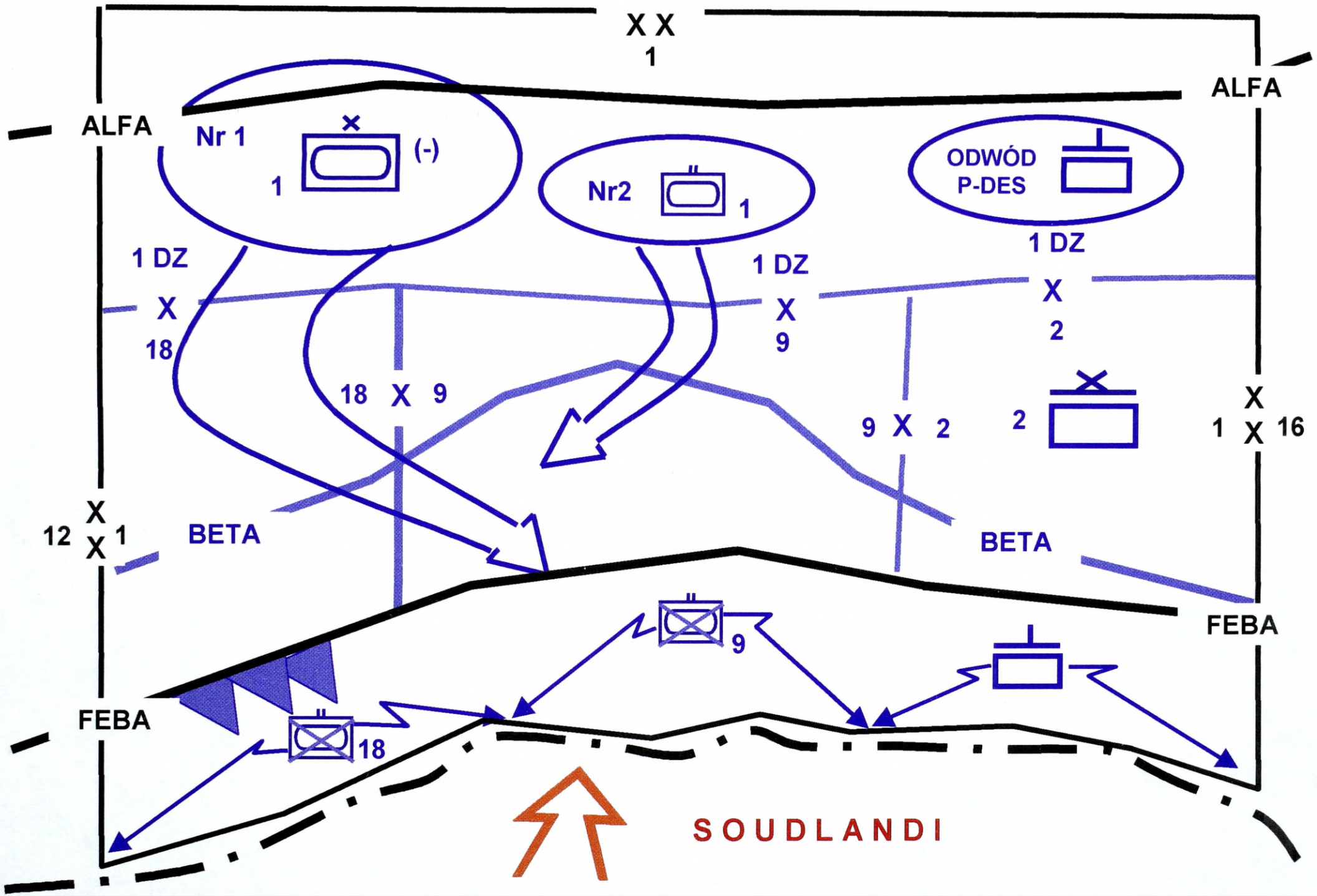

Załącznik 5

Charakter działań wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej

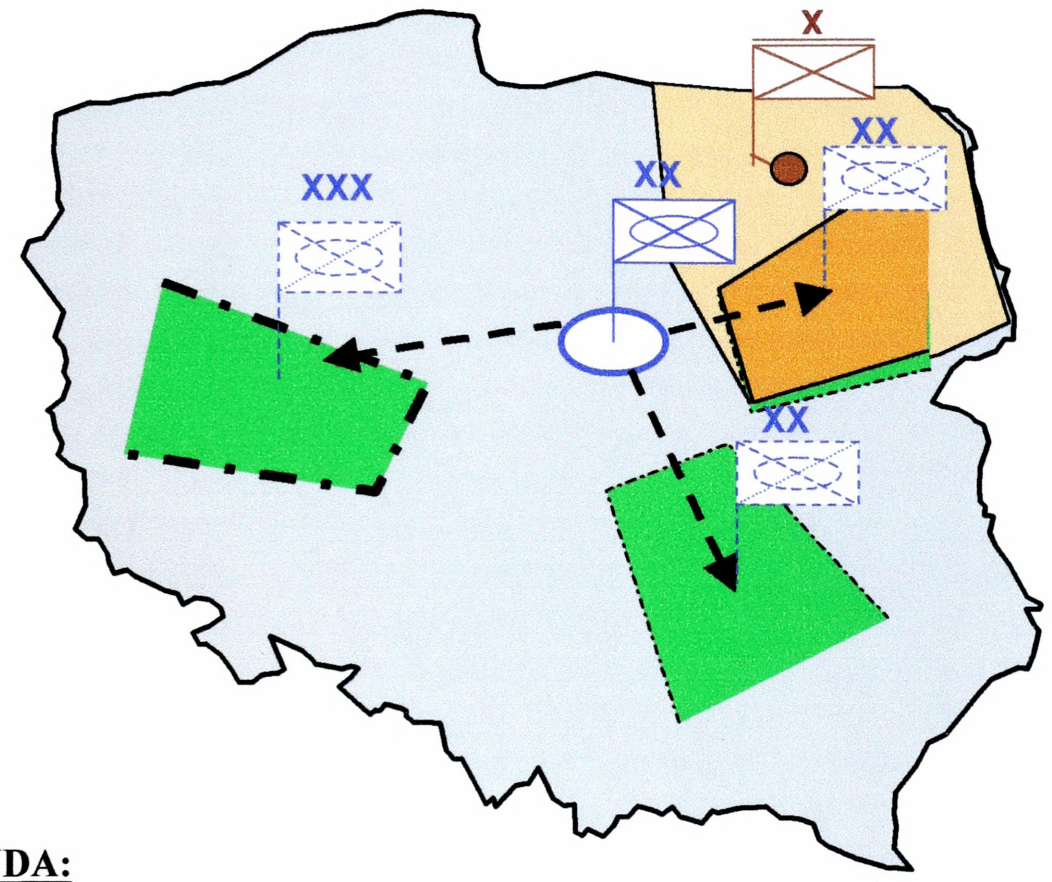

LEGENDA:

- Wojska operacyjne działają manewrowo i planuje się ich użycie w kilku pasach (rejonach) odpowiedzialności stosownie do kierunku zagrożenia.

- Siły obrony terytorialnej posiadają jeden stały rejon odpowiedzialności bez względu na kierunek zagrożenia.

- Obszar wspólnych działań wojsk operacyjnych i wojsk obrony terytorialnej

BIBLIOTEKA GŁÓWNA – ARCHIWUM
Akademii Obrony Narodowej
Nr ewid. 60960
II

20,30 zł

S/4318
Rozprawa habilitacyjna